Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

לה' הארץ ומלואה

ספר

אין פייער און אין וואסער

מיין אינערלעבען און דורך מאכען אין די
צוזייטע וועלטס קריג ביי די דייטשען ימ"ש
מיט מיין פאמיליע אין גוטע פריינד, פון
באבניא, גאליציא, פולין, דורך טשעכין -
סלובאקייא - אונגארן - רומעניען -
בולגאריען - טורקייא - סוריען - ארץ ישראל

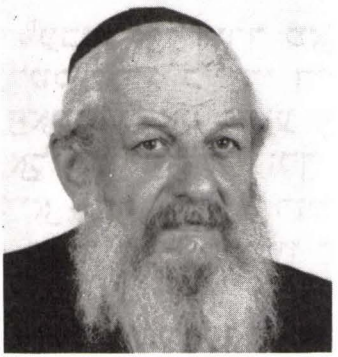
ארויסגעגעבען דורך

חיים שלמה הכהן קעניגסבערג
בלאמו"ר הרה"ג חסיד ופרוש מוה"ר יוסף משה זצ"ל הי"ד
פון באבניא, גאליציא, פולין, ארץ ישראל.

ברוקלין יע"א
שנת „והרבה ארבה לזרעך" לפ"ק
תשנ"ג

איך האב מוסיף געווען: 1. די רעביסטווע צאנז-באבוב און נאך אנדערע. 2. זעהר אינטערעסאנטע חדר יאהרען. 3. די באבוב'ער ישיבות וואס איך האב געלערנט. 4. אמתדיגע סיפורי צדיקים וואס זענען א השפעה פאר התחזקות און יראת שמים.

כל הזכויות שמורות לי

הספר אפשר להשיג

854-3568

בס"ד

יחוסינו למעלה בקודש

חיים שלמה הכהן בן יוסף משה וזיסל קעניגסבערג בת הנגיד החסיד מהו"ר ישעי'ה דוד וחנה קעלמאן אא"מ הרהגה"ח מהו"ר יוסף משה בן הרב צבי ובילא בת לבתו הצעירה של הרה"ג חסידא ופרישא מהו"ר יוסף משה אבד"ק טשוטש וראבד"ק פרעמישלא בן הרהגה"ק מוה"ר גרשון אבד"ק אוליינוב בהרב הגה"צ איש אלקי מהו"ר אליעזר מדראהבי'ץ, אחד מארבעת הגאונים בני הרב האי גאון החריף מאד רשכבה"ג מהו"ר יצחק חריף אבד"ק אוליינוב – סאמבאר בעהמח"ס האלף לך שלמה פני יצחק ועוד.

בהרב הגה"ק והמקובל איש אלקי מהו"ר יוסף משה אבד"ק סאמבאר דריגיטשין אחד מיוחד מראשי רבנים מופלגים היושבים על כסא הוראה ויושבים על מדין במותבא רבה דק"ק פינסק, בהרהגה"ח מהו"ר יקותיא'ל זלמן אבד"ק זאלושין נכד לאחיו של הגאון הגדול מהו"ר אליעזר אב"ד ור"מ דק"ק טיקטין שהי'ה נקרא ר' לייזער חריף ממשפחת פיחוביטשער בן בתו של המאוה"ג החריף מהו"ר משה אלימלך פיילוט אבד"ק סטריע, אח לשני הגאונים המפורסמים האחד המיוחד הרה"ג מהו"ר אליעזר ירמי'ה אבד"ק טישאוויץ, בעת שהעיר הזאת היתה במעלה העליונה בין תשע הקהילות.

ושני כדומה לו הרהמאוה"ג מהו"ר יצחק אבד"ק קרילאב, ושלשתם בני אב אחד הם, הגאון הגדול המפורסם מהור"ר אליקים געץ והוא הי'ה משלשלת יחוס הרבנים ומוסמכים גאון אחר גאון אחד עשר דורות בלי הפסק, והוא הי'ה בן אח של הגה"ק המפורסם

רשכבה"ג מהו"ר ארי'ה לייב אבד"ק קראקא והגליל הנקרא בפי כל דער הויכער רבי ר' לייב בהגה"ק מהו"ר זכרי'ה מענדל שהי'ה נקרא בדורו ר' זכרי'ה הנביא.

הוא הי'ה חתן אצל הנגיד המפורסם מהו"ר יהודא בהנגיד מהו"ר יצחק איש ליפשיץ מראשי הנגידים בעיר פינצ'יק, נכד הגאון מהו"ר משה איש ליפשיץ בעהמח"ס לחם משנה על המשניות.

בהרב מהו"ר יוסינות מפוזען בהרב גדול הדור מהו"ר אליהו ליפשיץ, אמו של בעל לחם משנה היתה אחותו של רשכבה"ג המהרש"ל בהגאון האדיר מהו"ר יחיא'ל לוריא מגזע רש"י והתנא ר' יוחנן הסנדלר מגזע דוד המלך.

אא"ז הגאון וקדוש ישרא'ל מהו"ר יצחק חריף הי'ה חתן להרה"ג שמוא'ל בהרב אלקנה מסאמבור בהרה"ג מהו"ר יוסף העפטיר מרישא בהגאון מהו"ר מרדכי יאליס אבד"ק קראקא, אחיו של הגאון מהו"ר ישרא'ל סווינסער אבד"ק לוצק, והרב אלקנה הי'ה חתן להרה"ג מהו"ר אפרים רעדישער אבד"ק לאסקא - ליסא, בהרה"ג מהו"ר צבי הירש אבד"ק דראהבי'ץ - בראד - ליסקא, בהגאון מהו"ר חיים אבד"ק קאלאמייא וראש ישיבה בעיר לעמבערג.

בהגאון רשכבה"ג מהו"ר יהושע אבד"ק קראקא בעהמח"ס מגיני שלמה ושו"ת פני יהושע הוא הי' חתנו של הגאון מהו"ר מרדכי אבד"ק בערזאן, בעהמח"ס צאן קדשים יחד עם הבעל תורת חיים, והרב ר' מרדכי הי'ה חתן להרה"ג רשכבה"ג מהר"ם מלובלין, חתן האדיר הגדול מהרי"ץ כ"ץ שפירא אבד"ק קראקא.

חמותו של אא"ז מהו"ר יצחק חריף היתה נכדה להגאון מהו"ר יצחק הלוי אחיו ורבו של הטו"ז והש"ך.

אא״ז הרה״ג המופלג מהו״ר אליעזר שהוא אחד מארבעת האחים בני הרה״ג מהו״ר יצחק חריף, הגאונים מהו״ר יעקב נפתלי אבד״ק סאמבור, מהו״ר אברהם אבד״ק גלונא - אוליינוב, ומהו״ר יוסף משה מנעמרוב, הי״ה חתן להרב הגאון הגביר מהו״ר משה ציפעס חתן להרב הגביר מהו״ר יהושע רישיווער מדראהבי׳ץ.

אר״ב חתניו היו הרה״ג מהו״ר בצלא׳ל אבד״ק אוסטרא, בהגאון בעל מאיר נתיבים, הרב מהו״ר מרדכי מרגוליות, בהגאון מהו״ר אלכסנדר מרגוליות אבד״ק סאטנוב, השלישי הרה״ג מהו״ר משה ציפעס, ורביעי הרה״ג מהו״ר יוסף אבד״ק ז׳מיגראד.

ז כ ר כ ו ל ם ל ב ר כ ה
וזכותם יגן עלינו

אא״מ איז געבוירען אין ז׳אלין, האלבע טעג און נעכט האט ער אלע יאהרען געהייליגט פאר לערנען תורה, און פאר זיין חיבור וואס ער האט געזאלט ארויס געבען שו״ת מיט גאונים, און אויך פאר דיא כתבים פון אונזערע הייליגע זיידעס, 1 איינציג ספר האט ער זוכה געווען צו דריקען פון זיידען פון טשוטש אילת אהבים שו״ת אבן עזרא, דער פעטער ר׳ טעבלי, דוקלער דיין, האט דערציילט אסאך גרויסקייט פון דעם זיידען, און אסאך מעהר האט ער נישט דערציילט, מפני סוד הכמוס, צווישען אלעם, האט ער דערציילט אז דער זיידע פלעגט זאגען, אז ער האט קיין מאל נישט געוואשען זיין מויל, און דאך האט מען קיין מאל נישט געשפירט א ריח רע, ווייל ער האט קיין מאל ליגענט געזאגט זי״ע.

אין ארץ ישרא׳ל איז מען מיר געקומען עדות זאגען וואס עס האט ביי זיי אליין אין שטוב פאסירט, וואס פאר א הערליכען גמילות

חסד מיין טאטע האט אין זיי געטוען, בעווה, בעהאלטענע הייט קיינער זאל וויסען און מיט גרויס כבוד צו, אז נור געהויבענע בעל מדריגות קענען זוכה זיין צו אזעלכע אויס דערווויילטע מדות, איך בין מיך מונע צו ערציילען פרטים ווייל קינדער און אייניקלעך זענען ב"ה דא, און איך וויל נישט קאלע מאכען מיין טאטענס עבודת הקודש, זכות אבות זאל אונז ביישטיין בכל מילי דמיטב.

דער טאטע אליין האט אויף געבויט דאס באבובער שטיבל אין באכניא שטענדיג איז ער געווען בעל קורא אין שטיבל, ר"ה יו"כ האט ער געדאוונט אלע מוספים כל נדרי און נעילה, מיט א גרויס התעוררות, און האט אויס געגאסען בוכען טרערען פאר'ן בורא כל העולמים.

דער זיידע ר' יצחקל חריף פלעגט אלץ יונגער מאן צו פאהרען צום נועם אלימלך קיין ליז'ענסק, האט דער הייליגער רבי ר' אלימלך געזאגט תורה ביים טיש אויפ'ן מאמר חז"ל כל השונה הלכות, פאר וואס שטייט נישט הלומד, האט ער פארענפערט אז כוונת חז"ל איז געווען, וועהמעס הלכות מען חאזערט איבער בפמליא של מעלה, ער איז פערזיכערט שהוא בן עולם הבא, און מני"ה ובי"ה האט ער זיך געוואנדען מיט זיין לעכטיג פנים צום זיידען און זאגט, זאלסט וויסען אז מיין כוונה איז צו דיר, ווייל דיינע הלכות לערנט מען אויבן אין הימעל זי"ע.

דער רבי ר' שמעלקי פון ניקלשבורג איז געווען אין סאמבאר אויף א שבת, האט ער געפרעגט דעם זיידען ר' יצחקל חריף ווי פיל מאל שטייט אין ש"ס א געוויסער מימרא, האט דער זיידע געענפערט 1 אמורא ווייניגער, האט עהם דער רבי געכאפט אויף א פעלער, האט דער זיידע געענפערט אז עס קען זיין 1 מימרא וואס איז געדריקט געווארען אין איין אנדערן נוסח, האט זיך דער רבי ר'

שמעלקי אויפגעהויבען און האט איהם געקושט אויפ'ן שטערן זי"ע.

דער צאנזער רב האדמו"ר חיים הלברשטאם שרייבט אין זיין הסכמה פאר'ן זיידען ר' יצחקל חריף צום ספר פני יצחק, עיינתי בספר הנחמד, וטעמתי מעט מדבש וימתקו רגבי פלפוליו כי ראיתי שבגדלותו וחריפותו במקום שסגר אין פותח, ויפוצו מעינות חכמתו על פני תבל וידעו גבורתו בתלמוד, כי לבו מבעית בתלמוד ולא ראיתי מחברת כמוהו בחריפות ובקיאות וכו' זי"ע.

ביים זיידען ר' יצחקל חריף האט פאסירט אז ער האט געדופען א בעל דין צו דין תורה און האט נישט געוואלט קומען, ביים דריטען מאל האט דער בעל דין געהייסען דעם שמש איבער געבען דעם רב, וואס רידערט דער אלטער, נאך אביסעל וועט אויף איהם וואקסען גראז, אזוי ווי דער זיידע האט דאס דעהערט, האט ער געשיקט דעם שמש און איהם זאגען, אויף איהם וועט באלד וואקסען גראז, אויף מיר וועט קיין מאל נישט וואקסען גראז, עס איז נישט אויס געגאנגען 24 שעה איז דער בעל דין אוועק פון דיא וועלט, און עס האט באלד געוואקסען גראז, און אויף מיין הייליגען זיידענ'ס קבר וואקסט ביז דעם היינטיגען טאג קיין 1 גרעזל זי"ע.

למען כבוד שניהם ויל איך נאך 1 עובדא בקיצור ערציילען פון ר' יצחקל חריפ'ס פאטער דער גרויסער מקובל ר' יוסף משה פון דריגיטשין, דער באווסטער מקובל ר' עמנוא'ל חי ריקי, האט איבער געלאזט א צוואה ווער עס וועט מאכען א פירוש אויף זיין חיבור משנת חסידים און וועט מוצא שנתו זיין, איז א סימן דאס ער האט צו געטראפען זיינע כוונות, פאר דאס וועט ער אויך זוכה זיין צו ליגען ביי איהם איבער 120, אסאך האבען געמאכט פירושים, זיי זענען אדער אוועק אין יאהר, אונזער זיידע האט מאריך ימים געווען און זיי ליגען צוזאמען אין צפת, דער זיידע ר' יקותיא'ל

זלמן פון זאלושין דער פאטער פון זיידען ר׳ מ. האט איהם אונגעזאגט, דאס ערשטע וועג ער וועט קומען קיין ארץ ישראל זאל ער גיין צום תנא ר׳ יהודא בר׳ עילעאי בקבלה, האט ער ענומען א אייזל און האט געריטען אין דיא הויכע בערג, ביז דאס אייזל איז צוזאמען געפאלן, האט ער זיך ענומען צו גיין ביז ער איז אויך צוזאמען געפאלן, אזוי שרייבט ער צום זוהן ר׳ יצחקל חריף קיין סאמבור, פלוצלינג איז געקומען א ווינד און האט מיך אויף געהויבען און אוועק געשטעלט אויפ׳ן קבר פון ר׳ יהודא בר׳ עילעאי, דארט האב איך געמאכט יחודים גדולים, און פון רוב שמחה האב איך אויס געגאסען טרערען כמעין המתגבר נישט בדרך הטבע, ביז איך בין געווארען גרינג אין די פיס, און בין דעם גאנצען וועג אהיים געגאנגען צו פיס זי״ע.

א י נ ה א ל ט

- - - - - - - -

פארווארט פון די יונגע יאהרען
פון 3 יאהר אלט
אין חדר - ת״ת ביז די ישיבה
וועג איך בין אלט געווען 1/2 8 יאהר
מצוות און מעשים טובים ביז 13 יאהר
ערשט קיין טשעבין
איך האב אויך געלערנט אין ניימארק
נאך דעם אין וואדאוויץ
צום ענדע האב איך געלערנט 1/2 3 יאהר אין באבוב
ברכת כהנים אין באבוב
מצות בעקען אין באבוב
פייקע צעבעך אין צווייטען טאג יו״ט
פיש לכבוד שבת

אהיים אהיים אהיים
אין קבענץ מיט האדמורב"צ זצ"ל הי"ד
מצות בעקען אין געטא באכניא תש"ג
דאס עהרליכע באבובער הויף
די צדקות וואס שטאמען פון צאנזער רב זצוק"ל
ביי די געלעגענהייט האט מען געהערט 2 זאכען
כ"ק האדמורב"צ זצוק"ל הי"ד
א מענש א צדיק איז ער געוון
כ"ק האדמור"ש מבאבוב שליט"א
הרהגה"ק מוה"ר חיים יהושוע זצ"ל הי"ד
הרה"צ מוה"ר יחזקא"ל דוד אבד"ק פאקשאוניץ זצ"ל
הבה"ג מוה"ר משה אהרן זצ"ל הי"ד
די 2 1/2 חסידים פון האדמורב"צ זצ"ל הי"ד
ר' יואל האט געצינדען חנוכה לעכט
ר' אלתר גלאזער זצ"ל הי"ד
פארווארט פאר די ערציילונג...מיט געמאכט
דער ענד צייגט אויף דעם אנפאנג
דאס רשעות און גזירות
זיין איינפלוס אויף די יוגענט
א רשע ווערט, וועלכער טוט לייד פאר יודען
ווייניג יודען האבען פאראויס געזעהן
היטלער'ס בליץ קריג
50 יאהר שפעיטער
ווען די ליין איז פערשטאפט געווארען
יעדע מיניט דאס לעבן איינגעשטעלט
מען קען נישט אדארך דאס וואסער
צוגענאמען דעם צווייטען וואגען
אמת'דיגע ימים נוראים
צוריק אהיים מיט שרעק - קעלט - נאקיט און הונגעריג

די שווערי׳קייטן צוריק וועג׳ס אין סכנות
די ערשטע צוואנגס ארבייט
נישט געגעסען נישט געטרונקען 2 טאג
צוריק וועג׳ס פון די ערשטע צוואנגס ארבייט
ארומגעצוימט אלע יודען אין געטא
ווידער צוואנגס ארבייט
שוועדע ארבייט מיט שרעק און אכזוריות׳קייט
צוריק קוקענדיג איז שווער צו גלייבען אז מיר לעבן
דער קלוגער האט זיינע אויגען אין קאפף
איין טאג נאך דעם אנדערן אוהן א אויפהער
זייערע טריקען מיר זאלען זיך נישט קענען קעגען שטעלען
אופשאצונג אויף קעגען שטעלען זיך
דער גייסט פון האפנונג .....ביים לעבן
איבער פאלן יודען....דער בוי דינסט
די ערשטע אקציע אין באכניא
א גאנצע וואך האבן מיר געארבייט אויף שבת
די צווייטע אקציע אסאך שווערער און ביטערער
די שרעקליכע טעג און נעכט
די טראגישע .... פון צושיידען אונז
איך האב איינגעשטעלט מיין לעבן און נישט געפוילט
מיינע פארווירפער און טרייסטונגען
ווי שוידערלעך און גרויזאם....יודיש בלוט פערגאסען
דאס פייניגען אויף דעם וועג....אין אוישוויץ
די פאמאסקירונג.....אנשטאץ וואסער, גאז
מיר קומען צוריק צום געטא אוהן האפנונג
דער גרינדער....איז ערמארדעט...פון זיי אליין
באכניא א מזלדיגע שטאדט
מיט זיינע הענד...זיין זוהן און טאכטער אומברענגען
פערשידענע נייעס....נאך מעהר נערוועיס געמאכט

די אקציע פון ארבייטער צו ארבייט
ווינדען אויף ווינדען
מיין אוועק לויפען קיין קראקא...און צוריק
א נייער פיהרער מיט נייע גזירות
דאס ליקווידירען פון געטא קראקא
דעם מוסער'ס סוף איז געווען א ביטערער
איינגעשטעלט דאס לעבן אויף ברויט
דאס באקען מצות אין געטא.סכנות פערבינדען
מיין לעבן און פארמעגען געווען באדראהט
אלץ משגיח און פראדוציערט אויל צום עסען
איין נס אין אנדערן...אפעריערט געווארען
די דריטע אקציע...אלול תש"ג ספטמבר 1943
די צוגרייטונג....בעהאלטען...אוועק לויפען
דאס דראמאטישע.. אונגלויבליכע אנטלויפען
דאס איז געווען דער אומגליק פון גאנצען בונקער
קומענדיג אין שטאדט...א גרויסע סכנה
הוער און נעגעל שטעלען זיך מיר אויף פון שרעק
מיט א גויעשען פאספארט שיקט ער מיך קיין קראקא
שאפען די פערבינדונג... שווערסטע זאכען און סכנות
דאס איז שוין געווען די טערעטאריע פון צ'עכין
צום ביישפיל
אונקומענדיג קיין קאשוי צום סטראפקיבער רבין זצ"ל
ווידער האב איך...מיט אונזער שטאם
גמילות חסד מיט יעדען...אין בודאפעסט
ווי איין אורח....איין אנדערן אורח
אויסער געווענליכע אנשי מעשה אין בודאפעסט
דער ראש הקהל פריידיגער און זיין אונטער שעצען
וועד הצלה און די דרשה פון באבובער רב שליט"א
מען ארעסטיערט מיך מיט ר' הירש מארין ע"ה

אין פייער און אין וואסער

איין לעבענס צייכען....קינד 1/2 1 יאהר אלט
מיין בעפרייען פון תפיסה...פון א נילאש
באלד האב איך געזוכט א וועג...ווייטער די גרענעץ
טראץ סכנות נפשות...געפייערט פסח צווישען יודען כדת
פאמיליע מ. פארקאש...מעשים און חסדים
איך האב געפעלשט גויעשע דאקומענטען אוהן געלד איבערא׳ל
קיין בוקארעשט...דורך פייער צונגען
אין בוקארעשט...א אונלעגאלע...ארץ ישרא׳ל
ביים בעהושער רבין שליט״א
מיין געפיל..פון א זיכערן טויט
ליידער איז איין שיף..צווישען 3 אונטער געגאנגען
בעפאהר דעם אופפאהרען...געשטאנען אין א געפאהר
מיט גרויסע נסים...קיין טורקייא...אוהן בעמערקען
דא זענען מיר ארויף אויף די טריקיניש
מיר זענען קינדער צום אייבערשטען
דעם רמ״א׳ס שוהל און דאס וויסטעניש ארום
איין אויסדרוק פאר ערציילונג פון צדיקים
ובכן תן פחדך
פון וואס פאר א זיווג...דער ראפשיצער רב
איין יאהר מעהר אויף די 7 יאהר גלות
3 ווינדער בעפאר איז...אלץ צדיק הדור
א טייל פון צדקת - חסד פון זייער פאטער
ראדשילד׳ס ברכה
דער בעש״ט מיט זיין הייליגען גייסט
מיט גרויס ווינדער האט דער רבי ר׳ בער....
מיר גיבט ער 12 רענדלעך....דער רבי ר׳ זושיא....
הכנסת אורחים אין א שטאל....
איין געשוואירענע מתנגד
פאר וואס האט ער באקומען 2 פעטש

ער האט געראטעוועט א יודישע טאכטער....
ביז זיין ענדע...אורימע לייט
אין זכות פון צדיק...א פערלוירענעם זוהן
ער איז געשטאנען...געהאלפען געווארען בזש"ק
גא - ט'ס וועגען און זיינע ווינדער
די סיבה איז קליין...איז גרויס
די קנאה ציהט ארויס...פון די וועלט
3 זאכען פון נודע ביהודא
אין זכות פון גמ"ח...געווארען א עושר
שיק דיין ברויט אויפ'ן וואסער
ווייל ער האט געהאט מס"נ...ראטעוועט א יוד
מיט דעם צדיק האט מען מסכים געווען....
ווי צדיקים זעהען ווייט און העלפען
אז מען גיבט א עהרליכע וואג....
זיי האבען זיך אויס דערווויילט א בן זכר...
ווען זיין לעבן....בייגעשטאנען א בינטעל שטרוי
גלייבט אין ג - ט...און זיין קנעכט
פון א שניידער ארויס א בעוויסטער רבי...
איינס פון די ערשטע מופתים.....
וואיל איז דעם...איז נישט שולדיג
דורך דעם קאז'ניצער מגיד...דרוטאש
דער הוען איז אנטלאפען...פאר זיך א נדן
וואס איז ווערט מיין ברכה...
ואהבת לרעך כמוך מעהר ווי זיך אליין
מיט סייעתא דשמיא... געברענגט שלו' בית
ער האט איבער געדרייט... נישט געבליבען א זייכער
עס האט איהם...פון א גזר דין
דער גלגול פון אסתר המלכה
פון וואנעט...אהבת ישרא'ל

אין פייער און אין וואסער

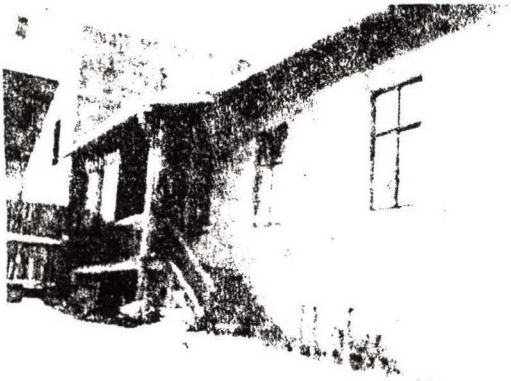
פאר געבען א פאץ'...גלות 8 יאהר...א כפרה
נישט ער... צו גילוי אליהו
פרונומעראנטען
עילוי נשמת

בס"ד ר"ח תמוז תנש"א.

איןקורצען בעשרייב איך,
מיינע גוטע יאהרען,וואס איך בין געווען פריילעך.
ווייל אויך זענען זיי געווען קורץ זעהר,
ווען ג – ט הייסט וואלטען זיי געווען מעהר.
מיט איינעם בין איך שטאלץ געווען אייביג,
מיין זאג און מיין טראכט איז געווען הייליג.
פון בעשעפער קיין מאל צו פערגעסען,
טראץ דאס ביטערע וואס מיר האבען אזוי פיל געגעסען.
נאך אזאך וויל איך דערמיט זאגען,
אז דאס קומט נישט פון מאגען.
נור פון די שטיב ווי מען איז ערצויגען,
צו עהרליכע יודען און צדיקים האט מיך אלע מאל געצויגען.
איך קען נור ליידער געבען א אויגען בליק,
אויף די ווייניג פאפירענע בילדער נעבעך אונזער אומגליק.
הייליגע און טייערע נשמות אויף קידוש השם אוועק,
און אונז איבער געלאזט ווייטוג אוהן א עק.
ג – ט זאל נקמה נעמען זייער בלוט,
און פאר אונז זאלען זיי מליץ יושר זיין לזכות.

אא"מ זצ"ל הי"ד און אונזער הויז אין באכניא

אין פייער און אין וואסער

פון 3 יאהר אלט.

איך בין געווען דריי יאהר אלט, געדענק איך אז איך האב הערונטער געשטעלט איין פיסען בענקעל, אונטער מיין זיידענ׳ס פיס ר׳ ישעי׳ דוד קעלמאנן ז״ל, א יאהר שפעיטער איז ער נפטר געווארען, ער איז געווען איינער פון די גרעסטע און געטרייעסטע חסידים פון באבוב, אלץ נגיד האט ער זיך געלאזט זעהר אסאך קאסטען פאר דעם הייליגען חצר באבוב, די באבובער רבי׳ס זצוק״ל זענען ביי עהם אלע מאל איינגעשטאנען אין באכניא, און ער מיט די באבע חנה ע״ה האבען אויך צו באבוב נישט צוגעלייגט, זיי האבען איבער געלאזט דורות ישרים אין דעם זכות זי״ע.

אין חדר און אין ת״ת ביז די ישיבה.

אין מיינע חדר יאהרען האב איך געהאט רבי׳ס אלע עהרליכע יודען ר׳ ישעי׳ ברוך קלאפער, ר׳ יהושע פוקס, ר׳מענדל עבענהאלץ, ר׳ משה אהרן בערנשטיין זצ״ל הי״ד.

מיין מאמע ע״ה האט אונז איבער געלאזט ווען איך בין אלט געווען 8 יאהר.

די עלטסטע שוועסטער איז אלט געווען 15 יאהר, ווען די מאמע איז אוועק האט די גאנצע שטאדט מיט געטרויערט מיט אונז, פון קליין ביז גרויס האט איהר אונגעגעבען דעם לעצטען כבוד, אזוי ווי א בת מלך, זיע איז געווען טאקע איין אויסנאהם אויך ביי איהרע עלטערן צווישען 6 קינדער, זיע האט געהאט א ספעציעלען אייגענשאפט פון מדות טובות, און איידעלקייט, איין ארעסטאקראטיש אויסזעהן, און געבילדעט, זיע האט אונגענומען

איהרע ליידען מיט ליבשאפט, מיט האפנונג דאס זיי וועט דערלעיבען פון אונז צו זעהן נחת צוזאמען מיט אונזער ליבען טאטען ז"ל הי"ד.

ליידער האט זיי איבער געלאזט אגרויסע וויטוג פארן טאטען מיט קליינע יתומים.

מצוות און מעשים טובים ביז 13 יאהר.

נאך דעם חדר זענען מיר אהיים געגאנגען עסען נאכט מאל, אין וויינטער איז עס אויסגעקומען ווי געווענליך שפעיט, ווען עס איז שוין געווען טינקעל, און כדי מיר זאלען זעהן ווי צו גיין, האבען מיר זיך צוגעגרייט פלעש - לייט, דאס איז געווען געמאכט פון בלעך און גלאז, און אין מיטין האט מען אריין געשטעלט א לעכט, און אזוי ארימעט האט מען זיך פערלאכטען דעם וועג, ווייל די גאסען זענען דעמולסט געווען געצלעך טינקעל, נאך מעהר פרימיטיבער זענען געווען פערהאנדען אזעלכע לאמטעירען, און די,זענען געווען די מעהרהייט, ווייל יעדער האט זיך דאס געקענט אליין מאכען אין די היים, אוהן עס זאל קאסטען געלד, מען האט גענאמען איין צעבראכען פלעשעל און מען האט עס נאך מעהר צעבראכען עס זאל האבען לופט פון ביידע זייטען, און אין מיטין האט מען אריין געשטעלט א לעכט, און עס האט געהאנגען אויף א דראהט.

אזוי ווי מיר האבען נאר אויף געגעסען דעם סאפפער, זענען מיר געגאנגען אין באבובער שטיבעל העריין, און דארט האבען מיר געהאט איינגעטיילט בחורים וואס זיי האבען מיט אונז געלערנט פערשידענס אדער דאס וואס מיר האבען נישט געלערנט אין חדר, אדער האבען זיי מיט אונז געהאזערט דאס וואס מיר

האבען געלערנט אין חדר, נאך דעם לערנען האבען מיר געהאט איין קביעות יעדער לויט די ליין, דאס מיר זענען געגאנגען כתות כתות פון שטוב צו שטוב בעיטען א שטיקעל ברויט מיט פוטער און א ווארעם טעפעל קאווע, צו דערכאפען און צו דערקוויקען יודישע הערצער פון ארימע לייט וואס האבען געוואנדעלט פון שטאט צו שטאט זייער גאנץ לעבן, און זיי האבען שוין געווסט אין וועלכען בית המדרש וועט מען פאר זיי זארגען, געשלאפען זענען זיי אין לינת הצדק וואס איז געמאכט געווארען ספעציעל פאר אזאלכע אורימע לייט, און וועו עס איז געווען איבער געפאלט, האט מען זיי געלאזט שלאפען אין ביהמ"ד.

מיין כוונה איז מיט דעם ארויף ברענגען מעין די געשיכטען, כדי עס זאל בלייבען א רושם אויף אלע דורות ווי אזוי יודישע קינדער האבען מקיים געווען מצוות און מעשים טובים, וויל איך ארויף ברענגען קליינע שטראהלען פון די דעמולסטדיקע צייטען, ווי אזוי מיר זענען געגאנגען אין די טינקלע און קאלטע נעכט, מעהרערע מאל האט גערעגענט אדער געשנייעט, און דעמולסט אוהן איין אויסנאהם זענען מיר אלע געגאנגען מיט לאטעס הן אויף די קליידער און הן אויף די שיך

אזוי זענען מיר נישט מיעד געווארען צו ברענגען א שטיקעל ברויט מיט קאווע פאר א יוד אהונגעריגן, כאטש מיר זענען, נישט איינמאל צוריק געקומען אדורך געווייקט דורך און דורך, און נישט איינמאל האט פאסירט אז מיר האבען זיך פארקילט פון די נעצקייט אין די שיך, טראץ דעם וואס פון איין לאך האט אריינגערינען, און פון דעם אנדערן לאך האט ארויסגערינען, האבען מיר דאס געמאכט מיט ליבשאפט,ווייל מיר האבען געזעהן בחוש אז מיר דערהאלטן יודישע נפשות ביים לעבן.

ווי פיל מאל האט זיך געטראפען אז מיר האבען אנגעטראפען אויף איין געגענט וואס מיר האבן נישט מצליח געווען צוזאמען צו שטעלען גענוג עסען אדער טרינקען, זאל דאס האבען געווען ווייל עס האבען אונז מקדים געווען א אנדערע פארטיי, אדער זאל דאס האבען געווען, אז מיר האבען אנגעטראפען אויף איין אורימע געגענט, דעמאלס זענען מיר אויך נישט געפאלן ביי זיך, און מיר זענען אהיים געגאנגען און מיר האבען גענומען פון די היים וואס עס האט אונז געפעלט, און מיר האבען נישט געלאזט א יוד הונגעריג בלייבן, און מיר האבען ב"ה אונזער מצוה זוכה געווען צו טוהן בשלימות.

ערשט קיין טשעבין.

אזוי ווי איך בין געווארען א בר מצוה האבען די בחורים אין באבובער שטיבל געזארגט, איך זאל נישט בלייבן אין די היים צווישען מיינע עלטערע און יונגערע שוועסטער און איך בין געפאהרען קיין טשעבין לערנען, דעמולסט איז געווען אונזער רבי כ"ק מוהרב"צ זצ"ל הי"ד אין טשעבין דארט האב איך געלערנט איין זמן

נאך דעם האב איך אויך געלערנט אין נייטארק.

אין די באבובער ישיבה אין נייטארק איז דער ראש ישיבה געווען הרה"ג מוה"ר הירשלע מייזליש זצ"ל ער איז געווען בעקאנט אלץ ווייצענער דיין יעדערען איז ער געווען בעקאנט מיט דעם נאמען ר' הירשלע ווייצענער, ער איז געווען א חריף און אגרויסער עובד ה', ער איז געווען א שוואגער פון היינטיגן באבובער רב שליט"א, ער איז געווען זעהר א ב'חנ'טער מענטש און א נוח לבריות, ער האט אויס געשטעלט אסאך תלמידים יראי השם און

אין פייער און אין וואסער

חסידים לויט דעם ווינש פון כ"ק האדמורב"צ זצ"ל.

דא זעהט מען ווי ר' הירשלע זיצט ביים באבובער רבינ'ס טיש.

נאך דעם איז געווען דער ראש ישיבה הר"הג ר' מרדכי לויכהיימער זצ"ל הי"ד, מען האט איהם גערופען ר' מרדכי דייטש, ווייל פון א סטודענט האט איהם דער כ"ק האדמורב"צ פון באבוב זצ"ל געמאכט א יוד א צדיק און א גרויסער תלמיד חכם, ער האט אלע יאהרען געפיהרט די באבובער ישיבה אין ניימארק ער איז געווען א חסיד מיטין קנאק, אז עס איז זעהר שווער געווען צו גלייבען אז דאס קען ארויס קומען פון א סטודענט

דאס איז 1 פאל פון אזא געשיכטע אזוי ווי עס איז בעקאנט אז דער האדמורב"צ פון באבוב זצ"ל הי"ד האט מקרב געווען צו יודישקייט תורה מיט חסידות, שווערע טויזענדטער קינדער בחורים און יונגעלייט, אזעלכע ווי פון טורקער באוויסט געגענט, וואס די מעהרהייט פון זיי זענען איבערהויפט נישט געווען געלערנט, מען האט געפרעגט א יונגעל פון טורקע, ווי פיל זענט עטץ אין די היים, האט ער געענפערט 5, מען האט איהם איבער געפרעגט טאטע מאמע איז 2 און ווי פיל שוועסטער און בריידער האט ער געענפערט, 1 שוועסטער און 1 קיע און איך, פון אזעלכע קינדער זענען ארויס געוואקסען גרויסע לייט וואס אלע האבען זיך געשפיגעלט אין זיי און צום ערשט כ"ק האדמורב"צ זצ"ל הי"ד זעהענדיג זיינע פירות פון זעהר פיל מיע זי"ע.

נאך דעם האב איך געלערנט אין וואדאוויץ.

אין די באבובער ישיבה אין וואדאוויץ איז געווען דער ראש ישיבה הרה"ג מוה"ר אברהם'לי רימאלט זצ"ל הי"ד, מען האט עהם געפופען, דער ראוע עילוי, ער איז געווען פון די היים א בעלזער חסיד, און דער איידעם פון וואדאוויצער רב הרה"ג מוה"ר אשר אנשיל יצחק זעלטענרייך זצ"ל הי"ד, ער איז געווען זעהר א עהרליכער יונגערמאן, און טאקע א גרויסער עילוי אלץ חתן איז ער געווען א שליח פון האדמו"ר הקדוש פון בעלז מוהרי"ד זצ"ל, צו האדמו"ר הקדוש מוהרב"צ פון באבוב זצ"ל הי"ד.

צום ענדע האב איך געלערנט 3.1/2 יאהר אין באבוב.

ביז דעם לעצטען יאהר פאר די קריג פון היטלערן ימ"ש, וואס איך בין אזוי פיל אדארך געגאנגען, האב איך געלערנט אין באבוב, איך האב געהאט ב"ה אין אלע באבובער ישיבות א תכלית, די בעסטע

בעצייגונג איז, אז איך בין ביז די לעצטע צייט פאר די קריג נישט קיין מאל אהיים געקומען, נאר דער טאטע זצ"ל איז געקומען קיין באבוב אלץ חסיד, און אויך מיך צו זעהן, און דא אין באבוב האב איך ב"ה געהאט גאהר א גרויסען תכלית, אז איך פיהל עס נאך היינט אין די ביינער, עס איז אויך נישט א חידוש, אז מען האט זיך געפונען צווישען אזעלכע ד' אמות של הלכה, און ביים רבין אליין, האט גאהר נישט מעהר אויס געפעילט נאר צו בייגען א אויער, און דער שווערסטער בעל שמיעה האט געמוזט ווערען איבער צייגט און באקומען גוטע מדות כדי ער זאל זיך נישט שעהמען, און זאל קיין מאל נישט פערשעהמט ווערען, קוים איינער בין איך געבליבען לעבן פון די גאנצע פאמיליע.

ברכת כהנים אין באבוב

אין די צייט וואס איך האב געלערענט אין באבוב, האב איך געהאט ביי ברכת כהנים איין ניגון וואס מיינע אבות האבען געהאט בקבלה פון דורות, זענען געווען אזעלכע וואס האבען מיך געמיסערט, איך זאל נישט דיכענען מיט דעם ניגון, אבער מיר איז שווער געווען איך זאל משנה זיין, א אנדערן ניגון, אזוי אז עס איז געווארען דערפון א גאנצע שקליא וטריא, ביז עס איז אונגעקומען צום רבין זצ"ל הי"ד, דעמולסט האט מיך דער רבי צו געופען, און מיר געזאגט בפירוש, אז איך זאל ממשיך זיין מיט מיין ניגון, און נישט הארכען וואס אנדערע זאגען מיר, דעם רבינ'ס ווערטער זענען געווארען שנעל בעקאנט צווישען גאנצען עולם, און מעהר האט מען מיט מיר נישט געצ'עפעט.

מצות באקען אין באבוב.

ביים באקען מצות ערב פסח, בין איך געווען איינער פון אסאך

דא געפין איך זיך צווישען אלע תלמידים אין באבאוו.

בחורים און יונגע לייט וואס האבען געשיעבט מצות אין אויבען העריין, און דער רב האט יעדעס יאהר מעיד געווען, דער קליינער קען בעסער פון אלע, אין מיינע אויגען איז קיין חידוש, ווייל דער רב זצ"ל הי"ד האט זעהר מקפיד געווען עס זאל זיך נישט אויף האלטען עס זאל קומען צו א חשש חמץ, און איך האב דאס געמאכט זעהר געשיקט, אזוי אז עס האט נישט געקענט קומען צו אחשש חמץ.

עס האט אויך נישט פאסירט איך זאל קאלע מאכען א מצה, און דאס איז געווען איינס פון פיל אייגענשאפטען וואס מען האט באדארפען צו פערמוגען כדי צו קענען דאס אומנות, ספעציעל ביי אזוי א גרויסען עולם איז געווען די קונס גרעסער צו קענען בעדינען א אויבען מצות אוהן א תקלה, און דער רבי זאל זיין צופרידען מיטין כשרות.

פייקע צעבעך אין צווייטען טאג יו"ט .

א מאל ווען דער צווייטער טאג יו"ט איז געפאלן אין שבת, האט דער רבי זצ"ל הי"ד ביים פיהרען טיש, מיך צו געפופען, און זאגט מיר, גייא זעה דעם פייקע צעבעך, עס פערשטייט זיך אז איך בין באלד געגאנגען, נאך דעם האט מען מיר דערציילט דאס איין אדם גדול וואס איז געזעסען ביים טיש, האט איבער געפרעגט דעם רבין, ער איז דאך א קליין יונגעל, ער קען נאך ברענגען אין שבת די פייקע, האט איהם דער רבי געענפערט, האט נישט קיין מורא, איהר וועט זעהן אז ער וועט נישט ברענגען, איך בין טאקע צוריק געקומען און האב געזוגט דעם רבין, איך האב געזעהן דעם פייקע צעבעך.

כ"ק אדמו"ר בוצינא קדישא מוהרב"צ הלברשטאם
מבאבוב זצוק"ל הי"ד

פיש לכבוד שבת.

אויסער דעם וואס דער גבאי הירש לייב הי"ד האט משמש געווען דעם רבין זצ"ל הי"ד, האט ער געהאט א פונקציא צו קאכען פיש לכבוד שבת און יו"ט, איינמאל איז ער נישט געזונד געווען, איז הערין געקומען דער רבי זצ"ל הי"ד אין ביהמ"ד אריין פרייטיג, און ער זאגט, חיים שלמה, דו וועסט קאכען פיש לכבוד שבת

איך האב גאהר נישט געקלעהרט, כאטש איך האב נישט געהאט קיין מינדיסטע השגה אין קאכען פיש און בכלל אין קאכען, און איך האב געענפערט גוט באלד האב איך צוטיילט די פיש אויף די טישען, אלע בחורים זאלען מיר העלפען קלויבען פון ווערם, און אין די זעלבע צייט האב איך צו געגרייט דערווייל אלע אנדערע זאכען עס זאל זיין גרייט צום קאכען א גאנצע צייט האב איך געציטערט ווי א פיש עס זאל מיר נור געלונגען, כדי איך זאל האבען די זכי"ה מהנה צו זיין דעם צדיק כרצונו.

נאהנט ביי דעם ענדע, קומט הערין דער רב זצ"ל הי"ד, אין דעם קליינעם שטיבעל וואס איז געווען ספעציעל געמאכט פאר צו קאכען פיש, און ער נעמט א לעפעלע און איז טועם פון די פיש יאער, און שאקעלט מיט דעם קאפף, און זאגט, זעהר גוט, דעמולסט האב איך אונגעפאנגען אונצווויישען דעם שווייס און עס איז מיר לייכטער געווארען אויף דעם הארץ זי"ע.

אהיים אהיים אהיים.

עס איז געקומען די צייט אהיים צו פוהרען, ספעציעל איך, בין געווען פון די יחידי סגולה וואס זענען אזוי לאנג נישט געווען

צוריק קומענדיג אהיים פון באבוב.

קיין איין מאל אין די היים במשך אזוי פיל יאהרען, איך קוק מיך צוריק נאך אזוי א לאנגע צייט ווי אזוי איך האב דאס געקענט אויס האלטען, אבער אז מען איז אדוק אין אזוין עהרליכען צדיק, איז עס נישט קיין ווינדער.

קומענדיג אהיים בין איך זעהר ווארם אויף געווארען פון אלע שוועסטער און ספעציעל פון טאטען וואס ער האט אוועק געגעבען זיין גאנץ לעבן פאר די קינדער, בלייבענדיג א אלמן אלע יאהרען.

אין באבובער שטיבעל אין באכניא האב איך זוכה געווען צו א ספעציעלען ווארמען קבלת פנים, פון וואנט מיין מלחמת היצר האט זיך אונגעהויבען, און מיר אלע האבען זיך געפרייט צו זעהן ווי דאס גוטע האט בעוואיגען דאס נישט גוטע.

דא האב איך ממשיך געווען מיינע סדרים, עס איז מיר נישט שווער געווען צו געפונען חברותות פאר אלע סדרים, אויסער דעם האב איך אויף מיר ענומען איין גרויסען עול, אז נאך מיינע אלע סדרים, און דאס איז אויסגעקומען צווישען 9 - 10 ביינאכט, האב איך גומל חסד געווען מיט בחורים וואס זיי האבען מיך געבעטען מיט זיי צו חאזערען זייער שיעור, און דאס איז אויס געקומען ביז שפעיט ביי נאכט, און נאכדעם האב איך זיי אהיים געפיהרט ביז צום האלבען וועג, און ביז איך האב איהם נישט געזעהן אריין גיין אין זיין טויער העריין, בין איך נישט אהיים געגאנגען.

נישט איין מאל האבען אונז נאך געיאגט שיכורים, און מיר האבען זיך מיט זיי געראנגלט און ארום געיאגט, ביז איך האב געזעהן אז ער זאל קענען אנטלויפען אין די צייט וואס איך האב מיך מיט זיי ארום געשפילט, און נאך דעם האב איך ערשט געהויבען פיס, דאס געראנגל איז אונז געלונגען, צוליעב דעם, ווייל זיי זענען געווען שיכורים און זיי האבען נישט געקענט נארמאל לויפען, מיט דעם אלעמען האבען מיר גאנץ גענוג מורא געהאט, והקב"ה היצילונו מידם.

אזוי ווי אלע גרויסע בחורים בין איך אויך געגאנגען איין מאל אין מאנאט אין די שטאדט נאך געלד, דאס געלד איז געגאנגען אויף פערשידענע הייליגע צווקען, עס זענען געקומען אזעלכע בכבוד'טע אורימע לייט וואס איז נישט געווען לפי כבודם צו גיין מבית לבית מיט בחורים, האט מען זיי געגעבען די צדקה וואס מיר האבען געמאכט, אמאל איז געווען איין הצלת נפשות וואס יענער האט זיך נישט געקענט אליין העלפען, און נאך אנדערע בעהאלטענע זאכען.

עס האבען פאסירט אסאך פעלער פון אורימע לייט וואס זיי זענען

געווען זעהר אופגעלאזט, אין זעהר אנידיריקע מדריגה, מען האט זיי געמוזט אופוואשען אזוי ווי א קליין קינד און איבער טוען נייע בגדים, ווייל די לאז האבען זיי ממש אויף געגעסען, נישט איין מאל איז אויס געקומען מיר איך זאל די מלאכה מאכען, איך האב ממש מיט מיינע הענד אראפ גענומען די לעבענדיגע סחורה פון זייער קערפער און איך האב זיי געוואשען ווי א קליין קינד, נאך דעם זענען זיי ארויס געקומען ווי ניי געבוירענע מענשען.

און נאך דעם אלעמען האבען מיר געמוזט שאהרען און ריין מאכען די מקווה כדי עס זאל נישט שאדען פאר אנדערע, און מיר האבען זיך ארויף געשארצט די ארבעל פון אויף'ס ניי און מען האט ריין געמאכט אזוי ווי עס דארף זיין.

אין קרעניץ מיט האדמורב"צ פון באבוב זצ"ל הי"ד.

דאס יאהר פאר היטלער'ס קריעג ימ"ש, בין איך געווען מיט מיין יונגערען ברודער ישעי'ה דוד אין קרעניץ אין די זעלבע צייט וואס דער רב זצ"ל איז געווען, אין די גאנצע צייט ווי מיר זענען דארט געווען האב איך בעגלייט דעם רב זצ"ל הי"ד, און אלע מאל האב איך מיט געטראגען א קליין רענצעל מיט צידה לדרך, אזוי ווי מיר זעהען אויף דעם בילד בשעת מיר גייען אדארך אין שטאד'ס פארק שפאצירען.

מיר האבען דעמולסט נישט געוויסט אדער געשפיערט, אז דאס איז געווען אונזער לעצט באגעגניש מיט אונזער הייליגען רבין זצ"ל הי"ד.

ס'איז נישט אדארך אסאך צייט און דער היטלער קריעג האט אויס געבראכען, אזוי ווי איך בעשרייב ווייטער אין דעם ספר, און

עס איז פון אונז שנעל פארגעסען געווארען דאס גוטע, און אונזערע מחשבות זענען געווארען פיל מיט זארגען, ווי אזוי צו אנטלויפען

דער באבובער רבי זצוק"ל הי"ד מיטין אייניקעל מהור"נ שליט"א איך גייא פאר אויס מיט א קליין רענצל צידה לדרך און בין משמש ביים גיין שפאצירן אין שטאדט'ס גארטן אין קרעניץ.

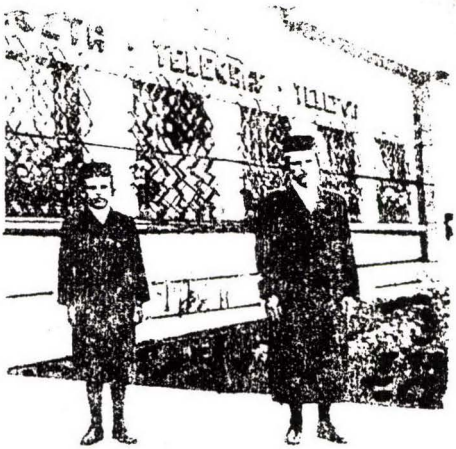
פון די מערדער, און אויס היטען זיך פון זיי, און ווי צו נעמען א שטיקעל ברויט פאר זיך און פאר די קינדער.

מצות באקען אין געטא באכניא תש"ג.

ביי היטלערס קריג אין תש"ג, האב איך זוכה געווען ב"ה צו באקען מצות צוזאמען מיט כ"ק אדמור"ש פון באבוב שליט"א, אין געטו באכניא, מענשען מיט גרויסע השגות, און וויסענשאפט,

קענען נישט בעגרייפען ווי אזוי דאס איז מעגליך אין די וועלט, ביי אזוין גרויס רשעות וואס היטלער׳ס רעז׳ים האבען בעוויזען, געהארגעט מיליאנען יודען פאר גאהר נישט, אוהן פאר וואס, אוהן

איך מיט מיין ברודער ישעי׳ה דוד אין קרעניץ

פאר וועג, האבען מיר געהאט דרייסט, און קוראז׳ש, אונטער צו נעמען אזוין שווערען דעציז׳שען, ווי מען איז געווען איינגעשטעלט מיטין לעבן אוהן דעם, און ח״ו וועג מען דערשפיערט אונז איז קיין צווייפעל אז אונזער לעבן איז 100 % געווען בעדראהעט.

איך האב אלעס צו געגרייט מיט מיינע הענד, שויפלען, וואלגער העלצער, שטיפלען, אלעס האב איך געמאכט מיט די הענד, דעם אויבען האב איך אליין פעראכטען, און נאר איך, מיט מיינע שוועסטער און ברודער, האבען געבאקען די מצות אליין, אוהן קיין שום הילף, אויסער די הילף פון כ״ק אדמור״ש שליט״א און מעל כולנו דעם אייבערשטען׳ס הילף.

ווען נישט דאס, וואס עס זענען דא עדות ביז דעם היינטיגען טאג, אז זיי האבען פון אונז באקומען מצות, יוצא צו זיין מיט א כזית מצה אין פסח, וואלט מען נישט געגלייבט די גאנצע מעשה, ווייל ווען איך אליין שרייב די מעשה, און איך האב דאס איבער געלעבט אליין, הייב איך אוהן צו צווייפלען אזוי גלייך ווי אנדערע איבער לעיבענישען, ווי אזוי מיר זענען ניצול געווארען.

דעם פאקט קען קיינער נישט אופלייקענען, און איך אוודאי און אוודאי נישט, נאך דעם ווי איך בין געזעסען טעג און נעכט און דער שווייס האט פון מיר געריגען ביז איך האב אויס געארבייט די אלע כלים מען זאל קענען אונהייבען צו באקען מצות, כדי מזכה צו זיין רבים מיט א כזית מצה.

נור דאס צווייפלען וויל זיך שאפען, ווי אזוי דאס איז געווען מעגליך צו בעווייזען, אין אזוין פינסטערע צייט, און ווי דער מענש איז געווען אופגעשוואכט גייסטליך און פיזיש, און די מערדער האבען געשאסען יודען פאר די קלענסטע קלייניגקייט, אויך זעהר אסאך מאל פאר גאהר נישט, האבען מיר זיך אונטער געגומען אזוין שרעקליכע און איינגעשטעלטע זאך, מ'האט גאהר נישט געקלעהרט אויב מען מעג דאס מאכען לפי התורה, אדער מען זאל א טראכט געבען איבער רעכענען מיט ישוב הדעת, יא אדער ניין, דאס איז דאס אונגלויבליכע ! מען איז אריין געשפרונגען ממש מיט מסירות נפש מיט גרויס בטחון אז אין זכות פון די גרויסע מצוה וועט אונז גאהר נישט פאסירען.

נאך א פאל אין גאנץ פוילן איז נישט געווען, עס זאל זיך עמיץ האבען אונטער געגומען אין די ביטערע צייט צו באקען מצות.

איך ויל איבער זאגען די ווערטער פון כ"ק אדמור"ש פון באבוב שליט"א וואס ער האט דעמולסט געזאגט, איך ציטיער, זייט די וועלט שטייט האט מען נישט געבאקען מצות מיט אזוין טייער האלץ, פון יודישע מעיבעל וואס די דייטשען האבען פאר זיך צו געגומען און זיך צו געגרייט מיט צו נעמען קיין דייטשלאנד, האבען מיר מיט די עצה פון באבובער רב שליט"א, צעבראכען א גרויסען טייל פון זיי און מיט דעם געבאקען מצות.

די קלעצער האלץ וואס מיר האבען צו געגרייט צו באקען מצות, האבען מיר אין די לעצטע מינוט אין אכט גענומען אז זיי זענען אונגעזאפט מיט וואסער, און די עצה פון רב שליט"א האט מציל געווען דעם מצב, ווען נישט וואלט אונזער פלאן מיט אונזער בעסטען ווילען נישט געקענט צושטאנד קומען, מען האט אויך קיין מאל נישט געבאקען מצות ווען מען האט זיך געפונען בעבדות, און נאך דאצו אזוין עבדות, נאר אלע מאל בחרות.

דאס עהרליכע באבובער הויף.

פון כ"ק אדמור"ש זצוק"ל דער ערשטער באבובער רב, ווייס איך צו פערציילען פון בעגלייבטע קוועלען אז ער איז געווען א איש מופת, און א עובד ה' בהצנע לכת, ער איז געווען דער ערשטער אין פוילען וואס ער האט אויף געשטעלט ישיבות, און מחנך געווען יונגע דורות צו תורה ויראה מיט חסידות.

די צדקות וואס שטאמען פון צאנזער רב זצוק"ל.

די צדקות וואס שטאמען פון צאנזער רב זצ"ל אויף איין אופן פון כבוד און בצנעה, זענען אונגעהאלטען געווארען אין אלע דורות, נאך עהם, און אויך יעצט ! מען איז געקומען דערציילען פאר

דעם צאנזער רב אז דער יוד וואס ער נעמט וואכען געלד ביי איהם, קויפט די טייערסטע זאכען לכבוד שבת, און ער שפאהרט גאהר נישט קיין געלד, נאר פערקעהרט ער פוז׳ת מיט געלד, האט דער

דער ערשטער באבובער רבי כ״ק בוצינא קדישא האדמור״ש זצוק״ל.

צאנזער רבי געענפערט, אויב אזוי, מוז איך איהם פון היינט אוהן

מוסיף זיין, און האט איהם טאקע מוסיף געווען.

כ״ק האדמור״ש זצוק״ל פון יונגוואס אויס האט ער נישט געגעסען קיין איין מאלצייט אליין, די מוטער, די רעבעצין פון זיין הייליגען פאטער כ״ק האדמו״ר מאיר נתן זצוק״ל, דער זוהן פון זיין הייליגען טאטען כ״ק האדמו״ר חיים האלבערשטאם זצוק״ל, האט געוויסט צו זארגען פאר איהר זוהן א חברותא צום עסען, נאכט מאל האט ער געפלעגט צו עסען שפעט ביי נאכט, און נישט אלע מאל האט זיך מסתייע מלתא געווען געפונען א חברותא, איז שוין געווען א הסכמה מיט א שכן מען זאל איהם מעגען אויף וועקען, כדי ער זאל לייסטען דעם הייליגען ווילען פון דעם וואס איז מוכן ועומד צו זיין דער ערשטער באבובער רבי, צו עסען מיט נאך א יוד, און קיין מאל נישט אליין.

איך וויל אין קורצען איין עובדא דערציילען ווי גרויס ס׳איז געווען זיין מדת ההתבטלות, עס איז בעקאנט די הקפדות פון פרירִיגען רב וואס איז געווען אין ווישניצא, נאך דעם ווי דער באבובער רב האט דארט איבער געגומען דאס רבנות, איז ער געגאנגען צום פרירִיגען רב אויף זיין קבר בעיטען מחילה פאר די גאנצע שטאדט עס זאל זיי נישט שאדען זיין הקפדה.

עס איז אדארך א צייט און דער באבובער רב איז פערבעיטען געווארען אויף א ברית אויסער די שטאדט, פלוצלינג קומט עמיץ אריין און ער זאגט, מען זעהט פון די ווייטענס ווי דאס גאנצע שטעטיל ווישניצא ברענט, און אלע וועיזענדע זענען געווען זיכער אז דאס נעמט זיך פון די הקפדות איז דער רב בכבודו ובעצמו ארויס געגאנגען אויפ׳ן פאטש, דעמולסט האט עס געהייסען גאנעק, און קוקט ווי א שווארצער און א געדעכטער רויער באדעקט דאס שטעטיל, דעמולסט דרייט ער זיך אויס צום עולם, און זאגט, דעם

גאנצען שטעטיל וועט גאהר נישט פאסירען, נאר מיין הויז ברענט, ווייל ווען איך בין געפאהרען צום פריריגען רב בעיטען מחילה פאר די גאנצע שטאדט, האב איך פארגעסען צו בעיטען אויך פאר מיר.

ביי די געלעגענהייט האט מען געהערט צוויי זאכען.

1. **דער** רב זצ"ל האט דערציילט אז סוכות ביים טיש האט ער געחולעמט פון צאנזער רב זצ"ל, ווי ער, און דער בארדיובער רב, אויך איין אייניקעל פון צאנזער רב, זענען צוזאמען, און דער צאנזער רב זאגט צו זיי איך וויל ענק געבען דאס מיצעל וואס איך האלט אין די האנד, דער בארדיובער רב שטרעקט אויס די האנד צום נעמען, און דער צאנזער רב שטרעקט אויס די האנד צום באבובער רב, און זאגט איהם, איך געב דיר דאס מיצעל וואס איך האב אין די האנד, און אסרי חג איז געווען די שריפה, מען האט אונגעהויבען צו זוכען צווישען די פערברענטע זאכען, האט מען געפונען דאס מיצעל וואס ער האט טאקע באקומען פון צאנזער רב, פון פריער, דאס מיצעל איז געפונען געווארען גאנצע הייט נישט בעשעידיגט כהוא זה.

2. **צוריק קומענדיג** פון די שמחה אסרי חג, האט זיך דער רב אוועק געזעצט אויף א ווייל, און געטראכט וועגען א אכסניא, ווייל עס איז ממש נישט געווען ווי אריין צו גיין, און צווישען לייגט א יוד אויף דעם טיש א קוויטעל, און די חסידים וואס זיי שטייען ווילען עהם צוריק האלטען ווייל עס איז נישט יעצט די צייט פון געבען א קוויטעל, דעמולסט זאגט דער רב, דו האסט צו געטראפען, טראץ דעם וואס מיר זענען אונגעברענט געווארען, אבער די ישועות און רפואות וואס דאס איז אונזער געשעפט, זענען נישט אונגעברענט געווארען.

ווען דער קייסער פראנץ יוזעף איז געווען אין באכניא, איז דער באבובער רב זצ"ל געקומען קיין באכניא און ווי געווענליך איז ער איינגעשטאנען ביי מיין זיידען ר' ישעי'ה דוד ע"ה אונצוגעבען ספעציעל כבוד פאר דעם קייסער, דער רב האט איהם מקבל פנים געווען אונטער א חופה מיט א ספר תורה אין די האנד, דער קייסער האט דעם באבובער רב צוריק געגעבען גרויס כבוד ווי ער איז געשטאנען אונגעבויגען מיט יראת הכבוד קעגען איבער איהם, אויך ביים געזעגענען האבען זיי איינעם דעם אנדערן אונגעגעבען א ספעציעלען כבוד, פון (אינסטינקט) אוהן זיי זאלען זיך האבען אונגעשמיסט פאר דעם, דאס זיי זענען צוריק דריי שריט איינער פון אנדערן, דריי מאל, און בשעת זייער שמיעס האבען זיי אויך פערברענגט א לענגערע צייט ווי געווענליך, דאס איז א קייזערליכע אויסדרוק פאר זעהר חשוב.

פערצופאל איז אויס געקומען איין שמוס ביי כ"ק האדמור"ש מבאבוב שליט"א א אייניקעל פון ערשטען רב זצ"ל האט ער דערציילט וואס עס האט פאסירט מיט ר' הירשלי ר' יצחק טובי'ה'ס ווען ר' הירשלי'ס קינדער זענען געקומען לפרקן זיי חתונה צו מאכען, האט ער געהאט א ברירה אזוי ווי אנדערע האבען דעמולסט געטוען, ארום פאהרען נאך געלד, ער האט אבער געמאכט א חשבון אז ער איז בס"ה א יונגער מאן, און אלס אייניקל פון צאנזער רב קען ער נישט אסאך מאכען כדי ער זאל קענען חתונה מאכען די קינדער.

דאדורך האט ער בעשלאסען ווערען א שותף מיט א יונגער מאן פון שטאדט זיי האבען געעפנט א פאבריק פון בעיזעם'ס וואס מען קעהרט דערמיט אויס די שטיב, אין די צייטען האט מען געמאכט בעיזעם'ס פון שטרוי וואס פלעיגט קומען פון אפריקה, וואס דער רייז האט געוואקסען דארויף, דער מאטעריאל האט

געקאסט א שיבוש, נור דאס ליפערען האט געקאסט, ממילא האט עס געהאט איין אויסקוק אז מען דארף צו מאכען פון דעם געלד.

דערווייל פון די גרויסע הצלחה, וואס עס האט זיך געוויזען די ערשטע צייטען זעהר גוט, האט זיך דאס רעידעל אויס געדרייט, און עס איז געקומען דאצו אז מען האט געמוזט אופזעצען, עס האט איהם געדרויעט צו זיצען אין די תפיסה, ווייל ער האט נישט געהאט געלד ער זאל זיך קענען אויס לייזען, באין ברירה איז ער אנטלאפען קיין ארץ ישרא׳ל, און איבער געלאזט זיין רעבעצין מיט די קינדער עס איז אדארך געגנוג א לאנגע צייט און מען האט גאהר נישט געקענט אופקויפען מען זאל עהם קענען בעפרייען, דער ר׳ הירשלי איז געווען א גרויסער מקורב ביים ערשטען באבובער רבין האדמור״ש זצ״ל, איז איהם איינגעפאלן אונצוטראגען פאר איינעם פון זיינע געטרייעסטע חסידים אונזער זיידע ר׳ ישעי׳ה דוד קעללמאנן ז״ל, די מצוה פון פדיון שבויים דעם ר׳ הירשל׳ן אויס צו לייזען.

דער זיידע האט נישט געקלעהרט ער איז העריין אין זיין באנק העריין און האט אונטער געשריבען ארויס צו געבען 3000 גילדען און ר׳ הירשלי איז צוריק אהיים צו זיין פאמיליע דער רבי שליט״א האט צו געגעבען אז דעמולסט האט מען געקענט פאר דעם געלד חתונה מאכען 30 כלות זי״ע.

כ״ק האדמורב״צ זצוק״ל הי״ד.

דאס איז געווען זיין איינציגער זוהן, און ער האט איבער געגומען די באבובער רעביסטוויע, פון הייליגען פאטער האדמור״ש זצ״ל.

פון די גאנץ לאנגע צייט וואס איך האב געלערענט אין באבוב, איז מיר זעהר וויניג געבליבען אין זכרון, הלוואי וואלט איך געדענקט 1% צו ערציילען וואס איך האב צו געזעהן און צו געהערט פון זיין הייליג מויל אליין, ליידער האב איך אדארך געלעבט א שווערען קריג מיט זעהר שווערע אומשטענדען, אז עס זענען געווען געוואלדיגע נסים וועהר עס איז געבליבען לעבן, ממילא איז נישט א ווינדער אז מען געדענקט נישט, דער ווינדער איז אז מען געדענקט נאך עפיס יא.

דער רבי מהורב"צ זצוק"ל הי"ד ר' יחזקאל'י צ'כויבער ר' משה'לי סטעמפעל ר' חיים יהושע'לי הלב - ם ר' ישעי'ה נייפאן ר' הירשל מאנעלעס הב' לייביש קארטשינער זצ"ל הי"ד.

א מענש א צדיק תמים איז ער געווען אין זיינע דורות.

זיין טיעפער געפיל איז געווען סיי במילי דשמיא, סיי במילי דעלמא, עס איז נישט געווען פערהאנדען ער זאל נישט מעורר זיין פון קליין ביז גרויס מיט זיינע הייליגע תפלות אדער שירות ותשבחות, מען זאל נישט באקומען א הרהור תשובה, ער האט געפלעגט ביי אלע תפלות און זמירות אויס צו גיסען בוכען טרערען, פון רוב דביקות, עס איז אונמעגליך געווען מען זאל נישט האבען מיט געוויינט, זיין נעימות מיט געפיל האט איבער געגומען דעם גאנצען עולם מיט וואַרמקייט, און יעדער איז געהויבען געווארען מיט א העכערע מדריגה.

ווי עס איז בעקאנט אין די גאנצע וועלט ווי פיל, און וואס פאר א ניגונים האדמורב"צ זצוק"ל הי"ד האט זוכה געווען מחבר צו זיין פיל מיט דביקות און קדושה, וואס איז נישט דא קיין יודישע שטיב מען זאל זיך נישט אונטער האלטען דאס יודישע הארץ מיט זיינע הייליגע שירות ותשבחות און נתעורר ווערען צו יראת ה' ולעבודתו.

איך האלט מיר פאר איין זכות אז איך האב ארויס געגעבען 360 מינוט קאסעטען שירות ותשבחות וואס איך האב געהערט מפיו קדשו זינגען און א גרויסען טייל ביים מחבר זיין, איך זינג אליין כדי עס זאל אונקומען צום צוהערער אורגינאל אזוי ווי דער הייליגער מחבר האט מכוון געווען זיינע כוונות, וואס דאס פערשטייען מיר אוודאי נישט, מיט די האפנונג אז איך וועל מונע זיין דערמיט מען זאל זיי נישט זינגען פאלש, נור וואס מעהר ריכטיג

חסידים האבען איבער געלאזט זייערע בני בית מיט קינדער און זענען געקומען אויף יו"ט אדער אויף א שבת, זיי זאלען קענען הערען דעם רבין דאוונען אדער זינגען, דערמיט שעפען

יראת שמים און התחזקות באמונת ה׳.

כאטש עס איז דאך זעהר שווער געווען איבער צו לאזען א גאנצע משפחה מיט קינדער יו״ט אדער אפילו שבת אליין דעסטוועגען האבען זיי געגלייבט באמונה שלימה אז די השפעות וואס דער רבי איז משפיע מיט זיינע הייליגע תפילות און ברכות, דאס איז א שפייז פאר די גאנצע פאמיליע, און אזוי ארום קען מען זיך בעסער דערהאלטען ביים לעבן, און מען פיהלט זיך בעסער אין אלע פרטים און איבערוהל.

דאס גרויסקייט פון רבין איז שווער צו בעשרייבען, ווייל ער האט עס בעהאלטען, און מען האט באדארפען צו קענען, און צו זיין גוט קלוג, כדי מען זאל פערשטיין זיינע הייליגע דרכים, נישט ח״ו אויסטעלישע וועגען, וואס דער המון עם, האט עס נישט געקענט ליידען, זעהר ווייט פון דעם! ער איז געווען פערנעמפדיג ביי יעדען איינעם, ער האט זיך באליבט אויף יעדען איינעם, מיט דעם ערשטען אויגען בליק, עס איז געווען פאר וואס, איהם ליב צו האבען, בלויס פאר זיין הייליגע און שיינע צורה, וואס ס׳האט געלאכטען אייביג, ער האט מיט יעדען זיך אויף געפיהרט בסבר פנים יפות, אלע מאל מיט א שמייכעל אויף זיין פנים מיט גוטע ווערטער צו, וואס זענען געווען ממש פערל.

נאר זיינע דרכים האט מען באדארפען צו פערשטיין ווייל זיין אהבת ישרא׳ל איז געווען אזוי גרויס, אז ער האט אוועק געגעבען דעם לעצטען גראשען פאר פערשידענע צוועקען וואס האט זיך אליין מתחייב געווען, און אין די שטיב איז נישט געווען צו מאכען שבת, איך ווייס אז מיינע צוויי פעטער׳ס, ר׳ לייביש קעלמאן ז״ל און זיין יונגסטער ברודער ר׳ קלמן ז״ל הי״ד, זענען גערופען געווארען צום רבין זצ״ל הי״ד, און ער האט פאר זיי צו

וויסען געטוען אז ער האט נישט פסח צו מאכען, פסח צו מאכען אין באבוב האט בעדייטעט, מינימום א טויזנדט בחורים און יונגע לייט אויך עלטערע יודען, און דעם רבינ'ס הויז געזונד, זיי האבען נישט באדארפען מעהר צו הערען, זיי זענען צוריק געפאהרען אהיים און געברענגט פאר'ן רבין זצ"ל א געוויסען סכום געלד עס זאל געגוג זיין בריווח צו מאכען פסח, דער פעטער קלמן האט ל"ע קיין קינדער געהאט, און ביי די געלעגענהייט זענען זיי שטיין געבליבען און נישט אוועק פון רבינס טיש, אזוי אז דער רבי האט געגוג גוט פערשטאנען זייער בקשה האט דער רבי זיי געענפערט, שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

אדער למשל ער האט געפלעגט אונטער צו הייצען דעם אויבען אין ביהמ"ד כדי בחורים זאלען האבען ווארעם צו לערנען, דאס האט ער געמאכט ווען קיינער זאל נישט זעהן, אזוי אלע יאהרען ביז ענדליך מען האט איהם געכאפט ווי ער שטייט בדחילו ורחימא און ער הייצט איין דעם אויבען.

ספעציעל איז זיין הייליגע עבודה געווען זיך אונצוגעבען מיט די יונגע דורות, און זיי, צו - ציהען צו עבודת הבורא, ער האט נישט געקארגט קיין שום כוחות, און קיין שום געלד, ער זאל קענען אריין דרענגען אין נאך א יוד א רוח דקדושה.

ער האט זיך נישט פערלאזט געגוג אויף זיינע מגידי שיעורים און משגיחים, וואס זיי זענען געווען די בעסטע און די געטרייעסטע אין די וועלט, וואס קען זיין בעסער ווי אייגענע קינדער, כ"ק אדומור"ש שליט"א, און הרה"ג מוה"ר חיים יהושע'לי זצ"ל, און נאך אנדערע וואס דער רבי זצ"ל האט אליין אויס געקליבען מיט זיין הויכען פערשטאנד.

נאר ער איין האט געלייגט געוויכט צו וויסען פון יעדען בחור וואס עס טוט זיך ביי איהם, ער האט אראפ געליינט פון יעדען שטערן אלעס וואס עס טוט זיך ביי יעדען, ער האט אויך אויס געוואשען נשמות אויף פערשידענע אופנים, נישט 1 בחור איז ארויס געקומען פון רבין נאך א קורץ התוועדות, מיט געשוואלענע אויגען.

די עלטערע חסידים, ספעציעל די וואס האבען געלערנט אסאך יאהרען אין באבוב האבען געזעהן ביים רבין אסאך מאל רוח הקודש און מופתים, מיין זיידע ר' ישעי'ה דוד קעלמאן ז"ל, ער איז געווען א גוהטס בעזיצער האט אויך געהאט א מופת וואס עס איז בעקאנט פאר אלע, וועז די תבואות פון אלע פעלדער אין פולין זענען אויסגעקלאפט געווארען פון הוגעל, זענען דעם זיידענ'ס תבואות געבליבען שטיין און ס'האט זיי גאהר נישט פאסירט.

די מעשה איז געווען ווי דער זיידע ר' ישעי'ה דוד ז"ל איז געקומען פרעגען דעם רבין כ"ק האדמורב"צ זצ"ל הי"ד, אויב ער זאל מאכען אינשורענס (פערזיכערונג) אויף די פעלדער האט דער רבי געענפערט אז ער דארף נישט צו מאכען אינשורענס, און אין דעם יאהר זענען אלע פעלדער אין די מדינה אויסגעקלאפט געווארען און דעם זיידענ'ס פעלדער זענען געבליבען שטיין מיט די גאנצע תבואה.

ביי יעדען מאלצייט כמעט, האט ער אריין געלאזט די בחורים, אויסער דעם וואס מען האט געקענט לערנען, ווי א עהרליכע יוד דארף עסען, האט מען אלע מאל געהערט פערשידענע שמועסען, דאס האט מען אויך באדארפען צו פערשטיין, ווייל אין יעדען ווארט איז געווען בעהאלטען דברים כמוסים, און נור א חכם מחוכם מיט געהויבענע מחשבות האט געקענט אזוי שמועסען.

דער רבי האט נישט בלויס אכטונג געגעבען אויף יעדען בחור ער זאל האבען א ריינע נשמה, נאר אויך אויפ'ן לבוש האט ער זעהר מקפיד געווען אז א בחור וואס זיצט און לערנט, און א ירא שמים, זאל נישט גיין פערטשאפעט און נישט פערקנייטשט, אויך די פאות האבען געמוזט זיין אורענטליך צו געקרייזעלט, ווי ווייט מעגליך, עס איז טאקע געווען א געשמאק אונצוקוקען א באבובער בחור.

איך וואלט געקענט אונפילען גאנצע בלעטער פון יעדען יו"ט, אדער פון הושענות, אדער פון קריאת התורה ווי דער רבי האט געליינט בנעימות, עס האט קיינער זיך נישט ערוואגט צו רעדען א ווארט, אויך ביים שעפען מצה וואסער, און ביים באקען מצות, וואס פאר איין התרוממות מען האט געפילט.

עס איז אויך געווען א גרויסער פארנעם די צדקות פון הכנסות כלה, חתונה צו מאכען יונגע לייט, וואס זיי האבען גאהר נישט געהאט, אויך האט מען געמוזט זיי אונטער שטיצען נאך די חתונה, ביז זיי זענען צו געקומען צו איין פרנסה, דער רבי איז געווען אייביג א בעל חוב, אבער ער האט זיך נישט אונגעשטעלט, און ער איז נישט מיעד געווארען, ער האט געוויסט אז די אלע צדקות וואס ער איז עוסק זענען הייליגע צוועקען און מען טאהר קיין איינס פון זיי בטל מאכען, און ער האט געלעבט מיט א שטארקען בטחון אז ער וועט קענען פערווירקליכען דאס כמעט אונמעגליכע.

עס איז געווען בעקאנט, דאס ער האט זיך נישט געלייגט שלאפען מיט א גראשען געלד אין די טאש, אויסער דעם וואס ער האט אויסגעהאלטען די באבובער ישיבה אין באבוב, האט ער געזארגט פאר אלע בחורים וואס האבען געלערנט אין די באבובער ישיבות,

אין גאנץ גאליציען, עס זענען פערהאנען געווען אסאך בחורים פון טורקע, אויך זענען געווען פערהאנען בחורים פון היימישע שטיבען וואס מען האט זיי באדארפען צו העלפען מיט א מלבוש וכדומה.

ער האט אמאל צו גערופען א יונגער מאן וואס ער האט געדאווענט פאר'ן עמוד, און איהם געזאגט, וועז די דאווענסט ביחידות, האסט דו נישט קיין מורא פאר'ן אייבערשטען, נאר וועז דו דאווענסט פאר'ן בשו"ד דעמולסט האסט דו אימתי דצבורא פאר א בשר ודם זי"ע.

ווינדערליכע געשטאלטען אין קייזערליכען הויף.

אין דעם בית המלכות פון באבוב וועלכעס האט פאר די לעצטע וועלטס מלחמה געשיינט איבער גאליציען און געווארפען איהרע שטראהלען איבער די גאנצע וועלט, אין דעם תל תלפיות, תל שכל פיות אלי"ה פונות ווי פון איבעראל האבען געשטרוימט טויזענטער יודען נהנה צו זיין עצה ותושי"ה, פון באבובער רבין זצ"ל הי"ד זענען געווען אויסנאהם פון קינדער.

כ"ק אדמור"ש מבאבוב שליט"א.

ער איז דער עלסטער פון די זוהן פון האדמורב"צ זצוק"ל הי"ד ער איז ממלא מקומו הקדוש ביז הינדערט און צוואנציג יאהר, ער זאל דערלעבן משיח'ן צוואמען מיט אונז אקייגען גיין.

אין די היים אלץ יונגער מאן איז ער געווען א רעכטע האנד פון פאטער זצ"ל הי"ד, אין אלע ענינים האט ער זיך מיט איהם בעהאלפען, ער איז געווען שטאדט'ס רב, און אויך דיין, כאטש באבוב איז געווען א קליין שטעטיל אבער צוליב זיין קליגשאפט

די באבובער רעבעצין זצ"ל מיט די קינדער כ"ק אדמו"ר שליט"א, הרה"ג מהו"ר חיים יהושע'לי, הב' הגה"צ משה אהרן זצ"ל הי"ד.

דער באבובער רבי שליט"א.

און זיין ישרות, איז מען געקומען פון ווייטענס פיהרען זייערע דין תורות, אדער אויס גלייכען אוהן א דין תורה, אלץ ראש ישיבה אין באבוב, האט ער געגעבען דעם העכסטען שיעור

ווען דער רבי זצ"ל איז אוועק געפאהרען קיין טשעבין, אדער אויף קוהר, איז דער רבי שליט"א געווען ממלא מקומו, מיין ציהל איז נישט צו דערציילען שבחים פון כ"ק אדמור"ש שליט"א, וועגען אפאהר סיבות, איינס, ער בעדארף נישט מיין הסכמה, צווייטענס, ער זוכט פון קיינעם א הסכמה, און פון מיר אוודאי נישט, דריטענס, זאכען וואס יעדער קען זיך בעציגען ווער עס וויל זיך נאר אומקוקען, אויף דעם באבובער הויף וואס בעשטייט היינט עד ביאת המשיח, זעהט בחוש אז דאס קען מען נאר אויף בויען און וויידמענען, פון אינטענסיבע און עהרליכע ארבייט.

איך מוז נור צו קומען צו די ערציילונג, וועהמען דער רבי זצ"ל האט איבער געלאזט אלץ מנהיג, און האט איהם איבער געגעבען מהודו וחכמתו בעין יפה, ער זאל קענען יעדען ליידען מיט ליבשאפט, און זאל קענען מקיים זיין ואהבת לרעך, מיט די העכסטע מדריגה, אזוי ווי עס איז יעדען בעקאנט.

איך ווייס פון זעהר בעגלייבטע קוועלען, ווען דער רבי שליט"א האט אונגעהויבען דא אין אמעריקא, צוזאמען צו נעמען דעם עולם, נאך דעם ביטערען קריג פון היטלערן ימ"ש, און מחזק צו זיין נאך אזוין חורבן יעדען בעזינדער, און מיט לאנגזאמע שריט איז עהם געלונגען צוריק צו שטעלען דאס באבובער חסידות אוהן פינאנסיעלע מעגליכקייטען פון די דעמולסטדיקע צייטען, ווי מען האט נאך נישט געהאט אפילו ביי וועהמען צו בערגען, וויל אלע זענען געקומען פון די לאגערן בעירום ובחוסר כל, איז ער געווען א צופה לעתיד אין דעמולסטדיגע שווערסטע צייטען אויף דעם

בליהינדיגען באבוב וואס מיר זעהען ב"ה פאר אונזערע אויגען.

אין די היינטיגע צייטען איז אסאך שווערער אין אלע הינזיכטען, ווי פיל מיע און אונשטרענגונג מען מוז מאכען פערווירקלעכען נאך א יוד, נאך א חסיד, און ער ווערט נישט מיעד, טראץ זיינע זארגען זענען אוהן דעם זעהר גרויס, אונגעפאנגען ביי קינדער גארדענ'ס, תלמוד תורה'ס, ישיבות, כוללים, און מיידלעך סקול'ס, איבער די גאנצע וועלט פיהרט ער אוהן זיין אינטענסיבע ארבייט מיט א גרויסען מאס שטאב, פון איבער געגעבענע יונגע לייט, און ער פערלאזט נישט א מינדעסטע מעגליכקייט אויב עס נור עגזעסטיערט, צו ראטעווען א יוד, און ער שוינט גאהר נישט, אין די וועלט, אפילו זיך.

הגה"ק מוה"ר חיים יהושוע זצ"ל הי"ד.

דער צווייטער זוהן פון האדמורב"צ זצוק"ל הי"ד, איז געווען הרה"ג מוה"ר חיים יהושעל'י זצ"ל, ער איז געוואקסען א עילוי, ער איז געזעסען יומם ולילה און געלערנט, עס איז איהם א שוער געווען צו פערלירען א מינוט, עניני דעלמא איז איהם גאהר נישט געווען אינטערעסאנט, אלע מאל האט מען איהם געזעהן מיט די גמרא אונטער דעם אורים.

ער האט געגעבען אהויכען שיעור אין די ישיבה, ער איז געווען באוויסט אלס שארפער מוח, איך האב געזעהן א לוח וואס ער האט געמאכט אין קרימינאל ווי ער איז געזעסען אין רוסלאנד, וואס ער אליין האט דאס געשריבען מיט כתב אשורית, דער לוח זעהט אויס אזוי ווי געדריקט, און דאס אלץ האט ער געמאכט פון מוח, וואס ער האט אויס גערעכענט שבתים ומועדים פון 1 מולד.

פון דעם אליין קען מען זעהן ווי פיל טיעפע מחשבה ער האט אריין געטוען אין דעם, אופגערעדט פון דעם, אז ער האט קוים געקענט וויסען, וואס פאר אטאג דאס איז, און נישט מעהר, און אלעס פאר א גאנץ יאהר האט ער צוואמען געשטעלט פון קאפ

ער איז געווען א זעלטענער און איידלער דמות וואס גאהר נאהנטע האבען נישט געקענט ריכטיג אופשאצען און עהם פערשטיין ער האט געהייסען נאך די צוויי גרויסע זיידעס דער הייליגע דברי חיים זצ"ל פון צאנז, און דער רבי ר' יהושוע'לי פון קאמינקא זצ"ל, שוין אין די יונגע יאהרען האט מען דערקענט אז ער וואקסט א כלי מפואר, זיין התמדה, און יגיע בתורה, איידעלע און בעשיידענע מדות בעקרוינט מיט טיעף זיניגע חכמה, האבען איהם געמאכט פאר א זעלטענהייט.

זיין הייליגער פאטער האט זיך אין איהם געשפיגעלט, און פלעגט לעתים זיין א מונה בשבחו מען פלעיגט הערען ווי ער רופט איהם „מיין עמקן" וואס האט געשילדערט זיין טיעפקייט אין חכמה, ער פלעיגט אויף איהם צו זאגען, ער איז דאך כולו קאמיאנקא דאס האט געהייסען אלעס, מדות, יראת שמים, וכו'געציילטע אנשי סודו פאר וועלכע ער האט זיך פעטרויעט, זענען געווען מבינים אויף זיין טיעפען מהות מיט א רייכטום פון פנימיות מיט א הויכע מדריגה.

איך געדענק נאך היינט גוט ווי ער פלעיגט אוהן צו שטרענגען זיין שטערען ווען ער האט זיך געוואלט פערטיעפען אין עמקות, האבען זיך אויפ'ן שטערען אויס געלייגט פערשידענע אינטערעסאנטע קוים, וואס אין תורת הנסתר האט עס איין ספעציעלען אויס דרוק.

עס איז בעקאנט ביי זיין אונשעהרען האט עמיץ נישט ווילינדיג

אונגעשוירען איין האלבע פאה און דאס קליינע ח. י. האט זיך אזוי שטארק צו ווינט יעמערלעך אז מען האט איהם נישט געקענט בערוהיגען, ער האט אויס געגאסען בוכען טרערען דאס עס איז איהם נישט געבליבען א געהעיריגער שיעור פאה.

דאס איז פאר זיין בר מצווה.

צו זיין בר מצווה האט זיין גרויסער טאטע געלאזט אויף זיין

תפילין באטעל אויס שטריקען שנת חכם„לב יקח מצות״ לפ״ק.

אזוי איז ער נתחנך געווארען על ברכי אביו ביז ער איז געקומען בקשר החיתון מיט די טאכטער פון הרה״צ ר׳ ברוך הלב – ם זצ״ל פון קשאנוב תבלח״ט הרבנית לאה הלב–ם

דער באבובער רבי מיט הרה״ג ר׳ חיים יהושע הרה״ג ר׳ יחזקא׳ל דוד הב׳ הרה״ג משה אהרן.

אייגער פון די גוהר חושבע אייניקלעך פון צאנזער רב, א תלמיד חכם מפורסם און א ירא שמים א יושב באהלה של תורה יומם ולילה, ער איז אלע מאל געווען א חלוש, דאך פלעגט ער זיך מחזק צו זיין און נישט אופלאזען זיינע שיעורים קבועים.

דער פוטער האט זיך א מאל געאייסערט אז ער האט זיין שניער אויס געקליבען פאר זיין זוהן, ווען ער איז געווען מבקר חולה זיין ר׳ ברוך׳לן און די שניער איז געווען א יונג קינד און האט זיך ארום געדרייט אין די שטיב ביים טאטענס בעט.

ביי די חתונה איז געווען די עומדת מצד הכלה די מוטער הרבנית המפורסמת בריינדל ע״ה וועלכע זיע איז געווען בערימט מיט איהרע מעשים טובים, זיע איז געווען די טאכטער פון לינסקער רב זצ״ל ר׳ אברהם חיים א אייניקעל פון הייליגען ראפשיצער זי״ע.

דער רבי האט דעמולסט געוואהנט אין טשעבין אין די חתונה איז געווען אין טשעבין, עס איז געווען א געוואלדיגער צוזאמענפאהר פון חסידים און אנשי מעשה, אויך דער קוזלגובער גאון דער מחבר ספר ארץ צבי זצ״ל איז געקומען פון קאנגרעס פוילן אנטייל צו נעמען אין די שמחה.

אויך נאך די חתונה ווי ער האט זיך בעזעצט אין באבוב, איז געווען נפשו קשורה בנפשו אזוי ווי אלע אנדערע קינדער, און ער האט וויטער מקבל געווען הדרכות און דעות פון פאטער זצ״ל הי״ד דער גרויסער מנהיג הדור, און זיין ארבייט איז אייביג געווען צו שטייגען מעלה מעלה.

לייזער האט אבער דאס נישט לאנג געדויערט, אזוי ווי עס האט אויסגעבראכען היטלער׳ס קריג ימ״ש, איז ער אנטלאפען מיט

זיין משפחה צוזאמען מיט זיין טאטען, פון דארט האט מען איהם געגומען מיט די משפחה קיין רוסלאנד אט אין די צייט ווא ער איז געווען פערשיקט אין רוסלאנד און אין סיביר אין פערשידענע פלעצער, האט מען ערשט געזעהן וואס פאר איין ריזיג געשטאלט ער שטעלט מיט זיך פאר, ער איז געווען א אמת׳דיגער חיזוק פאר די אלע יודען וואס האבען זיך געפונען אין זיין מחיצה.

דא זעהט מען א טייל פון עולם וועלכער איז געווען אויס געשטעלט אויף׳ן וועג פון טשעבין קיין קשאנוב און די קאלעסען פאהרען מיט דעם חתן צו די חופה, אין די געלעגענהייט האט דער רבי זצ״ל געזאגט צו די בחורים, טאנצט לוסטיג ווייל זעלטען טאנצט מען ביי אזא חתן.

אין זיין שטוב האט מען געבאקען מצות לכבוד פסח, געשאחטען פאר יעדען, הגם דאס אלעס האט געשמעקט מיט טודמא, אין הויף איז געווען א ביהמ״ד ווי עס איז געווען א מקום תפלה און פאר סעודות מצווה פאר אלע קרייזען שבתים און ימים

טובים, פון דארט איז יעדער ארויס געגאנגען אויף געפרישט פול מיט בטחון צו השי"ת אז מען וועט בקרוב אויס געלייזט ווערן, פון זיין שטוב האבען חתונה געהאט יתומים און יתומות, ער פלעגט אונהאלטען שיעורים ברבים גמרא מיט תוספות.

דער חתן אלץ בחור.

איין אינטערעסאנטע קארעספאנדענט'ס אויסטויש צווישען איהם און זיין הייליגען פאטער זי"ע אין די שווערע צייטען פון סיביר קיין לעמבערג ווי ער איז געווען פערשקלאפט אונטער די ביקס פון די רוסישע בארבארען און מערדער, ער האט געמוזט יעדען טאג גיין מיילען ווייט צו האקען האלץ אפילו אין שבת קודש, שרייבט ער מיט צער און צעבראכענקייט צום טאטען זצ"ל איך פיל אז מיט יעדען האק וואס איך האק שבת אין האלץ העריין, הגם עס איז מותר ע"פ הלכה מצד פקוח נפש, פיהל איך אבער אזוי ווי איך וואלט העריין געהאקט אין מיין אייגענעם גוף העריין, ענפערט איהם דער פאטער זצ"ל הי"ד, עס וואלטען זיך פיל יודען געווונשען אזאלכע מדריגות ביי שמירת שבת ווי דו האסט בעקלאמפעש ביי דיין חילול שבת, ויהי חלקי עמך.

דא זעהט מען איהם אין די צייט ווי ער איז געזעסען אין די טורמע.

ווי א קורצע נבואה זענען געווען זיינע לעצטע הייליגע רייד פון דעם בריעף, אזוי ווי חז"ל זאגען עמך במחיצתך.

דעמולסט איז ארויס א גזירה אז יעדער פליכטלינגער וואס איז אין רוסלאנד מוז נעמען א רוסישען פאספארט, לויט דעם קאמוניסטישען געזעץ האט דאס געמיינט אז מען קען קיין מאל נישט פערלאזען רוסלאנד, דאריבער האט ער בעשלאסען נישט צו נעמען דעם פאספארט, מאכענדיג זיין חשבון ווי וועט ער אויף ציען דא יודישע קינדער, ווי וועל איך נאך אמאל זעהן מיין הייליגען טאטען א. א. וו.

און ווי פיל גוטע פריינד און חברים האבען איהם געפריווט צו בעצייגען אז דאס שמעקט מיט תפיסה ביי די קאמוניסטען, האט מען איהם נישט געקענט בעצייגען, עס איז אדארך א קורצע צייט און די רוסישע רשעים האבען איהם צו געמומען אין תפיסה העריין קיין טאשקענט, עדי ראי'ה וואס זענען געווען מיט איהם צוזאמען אין טורמע, פערציילען ווינדער ווי ער פלעיגט צו לערנען

שקליא וטריא און גאנצע בלעטער גמרא פון אויסענווייניג, און דאס אין פאר- געקומען נאך א שווערען טאג ארבייט פון האקען האלץ אין וואלד און ניין אהין און צוריק צופיס אסאך מייל, אזוי האבען איהם די רשעים געפיניגט ביז ער האט זיין נשמה צוריק געגעבען למקור מחצבתה מיט דעם האט ער פערווירקליכט דעם מאמר פון זיין פאטער יהי חלקי עמך במחיצתך, ביידע זענען אומגעקומען אויף קידוש השם זצ"ל הי"ד.

לזכר שניהם וויל איך ברענגען א קליינעם טייל פון א בריף וואס ער האט געשריבען פון באבוב צו ר' אלימלך אלעזר זצ"ל קיין אמריקה.

ב"ה במעלי יומא דפסחא תרצ"ט באבוב יע"א

כבוד אהובי ידיד נפשי היקר הרה"ג המפורסים מופלג בתורה ובחסידות יקר רוח ואיש תבונות כשמן תורק שמו מפארים מוהר"ר אלימלך אלעזר שליט"א מכונה עהרענבערג.

אחדשכת"ה בעה"ר עומדים אנחנו כעת בתוך עבודת הכנת החג הק' הבע"ל אחר אפיית המצות, כ"ת זוכר בטח תואר פני כ"ק אאמו"ר הגה"ק שליט"א בשעת האפי', והמתיקות הגדולה וגודל ההתלהבות שמבעיר בלבבות אלפי ישרא'ל באמירת הלל, מי שראה שמחה זו יכול לעשות לו דמות וציור מהקרבת קרבן פסח בביהמ"ק.

נאך פון עדי ראי'ה, איך ציטיער ראש השנה האבען די יודישע ארעסטאנטען בעשלאסען צו דאוענען מיט מנין, ער דערציילט מיר זענען געווען 14 מענשען מוסף האט געזאגט דער „פאברעכער" שטיינס געזאגט האלבערשטאם א זון פון בעווסטען

באבובער רבין, די פוילישע און רוסישע ארעסטאנטען האבען אונז געווארענט מיר זאלען דאס נישט מאכען ווייל דאס דרויט מיט נאך 15 יאהר טורמע, אבער ביי מילי דשמיא איז געגוג אז ס׳איז דא איינער זאל מיינען ערנסט, האט מען זיך געשטעלט דאוועגען אין הויף, אונטער דעם פרייען הימעל דער בעל תפלה האט אונגעשפאהרט זיין קאפף אויפ׳ן פלויט, און האט זיך אונגעגעבען אין גאנצען צו די השגחה עליונה, ס׳האט נישט געדויערט קיין 5 מינוט און עס איז אונגעקומען א מחנה פון די רשעים אויס געשטרעקט מיט ביקסען, אונז בעלאגערט ארום גערינגעלט ווארטענדיג אויף זייער נאצ׳עלניק ער זאל זיי באפעהלען וואס צו טוהן, ענדליך איז ער אונגעקומען און זיך אוועק געשטעלט אקייגען איבער אונזער שליח צבור, דער זון פון באבובער רבין האט פאוואליע געזאגט פסוק נאך פסוק און זיך גאהר וויניג געמאכט פון דעם אלעמען וואס טוט זיך ארום איהם.

מיר אלע זענען געשטאנען באימה וביראה און נאכגעזאגט ווארט ביי ווארט, דעם נאטשעלניק׳ס אויגען האבען געשפריצט מיט פייער, ער האט זיך נישט געקענט א עצה געבען מיט אונז, דער בעל תפלה האט פארקלעמט זיינע הענד אויף דעם פנים און האט הויך געריעדט און זיך אויס געשמוסט מיט דעם באשעפער אין נאמען פון אונז אלע, דער נאצ׳עלניק האט פערשטאנען אז אוהן קוילען וועט ער אונז פון דאנעט נישט פערטרייבען, זעהט אויס ער האט זיך געמאכט איין רעיעלען חשבון, זעה נאר וואס יודען זענען, צעטרויטען, צעבראכען, און האבען נישט מורא פאר קיין שום פערבאט, זיי פערלאזען זיך אויף א העכערע קראפט, און נישט אויף סטאלינען.

ער האט בעפוילען די מחנה מיליטעיר אופצוטרעטען, און אליין אויך אוועק און אפילו נישט אומגעקוקט אויף אונז.

אין יאהר 1943 האט מען בעפרייט פון די לאגערן פון אלערלייי גלויבען נור נישט יודען, האב איך געפרעגט דעם באבובער רבין'ס זון אונזער בעל תפלה, אלע פעלקער האבען וועהר עס זאל זיך פאר זיי קימערן נור די יודען זענען יתומים, ס'איז נישט דא וועהר עס זאל פאר זיי זאגען א וואר, דער יונגער צדיק דאן איז ער שוין געווען אויסגעדאהרט און אויס געטרוקענט פון הונגער און קראנקהייטען האט געשמייכעלט.

ער זאגט צו מיר, יודען פערמוגען דעם בעסטען טאטען, אונזער פאטער אין הימעל זעהט אלעס און פערשרייבט אלץ, ער וועט אופקלייבען וואר עס וועט דערלעבען די בעפרייאונג, און די גאולה, דאן וועז ער וועט בעשליסען, וועט אונזער גאולה זיין פאלקאם, יודען וועלען ארויס פון די קנעכטשאפט און לויבען זיין נאמען, וואר וויים צו איך וועל דאס דערלעבען, אבער דו יא, איך פיל דאס יודען דארפען דיין וויץ און טרייסט, מיך האט ג-ט אויסדערווויילט צו העכערע ציהלען, צו בעווייזען יודען ווי מען איז זיך מקריב פאר די הייליגע תורה, און יודישקייט, דערפאר וועל איך נישט איבערלעבען.

אט דער יונגער מאן מיט די בלויע הימעל אויגען וואס ביי די אומות העולם וואלט מען איהם פארהייליגט, האט צוליב כשרות זיך ערנעהערט מיט בלויז ברויט מיט וואסער, ער האט פון זיך פערקויפט ביז צום לעצטען פאדעם, צו קויפען אביסעל זויערע מילעך ער זאל נישט דארפען עסען פון טריפה'נם קעסעל, וועז אלע מיטלען האבען זיך איהם געענדיגט איז ער אויס געגאנגען, ער איז געשטארבען אויף מיינע הענד, איך אליין בין שוין אויך געווען מיט איין פיס אין יענער זייט און עס האט מיר פאסירט א נס איך האב דארך געלעבט דעם ביטערען קריג.

ביז זיין משפחה האט זיך דערווסט וועגען זיין פינסטערען גורל, איז ער שוין געווען אויף דעם עולם האמת.

ביז אהער פון עד ראי׳ה וואס האט מיט איהם פערבראכט אין טורמע.

ער האט איבער געלאזט זיין רעביצין מיט צוויי זוהן וועלכע זענען מרביץ תורה ברבים , תלמידי חכמים ואהובים, יראים שלימים, וחסידים שליט״א.

הרה״צ מוה״ר יחזקא׳ל דוד אבד״ק פאקשאוניץ זצ״ל.

דער דריטער זוהן פון האדמורב״צ זצ״ל הי״ד, איז געווען הרה״צ מוה״ר יחזקא׳ל דוד זצ״ל, טראץ דעם וואס ער האט אונגעהאלטען זיינע שטאבילע שיעורים אין די ישיבה, האט ער אורגאניזיערט אלע געברויכען פאר די בחורים, און פאר׳ן גאנצען עולם אין באבובער הויף.

מען האט באדארפען א געשליפענים מוח מען זאל דאס קענען בעווייזען, אין די צייטען זענען נישט געווען פערהאנדען קאמפיוטערס אדער קאלקולעיטערס, איז געקומען פסח צומביישפיל, מען האט באדארפען צו צו גרייטען פאר אזוי פיל בחורים עסען, אדער אלע אנדערע ימים טובים, מען האט באדארפען קענען אויס רעכנען אלע געברויכען עס זאל נישט פעילען, און מיט דעם, מיט עקאנאמיע, און ער, מיט זיין קליעגשאפט, האט ער דאס אלעס בעהערשט, און עס האט אלע מאל אלעס געקלאפט ווי א זייגער.

ער איז געווארען א איידעם ביי דעם פאקשיוויצער רב זצ"ל, און נאך זיין הסתלקות האט ער איבער געגומען דאס רבנות, ער איז געווען אלע יאהרען איין אנגעזעהענער מענש, מיט איין ארעסטאקראטיש אויס זעהן, אין אלע קרייזען איז ער געווען באליבט, ער האט איבער געלאזט זיין רעבעצין מיט דורות ישרים אהובים, תלמידי חכמים, יראים שלימים וחסידים שליט"א.

הבה"צ ה"ר משה אהרן זצ"ל הי"ד.

דער יונגסטער זוהן פון האדמורב"צ זצ"ל הי"ד, איז געווען הבה"צ משה אהרלי זצ"ל הי"ד, ער איז געווען פאר היטלער'ס קריעג א יונגער בחור, ער איז אלע מאל געזעסען און געלערנט בהתמדה, ער איז געווען א כתבן בחסד עליון, איך האב אין א קורצע צייט, פון מיין אהיים קומען פון די ישיבה, ביז היטלער'ס קריעג ימ"ש, מיט איהם כסדר קארעספאנדיערט איינער מיט דעם אנדערן, זיינע בריעף זענען געווען לויטער מליצות, ער האט דאס געלערנט פון זיין הייליגען פאטער זצ"ל הי"ד.

ער איז נעבעך אומגעקומען אין לעמבערג פון די דייטשע רוצחים ימ"ש, צוזאמען מיט זיין הייליגען פאטער האדמורב"צ זצ"ל הי"ד, און מיט זיינע 3 איידעמעס הרה"צ מוה"ר יחזקא'ל שרגא האלבערשטאם דער זוהן פון צ'כאיבער רבין זצ"ל הי"ד, הרה"צ מוה"ר משה סטעמפעל, הרה"צ מוה"ר שלמה רובין זצ"ל הי"ד.

די אויסגערופענע 2 1/2 חסידים פון האדמורב"צ זצ"ל הי"ד.

דער ערשטער חסיד איז געווען הרה"צ הגאון והחסיד מוה"ר קלמן ראטענבערג זצ"ל מען האט איהם גערופען ר' קלמלי קלאסנער, ער האט אלע יאהרען געוואהנט אין קראקא פולין, אויסער דעם וואס ער האט זיך געהאלטען שטארק בענווה, איז ער אויך געווען בגשמיות אקליין יודעל מיט א הדרת פנים, מיט גאנץ ווייסע הוער, איין אנגענעהמער שמוסער, נישט ווייניגער פון זיין געשוואהרענעם חבר ר' מיכלי, ער איז געווען דער שווער פון ר' מענדלי ראטענבערג, און אויך איין פעטער.

פאר פרנסה האט ער געמאכט ווין, ספעציעל אויף פסח איז דאס געווען א יקר המציאות, ווייל זעהר פיל יודען האבען מהדר געווען צו קויפען אויף פסח פון ר' קלמן'ס ווין, דער בעלזער רב זצ"ל האט אויך געגוצט נאר זיין ווין.

ער איז געווען איין אויס גערופענער תלמיד חכם, און נוח לבריות, און א גרויסער בעל מדריגה.

הרה"ג והחסיד מוה"ר ר' מיכלי אייזענבערג זצ"ל.

דער צווייטער חסיד איז געווען הרה"צ והחסיד ר' מיכלי אייזענבערג זצ"ל מען האט איהם גערופען ר' מיכלי קאלוואריער, ער האט געוואהנט אין קאלוואריא, גאליציען פולין, אזוי ווי ר' קלמלי קלאסנער איז געווען א נידעריג יודעל, איז געווען ר' מיכלי קאלוואריער א הויכער משכמו ולמעלה,

ער איז געווען א זקן מיט א שנייא ווייסע בארד, ער איז אלע מאל געגאנגען מיט א שטעקען, עס איז איבריג צו דערציילען זיין עהרליכקייט זיין ירא שמים, און א תלמיד חכם.

ער איז געווען באליבט אויף אלעמען, ער האט געפלעגט אפט צו קומען קיין באבוב, און ער איז געווען א מעורב בין הבריות נישט ווייניגער ווי זיין חבר ר' קלמלי.

הרה"ג והחסיד מוה"ר מענדלי ראטענבערג זצ"ל הי"ד.

דער האלבער חסיד איז געווען הרה"צ הגאון והחסיד מוה"ר מענדלי ראטענבערג זצ"ל הי"ד, ער איז געווען א יונגער מאן, איינער פון די בעסטע ראשי ישיבות אין באבוב, ער האט געשטאמט פון קראקא דארט איז ער שוין געווען א ראש ישיבה אין באבוב ווען דער רב זצ"ל האט נאך געוואהנט אין קראקא און דארט געפיהרט א ישיבה, ער האט אסאך עוסק געווען אין חסידות, ווער עס האט נור געוואלט צו הערען, האט מען געקענט אסאך פון איהם נאשען, ער האט געהאט א שטיב מיט קינדער, און טראץ דאס גרויסע אורימקייט, איז געווען אויף זיין פנים אייביג אויס געגאסען איין עכטע שמחה, ער האט נאך געקענט אנדערע דערפרייען, ער האט געהאט א ספעציעלען חן, ער האט ממש געטאנצט און געלאכט מיט א קליגען שמייכעל ביים שמועסען.

צווישען עולם האט מען נישט אוהן געזעהן אויף זיי אז זיי זענען אזעלכע גרויסע בעלי מדריגות, ווייל זיי האבען אלעס בעהאלטען, אבער וועהר עס האט זיי נאך געקוקט און האט מתבונן געווען אין זיי האט מען פערשטאנען אז נישט בחנם האט זיי דער רבי זצ"ל אויסדערווייילט אלץ חסידים.

א טייל פון די גבאים פון האדמורב"צ זצ"ל הי"ד.

דער ערשטער גבאי איז געווען הרה"צ מוה"ר יחזקא'לי ראטענבערג זצ"ל הי"ד, דער יונגערער ברודער פון ר' מנדלי ראטענבערג זצ"ל הי"ד, ער איז געווען דער ערשטער גבאי ביים האדמורב"צ זצ"ל הי"ד, ער איז געווען דער הויפט קארעספאנדענט, אויך א קוויטעל שרייבער, א געהויבענע יונגער מאן, מלא וגדיש בנגלה ובנסתר, א גרויסער בעל כשרון אין גראמען, מלא מתיקות, אויך פון איניוויניג און אויך פון אויסענווייניג, אזוי ווי דער רב זצ"ל הי"ד האט אויף איהם אמאל מעיד געווען ער האט איין אויסער געווענליכען כוח געהאט מעורר רחמים צו זיין ביים רבינס טישען, מיט זיינע גראמען, אויך דעם עולם מעורר תשובה צו זיין און גלייכצייטיג מעורר געווען ביים רבין א עת רצון, אז עס איז געווען א יום כפור ממש, ווי פיל איך וועל שילדערן איז עס נאך צו וויניג צו פארשטיין, ווייל מען האט געמוזט זיין דאביי און אליין זעהן, ווי מען האט געבעיטען ביים רבין א ברכה, און עס איז איהם געלונגען זיך איינצושפאהרען און נישט אוועק גיין, ביז דער רבי האט צו געזאגט און די ישועה האט נישט פארשפעטיגט צו קומען.

ער איז געווען די ערשטע האנד פון רבין זצ"ל ער איז אויך געווען באליבט אויף יעדען, מיט יעדען האט ער זיך געחאבערט, יעדען האט ער געענפערט צו די זאך, און ביי יעדען איינעם האט ער נישט ממעט געווען בכבוד, ער איז געווען א בעטעמטער בעל תפלה, ער האט אסאך ניגונים מחבר געווען, אין זיינע לעצטע טעג ווי ער איז געזעסען אין בונקער אין באבוב, האט ער מחבר געווען א ניגון אויף דעם פייט „אילי הצדק" פיל מיט מתיקות און התעוררות פון זיין ריין און צעבראכען הארץ.

דער רבי זצ"ל האט אויף איהם געזאגט, ער איז בעהאלטען ווי די נאכט, און קלוג ווי דער טאג.

דער צווייטער גבאי איז געווען הרה"צ מוה"ר ישעי'ה נייאמן זצ"ל הי"ד, ער איז געווען א תלמיד חכם און א ירא שמים מיט טרוימישע מדות און א גוטע נשמה, ער האט צוזאמען געארבייט מיט ר' יחזקא'לי ראטענבערג אין אופיס, ער האט אויך געשריבען קוויטלעך, ער איז געווען א מעורב בין הבריות, ער איז אויך געווען באליבט אויף יעדען, ער איז געווען איינער פון 12 קינדער ביי זיין פאטער ר' מאטעל א גרויסער חסיד געווען ביי האדמורב"צ זצ"ל הי"ד, אלע יאהרען האבען זיי געוואהנט אין באבוב.

אנדערע משמשים פון האדמורב"צ זצ"ל הי"ד.

עס איז געווען פערהאנדען אפאהר משמשים יונגע לייט און בחורים אלע זענען געווען אויסדערווויילטע יונגע לייט און בחורים, מען האט זיי נישט געמאסטען ווייל זיי זענען געווען גרויסע תלמידי חכמים, נאר אלץ יראי השם און חסידים בגופם ובנפשם, יעדער האט זיך געקענט בעצייגען אז דער רב זצ"ל הי"ד האט אויס געקליבען זיינע משמשים בטוב טעם און האט געשטעלט דאס עהרליכקייט אויף דעם ערשטען פלאץ.

איין משמש איז געווען אין באבוב א איש פלא, ר' יוא'ל אדלער ע"ה הי"ד, ער איז געווען א עלטערע יוד, ער האט משמש געווען אלץ שליח וואס מען האט באדארפען איינצוקויפען, אין די קוך האט ער צו געהאלפען פאר די רעביצען ער האט אויך געעפענט די הינדלעך צום כשר מאכען, נישט איין מאל האט ער צוגעטראפען צו וואס דער דיין האט געפאסקענט ער איז אויך

ר' משה'לי סטעמפעל ר' יחזקא'לי ראטענבערג און שלמה לייב

געווען דער וואס מען האט איהם געשיקט אלע מאל פרעגען שאלות וואס עס זענען פארגעקומען.

יעדען פרי מארגען איז ער געגאנגען אין מקווה העריין, אבער

קיינער האט איהם נישט פערשטאנען דייטלעך ער האט געהאט א שווערען דיבור, מען האט איהם קוים פערשטאנען, ער האט ליעב געהאט אז מען מאכט זיך מיט איהם א ווערטעל, אדער א געלעכטער, אבער ער האט זיך נישט געלאזט אויף רעגען.

ער האט געהאט א ספעציעלע פונקציע ווען מען האט באדארפען מחדש צו זיין די לבנה, און דער הימעל איז געווען פערוואלקענד, דעמולסט האט מען גערופען ר' יוא'לן, און ער האט ארויס גענומען זיין רויטע וויטשיילע (טאשען - טיכעל) און ער האט מיט די וויטשיילע אוועק געבלוזען די וואלקענעס, און מען האט געקענט מחדש זיין א שיינע לבנה.

דער רבי איז א מאל געפאהרען קיין מאריענבעד , דאס איז געווען א קוהר ארט, ווען דער רבי איז צוריק געקומען קיין באבוב האט זיך ר'יוא'ל אין גרויסען געהאלטען פאר'ן רבין, און איהם געזאגט, אז ער האט אהין געשיקט די לבנה.

איין אנדער'ס מאל ווען דער רבי איז געפאהרען קיין וויסבאדען דאס איז אויך געווען איין באווסט קוהר ארט, ווען דער רבי איז צוריק אהיים געקומען, האט ער געזאגט צום רבין, איך האב געבעיטען דער רבי זאל האבען א שיינע לבנה.

דער רבי זצ"ל הי"ד, האט געפלעגט איהם צו פרעגען שאלות מיט דעם רבינ'ס כוונות, און אלע מאל האט ר' יוא'ל געענפערט געהויבענע תשובות, סוף כל סוף לכל הדעות איז ער געווען א איש פלא.

ר׳ יוא׳ל האט געצינדען חנוכה לעכט.

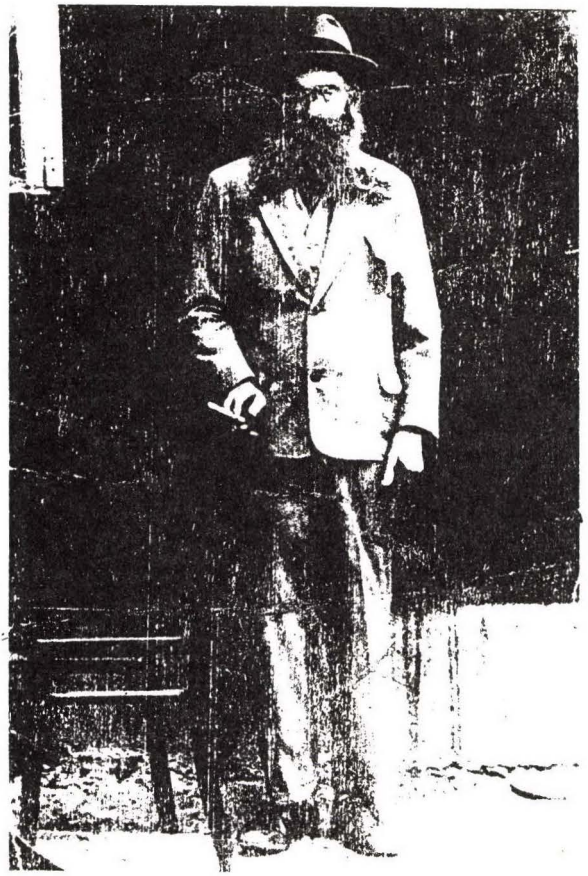
ביים רבין אין ביהמ״ד האט ר׳יוא׳ל געצינדען חנוכה לעכט, עס האט געדויערט אלע מאל געגוג לאנג, ווייל אלע מאל זענען שוין געווען אזעלכע וואס זיי האבען געזארגט ווי אזוי לוסטיג צו מאכען, ווען דער עולם האט שוין געגוג געלאכט, און עס איז געווארען געגוג לוסטיג, דעמולסט האט מען איהם שוין געלאזט צינדען.

דאס אליין איז געווען א עדות אז ער איז געווען א איש פלא, געווענליך אזוין מענש ווערט לייכט אויף געריגט, און ער איז געשטאנען מיט געדולט און אויס געווארט ביז צום ענדע, ביז דאס נס ווערט פאסירען און מען וועט איהם לאזען ענדליך , דאס חנוכה לעכטיל אונצינדען, נאך יעדע קונס וואס מען האט איהם געשטעהרט צו צינדען, האט ער נור רעאגיערט מיט א ברים אדער א זיפץ.

איינמאל איז די מנורה פערשווינדען אין די הייך, און צוריק געקומען, איין מאל האט מען אונגעפילט די מנורה מיט שניי, אויסער דעם האבען די קינדער געזארגט זיי זאלען האבען גענוג שניי צו מאכען קאהלען שניי, כדי זיי זאלען אונפילען זייער קאנטיגענט, ביז עס מוז שוין זיין גענוג לוסטיג.

ער האט גערייכערט א פייקע צעבעך, ווען ער האט געהאט צייט האט ער זיך געפלעגט אנידער זעצען, און פראבירען עפיס צו דערציילען, אבער מען האט איהם שוועך פערשטאנען די בחורים האט ער גערופען „מענדעלעך״ קיינער האט נישט געווסט פאר וואס, ער פלעיגט אויף הייבען די אויגען אין הימעל הערייז אזוי ווי א צדיק, ער איז געבליבען ביז צום סוף א איש פלא.

ר׳ יואל׳ל אדלער פאשטעלט אין פורים

ר' אלתר ג ל א ז ע ר זצ"ל הי"ד.

ר' אלתר גלאזער פון קראקא פולין איז געווען איין אויס
געוועפענער חסיד ביים באבובער רבין זצ"ל הי"ד, א ירא
שמים, און א גרויסער תלמיד חכם, ער איז געווען א בעל מדריגה,
אויך איז ער געווען א בעל חן.

ער האט זוכה געווען משמח צו זיין ביים רבינ'ס טישען, ביי
יעדער געלעגענהייט, סיי עס איז געווען א אויף רופען, אדער
איין אנדערע שמחה, אויך פורים, מיט גראמען, זעהר מיט א
געלונגענעם טאלענט.

ער האט אמאל געמאכט א חשבון, וועו מען קען אונקומען מיט
1 פערד פון באבוב קיין וויען, אין 8 שוען, דעמולסט, קען מען
אונקומען מיט 2 פערד, אין 4 שוען, מיט 4 פערד, אין 2 שוען,
מיט 8 פערד, אין 1 שעה, מיט 16 פערד, איז מען שוין דארט.

פ א ר ו א ר ט

מיט גאטס הילף געבענשט איז ער.
גלויבען אין ג-ט איז זיין אוצר.

איבער געלעיבט איינער פון די פאמיליע, איינע פון די גרעסטע אין באכניא, פערזעינליכקייטען פון די שטאדט, רייך קלוג און עהרליך באוויסט איבעראל אלץ גרויסע בעלי צדקות וחסד באבובער חסידים א.א.וו.

פריוו איך שילדערען די גרויזאמע טעג 1939–1944 וואס מיר האבן דורך געלעיבט, בפרט און בכלל ביי די היטלעריסטען ימ"שו.

אזוי ווי מיר האבן א הייליגע מצוה אין אונזער הייליגע תורה, ליב האבן איינער דעם אנדערען אזוי ווי זיך אליין"ואהבת לרעך כמוך" אזוי האבן מיר אהייליגע מצוה, אויסמעקען דעם נאמען און געדענק צייכען פון עמלק, "מחה תמחה את זכר עמלק" אזוי ווי די תורה/ס געבאט איז, ליב צו האבן יעדען, אפילו ווען יעדאך ער האט דיר אין די פערגאנגענהייט שלעכט/ס געטוהן, דאך זאלסט דו פארגעסען, און איהם פערצייען מוחל זיין, און עהם ליב האבן אזוי ווי דיך אליין, געגענזייטיג האט אונז די תורה געבאטען ביי "מחיית עמלק" געדענקען און קיין מאל נישט פארגעסען "זכור את אשר עשה לך עמלק לא תשכח " נור אלע מאל האסען און זיי אומברענגען אויב די קענסט, ווען

עמיץ קומט דיך הארגענען, זאלסט דו פריער עהם הארגענען הבא להרגך השכם להרגו אין די קריג האבן מיר געזעהן אויסדריקלעך, ווי דער עמלק היטלער ימ״ש, האט געוואלט אומברענגען דאס גאנצע יודישע פאלק חלילה, מיט אזוין סאדיזמוס אוהן רחמנות, נישט אויף קליינע קינדער, נישט אויף שוואנגער פרויען, נישט אויף קראנקע וכו׳ מיט אזוי פיל נקמה, נור ווייל מיר זענען יודען, דאדורך זענען מיר מחויב אויסצומעקען דעם נאמען פון עמלק אין יעדען דור ביי יעדע געלעגענהייט, און דאס איז אויך מיין כוונה אז מען זאל נישט פארגעסען קיין מאל וואס זיי האבן אונז געטוהן, אוועק גענומען זייגענדיקע קינדער פון זייערע מאמעס, און מיט א קלאפף אין דעם אומשולדיגען קעפעלי אויף א שטיין, אדער אין די וואנט, נעבעך ערמארדעט ! וואס ער האט קוים דערלעיבט צו זעהן די וועלט געציילטע טעג, לעבענדיקע-הייט בעגראבען שווערע טויזענדטער יודען, און נאך פיל אכזוריושדיקע, אין גרויזאמע פעלער פון אומברענגען אזוין גרויס ארטיג אונד הייליג יודענטום, טורן מיר נישט פארגעסען!

איך האב מיך שטארק אונגעשטרענגט, נאך 43 יאהר ווי איך האב געשריבען מיין איבערלעבן, איך זאל קענען דורך ליינען, וואס איך האב דאמולס געשריבען, ווייל עס וואהר שוין אסאך פארמעקטע וועלטער נור מיט גרויסע מיע, און אביסל פון זכרון האב איך מעהר וועיניגער ארויס געברענגט דעם מינימום פון מיין איבערלעיבען, אבער דאס אליין איז שוין אויך גענוג צו זעהן דעם אויסגערופענעם בארבאריזם פון די עמלקים, און פאר מיר איז עס אוודאי גענוג, פיל מאל מיז איך איבערהאקען אין מיטען שרייבען, ווייל מיין מוח קען נישט ליידען זיך צו דערמאנען די געפעהרליכע מארדערייען, וואס איז דעמולסט פארגעגאנגען , ״ די עמלקים״ זענען איבערגעשטיגען מיט

זייערע רציחות אין מאסען-וועזע אויסראטונג פון מענשהייט שפעציאל יודען, אלע פרירעדיקע עמלקים וואס זענען געווען פאר זיי.

6 מיליון יודען אומגעברענגט דורך 3 יאהר, און מיט אזוין אכזריות וואס איז שווער צו גלייבען, דער בורא כל העולמים זאל זיך אוהנענעמען אונזר עוולה , און די עוולה פון אומשולדיגע פערגאסענע בליטען וואס זענען אויס געגאסען געווארען דורך אזאלכע וועלטס מערדער אוהן דעם עס זאל זיי עמיצער שטערען! דער אויבישטער זאל זיי נישט שווייגען, ער זאל זיי אויסמעקען פון אונטער דעם הימל, פאר אונזערע אויגען, אלע עמלקים צוזאמען, אויך די וואס האבן די קלענסטע יניקה פון זיי.

דערמיט עס זאל מעהר נישט פאסירען אזעלכע זאכען, אונזער בטחון אין ג-ט זאל געשטארקט ווערען, און עס זאל מקויים ווערען,שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם, מיר זאלען געפונען אונזער טרייסט בנחמת ציון וירושלים אמן.

חיים שלמה כ"ץ קעניגסבערג

די ענדע צייגט אויף דעם אנפאנג

היינט צו טאג וועז איך ענדיג און בענייא מיין שרייבען פון די זכרונות, צייגט זיך ארויס מיט פאלשטענדיגע איבערצייגונג מיין אנפאנג טרוימען און קלערען איבער מיין שרייבען, דאדורך זאל בלייבן איין געדענק צייכען אויף אייביג, אין אלע דורות זאלען נעמען פון דעם לעהרע מוסר השכל, ווי אזוי עס האט פאסירט אויך אין אונזר דור הרוגי מלכות און ווי אזוי האבן יודישע קינדר איבער געגעבען זייער לעבן פאר קידוש השם, זיי און זייערע קינדר מיט שטאלץ און פרייד, אלץ ווייל זיי זענען געווען יודען, און זיי האבן אויף זיך געטראגען דעם הייליגען נאמען פון ג-ט.

אנפאנג דאס רשעות און די גזירות

אין יאהר 1933 נאך דעם ווי עס האבן זיך פעראייניגט פערשידענע צושפאלטענע טיילען פון דייטשלנד, און האבן דאס געוופען, דער "דריטער רייך", דאמולס איז געווען גלט געווארען און אויפגעשטאנען אדולף היטלער ימ"ש, ער איז געווען גרעסער ווי המן הרשע, מיט זיין שנאה צו יודען, ער האט עהם אפילו איבער געשטיגען מיט זיין רשעות, ווייל המן האט געוואלט אומברענגען די יודען, און ער! האט ליידער אומגעברענגט דעם גרעסטען טייל יודען פון די גאנצע וועלט.

זיין השפעה אויף די יוגענט

דער רשע האט מחנך געווען א יונג דור לויט זיין גייסט און רשעות, ער הט זיי גערופען מיט דעם נאמען היטלער יוגענט **דער ווערט א ראש וועלכער טוט לייד יודען.**

דער וואס ער טוט לייד פאר יודען וועלט גרויס, ער האט אונגעפאנגען גוזר צו זיין פערשידענע גזירות רעות אויף די יודען וועלכע האבן געוואהנט אין דייטשלאנד, מען זאל ביי זיי נישט קויפען נישט אין יעדן פלאץ האבן זיי געמעגט אריין גיין און בעזוכען , אזוי ארום האט ער זיי לאנגזאם בעגרענעצט און פערשטיפט אין איין ווינקעל, מען האט פון זיי אוועק גענומען זייער פערמעגען, געוועלך זענען די יודען געווען די רייכסטע פון די באפעלקערונג, ווייל זיי האבן בענוצט דאס קליגשאפט פון די תורה, אויך צום האנדעל, איז ממילא געווען אויף זיי ברכת ה', מען האט זיי קאנצענטריערט צוזאמען געמומען אין לאגערען, מען האט פון זיי אוועק גענומען זייער מינימאלען מענשליכען כבוד און רעכט, ביז אין איין טאג האבן די רשעים פארברענט אלע שוהלען פון גאנץ דייטשלאנד, דעם טאג האט מען איין נאמען געגעבען "יום הבדולח" אזוי ארום האט דער צורר היהודים אונגעהויבען גרויס צו ווערען ימ"ש.

ווייניג יודען האבן פאר אויס געזעהן

עס זענען געווען יודען וואס זיי האבן געזעהן פאראויס דעם נולד און זיי האבן עוקר געווען נאך בעצייטענס א טייל מיטין גאנצען פארמעגען, אדער א טייל פון פארמעיגען, און גאהר אסאך זענען אנטלאפען בעירום וחוסר כל, וייל זיי האבן זיך שפעיט דערמאנט.

די יודען וואס זענען אנטלופען אין לענדער אין אירופה, זענען זיי דאס צווייטע מאל אריין געפאלן אין די רשעים'ס הענד, און האבן געמוזט נאך אמאל זיך ראנגלען, און מלחמה האלטען אויף זייער לעבן, מיין טאטענס עלטערן און שוועסטער, זענען אויך

אין יענע צייטען אנטלאפען מיטין לעבן פון שווערין מעקלינבורג דייטשלאנד מיט איין העמד און הויזען און שיך, און זיי האבן געוואהנט נעבען אונז אין באכניא פון דאמולס.

דער בליטץ קריג פון היטלערן אויף גאנץ אירופה און אונזער אנטלויפען.

היטלער ימ״ש מיט זיין מיליטער האבן איינגענומען צ׳עכין און פולין זיי זענען הערייז אין גאנצען לאנד, נאך אקליינעם וויידערשטאנד כמעט אוהן א שאס, און דער פחד פון נאצים איז געפאלן אויף די גאנצע בעפעלקערונג, ספעציעל אויף די יודען, ווייל מיר האבן שוין געוויסט, מיט וואס פאר א מין אויסער געווענליכע פיניגען זיי האבן געפפיניגט די יודען איו דייטשלאנד, ווען מען האט זיי געגומען אין לאגערען דאכוי א. א. ו.

און ווער עס האט נאר געהאט אויף מינימאלי אויסגאבען, צו דינגען א פעירט און וואגען. איז ווי אמשנעלסטען אנטלאפען, און אלע האבן איבער געלאזט נאך זיך דאס גאנצע פארמעגען.

גלייכצייטיג האבן מיר דעסגלייכען דאס זעלבע געמאכט, מירזענען אוועקגעלאפען קיין מזרחדערטאטעמיטפינף קינדר, אויך צווישען זיי דעם טאטענס עלטערן מיט זיין שוועסטער ז״ל הי״ד.

מיר האבן געדינגען א גרויסען וואגען מיט פערד מיר האבן מיט געגומען אביסעל עסען, אביסעל בעט געוואנט און מינימאלי קליידער.

דעם ערשטען שבת זענען מיר אונגעקומען ביינאכט אין די

שטאדט מיעליץ און אלע וועגען זענען געווען פערנומען און פערשטאפט מיט די אמארטיזאציע פון פוילישען מיליטער און מען פאהרט זעהר לאנגזאם פיל מיליטעיר איז געווען אינפאנטעריע (פרשים) אינפאנטערי אויף פעירט.

עס איז איבריג צו בעמערקען וואס פאר א געפיל מיר האבן געפילט ביים ערשטען טריט ווי מיר האבן פערלאזט אונזער היים, אונגעהויבען צו לעבן אוננארמאל נישט שלופען נישט עסען נישט מינימאלע בעקוועהמליכקייטען דאס מינדיסטע פון מינדעסטען, פון א מענשענס געברויך, און צו דעם פיל מורא, אט יאגען אונז נאך די דייטשען, און ווער ווייס אויב עס וועט אונז געלונגען זיי אויס מיידען, דער אמת איז טאקע געווען, אז זיי האבן אונז דערגרייכט, און עס איז אונז נישט געלונגען אריבער צו קומען צו די רוסישע גרענעץ.

50יאהר שפעטער פון מיין ערציילען

וועו איך האלט ביים דריקען די בלעטער פון מיין איבערלעבן, לעבן מיר אין איין צייט פון געפאנצערטע טאנקען זעהר קלוגע, און פערשידענע אויסער געווענליכע קריגס מיטלען, אוהן א צאהל, וואס דעמאלס האט מען נישט געהאלום׳ט אויף אזעלכע הויך געבילדעטע קריגס מיטלען, דעמולסט האט בעשטאנען דאס פוילישע מיליטער פון וועגען און פעירט, און די ארמאטען וואס זיי האבן יא געהאט אין א קליינע צאהל, האבן דאס, פעירט געשלעפפט, עס איז שוין געווען פערהאנען אויך דעמולסט אמארטיזאציא, און דאס פוילישע מיליטער האט אפשר געהאט איינס אדער צווי אפטיילונגען פון מאשינען אבער זעהר אין א קליינעם מאסשטאפּ.

דאגעגען די דייטשען וואהרען אויסגעריסטעט און גרייט מיט
די בעסטע אונד נייעסטע כלי מלחמה, אויף די טריקיניש, און
אין די לופט און אין וואסערען ממילא איז גאהר נישט געווען א
חידוש, דאס זיי האבן אזוי לייכט איינגענומען גאנץ אירופה,
זיי האבן שוין אונגעפאנגען אריין דרענגען קיין רוסלאנד

ווען איך קום אוהן צו פוליטישע פונקטען, האלט איך מיך
צוריק ווייל נישט דאס, איז מיין ציהל, נאר אזוי ווי
איך האב געשריבען אין פארווארט, אז מיין שרייבען איז
הייליג, אז די אלע רשעים זאלען נישט האבן קיין תקומה
אין יעדען פלאץ ווי זיי געפונען זיך נור

פלוצלינג איז אונזער ליין פערשטאפט געווארען

מיר זענען אין די שטאדט מיעליץ ווי אלע וועגען זענען
פערמאכט דארך די פוילישע ארמעי, אין יוצא ואין נכנס, אונד
מיר קענען נישט ווייטער קומען, דורכווארטענדיג אין גרעסטען
טייל פין די נאכט, האבן מיר בעשלאסען 2 אזייגער ביינאכט,
מיר זאלען בעיטען פון מיליטער אונז צו העלפען אריין פושען
אונזערען וואגען אין זייער ליין העריין

מיט גרויסע מיע האבן זיי אונז געהאלפען העריין צו קומען אין
זייער ליין, און מיר זענען דעמולסט געפאהרען צוזאמען מיט
זיי, אונקומענדיג אויסער די שטאדט, בערך נאך א האלבע שעה
פאהרענדיג, האבן שוין די דייטשע ארמאטען בעלאגערט די
שטאדט מיט א גרויסע צאהל, מיט באמבען, און פיל טויזענטער
מענשען אנטלויפען פון שטאדט מיט א גרויסע בהלה בעירום
ובחוסר כל, ווייל אין א קורצע צייט פון מינוטען זענען געפאלן
דארט אסאך קרבנות פון די בעפעלקערונג אויך פון

מיליטעיר, און הויפט קרבנות זענען געווען פון יודען וואס זענען דארט געווען, אויף דעם וועג צו אנטלויפען ווייטער, אגרויסע צאהל פון זיי האבן געלאזט די וועגען מיט די פעירט אין מיטין וועג און געלאפען זיך ראטעווען דאס לעבן, אין נאך איין קורצע צייט, האבן מיר געקענט זעהן פון ווייטענס ווי אזוי דאס שטעטיל מיעליץ ברענט

מיט גרויסע נסים זענען מיר ארויס פון די שטאדט מיעליץ, א ספעציעלע סייעתא דשמיא וואס דער אייבישטער האט אונז אריין געגעבען א גייסט אין די ריכטיגע מינוט, עס איז געווען ממש די לעצטע מינוט, און זיך דערבארעמט איבער אונז, מיר זאלען זיך קענען ראטעווען דאס לעבן

עס איז געווען איין אונטערשיד פון 20 ביז 30 מינוט ווי מען איז דערווייטערט געווארען פון פייער און באמבען

נאך דעם ווי עס איז אונץ געלונגען העריין צו קומען אין די ליין פון מיליטער, וואס דאס איז געווען איין אונמעגליכע זאך, מען זאל אריין לאזען איין פריוואט וואגען צווישען די מיליטערישע וועיגען, נאך מעהר וועג איין אפיציער בעמערקט אונז, ווער ווייס וואס פאר א שטראף ער וואלט אונז געמאכט, מיר האבן געזעהן מיט דעם א גרויס נס ווייל פון גאנצען שטעטעל איז גאהר נישט געבליבען זיי האבן איבער געלאזט א שטיין אויף איין שטיין, אזוי ווי אין אסאך פלעצער, ווי מען האט זיך אקעגען געשטעלט מיט א שטארקען ווידערשטאנד האבן זיי איבער געלאזט א וויסטעניש

יעדע מיניט איינגעשטעלט דאס לעבן

דער שבתדיגע טאג האט אונז געשאפען צו מארגענס געפעהרליכע סכנות, פאהרענדיג און גייענדיג איין גאנצען טאג, אין די צייט וואס מיר זענען געווען אונטער א קרייצונג פון פייער פון אלע זייטען, צוזאמען מיט דעם פולישען מיליטעיר, ווייל עס איז געווען אונמעגליך זיך צו אופרייסען פון זייער ליין, נישט געגנוג די שווערigקייטען וואס מיר האבן מיט געמאכט מיט דעם אורימען וועגעלע, האבן אונז בעפאלען פולישע גזלנים, און מיט פיל דראהען אויף אונזער לעבן, האבן זיי מצליח געווען, אונז צו צונעמען דעם וואגען מיט פעירט מיט כמעט אלע זאכען וואס זענען געווען דערין און מיר זענען געבליבען אוהן מעגליכקייטען שנעל צו אנטלויפען פון די דייטשען, ביז מיר האבן ווידער מצליח געווען דינגען פאר אסאך געלד איין אנדערן בעל עגלה

א וואסער וואס מען קען נישט אדארך

ווידער פאהרענדיג האט אונז געטראפען פערשידענע באגעגענישען און שווערigקייטען, למשל מיר זענען אונגעקומען פלוצלינג צו א טייך גאהר א ברייטער, און עס איז נישט דא קיין סערוויס צו פיהרען אונזער וואגען צו די אנדערע זייט ברעג

אויף אסאך פלעצער האבן זיך געפונען ראמפען וואס האבן אדארך געפיהרט פון איין זייט וואסער צו די אנדערע זייט וואסער, די וועיגען וואס האבן באדארפען צו צוקומען אויף די אנדערע זייט, אסאך פלעצער זענען געווען בעוואהנט פון ביידע זייטען, און עס איז געווען א גרויסער פארקעהר אהין און

צוריק אבער אזוי ווי די קריג האט אויס געבראכטן, איז יעדער געזעסען מעהר אין די היים, אדער מען איז אנטלאפען, און מיר האבן געטראפען דעם פלאץ, וואס מיר האבן באדארפען אריבער דאס וואסער, אויף די אנדערע זייט, אין גאנצען וויסט

און יעדע מינוט וואהר ביי אונז א יאהר, אונזער שרעק האט געוואקסען פון מינוט צו מינוט, און אונזער זארג וואהר, וואס מיר וועלען טוהן, און ווי אזוי מיר וועלען קומען ווייטער, און דא גייען ארום שמוסען, דאס די דייטשען ימ"ש זענען שוין ווייטער פון אונז מיט אסאך, און טאמער איז דאס וואהר, האבן מיר דעם גאנצען וועג געמאכט בחנם, מיט אזוי פיל מיע און שרעק אופרעדענדיג אזוי פיל כוחות אין געלד

אזוי ווי מיר שטייען און זארגען, וואס מיר וועלען טוהן, און מיר קענען זיך נישט א עצה געבען, קומט אונז פלוצלינג אוהן א גוי פון נאהטען דארף, און לייגט אונז פאהר דאס ער איז גרייט אונז אדארך צו פיהרען דורך דעם וואסער פאר א פאנטאסטישען פרייז, און ווייל מיר זענען געווען אין א נויד, און מיר האבן נישט געהאט קיין אנדערן אויסוועג, האבן מיר געמוזט בעצאהלען דעם פאלען פרייז, וואס ער האט פערלאנגט, פון דארט זענען מיר אונגעקומען אין א דארף באיאנאב אין וועלכען עס האבן געוואהנט קוים א מנין יודען

צוגענאמען דעם צווייטען וואגען

אין דארף האט דער בעל עגלה געטראפען זיינע חברים וואס זיי זענען ביז דארט אונגעקומען צופיס, כאטש מיר האבן איהם בעצאהלט ביז א גאהר וווייטען וועג צו רוסלאנד, האט ער זיך געלאזט איבער רעידען פון זיינע קאלעיגען, ער זאל אונז

אין פייער און אין וואסער

איבערלאזען, און דער עיקר אונזער ציהל איז געווען אונצוקומען קיין לעמבערג וואס לויט די שמוסען זענען די רוסישע מיליטער שוין דארט אונגעקומען

מיר האבן נישט געהאט קיין אנדערען אויסוועג, נאר איבעצובלייבן אין דעם דארף באיאנאב, דארט האבן מיר געפייערט ראש השנה ביז צו מארגענס יום הכפורים, דעמולסט זענען שוין פון לאנג די דייטשען געווען וויייטער פון אונז, און מיר האבן זיך געפונען אונטער זייער אוקופאציא (כבוש), און עס איז אונמעגליך געווען אונצוקומען אונטער די רוסישע אוקופאציא

אמת'דיגע ימים נוראים

די 10 טעג זענען פאר אונז געווען אמת'דיגע "ימים נוראים" שרעקליכע טעג מיטין פאלען זינען, כאטש די יודען אין דארף האבן אונז מקרב געווען ווי ווייט מעגליך, דאך האט אונזער הארץ זעהר ווייא געטוהן און געטריפט, דען מיר האבן זיך דערמאנט ווי אזוי מיר האבן אויס געזעהן נעכטען און אייער נעכטען, און ווי אזוי מיר זענען געבליבען מיט איינמאל נאקעט און אורים בחוסר כל, און מיר זענען אונגעקומען צו זיצען בעזינדער ביי פרעמדע טישען, אונזער געשריי פון וויייטוג איז געווען זעהר ביטער, און גרויס, מיר האבן נישט געקענט ארופשלונגען א כזית, מיר זענען געשלאפען צוזאמען אין קעלער צעבראכענע הייט פיזיש און גייסטליך

מ'האט געמוזט צוריק אהיים מיט שרעק און קעלט נאקיט און הונגעריג

צו מארגענס פון יו״כ זענען מיר אויפגעשטאנען און זיך צוזאמען געגומען צוריק אהיים צו גיין צו פיס אוהן געלד אוהן עסען, מיט איין איינציג בגד וואס איז אויף יעדען געבליבען, ממש בעירום ובחוסר כל, ברחמי שמים האבן מיר געפונען אין די זייטען פון וועג טרוקינע שטיקלעך ברויט און נאך אנדערע שיריים, וואס זענען קוים ראוי געווען פאר הינט וכדומה, און מיט דעם האבן מיר זיך דערהאלטען אין די קריטישע מאמענטען דאס לעבן, וועז נישט ח״ו וואלט מען געקענט אויס גיין פאר הינגער

דער פחד איז געווען גרויס און גרויזאם, מיר זענען געווען איבערצייגט אז וואס מיר דערנעהנטערען זיך מעהר צו א ישוב, זענען מיר עלול געיכער צו טרעפען די דייטשען, און מיר האבן שוין געהערט ווי אזוי זיי פאניגען די יודען, וואס זיי קומען אונטער זייערע הענד

מיר זענען אונגעקומען אין ערשטען ישוב, און מיר זענען טאקע אריינגעפאלן קרבנות אין זייערע ביטערע הענד, זיי האבן באלד אויסגעריסען מיין טאטען ז״ל הי״ד כמה פעמים די בארד מיט זייערע פערשאלטענע הענד און נאכדעם ערשט האבן זיי איהם געשוירען מיט א שעהר, מיט פערשידענע משונהדיקע צורות מען זאל אויס זעהן פארשעהמט

אויך אויף מיין זיידען האבן זיי נישט חס געהאט, און זיי האבן אויס געריסען די בארד און געשוירען, וואס ער איז געווען איבער 80 יאהר אלט, און מיט געמאכט מיט די באבען דעם גאנצען שווערען וועג, עס איז זעהר שווער געווען מיט צו מאכען אזוי פיל הונדערטע קילומעטער (מייל) צו גיין צו פיס כאטש יעדער פון אונז האבן געהאלפען דעם זיידען און די באבען ע״ה

דאס ערשטע באגעגניש מיט זייער אכזוריות

אויף קיינעם האבען זיי חס גערהאט

איבער די כוחות, ווייל אונז אליין כאטש מיר זענען געווען יונגער, זענען מיר געווען זעהר שוואך, הונגעריג דערשטעריג און פיל מיט שרעק

נאך אונזער צוריק קומען קיין באכניא איז דער זיידע געפאלן צו בעט, און איז נפטר געווארען, און נאך עהם איז אויך די באבע וואס איז געווען אויך א גרויסע צדיקת, נפטר געווארען, און ביידע האבן זוכה געווען צו קבר ישראל אין באכניא זי"ע

זיע איז געווען דאס פינפטע דור פון ר' יצחק'ל חריף זצ"ל

די שווערigקייטען צוריק וועג'ס אהיים מיט די סכנות

עס איז זעהר שווער פארצושטעלען דעם וועג צוריק, ווי אזוי מיר זענען אהיים געקומען לעבעדיג, אין די קאלטע נעכט אוהן א דאך איבער אונז, האבן מיר פארברענגט ביז מיר זענען צוריק אהיים, ווי אזוי מיר האבן זיך אריין געגנב'ת אין א אפענע פראכט באהן און דאס איז נור געלונגען צו מאכען אין די נאכט, מען זאל אונז נישט דערקענען דאס מיר זענען יודען, ווייל די ארורים האבן שוין דעמאלס ארויס געגעבען באפעילען פון באיקאט אויף יודען, און איינס פון די באיקאט'ס איז געווען אז יודען טארן נישט פאהרען מיט קיין באהן, אויך נישט מיט קיין אנדערע מוטוריזאציא פון קאר'ס א.א.וו

דאס ארויף חאפען זיך, אויף די באהן איז אויך פאר זיך, געווען מסוכן, ווייל מען האט זיך געמוזט ארויף חאפען אין מיטין פאהרען, אויך אין מיטין וועג, נישט אויף א סטעישען, כדי מען זאל אונז נישט באמערקען, און ביי טאג האבן מיר געמאכט דעם וועג צופיס, יעדע רגע זענען מיר געווען אין סכנת נפשות ממש און מיר האבן געזעהן אויפענע נסים אויף יעדען שריט

ביז מיר זענען אונגעקומען צוריק אהיים זענען מיר שוין אדארך שבעה מדורי גיהנום, ווי עס האט אונז נור געטרפען א דייטש האט מען אונז געשלאגען און געשאלטען, פון דעם איז אופגערעדט! אבער די פאלאקען ימ"ש, אפילו קליינע שקוצים, האבן אונז נאך געווארפען שטיינער מיט קללות, אנטשטאץ אונז צו העלפען מיט אביסעל וואסער אדער א שטיקעל ברויט, עס איז זעהר שווער צו שילדערען דעם צער, וואס מיר זענען אדארך ביז מיר זענען צוריק אהיים

באלד האט מען אונז יונגע געגאמען צו צוואנגס ארבייט

מיר האבן קוים געכאפט דעם אוטעם צוריק קומענדיג אהיים, מיר זענען נאך נישט געקומען צו זיך פון דעם שועהרען וועג וואס מיר האבן מיט געמאכט ביז יעצט, האבן די ארורים די מושלים אין באכניא מיך געגומען צו צוואנגס ארבייט, מיט נאך אפאהר חברים, מיר זאלען פיהרען פערד צו ווייטערע פלעצער, כדי אופצוגעבען פאר די פוירען אין די דערפער, פון וועלכע מען האט צו געגומען פון אנפאנגס קריג און זיי זענען געבליבען אוהן מעגליכקייטען צו בעארבייטען זייערע פעלדער, ווייל דעמולסט איז דאס געווען דער איינציגער מיטעל, מיט וועלכען מען האט בעארבייט די פעלדער, נישט נאר די פוילישע מיליטעיר האבן צו געגומען די פערד, נאר אויך די דייטשען האבן

צו געגומען פון אנפאנג׳ס קריג אלע בעלי חיים פון די פוירען

צוויי טאג נישט געגעסען נישט געשלאפען

גייענדיג מיט די פערד א טאג מיט א האלבען, און מיר זענען שוין ממש צוזאמאען געפאלען, האבן מיר שוין נישט געקענט זיך איינהאלטען און מיר האבן געבעיטען פון די דייטשען וואס זיי האבן אויף אונז אכטונג געגעבען, זיי זאלען אונז געבען א שטיקעל ברויט, ווייל מיר זענען זעהר הונגעריג, האבן זיי געענפערט, אז ביינאכט וועלען מיר אונקומען אין א דארף אריין, און דארט וועלען מיר באקומען עסען, עס פערשטייט זיך אז די ארורים האבן געריטען אויף פערד, און מיר זענען געגאנגען צופיס דעם גאנצען וועג, דאס הייסט צוויי גאנצע טעג 48 שעה ביי טאג און ביי נאכט

מיר זענען אונגעקומען אין דעם דארף אריין ממש אוהן כוחות און מיט גרויס מיע נאך דעם ווי זיי האבן אונז געשיקט בעיטלען אין דארף עסען, האבן מיר קוים עפיס באקומען אין מויל אריין, און מיר זענען ווידער געבליבען הונגעריג

די שוועריגקייטען צוריק וועגס א היים

צוריק גייענדיג אין מיטין וועג זאגען זיי אונז, איהר זענט פריי! און זיי האבן אונז געלאזט אליין גיין מיר האבן זיך געדרייט דורך וועגען אומבעקאנטע געגענטער, פיל פאלקען שרייען אונז נאך פערשידענע אנטיסעמיטעשע העצען, עס איז אויף ענק געקומען " היטלער" א.א.וו.

עס איז כדאי צו געדענקען, און אונז דערמאנען,

זייער רשעת וואס עגזיסטיערט פון אייביג צו יודען

מיר האבן נישט געווּסט ווי מיר גייען, קיין יוד אויף דעם גאנצען וועג, און דער פחד האט זיך ביי אונז ענטוויקעלט וואס אמאל מעהר פון רגע לרגע ווי אזוי אונצוקומען אהיים בשלו׳ אבער מטבע הדברים, ווען מען געפינט זיך אין א עת צרה ל״ע אין דאס לעבן איז בעדראהט, איז דאס שטרעיבען צום לעבן נאך גרעסער, און לאנגזאם האבן מיר זיך דערווייטערט פון דעם דארף אין די טונקלע נאכט, ביז מיר האבן באגעגענט איין באהן ליין, און מיר זענען געגאנגען די גאנצע צייט מיט די גלייזען פון די באהן כאטש מיר זענען נישט געווען זיכער אז דאס איז די ריכטיגע ריכטונג

אזוי זענען מיר אונגעקומען צו א קליינעם באהנהויף (סטעישען) דארט איז געשטאנען א צוג וואס פיהרט בהמות מיט העלצער און צופעליג פאהרט זיע אין די ריכטונג וואס מיר בעדארפען, מיר האבן זיך ארויף געכאפט אויף א וואגון וואס פיהרט העלצער, און מיר האבן זיך אויסגעלייגט צווישען אנדערע מענשען וואס זענען אויך געפאהרען מיט דעם צוג, מיר האבן נישט געווסט וועהר זיי זענען און זיי האבן נישט דערקענט וועהר מיר זענען, ווייל מיר האבן געשווּיגען דעם גאנצען וועג, מיר האבן געווארט א גאנצע נאכט ביז די באהן האט אונגעהויבען צו פאהרען און א גרויסע קעלט, מיר האבן זיך נישט געהאט מיט וואס צו צודעקען, און אוהן א ביסעל עסען, ווען די רעדער האבן זיך אונגהויבען צו דרייען, האט זיך אין אונזער הארץ ערוועקט א נייע האפנונג דאס מיר וועלען אי״ה אמאל אונקומען אהיים

דער אמת איז אז מען האט געקענט אונקומען צופיס שנעלער ווי מיט די באהן, אזוי לאנגזאם איז די באהן געפאהרען, נאר מיר

זענען געווען אזוי צעבראכען און מיעד, דאס עס איז געווען פאר אונז א גרויסע זאך דאס מיר האבן געהאט ווי צו זיצען צו חאפאן א דרימעל, דעם דריטען טאג פון נישט עסען און נישט שלופען

איינגעצוימט אלע יודען אין איין ווינקעל אין דאס געטא

באלד האבן די נאצים איינגעארדענט איין באפעיל, אז יודען טאהרען נישט וואהנען איבעראל אין שטאדט, און מען האט אונז איבער געגעבען איין פירטעל ווי אממייסטען פון די איינוואהנער זענען געווען יודען און יעדער האט זיך געקענט מיט נעמען זעהר ווייניג זאכען, ווייל מען האט עס נישט געהאט אבסאלוט ווי צו לייגען

די יודען וואס האבן געוואהנט פון פריער אין דעם פירטעל, האבן געמוזט העריין נעמען די אנדערע יודען און עס איז געווארען זעהר ענג, און עס איז קוים געווען פלאץ ווי דעם קאפף אנידער צו לייגען אבער אלע האבן מיט ליבשאפט אויף געמומען די אלע וואס האבן אריין געמופט, און מיט אופענע הענד, ווייל אלע זענען געווען אין די זעלבע צרה

נאך דעם שפאן, האבן זיי אונז נאך מעהר בעגרענעצט, ביז יעצט איז דאס געווען, איין אפען געטא, מען האט געקענט בעזוכען, אנדערע טיילען פון שטאדט, מען האט נאך געקענט גיין אין דערפער, איינקויפען אביסעל עסען בגניבה, יעצט האבן זיי געשלאסען דאס געטא

זיי האבן געמאכט א הויכען פארקען פון ברעטער מיט א קליינעם ריווח צווישען א ברעט און אנדערען, כדי די

דאס געטו ארום געצוימט

אין פייער און אין וואסער

פאטראלען פון דרויסען זאלען זעהן וואס עס טוט זיך אינווייניג, דורך צוויי טוירען, איז מען הערין און הערויס אזוי זענען מיר געפאהרען צוויי טאג אנשטאנ אפאהר שעה, און ב"ה אז מיר זענען צוריק אין די היים אין באכניא, נאך דעם וווי מיר האבן זיך אביסעל אופגעריהט פון דעם שווערען וועג, האבן מיר זיך צוזאמען געוועדעט צו די פיהרער פון שטאדט וואס מען האט אונז פאן דארט געזומען צו די ארבייט, און מיר האבן געבעיטען בעצאהלט פאר די ארבייט, כדי מיר זאלען זיך האבן מיט וואס צו ערנעהרען, האבן זיי אונז געענפערט, זייט צופרידען דאס איהר זענט געבליבען לעבן

ווידער צוואנגס ארבייט ביי סטריט

מיר האבן זיך ארום געדרייט אביסעל אין דער היים, די הינער'ן אייגל אויף די געשוואלאנע פוס טוהן נאך וויי, מיט די פרישע ווינדען, האב איך ווידער באקומען א באפעיל פון יודען ראט, וואס די דייטשען האבן געגרינדעט, כדי די יודען זאלען אויס פיהרען זייערע אלע בעפעהלען קעיגען יודען, אונטער זייער אויפזיכט

דער באפעהל האט בעשטאנען, דאס איך זאל מיך באלד און גלייכצייטיג שטעלען צו צוואנגס - ארבייט ביי פירמה וואלפער אונד געבעלס אין כאטש די אלע וואס האבן אונגעפיהרט מיט די ארבייט, זענען געווען ציווילע דויטשען, דעסטוועגען זענען זיי געווען אונטער די מיליטעירישע אויפזיכט

די ארבייט איז געווען אז יעדען טאג אין די פריא, האט מען אונז געזומען מיט אופענע מאשינען וואס מען פיהרט דערמיט

שטיינער, אוהן מיר זאלען זיך האבן אין וואס צו האלטען, און עס האט אונז געווארפען פון איין עק צום אנדערען, יעדער איז ארויס מיט וווּנדען, מיט נסים זענען מיר אונגעקומען אהין אונד צוריק ממש מיט סכנת נפשות

שווערע ארבייט און פיל מיט שרעק פון אכזורישקייט

אזוי ווי מיר קומען נור אוהן צו דעם ארבייט׳ס פלאץ אויף׳ן באהן סטעישען, באלד ווערט געגעבען א באפעהל, אויף יעדען וואגון פון א לאנגען צוג מיט שטיינער, האבן זיי צוטיילט אפאהר מענשען, אופלודענען אין די מאשינען העריין, אויף יעדען וואגאן האט זיך אווענק געשטעלט א דייטש אין א ווינקעל, מיט א רייט פייטש (א שטעקען) און האלט אין איין שרייען,יעמערלעך, אז עס פאלט אויף אונז א פחד פון טויט, שנעל, שנעל, פערשאלטענער יודע און אונטער דעם דרוק האבן מיר געמוזט וואַרפען מיט די שוּיפלען מיט א משונהדיקע שנעלקייט

מיט גרויסע נסים , האבן מיר נישט געהארגעט איינער דעם אנדערען מיט די ווילדע ארבייט, און וועהמען די כוחות האבן זיך אויסגעלאזט, און ער האט נישט געקענט נאך קומען, נאך די דייטשענס פערלאנג, דעמולסט האבן זיי איהם הערונטער געגאמען פון וואגון, און מען האט איהם געגעבען מלקות אוהן רחמנות צעבליטיגט, עס איז אויך געווען פעלער וואס זיי האבן נישט אויסגעהאלטען די שלעק, און זיי האבן אויפ׳ן פלאץ זייער ריינע נשמה פערלוירען נעבעך

איך געדענק איינע פאסירונג, דאס איך האב באקומען שטארקע

שלעק, און איך בין געפאל'ן צו בעט, און ערשט נאך 4 וואכען בין איך מיט גרויסע שווערִיגקייטען צו מיר געקומען

אביסעל שפעיטער האבן זיי פערשטערקערט זייער מלחמה קעגען אונז אומשולדיגע שעיפעלעך, מיט א נייעם באפעהל, אז ווער עס האט נישט בעוויזען צו ארבייטען אזוי ווי זייער באגעהר איז געווען, האבן זיי איהם פשוט ארופגענומען פון די ארבייט לעיני כל אלע זאלען זעהן און מורא האבן, און האבן איהם דערשאסען

איך האב דער איינציגער געארבייט, פון אונזער שטוב און אין די צייט איז גאהר נישט געווען צו עסען, מיר האבן באקומען יעדער ארבייטער יעדען טאג איין פערטעל פון א רונדיג סטאנדארט ברויט, און דאס ברויט איז געווען ממש א שטיק ליים, מיט דעם פערטעל ברויט האב איך מיך געטיילט מיט מיין טאטען מיט די קינדער און זיין שוועסטער זצ"ל הי"ד, קען מען זיך דאס פארשטעלען, דאס פון א העלפט פון א 1/4 ברויט זאל מען קענען אזוי שווער ארבייטען און נאך בלייבן לעבן

מיט דעם אלעמען ווי פיל מען האט אונז געפיינעגט, און מען איז ארויס יעדען טאג קוים לעבענדיג, האט מען אונז נאך מקנא געווען, ווייל נעבעך אנדערע די וואס האבן נישט געארבייט ביי צוואנגס ארבייט, האבן זיך נישט געקענט באווּעיגען פריי אין די גאסען, אויך אין שטוב איז מען נישט געווען זיכער, ווייל פלוצלינג האט זיי געקענט איינפאלן צו בעפאלן אין די שטיבען

אזוי אז זיי זענען בעפאלן אין די גאסען יעדען טאג כמעט, אויך אסאך מאל אין טאג, זיי האבן צו געמאכט פלוצלינג די

גאסען און געכאפט יודען צו די ארבייט, אסאך האט מען אווען געפיהרט, און מען האט זיי מעהר נישט געזעהן נעבעך, און אין בעסטען פאל האט מען געפיהרט קיין פלאשוב ביי קראקא, דארט האבן זיי געהאט איין אמוניציע לאגער פון פערשידענע וואפען, און איין מאל אין די וואך זענען זיי אהיים געקומען

ממילא איז געווען, וואס, אין אונז מקנא צו זיין, אז מען איז אהיים געקומען יעדען טאג אדער אלע העכסט יעדען צווייטען טאג וואס דאס האט וויניג פאסירט, אזוי האט אונזער לאגע אויס געזעהן, אלע זענען מיר געווען איינגעשטעלט מיט דעם לעבן, און קיינער איז נישט זיכער געווען מיט די אנדערע מינוט, אבער צווישען דעם אלעמען, האט איינער נאך געהייסען גליקליכער פון דעם אנדערען שטיינס געזוגט

צוריק קוקענדיג איז מיר אליין שווער צו גלייבען דאס מען איז נאך לעבן געבליבען

נארמאלע הייט איז אונמעגליך אזוי שווער און ביטער צו ארבייטען, אפילו מען עסט און שלאפט נארמאל נאך דאצו אוהן עסען אוהן שלאפען פיל מיט פחד, קען דאס א מענש משיג זיין מיר האבן געארבייט יעדען טאג 15 שעה

און נאך צו דעם אונז געפיניגט מיט פערשידענע שווערע עינויים וואס עס איז שווער צו איבערשרייבען, ווי אזוי מיר האבן דאס אויסגעהאלטען, און ווי אזוי מיר האבן דאס איבערגעלעיבט

ספעציעל נאך דעם ווי מיר האבן זיך דערווייטערט פון די שרעקליכעצייטען אוןמירזענעןבעפרייטגעווארעןפוןדעם

צו ערשט געפייניגט נאכדעם געשאסען

אויסטערלישען פחד, און טאג טעגליכען דראהונג אויף אונזער לעבן, לאזט זיך שווער גלייבען, ווי אזוי טאקע מיר זענען נאך לעבן געבליבען, נאך אזאלכע שוועהרע אונד טונקלע וואלקענעס וואס מיר זענען אדארך

וואס אונזערע אויגען האבן אלץ געזעהן ווי פיל הענד און פיס זענען אופגעריסען געווארען דורך די ימח שמם

זיי זענען געשטאנען פערוונדערט אויף אונזער בטחון, און אונזער ווילען און שטרעיבען צום לעבן, טראץ זייערע אלע בעמיהונגען זענען געווען, אונזער מוראל אווען צו נעמען, מיט אלע צרות און עינויים שווערע וואס זיי האבן אונז געשאפען

דאס איז געווען זייער ציהל, אונז צו טעיטען און הארגענען מיט נידיריג צו מאכען אונז, אונטערדריקען אונז, אווען נעמען דעם רצון פון לעבן ח"ו ווען עס געלונגט זיי, וואלט ח"ו נישט געבליבען פון די אלע געטאס קיין איין יוד, אבער ה' ברחמיו האט אריין געגעבען זיין גייסט אין יודישע נשמות, אז כל זמן עס איז געווען די קלענסטע אויס זיכט צו בלייבן לעבן, האבן מיר מלחמה געהאלטען אזוי ווי לייבען אוהן עסען אוהן געלד א.א.וו.

ווייט פון זיין זיכער האבען מיר זיך געהאלטען אין בעשעפער און געהאפט ביז די לעצטע מינוט, אזוי ארום זענען פיל גערעטעוועט געווארען דורך דעם קען איך זאגען אז אין די שווערסטע רגע טאר מען זיך נישט מייאש זיין, אוודאי און אוודאי נישט טרויריג זיין, ווייל דאס איז מעשה בעל דבר אריין צו ענגען דעם מענש אין ספיקות, וואס הייבען זיך אוהן ביי אמונת ה' באלד פרעגט ער ווי איז דער בעשעפער

און ער ווייס און זעהט מיין צער, און קוקט זיך נישט אום, די הייליגע חכמים וואס זענען געווען אסאך פאר אונז, האבן בעסער געוויסט אויס טייטשען גוט אלע אומגליקען וואס זענען אין אלע דורות פארגעקומען, אבער מיר אליין מוזען זיך אלע מאל אויסטייטשען צום גוטען, און מיר מוזען זיך אויסלערנען מקבל צו זיין מיט ליבשאפט, אנדערש, פאלט מען אריין אין יאוש חלילה, און מען ווערט פארביטערט, טרויריג, ל״ע און מען פיהלט זיך פערלוירען ח״ו

דער קלוגער האט זיינע אויגען אין קאפף

חכם עיניו בראשו, א קליגער האט די אויגען אין קאפף, און ער הערט נישט צו דעם בעל דבר׳ס עצות, וואס זענען געבויעט נאר אויף נעגאטיב, נישט און נישט, אויף אלע גוטע זאכען וואס קענען נאר העלפען דעם מענש צו אבעסער און אזיכערער לעבן, קומט דער בעל דבר און ער פערקלאפפט זיין קאפף מיט נישט , נישט געגוג, דאס די דאגה פון מענש, העלפט איהם נישט, צו קיין שום ענין, נאר פארקעהרט, זיע שודט דעם מענש אויף טריט און שריט, און דער הויפט שאדען איז, דאס די שכינה רוהט נישט צווישען טרויריגע און פערזארגטע, אזוי ווי מען זאגט, זארגען טור מען נישט אבער בעזארגען דארף מען און די ברכה איז דא ווען א מענש מאכט אין זיין לעבן אלעס וואס איז אין זיין האנד צו מאכען, און ווייטער צו גלייבען מיט די אמונה שלימה אז אלעס איז פון בורא יתברך שמו מיט זיין הייליגע השגחה עליונה

איין טאג נאך דעם אנדערען אוהן איין אויפהער

אסאך מאל נאך 15 שעה ארבייט, האבן זיי אונז געפיהרט נאך

אמאל צו איין אנדערען פלאץ אויס צו לאדענען שטיינער פון די באהן וואגאנען, הערייַן אין לאסט וואגען (טראקס) אגאנצע נאכט, אויף יעדע 25 וואגאנען האבן זיי געשטעלט 10 מענשען און יעדע 5 מינוט, האט מען געמוזט אויסלעהרען איין וואגון, און פון פיל מורא, האבן מיר געארבייט ווילד און שנעל, אז דורך דעם האבן מיר צווישען זיך געשעידיגט אייַנער דעם אנדערען, און מיט גרויסע נסים דאס מיר זענען געבליבען לעבן אזוי ווי איך האב אויבען דערמאנט, ווען עס האט זיך זיי געדאכט אז מיר ווארפען נישט געגוג שנעל מיט די שויפעל, האבן זיי ארונטער געגומען, און אונז געשלאגען עד כלות הנפש

די נארמע זייערע איז געווען 60 מאל אין 1 מינוט צו ווארפען מיט די שויפעל , קען מען זיך פארשטעלען זייער סאדיזמוס

נישט איין מאל האבן מיר ביטער געווייַנט, און מיר האבן נישט געוויסט וואס עס טוט זיך מיט אונז

זייערע תחבולות קעגען אונז, מיר זאלען זיך נישט אנטקעגען שטעלען

נאך דעם אלעמען, אויב די ארבייט האט זיך פערצויגען ביז פארטוגס, דעמולסט האבן מיר נישט בעוויזען צו וויסען צו טוהן פאר די עלטערן וואס עס האט פאסירט, ביז דעם אנדערען טאג ביינאכט, ווייל זיי האבן דאך אונז פארנומען גלייך פון די ארבייט, און פון דארט ווידער צו די טוג טעגליכע ארבייט, עס איז שווער צו בעגרייפען און צו פארשטיין, ווי אזוי מיר האבן געגומען אויף אונז אזאלכע שוועהרע עינויים

אונבעשרייבליך אוהן א צאהל פון אזאלכע נידעריגע ברואים און סאדיסטישע מערדער, און מיר האבן געשווינגען, און מיר האבן זיך נישט קענען געשטעלט, ווייל זיי האבן געוויסט אונז אבצוזאנדערן, צו צושיידען איין גרופע יודען פון די אנדערע, און אונז שוואך צו מאכען קערפערליך און גייסטיש

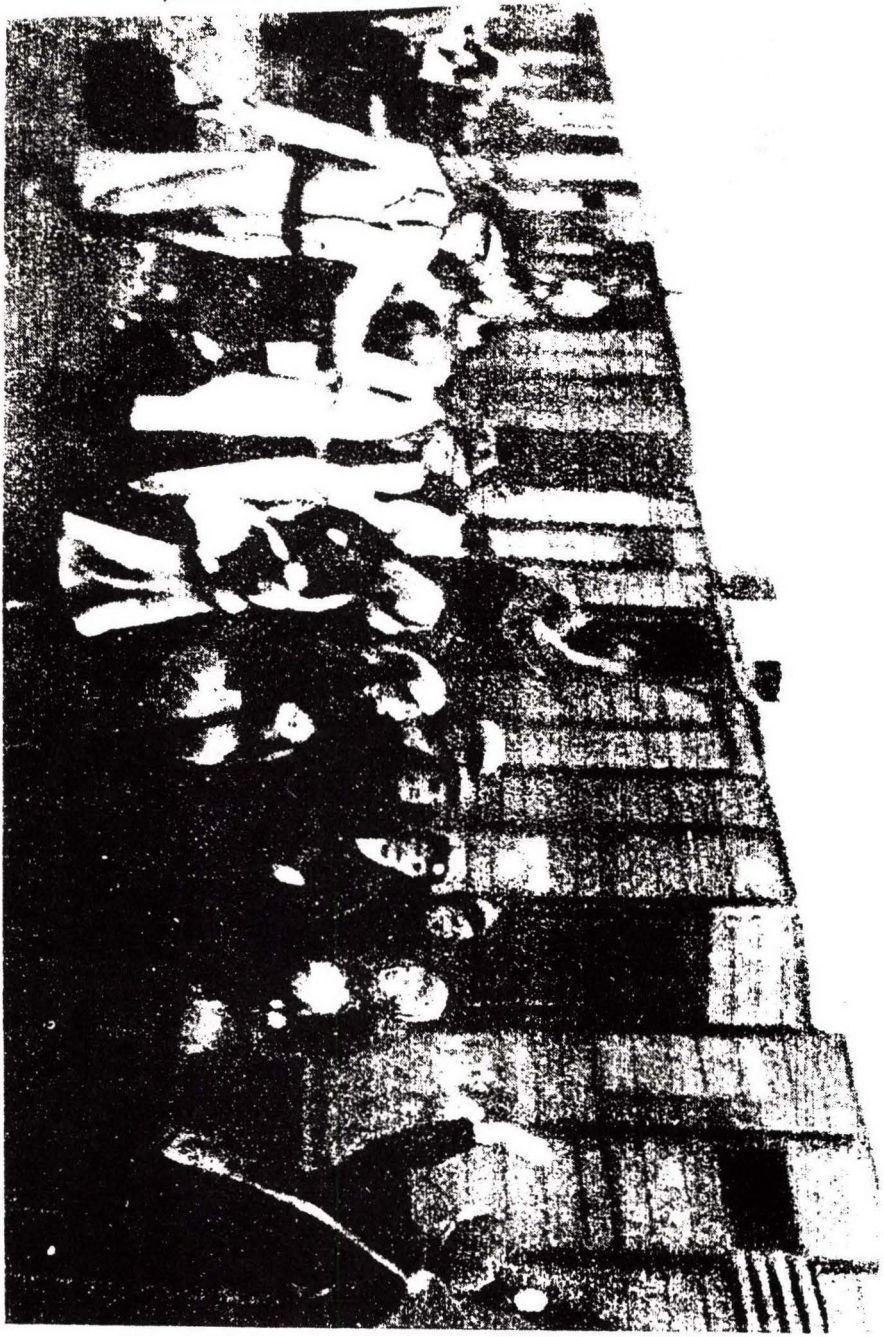
אזוי האבן זיך ערוועקט צווישען די וואס האבן געהיטען תורה ומצוות, פערשידענע לעבענס פראגען, צו האלט עס אויס לויט אונזער הייליגע תורה, כאטש יעדער האט געזוכט זיך צו ראטעווען

אבער מעהרערע מאל האט געטראפען, דאס עלטערן האבן בעצאהלט מיט זייער לעבן, ווייל זיי האבן זיך נישט געוואלט צושיידען פון זייערע ליבע

עס איז זעהר שווער פאר צו שטעלען דעם צער, סיי ווען די מאמע לאזט איבער איהר קינד אליין, און מען ווייסט אז עס קומט נישט מעהר צוריק, מיט א גרויסען צווייפעל אפשר וואלט זיע זיך געקענט ראטעוון זיע זאל יא בלייבן לעבן, און סיי די מאמע גייט מיט איהר קינד צוזאמען אויף איין זיכערען טויט, און צו ביידען איז נישט דא קיין שום האפנונג פון לעבן

קען מען דען אופווישען מיט די האנד גלייך די סענטימענטען און געפילען פון א יודישע מאמע? ווי אזוי איהר הארץ ווערט צעבראכען און וואס איין ציטערניש עס כאפט איהר אוהן, מען קען זיך נישט דאס פארשטעלען, אין די צייט ווען זיע זעהט איהרע יונגע קינדער קוים זיי קענען אביסעל מילעך ארופשלונגען, וואס האבן נישט געזינדיגט, און מיט וואס פאר א ווייטוג און צער פון געבורט זיע האט זיי געברענגט אויף

די טראנספארטען האבען זיך אונגעפאנגען

די וועלט, מיט וואס פאר א שווערִיגקייטען פון פרנסה זיע האט זיי
אויף געצויגען, און קוקט אזוי צו ווי אזוי מען פיהרט זיי צום
שעכטען, נאר ווייל זיי זענען יודען

עס איז זעהר שווער געווען צו בעשליסען, אדער צו
בעשולדיגען, עמיצען פון זיי, אויסער די בליט זויגערס און
זייערע נאך שלעפערס וואס זיי האבן פערקויפט זייער יודישע
נשמה פאר די פערשאלטענע דייטשען, און זיי זענען געווען
זייערע מיט ארבייטער, זיי ! און נאר זיי זענען געווען שולדיג

99% האבן זיך געאפפערט און געגאנגען א קרבן צוזאמען
מיט זייערע טייערע קרבנות, און עס איז נישט געווען
פערהאנדען א זאך אין די וועלט, מען זאל זיי קענען צוריק
האלטען, פון דעם ביטערען שריט

עס איז אדער געווען פערהאנדען פעלער, וואס די רשעים האבן
דאס נישט צו געלאזט, זיי האבן דאס נישט געטוהן מכח זייער
גוטסקייט חלילה, אדער רחמנות, נור דורך זייער גרויסען
סאדיזם, און מערדערליכען, און אונמענשליכען כאראקטער,
און גאהר פארקעהרט, זיי האבן דערפון געגאסען, און
געשעפפט פרייד און נקמה, זעהענדיג ווי די מאמעס
ווארפען זיך אויף די ערד, און רייסען זיך ביי די הויער, און קלוגען
און ווינען, מען זאל זיי צוריק געבען די קינדער, אדער מען
זאל זיי מיט נעמען צוזאמען מיט זייערע קינדער, און וואס זיי
האבן געזעהן גרעסער דעם צער פון די יודישע מאמעס האבן זיי
זיך נאך מעהר להתאכזר און זיי האבן נישט צו געלאזט די מאמעס
זאלען בלייבן ביז צו זייער ביטערען ענדע צוזאמען מיט זייערע
ליבע, דאס איז געווען ביי זיי איין לוקסוס און זיי האבן דאס
אויך נישט פערגינען ימ"ש, אזעלכע שווערע און ביטערע

אין פייער און אין וואסער

נסיונות׳ר זענען פארגעקומען, וואס מען האט עס קוים געקענט איבער האלטען און צוזעהן

אופשאצונג אויף קעגען שטעלען זיך

ס׳איז כדאי צו בעמערקען די אנדערע זייט פון די מטבע די תחבולות פון דעם צורר היהודים ימ״שו, וואס זיי האבן זיך פארזיכערט און זיי האבן גוט נאכגעקלעהרט, דאס עס איז מעגליך אזוין זאך, מיר זאלען זיך קעגען שטעלען, און טאט זעכליך פאקטיש, האבן פאסירט אסאך פעלער פון אויפשטענדלער, אויסער דעם גרויסען אויפשטאנד אין וואַרשא, וואס די יודען האבן מיט זיי געפיהרט א מלחמה, צו זאמען מיט די פארטיזאנער, און אלע זענען נעבעך אומגעקומען

ווייל איבעראל זענען זיי געקומען מיט א גרויסען כח מיט מאדערנע מיליטעירישע וואפען און מיטלען

כאטש מיר האבן געשמוגעלט וואפען דורך גרענעצען פון פערשידענעקוואלען,וואסמענהאטאונזגעהאלפען,אוןכאטש מיר האבן באקומען שטיצע פון די פארטיזאנער, וואס זיי האבן געפלעגט צו בעפאלן מיליטעירישע לאגערען, פאר זייער געברויך וואפען און אמוניציע, האבן זיי אויך אונז צוגעטיילט קליינע מענגען

אויסער דעם האבן מיר אויך געקויפט ווי עס האט זיך נור גע׳לאזט, אבער דאס אלעס איז געווען אזוי ווי איין טראפף אין ים, קעגען די רשעים, חוץ דעם פחד, און איינשטעלענעש פון צו האלטען אין די צייטען וואפען, וואס עס איז געווען דער שטראף נישט מעהר, נישט וויניגער "טויט" אוהן קיין שום משפט, אוהן

קיין שום ארעסט, נור אויף דעם פלאץ, האבן זיי געשאסען, ביי
וועהמען זיי האבן געפונען געוועהר

דער גייסט פון האפנונג האט אונז געהאלטען ביים לעבן

דארך דעם איז אונזער חשבון געווען א אנדערע, אז כל זמן
די האפנונג האט אין אונזער הארץ געקוואלען, און מיר האבן
נישט געזעהן ממש דעם טויט פאר די אויגען, האבן מיר
געקלעהרט איין מאל און נאך אמאל, אויב מיר זאלען עטוואס
מאכען אויסער געווועהנלעכ׳ס, מיט האפנונג דאס דער
אייבישטער וועט אויף אונז ברענגען איין בעסערען מארגען

נאך א סבה וואס מיר האבן זיך נישט געאיילט זיך קעגען צו
שטעלען ווייל זייער טאקטיק און תחבולות מיט זייערע
אינטעריגעס זענען געווען, ווען עס האט געפעלט איינער פון
לאגער, דעמולסט איז דער גאנצער לאגער געווען
פעראנטוואורטלעך, און זיי זענען אומשטאנד געווען צו פערניכטען
דעם גאנצען לאגער וועגען איין אייניציגען מענש וואס ער איז
אנטלאפען

אזוי אויך ווען מיר וואלטען געמאכט איין אויפשטאנד,
וואלטען זיי אויסגעהארגעט און אויסגעשאכטען אפילו די
עלטערע מענשען וואס זיי האבן זיך נישט געקענט מיט טיילען
אין אויפשטאנד

פון דעם אלעמען קען מען גוט פארשטיין, ווי אזוי אונז זענען
געבליבען און בעגיניגען זיך געלאזט מיט בלויס קריצין די

די יודישע פאליס זייערע מיט העלפער

צעהן, און מיר האבן זיך מחזק געווען מיט בטחון אפילו מעהר
ווי ס׳איז מעגליך, נאר נישט אריין פאלן אין עצבות און נישט
חלילה פערליערען אונזער האפנונג, אז דאך וועלען מיר
איבערלעבן און מיר וועלען דערגרייכען דעם גוטען מארגען
און אויסגעלייזט ווערען פון די צוררים

איבער פאלן און חאפען יודען צו צוואנגס ארבייט און דער בוידינסט אלץ אויס לייזער אויף דער ווייל

די ארבייט אין די פירמה וואלפער-געבעלס האט
אונגעהאלטען 1 1/2 יאהר מיט א קליינע איבערייסונג, נאכדעם
נאך א מאל א 1/2 יאהר נאך דעם זענען מיר געבליבען אוהן
ארבייט, און דאס האט אויסגערופען ביי די נאצים ימ״ש זיי
זאלען אויף אונז משפיע זיין מיר זאלען מסכים זיין צו פאהרען אויף
ארבייט קיין דייטשלאנד, און אנדערע ווייטע פלעצער מעהר
בעדראהטע אין פוילען, עס פערשטייט זיך אז קיינער האט נישט
מסכים געווען, זיי האבן געזעהן אז קיינער מעלדעט זיך נישט מיר
האבן זיך אלע בעהאלטען אין בונקער׳ס, די גאסען האבן זיך
אויס געליידיגט פון מענשען ביז די סכנה וועט א דארך גיין

דער זעלבער מצב האט זיך איבערגעחאזערט מעהרערע מאל,
ווען מען איז געווארען און מען האט זיך דערוויסט אז
די ס.ס. קומט אין שטאדט העריין, האבן זיך די גאסען אויס
געליידיגט און אלע האבן זיך בעהאלטען ווי מען האט נור
געקענט

עס איז געווען צווישען זיי א ספעציעלע גרופפע וואס
האבן אויסגעפיהרט ספעציעלע און שווערע בעפעהלען,
צום ביישפיל צו פערניכטען דעם געטא, חאפפען מענשען צו

צוואנגס ארבייט, איינזעצען מענשען וואס האנדלען מיט וואלוטע, אדער וועז עס איז צו זיי אונגעקומען א מסירה וועז עס האט בעליידיגט זייער רעזי׳ם (ממשלה)

אזוי ווי זיי האבן געזעהן אז קיינער וויל נישט פאהרען האבן זיי אונגעהויבען צו חאפפען אין די גאסען, און וועז עס איז נור ארויס געגאנגען פון די שטיב, איז ער נישט געווען זיכער אז ער קומט צוריק

אין די צייט האבן זיי שוין אונגעהובען צו פערניכטען אין די אלע קאנצענטראציאנס -לאגערן נאר מיר האבן נאך נישט געגלייבט אז עס איז מעגליך אז א מענש וואס ארבייט זאל מען איהם פערניכטען, און מיר זענען נישט געווען זיכער אז דאס זאל זיין אמת, אבער ליידער, צו אונזער הארץ וויייטוג איז דאס געווען דער פאקט און דער אמת, וויל זייער ציהל איז געווען אונז צו פערניכטען, איינעם פריער, איינעם שפעטער

כדי איינצוהאלטען די חאפפעריין אין די גאסען צו צוואנגס ארבייט, און גלייכצייטיג פערניכטעט אלע, האט געשאפען שלמה (סלו) גרייבער דער זוהן פון ר׳הירש׳ל גרייבער א בכבוד׳ע און א רייכע משפחה אין באכניא איין פרישע אינסיאטיב און א אונטערנעהמונג, און ער האט געגרינדעט פערשידענע אבטיילונגען פון פאכען, מיט ארבייט וואס די דייטשען האבן זיך געוויטיגט אין זיי, און אזוי אריימעט צוריק צו האלטען די צוררים, פון צו פערשיקען אין לאגערן, בעקלאמפערש צו ארבייט, און דארט האט מען אלע אויסגעשאכטען

די פאכען אין דעם בוי-דינסט האבן זיך קאנצענטריערט, אין

אזוי גייען יודען נעבעך אויס

שניידערייי שוסטעריי בערשטיל- אויסארבייטונג און נאך, און די אלע סחורות וואס מיר האבן פאר זיי אויסגעארבייט, זענען געקומען וואס זיי האבן צו געגומען (רעקפיריערט) פון יודען

דורך א קורצע צייט האט דער בוידינסט באקומען א וויכטיגע שטעלע סיי ביי אונז, אזוי אז דער צוהל פון די ארבייטער האט געוואקסען פון טאג צו טאג, סיי ביי די צוררים, עס האט זיי געפאלען גרייבער׳ס אונטער - נעהמונג, עס האט זיך געמאכט

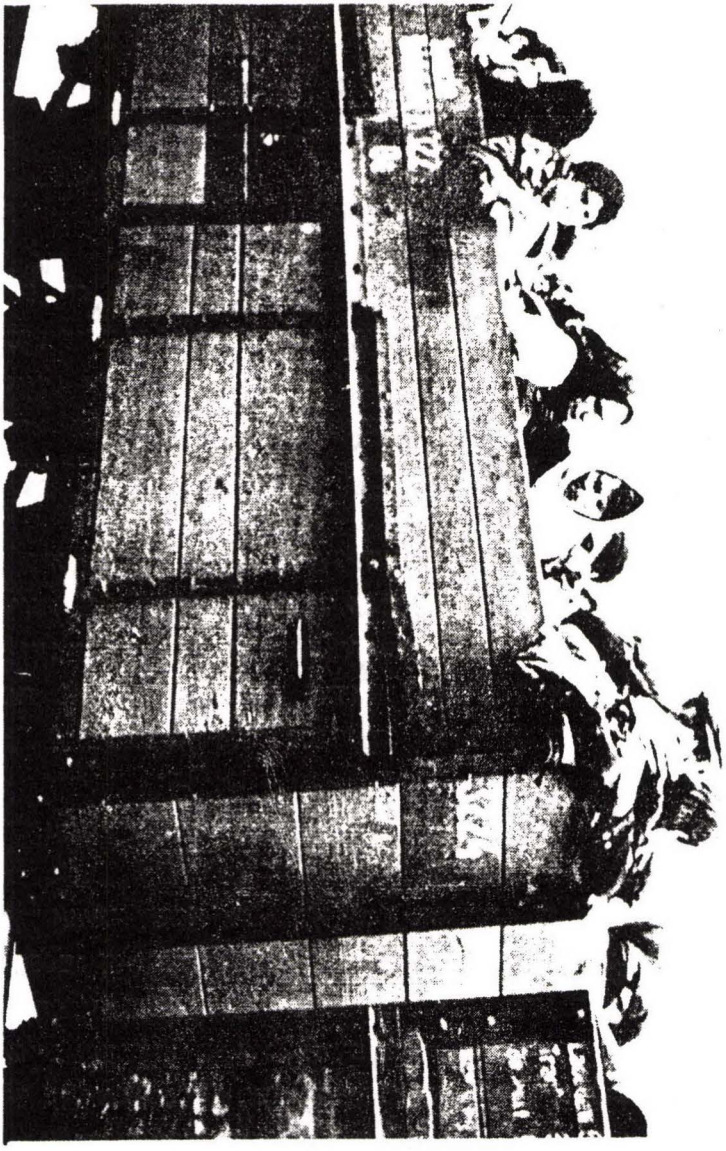
אסאך ארבייט מיט פרישע אורדערס און דאס איז געווען אונזער גרעסטע צופרידענהייט, ווייל מיר האבן געהאט דאס געפיל, אז זיי דארפען אונז צו די ארבייט דא אין באכניא, און ממילא וועלען זיי אונז נישט ארויס שיקען אין אויסראטונגס לאגערען

עס האט זיך געשאפען אין שטעטיל איין שטימונג אז ווער עס ארבייט אין בוי-דינסט, ווערט בלייבן לעבן, און עס ווערט איהם גאהר נישט פאסיערען, אזוי ארום האט מען פארווענדעט פיל פראטעקצי'ה, מען זאל קענען אריין קומען אין בוי-דינסט העריין, און פערנעמען א שטעלע, עס האט זיך אזוי פערוואנדעלט דאס מען האט מוזען אויפשטעלען א ספעציעלען קאמיטעט צום אויפנעמען ארבייטער, און ווער עס איז אונגענאמען געווארען אין בוי-דינסט, איז ער געווען איינער דער גליקליכסטער, דער פרינציפעל (הויפט אונפירער) סאלו, האט צו געזאגט הייליג, אז כל זמן ער ווערט לעבן ווערט קיינעם פון די ארבייטער גאהר נישט פאסירען, און ער ווערט נישט געשעידיגט ווערען דורך די דייטשען

עס זענען פערלאפען אפאהר אורימע וואכען פון נארמאלע ארבייט, און עס זענען שוין, אונגעקומען שלעכטע בשורות פון אנדערע שטעטלעך, אז די דייטשען האבן אלע יודען ארויס געטריבען, בעקלאמפערש צו די ארבייט, אבער מען האט שוין געוויסט אז קיינער איז פון דארט נישט ארויס לעבעדיג, אויך האט מען געהערט אז אסאך האט מען אויסגעשאסען אויפן ארט, און אלע גאסען זענען פיל מיט טויטע

די ערשטע אקציא אין באכניא טראץ דעם וואס מיר האבן געארבייט אין בוידינסט

בעקלאמפערש צו ארבייט ליידער צום טויט

אין צווישען האט מען אויך אין באכניא אויסגערופען אין נאמען פון די געסטאפו, אז אלע יודען מוזען זיך שטעלען אין אפאהר טעג אין דעם גרויסען פלאץ אין די שטאדט

סאלו גרייבער איז געקומען בערוהיגען די שטאדט, און אונץ בפרט, ספעציעל די ארבייטער פון בוי-דינסט, און דערציילט אונז א מעשה אז וועז מיר וועלען קענען בעווייזען א 1/4 מיליון זלאטיס,(קאנטריבוציא) אויסלייזונג געלד, וועלען מיר קענען ניצול ווערען פון ארויס טרייבען (אויסזידלונג), אזוי ווי עס רעדט זיך פון פקוח נפש, האט מען געריסען פון לעבעדיג און פון טויט, וועו עס האט יא געהאט, וועו עס האט נישט געהאט, און מען האט צוזאמען געשטעלט דעם סכום, און מען האט עס איבער געגעבען צו די געסטאפו

כאטש קיינער האט נישט געגלייבט, אז דאס וועט העלפען, און אזוי איז טאקע געווען דער אמת, ווייל זיי האבן אויך געגאנבעת און אויך געראצחענט

די פאהר טעג וואס זענען געבליבען, צום איינזאמלען זיך אויף דעם פלאץ אין די שטודט באכניא, האבן די צוררים אויסגענוצט, און אריין געפיהרט קיין באכניא אלע יודען וואס זיי האבן געפונען אין די שטעדטלעך נאך דעם ארויס טרייבען, די יודען דארט, אויך די יודען פון אלע דערפלעך ארום באכניא וואס ביז דעמולסט האט מען זיי געלאזט רוהיג, האבן זיי צוזאמען געגומען קיין באכניא און מען האט זיי בעזעצט אין דעם מיליטעיר קעמפ (קאסערנע) אין באכניא, מיט א אויסרייד, דאס מען וועט זיי זוכען וואהנונגען

אסאך פון די יודען וואס מען האט זיי אריין געפיהרט קיין

באכניא, האבן באלד נישט געגלייבט זייערע צוזוגעכצער
און אויפן וועג פיהרענדיג זיי קיין באכניא זענען זיי
ארופגעשפרונגען פון די וועגעלעך אויף וועלכע מען האט
זיי געפיהרט, און זיי האבן זיך בעהאלטען אין בונקערס אין
באכניא

וען עס האט זיך דערנעינטערט דער טאג פון זיך צו
שטעלען, אויף דעם אויס גערופענעם פלאץ האט מען שוין
געהערט, אז די פערניכטונגס גרופפע וואס זיי זענען
שפעציאליזיערט אויף צו פערניכטען יודען, זענען
אונגעקומען קיין באכניא מיט שמעק הונט, כדי זיי גרינגער מאכען
זייער ארבייט, צו געפונען יודען אין די בונקערס

צו דעם אפיל איז נישט יעדער געקומען, וועהר עס האט נור
געהאט איין מעגליכקייט זיך צו בעהאלטען, איז נישט געגאנגען,
און מען האט זיך איינגעשטעלט, ווייל עס איז שוין געווען
גלייכגילטיג, מען האט נישט געהאט וואס צו פערליערען

ביי דעם מאל האבן זיי צו געגומען די מעהרהייט יונגע
מענשען ווייל זיי האבן געוואלט בעצייגען אז דאס נעמען זיי,
איז צו די ארבייט אבער ליידער איז קיינער נישט צוריק
געקומען

זיי האבן געזוכט אין בונקערס, אבער נישט גרינטלעך, און צו
מארגענס איז ווידער געווען דאס געטא מיט יודען

אזוי ווי די דייטשען ימ"ש האבן געזעהן דאס ווייניגע צו
שטעלען זיך פון יודען, האבן זיי ביי דעם צווייטען מאל
אונגעגומען שווערע און דראסטישערע מיטלען, מיט שארפע

וואַרנונג אז וועַר עס שטעלט זיך נישט שיסט מען אויפן פלאַץ, די אלע וואס האבן געארבייט דעמולסט אין בוי-דינסט זענען געווען פריי פון זיך צו שטעלען צום אפיל, אזוי אז די ערשטע אקציע איז אדערך אוהן אונז צו שעידיגען, און דעמולסט האט עס אויס געזעהן און געדאכט אז אזוי וועט עס אויס האלטען ביז צום ענדע אבער ליידער, די ענטוישונג איז פריער געקומען ווי יעמאנד האט איין מאל געדענקט

א גאנצע וואך האט מען געארבייט אויף שבת

ווי איינער פון די ארבייטער אין בוי דינסט, האב איך געארבייט אין די אפטיילונג פון שוסטעריי, מיר זענען געווען אפאהר געציילטע יודען שומרי מצוות און שבת, מיר האבן מוזען מאכען גרויסע אונשטרענגונגען מעהר ווי א מענש קען זיך פארשטעלען א גאנצע וואך, כדי מיר זאלען זיך קענען אונגרייטען אויף שבת א צאהל ארבייט פון שיך, וואס מען האט פון אונז פערלאנגט א גאנצע וואך, אוהן א אונטערשיד וועלכען טאג אין די וואך, ווייל אונצופילען די ארבייט פון יעדען טאג איז גאנץ שווער געווען, און נאך דאצו אז מ'האט געמוזט יעדען טאג צו ארבייטען אויך פאר שבת, אבער כל זמן מען שיסט נישט, האט מען אלע יאהרען שווער און ביטער געארבייט, עס איז טאקע שווער געווען אויס צו האלטען, אבער די מעהרהייט האט געקענט אויס האלטען מיט גרויסע שווערigקייטען, און גרויסע נסים, עס איז ערגער געווען, ווען זיי האבן אויס געהינגערט יודען און זיי איבער גאלאזט הויעט, און ביין, שקאלעטען ממש, ביז זיי זענען אויס געגאנגען נעבעך פון זיך, אדער באלד געגומען זיי אין די גאז קאמערען

דורך מוסרים און מלשינים פון צווישען די ארבייטער, אז מיר

ארבייטען נישט אין שבת, און אז מען בעשטעכט מיט שוחד דעם אבטיילונג פיהרער, האט מען אונז איבער געפיהרט צו די אבטיילונג פון שניידעריי, און דארט איז אונז שווערער אונגעקומען זיך ארויס צו דרייען און נישט ארבייטען שבת

מיר האבן געמאכט פערשידענע תחבולות, אז מען זאל נישט באמערקען דאס מיר ארבייטען נישט, מען האט ארויס געגומען דעם פודעם און געדרייט מיט די סחורה, ביז מיר האבן באקומען א פערבינדונג מיט דעם אפטיילונג פיהרער, און מיר האבן איהם געגעבען צו פארשטיין, אז די הויפט זאך איז, דאס מיר פילען אוהן די צוהל וואס די דייטשען פערלאנגען פון אונז, און מיר טוהן דאס , אזוי ווי יעדער איינער, אזוי איז ווידער אדארך א צייט און מיר זענען אונגעהיטען געווארען פון חילול שבת

ווידער איז אונגעקומען א צייט וואס ס׳האט אויסגעפעלט ארבייטער אין די אבטיילונג פון שוסטעריי, האבן זיי אונז איבערגעפיהרט צוריק צו שוסטעריי, און פון דארט, צו די אבטיילונג פון בערשטלעך, פון דארט צו די אבטיילונג פון קינדער וועש

די צווייטע אקציע אסאך שווערער און ביטערער

פלוצלינג איז אונגעקומען א ידיעה וועז מיר האבן געארבייט, אזויווייעדעזטאג,אוזאיינערהאטדעסאנדערזאיינגערוימט די ביטערע בשורה, אז די ס.ס. דאס זענען געווען די גרעסטע מערדער אין דייטשען מיליטער, זענען אונגעקומען אין אופיס פון בוי-דינסט און זיי האבן פערלאנגט דעם אויסצוג פון די ארבייטער, און גלייכצייטיג, האבן זיי אלע געהייסען אהיים גיין דאס האט ארויסגערופען פיל אומגעדולדיגקייט מיט זארג, ווייל ביז

יעצט איז די גאנצע שטאדט געווען גליקלעך, דען רוב איהרע קינדער האבן געארבייט אין בוי-דינסט, און מיר זענען געווען זיכער ביי זיך, דאס מיר וועלען בלייבן לעבן, ווייל מיר האבן געארבייט פראדוקטיבע ארבייט, וואס האט זיי צו געהאלפען קעגען זייער פיינד, דאך האט אונז גאהר נישט געהאלפען ווייל זייער ציהל איז געווען צו פערניכטען די יודען, ימש"ו

די שרעקלעכע טעג און נעכט

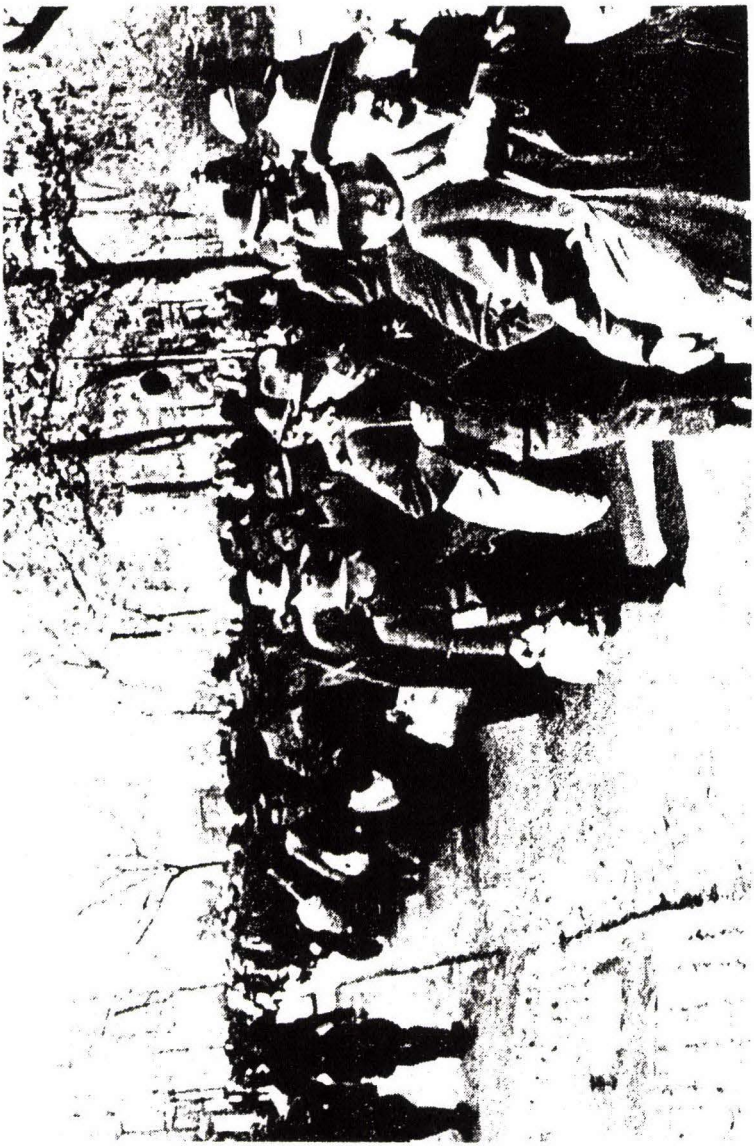
גייענדיג אהיים פון די ווערקשטאטען, פון בוי-דינסט האבן מיר שוין געטראפען ארום דעם געטו מחבלים ס.ס. אויך אין די גאנצע שטאדט האט מען זיי געטראפען אין יעדען ווינקעל זעהענדיג די מערדער פאר אונזערע אויגען, האט זיך פאר אונז אויפגעשטעלט א גראהזאמיג בילד, פון פארכטיגען טויט

קומענדיג אהיים, האט זיך די וועלט אויף אונז צו געמאכט, פון 12 אזייגער מיטוג אין דעם דאזיגען טאג, האבן די צוררים אויסגערופען אויף עוצר (קערפיו, 24 שעה) אויף 3 טאג און 3 נעכט, און די מזיקים האט מען געזעהן אין יעדען ווינקעל, און ווי זיי האבן נאר דערזעהן א יוד שטעקט ארויס זיין נועז, האבן זיי געשאסען און מיט אכזריות עהם ערמארדעט, אוהן איהם צו וואערענען אדער אויפמערקזאם מאכען

עס האט זיך געטראפען, אז א יוד איז אריין געגאנגען צו זיין שכן, דורך דעם חצר בעיטען א שטיקל ברויט, האבן איהם די שמוציגע און פערשאלטענע הענד דערגרייכט, און מיט איין שאס האט ער אויפגעלעיזט דעם יוד'ס פראבלעמען און זארגען, אלץ ווייל ער איז א יוד און ווייל ער איז געגאנגען בעיטען א

אין פייער און אין וואסער

מיט א קליין פעקל אוועק צום טויט

שטיקל ברויט פאר זיינע קליינע הונגעריגע קינדער, און נאך די אלע געמיינע און אונערהעירטע מעשים האבן זיי צו וויסען געטוהן צום יודען-ראט, זיי זאלען צונעמען דעם יודישען שוויין ימ"ש

אזוי זענען אדארך געגאנגען אויף אונז 3 אויסער געווענליכע און פחדים'דיקע טעג, מיר זענען געווען די גאנצע צייט אין בונקער בעהאלטען, דעם בונקער האב איך אליין געמאכט מיט שווערע מיע, ווייל קיינער האט נישט געטוערט וויסען, איך האב אויסגעהאקט אין די קוך א פיער קאנטיק לאך אין די פלאר פון בעטאן, א מיטעל מענטש זאל קוים קענען אריין גיין אין קעלער מיט א לייטער, דעמולסט האבן נישט געקענט זיין פעטע מענטשען, ווייל די צוררים האבן שוין געזארגט דערפאר און די טיער פון דעם קעלער האב איך פארשטעלט מיט א שראנק, ווייל ס'איז נישט געווען גענוג צייט, נאר נאך די צווייטע אויסזידלונג האב איך ערשט פארבעסערט און צוגעבויעט מיט בלאקען די טיער, און אויף דעם א שראנק, און דער איינגאנג איז געווען געמאכט קונצלעך מען זאל נישט דערקענען

מיר האבן געמיינט אז מיט דעם האט זיך געענדיגט, אבער עס איז נישט געווען אזוי, זיי זענען געקומען פון הויז צו הויז, אויפנעמען די צאהל פון די איינוואינער אין געטא, און וועמען עס האט זיי געפאלען האבן זיי געמשפט ער זאל גיין מיטין טראנספארט צום טויט, און וועמען עס האט זיי געפאלען האבן זיי איבערגעלאזט אין געטא און זיי זאלען ארבייטען

אין דריטען טאג פון דעם ספעציעלען און שרעקלעכען מצב וואס מען האט נישט געטוערט ארויס פון שטוב, נור דער וועד

עס האט צוריק באקומען זיין פאספארט, פון די גאנצע משפחה האבן זיי נור מיר צוריק געגעבען די אויסווייז קארטע, און סך הכל האבן צוריק באקומען אין גאנצען געטא, 60 מענטשען זייערע אויסווייז קארטען, זיי האבן דאס געסטעמפעלט אז מען קען צייטווייליג בלייבן, און דאס איז געווען א גרופע צום בעגראבען די טויטע וואס זיי האבן געשאסען מיט קאלט בלוט, וואס זיי האבן געפונען אין די בונקערס, אדער ווי אנדערש, אוהן צו האבן א רעכט צו בלייבען

אויך אנדערע ארבייט וואס די צוררים האבן באדארפען פאר זייער בעדארפעניש, ארויס רויבען די מעבעל, און אנדערע טייערע זאכען פאר זיי, א.א.וו.

די טראגישע און ביטערע מינוטען ווי דער גורל צושייד מיד פון טאטען מיט די קינדער

די לעצטע נאכט פאר דעם ביטערען טאג, וואס מען האט אוועק געפיהרט מיין טאטען און זיין שוועסטער, מיינע שוועסטערן און ברודער און אונזער משפחה מימעס פעטערס קוזינען און די גאנצע שטאדט הי"ד ז"ל

נאך דעם איז מען ערשט געווארען, אז באלד אין באכניא האט מען זיי אויפגעלודענט אזוי ווי די בהמות אין צוגעמאכטע וואגאנען אוהן אביסעל לופט, און נאך איידער זיי זענען אונגעקומען אין לאגער אריין ווי מען האט אלע אויסגעשאחטען, זענען פיל אויסגעגאנגען מיט נישט קלענערע יסורים, אויפן וועג

קיינער פון אונז האט מעהר נישט געקענט שלאפען די לעצטע נאכט, ספעציעל איך, ווייל איך האב געווסט דאס איך בלייב צווישען די 60 מענשען וואס האבן באקומען צוריק זייער פאס, האב איך מיך אונגעשטרענגט מעהר פון אלע, מיט האפנונג , און מיט קלערען עצות מיט טיעפע מחשבות מעהר ווי געווענליך, ווי אזוי, און ווי, אלע צו בעהאלטען

די שווערסטע ארבייט האב איך געהאט מיטין טאטען ז"ל, פארן לייגען זיך שלאפען, וואס מיר זענען קיינער נישט געשלאפען, איז ער געשטאנען ביים פענסטער, און געליינט קריאת שמע מיט די ווידוי, אזוי ווי יעדע נאכט, נאר די נאכט איז אנדערש געווען פון אלע נעכט, דאס די נאכט האט ער געווייגט בכיות איומות וואס האט צוריסען די הערצער אויף שטיקער, שטיינער און אפילו פערשטיינדטע און שטאנדהאפטע, האבן געמוזט מיט ווינען, און מיט דעם אלעמן, האט ער געגלייבט אין בעשעפער, אז עס וועט אונז גאהר נישט פאסירען, און איך האב נישט געקענט אין עהם איריין ברענגען דעם געדאנק, אז מען דארף זיך צו בעהאלטען, און מען טאר נישט גלייבען די נאצים, דאס זיי פיהרען צו די ארבייט, און נישט צום פערניכטען, און אזוי האט די גאנצע שטאדט געגלייבט, אזוין הסתרת פנים איז נעבעך געווען

מיין חשבון איז געווען דאפעלט, אז דער טאטע וועט זיך בעהאלטען וועלען די שוועסטערן און ברודער אויך וועלען זיך בעהאלטען, און אז איך וועל זיין פערטיג מיטין טאטען, וועל איך האבן יישוב הדעת פאר זיי ווי זיי צו בעהאלטען

מיט א טיפן און שוידערליכן געפיהל האט זיך

דער טאטע צו מיר געווענדט, חיים שלמה מיין זוהן,
אפשר ביסט דו דער אויסדערווייל־טער פון אונז, און די
וועסט בלייבן לעבן, איז מינדענסטינס זאלסט דו מיך
געדענקען, און זאלסט דיך פיהרען אזוי ווי איך האב
געוואלט

איך האב איינגעשטעלט מיין לעבן און גאהר נישט געפוילט

טראץ דעם, האב איך נישט מיט געשטימט מיט דעם מצב,
און מיך נאך נישט מייאש געווען, אזוי ווי עס האט נור
אויפגעשיינט דער פריא מארגען, האב איך מיר איינגעשטעלט
דאס לעבן, און בין געלאפען צו אונזער גוטען פריינד ר׳
ראובן פרץ קויפמאן ז״ל וואס איז געווען אסאך יאהרען אין
באכניא שוחט און חזן, וויסינדיג אז ער האט א גוטען בונקער,
אויך אז כ״ק אדמו״ר מבאבוב שליט״א מיט זיין פאמיליע געפונען
זיך אויך אין דעם זעלבען בונקער, מיט דעם ציהל און כוונה
צו בעיטען, זיי זאלען אריין נעמען מיין טאטען, אין בונקער
העריין, איך האב געגלייבט אז מיט זיינע בעסטע
פריינד וועל איך קענען איהם בעאיינפלוסען משפיע זיין, ער
זאל זיך וועלען בעהאלטען

היות דער בונקער איז געווען איבערגעפילט, האב איך
באדארפען אסאך צו בעיטען, און ביטער צו וויינען פאר ר׳
זלמן זיין זוהן ז״ל, כדי ער זאל מסכים זיין אריין צו לאזען מיין
טאטען אין בונקער אריין

ביז איך האב שוין זוכה געווען צו הערען פון ר׳ זלמן אז ער איז
מסכים איך זאל ברענגען מיין טאטען אין בונקער העריין,

האט זיך אין מיר דערוועקט א פרישע האפנונג, אז עס וועט מיר געלונגען צו ראטעוון מיינע טייערע

צוריק וועג׳ס פון דארט האב איך מיר ווידער איינגעשטעלט דאס לעבן, און בין געגאנגען צוריק אהיים, און מיט גרויס סכנת נפשות, האב איך איינגעשטעלט מיך מיטין טאטען, און איהם געגומען אין בונקער אריין

אזוי ווי איך האב געזעהן, ווי דער טאטע לאזט זיך אראפ אין בונקער הערין, בין איך געווארען פיל מיט פרייד און צופרידענהייט, אז דאך איז מיר געלונגען מציל צו זיין אין טאטען, און יעצט וועל איך האבן יישוב הדעת צו זארגען פאר די קינדער מיינע שוועסטערן און ברודער ווי זיי צו בעהאלטען

אזוי ווי מיר שטייען און פלאנען אין די היים צוזאמען, אויף מעגליכע פלעצער זיך צובעהאלטען, אזוי ווי צומביישפיל אופן בוידעם פון באבאבער שטיבל, און נאך פערשידענע פלעצער וואס זענען געקומען אין פראגע אלץ בעהעלטיניישען, און מען האט געפלאנט און זיך געפרייט, מען האט זיך געפרייט און געפלאנט

פלוצלינג זעהען מיר אונזער טאטען קומט צוריק אהיים, עס איזאונזשוועריעגעווענצוגלייבען,בפרטמירזעלבסט,אזדאס איז טאקע אמת, אויך פון טעכנישען שטאנד פונקט, איז שווער געווען צו גלייבען, ווייל עס איז זעהר שווער געווען ארויס זיך צו באקומען פון דעם קעלער, דורך דעם, ווייל דער איינגאנג פון די פלאר איז געווען זעהר שמוהל, אויך פון די סכנה אז מען שטעלט איין דעם גאנצען בונקער, טאמער עמיץ בעמערקט אז

א מענש גייט פון דארט ארויס, אויך פאן שטאנד פונקט גלייכען שכל, אז דארט זענען געווען 3-5 יעריגע קינדער, און אויך עלטערע אזוי ווי דער טאטע, האט זיך נישט געלאזט גלייבען אז דאס איז אמת, אז דער טאטע איז צוריק געקומען פון בונקער

זיין אויסרייד איז געווען, דאס ער האט נישט געהאט גענוג לופט, און ער האט נישט געקענט אוטעמען

דעם אמת געזאגט זענען פערשטאפט געווארען מיינע ווערטער, און מיינע אלע האפנונגען זענען פערלוירען געווארען, אזוי ווי פאר דעם, בין איך געווען פיל מיט גייסט און האפנונג צו קענען אלע ראטעווען, אזוי האב איך יעצט אלעס פערלוירען, און איך האב מעהר נישט געזעהן א עצה און א הילף ווי אזוי זיי מציל צו זיין, ווייל סוף כל סוף,יעדער מענש שטרעיבט צום לעבן, ווי פיל מענשען וואלטען געגעבען אין די צייט, זייער גאנץ פארמעגען פאר א באהעלטעניש, און ערשט פאר אזוי איין באהעלטעניש, און מיט די בעסטע ידידים, כדי אדארך צו קומען די ביטערע צייט

איך האב מיך געבעיטען פארן טאטען, ווי אזוי ער האט געמאכט אזוין זאך, וואס ס׳איז קעגען זיין לעבן, האט ער זיך אוועק געשטעלט ביי אונזער בונקער, וואס איך האב געמאכט, איך האב איינגעארדענט אלע מענשליכע געברויכען, בעטען פאר איבער 20 מענשען, וואסער - לייטונג, אויך טוילעט, א אויבען צום קאכען, אין באקען, אפילו א מיהל - שטיין צו מוהלען ווייץ און קארן אויף ברויט, און ער זאגט צו מיר, אויף דיין אחריות גיי איך אריין אין בונקער, איך בין ממש פערשטיינט געווארען, אין האב פערלוירען דאס לשון, און איך האב נישט געוויסט וואס צו ענפערן, ווייל דער בונקער איז נאך נישט

געווען גרייט פערטיג, אזוי ווי איך האב פערשטאנען, ווייל די צייט איז געווען קורץ אויס צו ענדיקען נאך בעסער פון די צייט וואס מען האט זיך דערוויסט אויף די בארבארישע און מאסען מארדערייען פון יודען אוהן רחמנות און אז קיינער קומט מעהר נישט צוריק פון בעקלאמפערש ארבייט׳ס לאגערען,

און איך בין געבליבען שטיין און נישט געענפערט, איך האב נישט געהאט געוג זיכערקייט איך זאל נעמען אויף מיר אחריות מיין לעבן און דעם טאטענס לעבן, ווייל ווען מען געפינט איהם אין בונקער וואלט מען אונז ביידע געהארגעט, און אפשר וואלט מען נישט געפונען, און אזוי זענען אלע געגאנגען צו די שחיטה

דערווייל האט מיך איין טאטזאך בערוהיגט פון מיינע פארווירפער אין דעם ענין

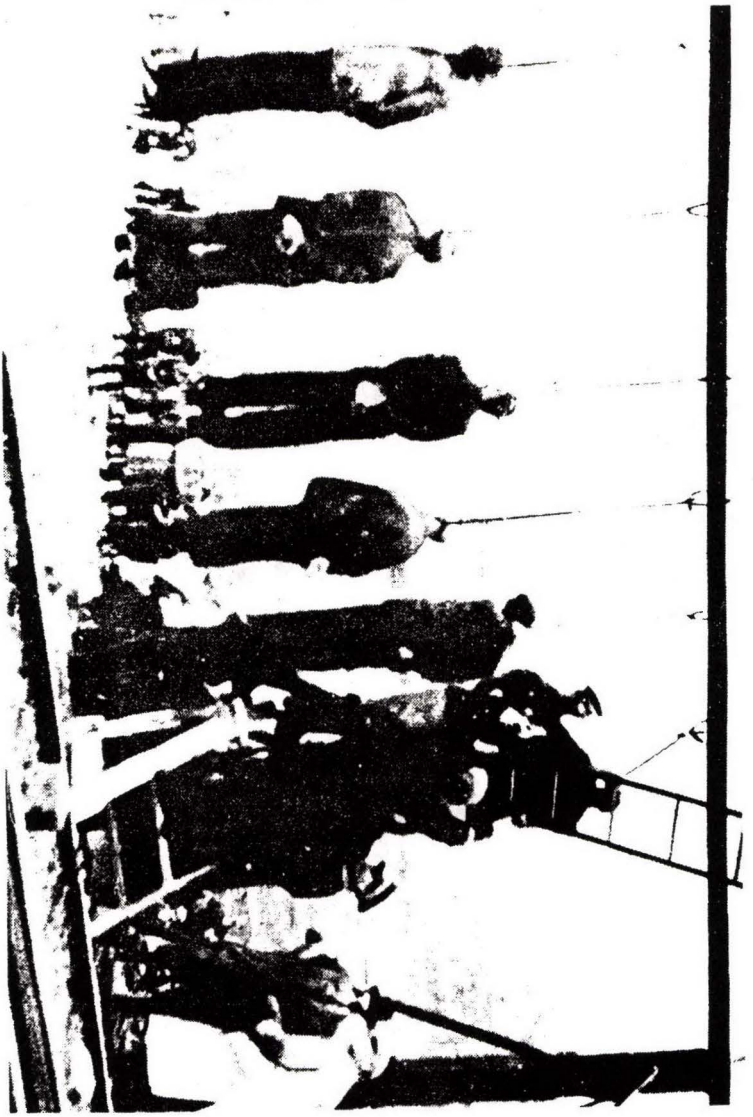
איך האב א בעווייז פון א תלמיד חכם דער שטאד׳ס רב ר׳ יהושע הלברשטאם ז״ל הי״ד, אז פון די הלכה, טאמער עס איז דא א שטיקל סכנה, טור מען נישט איינשטעלען דעם אנדערען

ווען ער איז צוריק געגאנגען פון יודען-ראט צו זיך א היים פון ווי מען האט איינגעזאמעלט אלע איבער געבליבענע, אין באכניא נאך די אקציא, האט איהם אונגעשטעלט א דייטש און לעגעטימיערט און ער האט געזעהן אז ער איז דער שטאד׳ס רב, און דער דייטש האט איהם געדראהט, און געזאגט, איך וועל דיך שוין אויפזוכען און געפונען, פון פחד איז ער געקומען צו מיר, און ער האט געבעיטען רשות צו בעהאלטען זיך אין אונזער בונקער, איך

אזוי ווי שעיפעלעך צום שעכטען

מארדערייען אוהן רחמנות

שפעטען און הארגענען

האב באלד מסכים געווען, ווייל יעצט בין איך שוין געווען מיט נאך איינעם, זיין שוועסטערען זוהן פרענקעל, האבן מיר ביידע בעשלאסען, מיר זאלען אוועק גיין צו א אנדער הויז פון א שכן ווי עס איז קיינער נישט געבליבען, און ממילא וועלען מיר זיך נישט אלע איינשטעלען

דאך האט דער רב נישט מסכים געווען, נאך דעם ווי ער האט געהערט אז מיין טאטע האט אויך מורא געהאט זיך צו בעהאלטען דא אין בונקער, ווייל איך האב נישט געהאט גענוג צייט צו ענדעקען דעם בונקער אזוי ווי עס בעדארף צו זיין, און ער איז צו זיך אהיים געגאנגען

נאך אקורצע צייט האט מען געהערט שיסעריין פון די ריכטונג פון רב׳ס הויז, עס איז ממש אין שכינות געווען האבן מיר באלד פערשטאנען אז דאס האט געמוזט זיין ביים רב׳ס שטוב, דערנאך האבן מיר געהערט דאס מען האט איהם, און זיין רעבעצין געשאסען, זיצינדיג לערנען ביי די גמרא זצ״ל הי״ד

מיינע פארווירפער זענען נור פערלייכטערט געווארען, אבער זיי זענען אלץ ביי מיר אינערליך געבליבען, אפשר וואלט איך געקענט דעם טאטען מיט די קינדער ראטעווען, ווייל גראדע ביי אונזער בונקער האבן זיי נישט געבאדערט, זיי האבן זיך נור אוועק געשטעלט ביי די נארמאלע שטיגען וואס פיהרען אין קעלער העריין, און זיי זענען נישט הערונטער געגאנגען

געוועלדיך, די ספעציעלע אויסגערופענע מערדער, וואס זיי האבן געוועלדיך געשיקט צו א אקציע, זענען געווען די געפעהרליכסטע פון די בלוט זויגערס, ימ״ש, און איבעראל ווי זיי האבן געזוכט יודען וואס האבן זיך בעהאלטען, האבן זיי

געפלעגט צו קלאפפען מיט זייערע ביקסען, און האבן צעבראכען, און געלעכערט וועגט, אזוי אז זעהר א קליינער פראצענט איז געראטעוועט געווארען פון זייערע הענד

אזוי האב איך מיר געמאכט פארווירפער אוהן איין אויפהער און מיין מחשבה האט געארבייט, און פיל מיט עגמת נפש, אוי וואס האב איך געטוהן און נאך אמאל דאס זעלבע, איך האב נישט געפונען איין אויסוועג ווי אזוי ארויס פון דעם פערביטערנעש אין וועלכען איך האב מיך געפונען, האב איך אויס געדרייט מיין מחשבה, און געקלעהרט ווי אזוי וואלט עס אויס געזעהן, וועז חס ושלו' זיי געפונען דעם בונקער, און פאר מיינע אויגען שטעלט זיך א בילד מיט שרעקלעכע פארבען פון מיין טאטען און קינדער, איך וויל נישט קלערען אויב איך וואלט דאס געקענט אויס האלטען צוקוקענדיג ,נאר די פארווירפער וואס איך וואלט מיר געמאכט, אז איך האב דאביי א שולד, און וועז איך לאז זיי גיין מיט דעם טראנספארט, אפשר וואלטען זיי דאך געבליבען לעבן

אזוי האב איך געארבייט מיט מיר, אהין און אהער, און איך האב מיר נישט געקענט געפונען איין רוהע און א פלאץ

נאך אלע פאסירונגען קענען מיר זיין חכמים און זאגען אזוי אדער אזוי, אבער מיר קענען נישט זיין חכמי אמת, אדער נביאים, ווי אזוי עס וואלט געווען און אויס געקומען אין דעם פאל, אדער אין דעם אנדערן פאל, איבער הויפט וועז דער שמוס איז פון צו נעמען אויף זיך פעראנטווארטליכקייט אויף טייערע יודישע נשמות

אבער בשעת מעשה איז מען געווען אין אזוי איין קלעם, אזוי

אז מען האט זיך געפילט יעדען פאלס פערלוירען, און מען איז געווען אוהן א עצה, עס איז נישט פערהאנדען געווען געלד אויף די וועלט, מען זאל זיך קענען אויס לייזען פון אזוי אקציע, ביי די רשעים איז דער עיקר פארשריפט און ציהל געווען צו פערניכטען די יודען, און בשעת איין מאסען אקציע האט מען גאהר נישט געקענט אונטער קויפען, נור וועו עס איז געווען רוהיג דעמולסט האט מען פאר אסאך געלד געקענט זיי אונקויפען פאר יחידי סגולה

ווי שוידערלעך און גרויזעם האט אויס געזעהן די שטאדט מיט פיל פערגאסען יודיש בלוט

אזוי ווי די אויסזידלונג האט זיך געענדיגט, מען האט נעבעך אוועק געפיהרט 6 טויזענד יודען צו אויסראטונג׳ס לאגערען, האבן די צוררים אונז 60 מענשען וואס זענען געבליבען לעגאל אין שטאדט איינגעזאמעלט און געבעיטען פון אונז קונטריבוציא אויסלייזונגס געלד, און זיי האבן אונז צוגענומען דאס גאנצע געלד וואס מיר האבן געהאט , און האבן געזאגט אז דאס איז פאר די אויסגאבען פון ארויס פיהרען די 6000 יודען, וואס זיי האבן געפיהרט צום טויט

די אלע 60 מענשען וואס זיי האבן בעשטעטיגט צו בלייבן, האבן מיר געמוזט בלייבן אין יודען-ראט, אויף צו בעגרובען די מענשען וואס זיי האבן געהארגעט אין שטאדט פון די וואס זיי האבן געפונען אין די בונקערס, זיי זענען ארום גלאפען וויי פערסאמט, צו געפונען יודען וואס האבן זיך בעהאלטען, אויך האבן זיי אונז בענוצט ארויס צו נעמען מעבעל און אנדערע פארמעגענס פון יודען וואס זיי האבן אוועק געפיהרט קיין

אין פייער און אין וואסער

מאסען-וויז געהארגעט יודען

אין פייער און אין וואסער

דייטשלאנד, איך האב געבעיטען א יודישען אורדענונגס דינסט דאס איך בין א כהן, און אויך א ווייך הארץ, און איך בין נישט אומשטאנד צו צוקוקען און צובעגראבען מענשען, און ער זאל זיך איבער מיר דערבארעמען, ער זאל מיך בעפרייען

ער האט זיך דערבארעמט, ער האט מיך בעהאלטען אין קעלער פון יודען-ראט, ביז די צוררים האבן אוועק געגומען אלע צו די ארבייט, דעמולסט האט ער מיך ארויס געגומען פון קעלער, און מיר ערלויבט אהיים צו גיין, און בין געבליבען אין די היים צוזאמען מיט מיין חבר פרענקעל א שוועסטערן זוהן פון שטאר'ס רב

מיט א געהלע שמאטע אויסגעדריקט דארוף א מגן דוד שטערען, אויף די לינקע האנד, פיהרט מען נעבעך די יודען צו א זיכערען טויט, און אונז איבערגעבליבענע , זענען אויך נישט זיכער מיט דעם טאג, אבער דאך פערשטייט זיך אליין, אז כל זמן מען בלייבט ביי זיך אין שטאדט, און מען ארבייט אויך, איז די האפנונג און די אויסזיכטען אסאך גרעסער, פון די וואס געפונען זיך אין צוגעמאכטע וואגאנען אוהן אביסעל לופט, עסען, וואסער

דער ביטערער אקט, איז פארגעקומען אין חודש תשרי תש"ב, ספטמבר 1942 ווי דער צוג מיט טויזענדטער יודען, פוהרט לאנגזאם אזוי ווי א פראכט צוג, בייטאג און ביינאכט, אין איין אומבעקאנטע ריכטונג, אויף דעם וועג זענען א סאך געשטארבען, פון הינגער, דארשט, און ווייניג לופט

ערד ערד שריי געוואלט, טוע אויס שפייען די רשעים און זייערע

דורות פון דיר, און מאך פערפוילען זייערע ביינער ווי זיי זענען, ביז צום לעצטען פון זיי, אויף די עוולה און קרז׳יבדע, און אונמענשליכקייט פון נידיריגע רוצחים, וואס אפילו מיט בהמות און חיות טאר מען זיך נישט אזוי אויף פיהרען פאר צער בעלי חיים

די גאנגסטער׳ס האבן געוויסט גוט צו בעהאלטען פאר די וועלט מען זאל נישט וויסען דעם אמת, וואס עס פאסירט מיט די יודען, ערשט נאך א לאנגע צייט האט מען זיך דערוויסט פון איינציגע מענשען וואס ס׳איז זיי געלונגען צו אנטלויפען, אז טאג טעגליך קומען אוהן, פיל מיט מענשען צעהענדליגע טויזענדטער יודען פון איבעראל אין אירופה, פולין עסטרייך, דייטשלאנד, צ׳עכין איטליע א.א.וו.

דאס פייניגען און פערשידענע טריקען אוף דעם וועג צו די גאז קאמערען אין אוישוויץ

די באהנען פאהרען אריין אין א געדעכט וואלד העריין, און דארט לודענט מען די יודען ארויס, און גלייכצייטיג בעפאלט מען זיי, די דייטשען מיט די יודישע פוליציי מיט גומי שטעקענס, און מען שלאגט זיי ביז צום חאלעשען, כדי זיך צו פערזיכערן, אז די יודען זאלען נישט מאכען איין אויפשטאנד, כאטש די אלע וואס זענען נאך געבליבען לעבן, פערשטייט זיך אליין אז קוים די נשמה איז נאך געווען אין זיי, בלויס פון היגיענישען שטאנדפונקט, אויף נארמאלע ווייזע, איז נישט צו גלייבען אז יעמאנד איז נאך געבליבען לעבן, וואס יעדער האט אונטערגעמאכט אונטער זיך, אין משך א פאהר טאג

דאס איז דאך אונבעשרייבלעך פארצושטעלען די רוצחישע

אין פייער און אין וואסער

מען פייניגט און מען שיסט

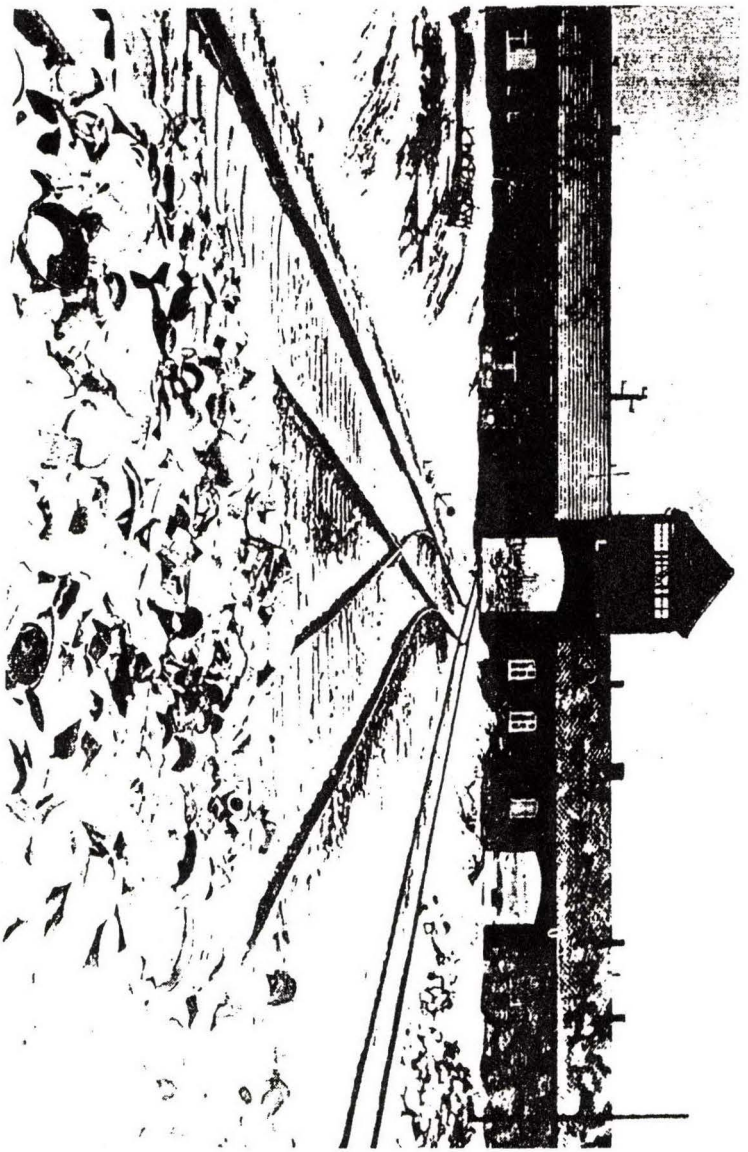

אין פייער און אין וואסער

לעיני כל מיט פרייד געשאסען יודען

דער הויפט טויער אין אוישוויץ

מחשבות מיט וואס פאר איין נקמה און נידעריגקייט זיי האבן

אין פייער און אין וואסער

דאס געמאכט, ממש האבן זיי זיך געפיהרט אזוי ווי חיות,
איבערהויפט קיין סימן פון מענשען

אזוי איין פאלק האט נישט קיין רעכט צו עגזעסטירען אין איין טאג פון די נעהנטסטע טעג מוזען זיי אופגעווישט ווערען פון די וועלט אוהן איבער צו לאזען פון זיי א זכר ימש״ו

די צוררים האבן אדער געווסט די טבע פון יוד, אז אין די שווערסטע אין קריטישסטע צייט, פערלירט זיך נישט דער יוד, נאר ער שטארקט זיך נאך מעהר אין בטחון אין בעשעפער, דערמיט ער זאל זיך קענען העלפען, און ווען זיי זענען שוין דארט אהין אונגעקומען, האבן זיי שוין געזעהן, אז דאס איז זייער לעצט, און זיי האבן נישט מעהר וואס צו פערליערען, האבן די רוצחים מורא געהאט פאר זיך, דורך דעם האבן זיי אזוי פיל צוגעפאנעגט די יודען פאר זייער טויט, אומבעשרייבלעך און אומבעגרייפליך אויפן מענשענס געדאנק

פון דארט האט מען זיי געפיהרט טיעפער אין וואלד, און אלע האבן זיך געמוזט אויס טוען, און מען האט זיי בעזוכט אויפ׳ן קערפער, און אין אלע קליידער, און זיי האבן אלעס צו געגומען וואס זיי האבן געפונען, געלד גאלד און בריללאנטען

נאך דעם האבן זיי געמוזט לויפען אויף שפיציגע שטיינער בורפיסיג אוהן שיך אוהן זאקען, אפאהר שעה, דאס בלוט האט געריגען אזוי ווי אין שלאכט-הויז, וועהר עס איז געפאל׳ן און האט שוין נישט געהאט קיין כוח צו לויפען, האט מען איהם באלד געשאסען, און נאך אזוי פיל צאפען דאס בלוט נעבעך פון אומגליקליכע יודען וואס זיי האבן קוים אין זיך געהאט די נשמה

אין פייער און אין וואסער

האט מען זיי אריין געפיהרט אין די גאז קאמערן העריין

די פאמאסקירונג אין די גאז קאמערן, אנשטאץ וואסער איז ארויס גאז

נאך דעם האבן זיי אלע געהייסען אריין גיין זיך וואשען, כדי זיי זאלען זיין ריין צו דער ארבייט, מיט איינמאל האבן זיי העריין געפיהרט אפאהר הינדערט יודען צוזאמען, און דארט איז געווען אסאך טושען (שויערס), און אזוי ווי מען האט געעפענט דעם קראן דעמולסט איז אונגעקומען גאז אנשטאץ וואסער, און אלע זענען פערסאמט געווארען

נאך זיי זענען העריין געגאנגען א גרופע יודען, וועלכע האבן דארט געארבייט אונטער די רוצחים׳ס באפעהל, און זיי האבן ארויס געפיהרט די געטעיטעטע קערפער צו איין אנדערע זייט אין לאגער, כדי לעבענדיגע יודען זאלען נישט זעהן, וואס ס׳האט פאסירט מיט די פרירידיגע יודען

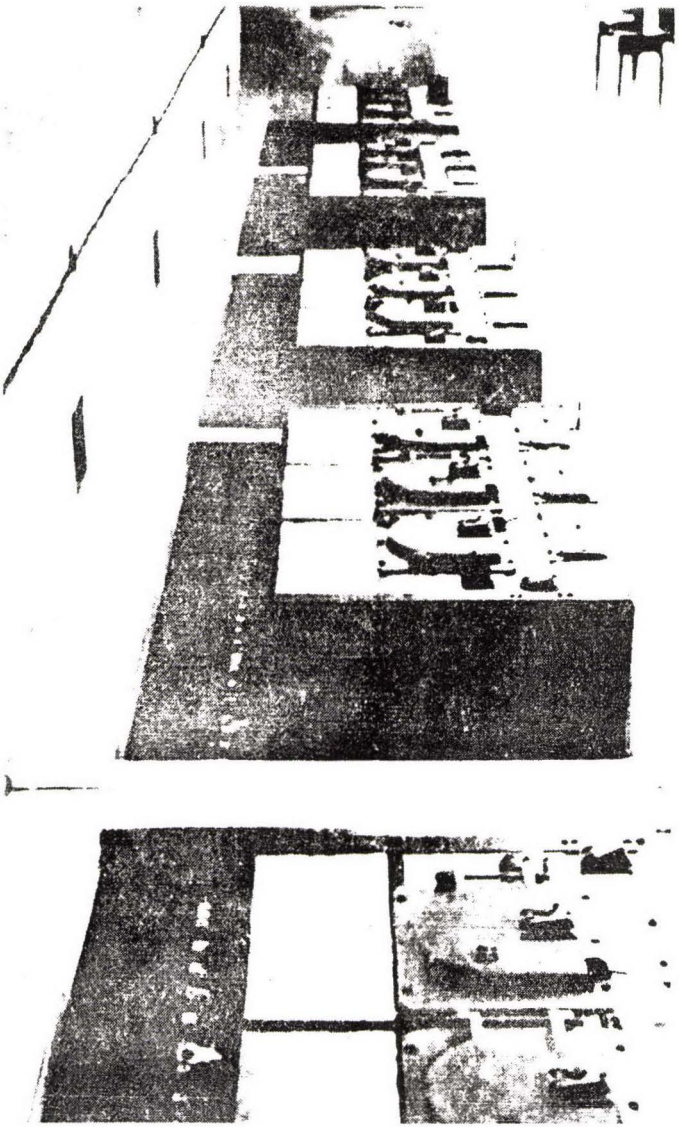
אזוי איז געווען זייער טעגליכע ארבייט פון די רוצחים שפלים אומצוברענגען דאס יודישע פאלק

די ארבייטער וואס האבן דארט געארבייט, יעדעס ביסעל צייט האבן זיי זיך געטוישט, די ערשטע גרופפע זענען פערסאמט געווארען אזוי ווי אלע יודען, דאס איז געווען די רוצחים׳ס טאקטיק, די צווייטע גרופע׳ס גורל, איז געווען דער זעלבע פון די ערשטע גרופע׳ס גורל א.א.וו.

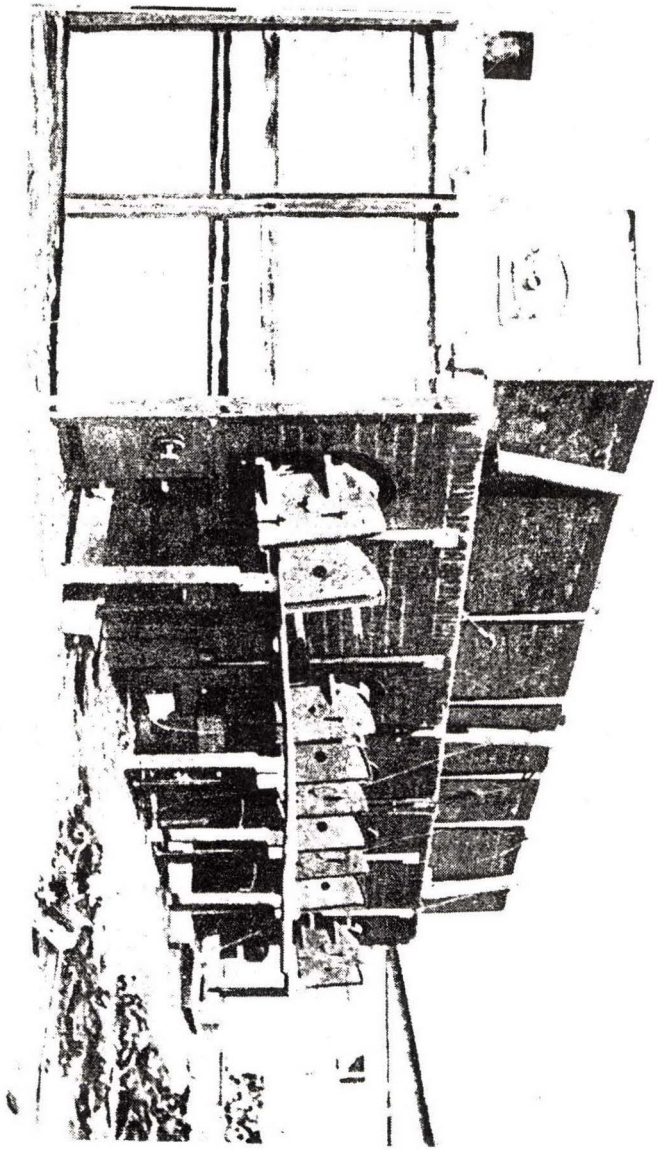
דאס ארויס פיהרען די טויטע, איז געמאכט געווארען אויף

אין פייער און אין וואסער

די מאשינען דורך זיי האט מען גענאזט גאז

די גאז קאמרן פון דרויסען

אין פייער און אין וואסער

וועגעלעך דער וועג איז געווען צום אויבען, דערמיט זיי דארט צו פארברענען, מען האט פון זיי אויסגעארבייט פערשידענע כעמיקאלען און זאכען, עס איז געווען באוויסט מענשען זייף צום וואשען, עס איז געווען פערהאנען אסאך אזעלכע אויסראטונגס לאגערען אין פוילען דאס האט אזוי געהייסען אויף זייער שפראך ימח שמם וזכרם

מיר קומען צוריק צום געטא באכניא אוהן האפנונג

צו מארגענס האט זיך געשאפען א שטיל שווייגעניש בעגלייט מיט טרויער און געווין, פיל מענשען זענען הערויס פון זייער באהעלטעניש, וואס די צוררים האבן זיי נישט געפונען, צווישען זיי אויך 25 מענשען פון בונקער פון ר׳ ראובן פרץ קויפמאן, וואס מיין טאטע וואלט אויך געקענט זיין מיט זיי פון די געבליבענע

מיין ווייטוג האט נאך מעהר געשטיגען, אוהן מיך צו קענען בערוהיגען, עס איז אדארך 2 טעג און עס האבן זעהר אסאך מענשען געקלאפט אויף די טיער, און האבן געזוכט מיין טאטען, וואס איז געווען אויף די גאנצע אומגעבונג, נישט נור אין באכניא, סיי אויף יודען סיי אויף גוים, באוויסט, אלץ תלמיד חכם מובהק וי״ש מיט זיין הויכע אינטעליגענץ און וויסענשאפטליכע קרייזען, יעדער וואס איז געקומען פון איהם בעיטען א עצה, איז דאס געווען פערבינדען אין א סתם עצה, אדער בין אדם לחבירו, צו אין געזעצען פון די באהערדען (ממשלה) האט ער אלע בעגריפען און איבערגעהערשט מיט זיין חכמה

מיט זיין קליגשאפט האט איהם געלונגען אויס צו גלייכען פיל סכסוכים און קריגעריין צווישען איינעם און אנדערן, וואס פלעיגט פארצוקומען, סיי אין געלד זאכען און סיי וואס עס האט נור געקענט פאסיערען, וואס איינער האט געהאט צו טוהן מיט דעם אנדערן, מענשען האבן צו איהם געהאט דאס פאלע צוטרויען, און מען האט איהם פארגעצויגען אסאך מעהר, זיך אויסגלייכען ביי איהם, ווי ביי א בית דין

חוץ די חכמת התורה וואס ער האט פערמוגט אלץ איין אויס געוופענע תלמיד חכם, האט ער געקענט דאס גאנצע גויעשע געזעץ, און ער איז געווען בעקאנט אין זייערע אלע מעגליכע בעגרעניצונגען פון זייערע געזעצען ממילא האט ער לייכט געקענט עצות געבען פאר יודען, ווי אזוי זיי זאלען זיך קענען ארויס דרייען פון פערשידענע שווערע שטייערען, און בעגרעניצונגען וואס זיי האבן געלייגט אויף די יודען ספעציעל

מען האט פון עהם געהאלטען אלץ א הייליגע יוד א צדיק כאטש ער איז געווען איין אויסדערווויילטער יוד, מיט זיינע טרוימישע מדות, און ער איז טאקע געווען א יוד א צדיק לכל הדעות, האט ער געהאלפען יודען מיט זיין וויסען שאפטליכקייט אין לשער

אזוי אז די אבידה וואס מיר האבן פערלוירען דעם טאטען, איז נישט געווען נור אונזער אבידה, נאר אויך פון א גרויסען כלל ישראל

דאס אלעס האט נאך מעהר געשאפען מיר ווייטוג אויף א ווייטוג, וואס ס׳איז לייכט זיך פארצושטעלען, ביי יעדען מאהל ווי עס האט עמיץ געקלאפט אויף די טיער האט מיר אקלאפף

געגעבען אין מיין הארץ עס האט מיך נאך אמאל דערמאנט דעם ווייטוג אלץ פרישע ווינדע! וואס האט אונז דא פאסירט אזוין אומגליק, ה' ירחם, כמעט אלע זענען געווען איינשטימינג מיט דעם זעלבען אז פון די גאנצע חכמה פון טאטען איז גאהר נישט געבליבען, און ער איז געגאנגען צוזאמען מיט אלע, ליידער האב איך נישט געפונען קיין נחמה קיין טרייסט, עס איז געווען א טאט, א פאקט, דער טאטע מיט די קינדער זענען נישט דא, און דאס איז אונזער ביטערער גורל

דער בוידינסט גרינדער איז דערמארדעט געווארען פון זיינע באפעהל געבערס די דייטשען אליין

בעפאר די אקציא, די דאזיגע אויסזידלונג וואס ס'איז געווען די ערשטע פון אצאהל 3 אזעלכע עהנליכע אקציעס, זענען געווען אומגיפעהר 8 טויזענד יודען אין באכניא, פון דעם צאהל האבן געארבייט אין בוידינסט בערך 2000 נאך די אקציע זענען נור געבליבען אפאהר הינדערט, און נאך דריי חדשים האבן זיך אונגעזאמעלט ווידער 5 טויזענד, דאס זענען געווען, די וואס זענען ניצול געווארען פון אנדערע געטאס, אנטלויפענדיג פון זיי בשעת די צוררים האבן געמאכט דארט איין אויסראטונגס אקציע, יודען ריין, ווי פיל גיפט עס איז פערהאנען אויף די וועלט, זאל אין זיי העריין אמן

באכניא א מזל-דיגע שטאדט

אלע האבן געצויגען צו די מזל'דיגע שטאדט באכניא, וואס ס'איז געווען באווסט, דאס די געסטאפו דארט זענען נישט פון די ערגסטע, און עס איז מעגליך געווען וואס אמבעלאנגט די

אין פייער און אין וואסער

לאקאלע פרובלעמען, אונקויפען זיי, אין משחד זיין, מיר ווייסען און מיר זענע בעצייגט אז טוב שבגויים הרוג

90% פון די באכניא יודענטום זענען אויסגעזיעדעלט געווארען אין די אקציע, טראץ דעם וואס אזוי פיל יודען האבן געארבייט אין בוידינסט

דער בוי-דינסט האט געהערט און בעלאנגט צו די געסטאפו, און זיי האבן געארבייט פאר דעם מיליטעיר די וועהרמאכט , סאלו גרייבער דער פיהרער פון בוי - דינסט, האט זיך מעהר געחאבערט מיט די מיליטעיר באהערדען, ווי מיט די געסטאפו, זענען געגאנגען די געסטאפו, און האבן זיך נוקם געווען אין גרייבער'ן, און זיי האבן איהם געכאפט, און האבן איהם מכבד געווען מיט טויטע שלעק, און לויט מיר האבן נאך דעם געהערט, האבן זיי איהם אריין געווארפען לעבעדיגע הייט אין וואסער העריין, מיר האבן שוין גוט געזעהן וואס א מענש קען שוין צו זאגען, אז ער אליין איז נישט זיכער מיטין לעבן

מיט זיינע אייגענע הענד האט ער געשיקט זיין זוהן און טאכטער צום אומברענגען

זיין קוזעין שלמה גרייבער, ער איז געווען א יודישער פאליציי אורדענונגס - דינסט, ער האט אליין מיט זיינע אייגענע הענד און פיס געפיהרט זיין טאטע מאמע קראנקע הייט צום טראנספארט, און זיינע צוויי אייניציגע קינדער א זוהן מיט א טאכטער, האט ער געשיקט קיין בעלז'עץ צו די ארבייט, און האט נאך מיט גאווה געזאגט דאס עס וועט זיי גאהר נישט שאדען אזוי האט אויסגעזעהן דער מצב פון די אופטימיסטען זיי האבען נישט געוואלט גלייבען

אין פייער און אין וואסער

זיי האבן געזעהן אלעס מיט רויזען פארבען, און האבן נישט געגלייבט אז דאס וואס די רוצחים רופען די לאגערען, ארבייטס לאגער, איז נישט מעהר און נישט וויניגער נור איין פערניכטונגס לאגער

פערשידענע ידיעות וואס האבן אונז צו דעם צו נערוועיס געמאכט

פון טאג צו טאג זענען אונגעקומען פערשידענע שמוסען און שמועות, ווי אהין מען האט זיי געפיהרט, 1 ידיעה איז אונגעקומען דאס מען האט זיי געפיהרט צו די ארבייט 1 ידיעה איז אונגעקומען פארקעהרט אין גאנצען, אז מען האט אלע אומגעברענגט אזוי ווי עס איז נעבעך אמת געווען

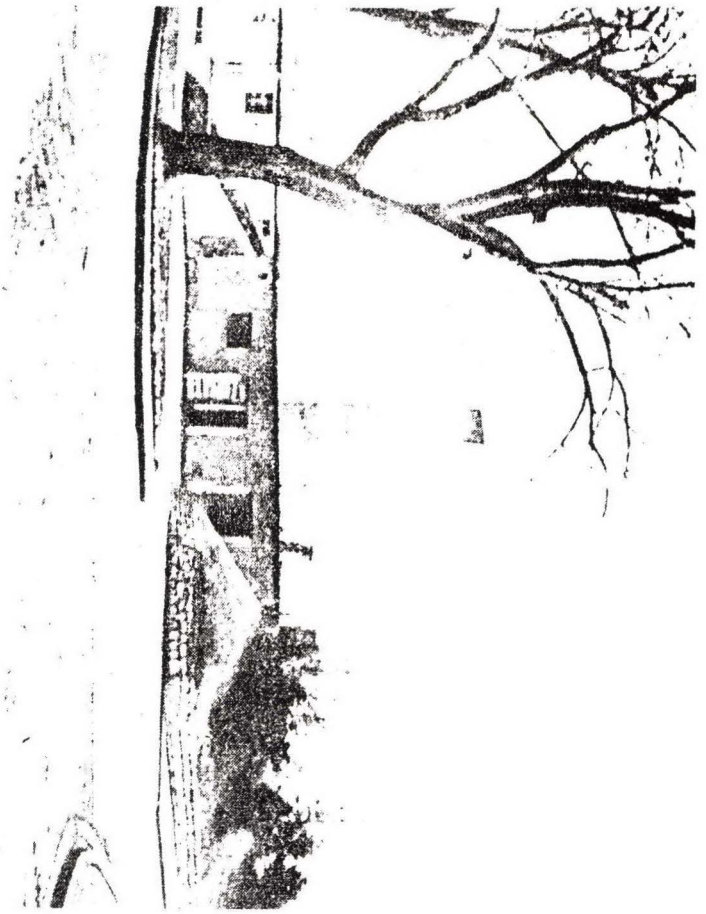
א שיגץ וואס פלעגט צו ברענגען נייעס פון אונטער ערדישע ראדיו פאר מיין טאטען, און מיר האבן פערשטאנען אז ער איז אויך א שפיאן, איהם האב איך בעצאהלט א סאך געלד, כדי ער זאל פאהרען נאהנט צו בערגען בעלזען איינע פון די פיל אויסראטונגס לאגערן, וואס לויט די קלאנגען, האט מען דעם באכניא'ר טראנספארט דארט אהין געגומען

נאך אפאהר טעג קומט דער גוי צוריק, און דערציילט, אז ער האט געזעהן דעם טאטען מיט די קינדער, און אז ס'פעילט זיי גאהר נישט, און ער האט מוסיף געווען א סימן, אז מיין יונגסטע שוועסטער ברכה ארבייט אין פעלד

כאטש איך בין געווען איבערגעצייגט, אוהן קיין שום ספק, אז

אין פייער און אין וואסער

דער קראמאטאריום אין אוישוויץ

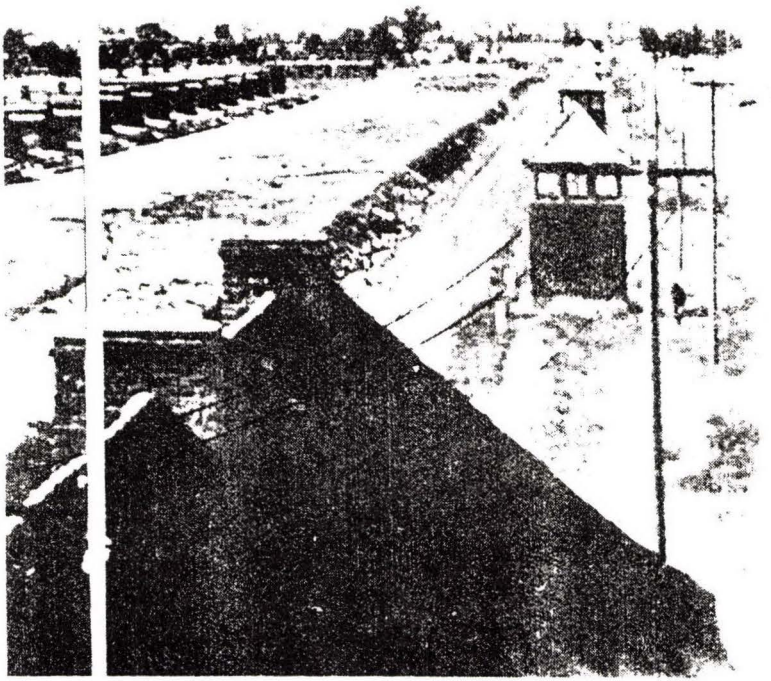
אין פייער און אין וואסער

א וואד שטעלע אין אוישוויץ

אין פייער און אין וואסער

קמה

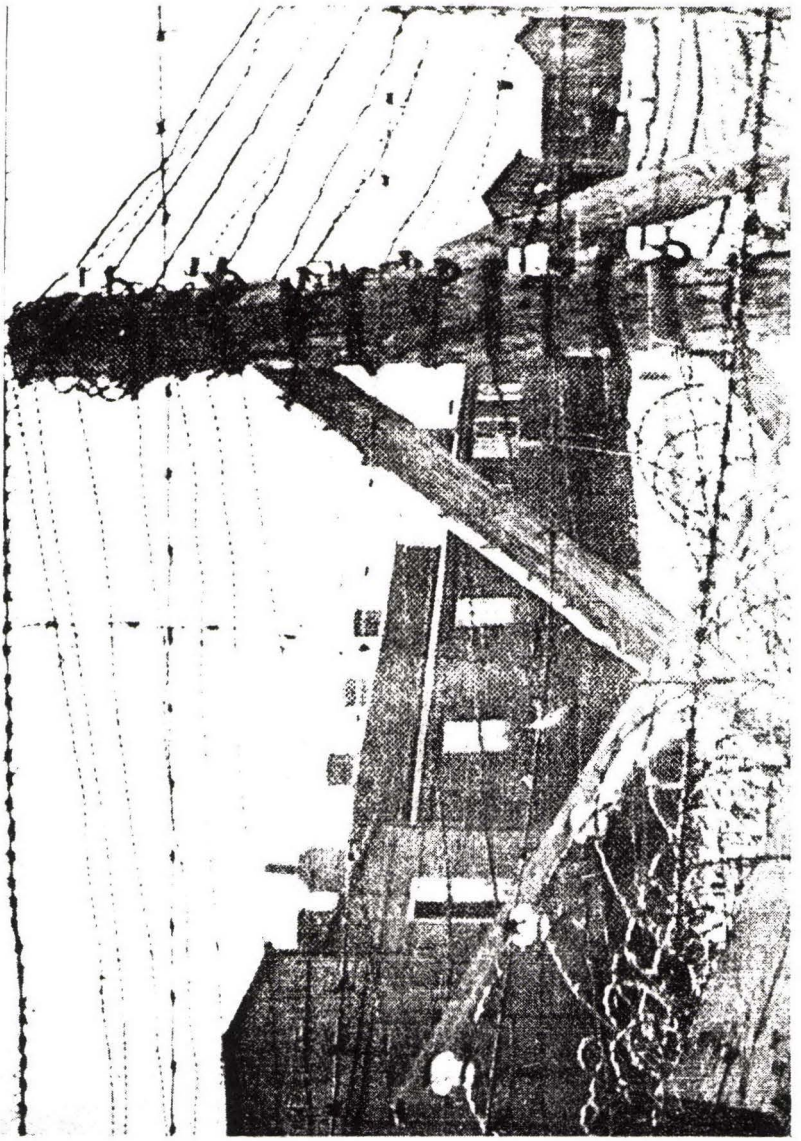
וואך שטעלע'ס יעדע פאהר שריט

קמו

אין פייער און אין וואסער

עלעקרעזיערטע דרוהטען אין לאגער'ן

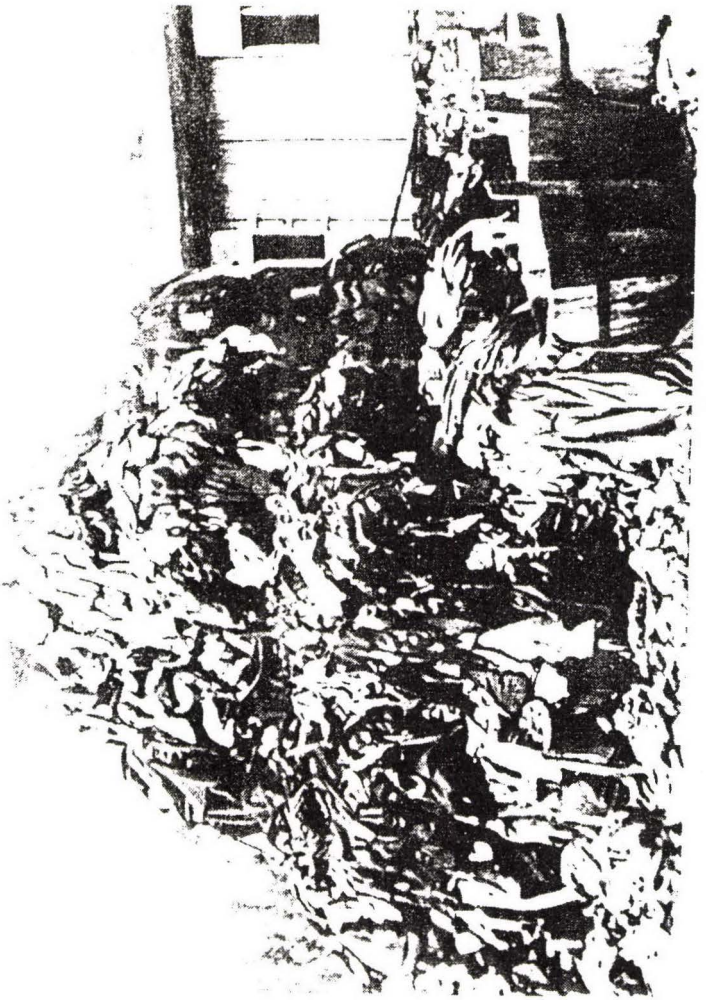
אין פייער און אין וואסער

עלעקטרעזיערטער צוים מיט א הויכען שטראם

אין פייער און אין וואסער

קליידונג פון דיא קרבנות

אין פייער און אין וואסער קמט

די גאנצע געשיכטע איז אויסגעטראכט, דאך האב איך מיך געוואלט לאזען אופנארען, דערמיט זיך קענען אביסל טרייסטען, אפשר דאך איז עס יא אמת

צווישען, האט דער שיגץ פון מיר געשלעפט יעדעס מאהל מעהר געלד, און פערשידענע שטוב זאכען, פון וואס עס האט איהם נור געפאלען, דאס לעצטע מאל, וואס ער האט צו געזאגט נאך אמאל צו פאהרען, און בעקלאמפערש צוריק געקומען, דעמולסט האט ער מיר שוין איבערגעגעבען, דאס מען קען נישט מעהר צו קומען, ווייל די דייטשען האבן איבערלאגערט מיט שטארקע און שטרענגע וואך, און ער האט מעהר קיינעם געטראפען

פון זיינע רייד האט מען לייכט געקענט באמערקען, אז פון די ערשטע מינוט האט ער ליגענט געזאגט , ווייל פון איין מאל צום אנדערען, האט ער געטוישט זיין עדות, מעהר איז מיר נישט געבליבען אין הארצען א צווייפעל און מינדעסטע האפנונג אז זיי זענען געבליבען לעבן

די אקציע פון ארבייטער צו ארבייט

תשרי תש"ג אוקטובר 1943 האבן די צוררים געמאכט א אקציע פון ארבייטער, מען האט זיי גענומען צו די ארבייט אין די שטאדט פלאשוב-קראקוב 40 קילומטר פון באכניא אין פאבריקען פון געוועהר און אמוניציע

ווינדען אויף ווינדען

די פרירידיגע ווינדען האבן זיך נאך נישט אויסגעהיילט, איז ווידער געקומען א פרישער צארן, די צווייטע אקציע אויסזידלונג כסלו תש"ג דצמבר 1943 יעדעס מאל האבן זיי אנדערש געפיהרט די אקציע, איינמאל אזוי ווי די ערשטע, זיי האבן אויסגערופען, איינמאל האבן זיי פשוט געכאפט אין די גאסען, ס'איז אויך געווען פאלען, וואס זיי האבן אויסגערופען אויף פערשידענע יאהרגאנגען, די זאלען זיך שטעלען אויף א געוויסען פלאץ און פון דארט האט מען זיי דעפארטיערט, און ווען זיי האבן געזעהן אז ס'האבן זיך נישט געשטעלט געניג מענשען, האבן זיי געכאפט אין די גאסען און האבן געזוכט אין שטובען, און ווער עס האט זיך נאך גוט בעהאלטען, האט ער נאך געהאט אויסזיכטען צו לעבן, איך בין דעמולסט אנטלאפען קיין קראקא, דעמולסט האט נאך מיין פעטער קלמן קעלמאן געלעבט אין קראקיבער געטו, איך האב מיך ביי איהם דארט אויפגעהאלטען אפאהר טאג, און בין צוריק אהיים

מיין אוועק לויפען קיין קראקא און צוריק אין באכניא געטא

ס'איז איבערהויפט נישט געווען אזוי גרינג אונצוקומען דעמולסט קיין קראקא, און צוריק אהיים צו קומען, אזוי ווי איך שרייב דאס איבער אין 2 שורות טריקענע, דאס איז געווען פערבונדען מיט סכנת נפשות, ווען מען כאפט מיך, וואלטען זיי זיך נישט בעגעניגען גלאזט, מיך צו נעמען מיטין טראנספארט פון די אקציע, זיי וואלטען געקענט בעווייזען אזוי ווי אין אנדערע עהנליכע פעלער, וואס האט פאסירט נישט איינמאל, צו שמייסען טויטע שלעק ביז דאס בלוט האט גערינען, אדער צו

אין פייער און אין וואסער

שיסען אויפ'ן פלאץ, נאר איך בין געווען פארזיכטיג, איך האב מיך איבערגעטוהן איך זאל אויסזעהן אזוי ווי א גוי, און צו דעם סייעתא דשמייא, דאס איך האב מצליח געווען איבעראל מיך ארויס צו דרייען פון זייערע אויגען, ווי איך האב בעדארפען אדורך צו גיין ב"ה

אזוי ארום האב איך מיך אריין געגאנבעת אין געטו קראקא, און אזוי ווי ס'איז שטיל געווארען אין געטא באכניא בין איך אין מיטין די נאכט צוריק אהיים

א נייער פיהרער מיט נייע גזירות

שבט תש"ג איז געקומען א נייער פיהרער קיין באכניא, ער האט געהייסען מולער ימ"ש, דעמולסט האט ער געמאכט אין געטו א סעקציא-אובגעטיילט מענער פון פרויען, די מענער זענען געווען באשעפטיגט און געארבייט, און די פרויען נישט

אין די זעלבע צייט האבן זיי געמאכט א פאלקס-קוך, און מען האט נישט געטוערט קאכען פריוואט אין די היים, דאס עסען איז געווען זעהר אורים, א זיפ האט בעשטאנען פון געקאכט וואסער און נישט מעהר, אוהן פעטצען, אוהן קרעפטיגע זאכען דערין עפיס האבן זיי אריין געלייגט עס זאל נישט בלייבן בלויז וואסער אבער קיין שום נאהרהאפטיגע זאכען גרינצייג אדער קארטאפעל ממילא אלעס וואס מען האט געגעבען אין די קוך איז געווען כשר

ווען מען האט געגעבען א קארטאפעל, דעמולסט איז געווען א גרויסע שמחה , אונזער מזל איז געווען דאס מיר זענען נאך געווען נאהנט צו די שטוב, און יעדער האט זיך נאך געקענט

אין פייער און אין וואסער

העלפען מיט דעם וואס ס׳איז נאך געבליבען אין שטוב בעהאלטען, אנדערש וואלט מען פון לאנג אויסגעגאנגען פאר הינגער, וועהמען מ׳האט געכאפט ביי קאכען אין די היים, האט מען געגעבען א שווערע שטראף אבער יעדער וואס האט נור געקענט, האט זיך איינגעשטעלט דאס לעבן ער זאל זיך מינימום ערנעהרען

איין ראש השנה און יו״כ געדענק איך ווי מיר האבן געדאוועט מיט מנין, איך האב געדאוועט מוסף פון אויסענווייניג ווי פיל איך האב געדענקט, אבער דאס געדענק איך נאך היינט זעהר גוט אז מיר האבן אויס געגאסען א ים מיט טרערען פאר׳ן בורא כל העולמים

דאס ליקווידירען פון געטא קראקא

נאך א קורצע צייט האט מען אויסגעזידעלט דאס געטו קראקא צו דעם לאגער יעראזאלימסקה, דאס איז געווען א ארבייטס לאגער ביי קראקא מיט שטעכייטען, און עלעקטריזירט, און שטארק בעוואפענט, פון דארט איז קיינער נישט ארויס לעבעדיג, לאנגזאם זענען דארט די יודען אויסגעגאנגען פון הונגער און קעלט, ווי פיל איך האב געשיקט פארן פעטער און מימע קלמן און בריינדיל קעלמאן ע״ה הי״ד פעקלעך פראדוקטען מיט קליידונג, האב איך קיין מאהל נישט באקומען א באשטעטיגונג אז זיי האבן דאס ערהאלטען

תמוז תש״ג יוני 1943 האבן די צוררים ווידער געמאכט א קליינע אקציע , אין געטו ב׳ צווישען די וואס האבן נישט געארבייט, האבן זיי צו געזומען 100 מענשען צו די ארבייט אויף די יעראזאלימסקה אין קראקא און אין די געלעגענהייט האבן זיי מיט

אין פייער און אין וואסער

געזומען די אלע העפטלינגע וואס מען האט זיי איינגעזעצט אין יודען-ראט אויף פערברעכער׳ס וואס זיי האבן געהאנדעלט מיט פרעמדע וואלוטע א.א.וו.

יעדע אויסזידלונג, האט מיט זיך מיט געברענגט נייע וויטונגען, און אויף׳ס נייע צעבראכען פאמיליעס, איידער מען האט זיך נאך געקענט טרייסטען פון די פרירידיגע אויסזידלונגען פון טרויער, כאטש עס איז געווען וואס זענען געבליבען אין שטאדט ביי ארבייט, און איך צווישען זיי, טראץ דעם זענען מיר געווארען אסאך מעהר בעדראהט וויי פריער, וויל מען האט אוועק גענומען פון שטאדט, אויך ארבייטער, וואס ביז יעצט האבן זיי זיך גערעכענט מיט די וואס האבן געארבייט, און מען האט זיי נישט גערירט פון ארט

אזוי האבן זיי אונז בעגרענעצט וואס אמאל מעהר און מעהר, ביז זיי זענען אונגעקומען צום לעצטען יוד נעבעך, און זייער ציהל פון צו מאכען יודען ריין האבן זיי כמעט ערציהלט, אוהן עס זאל זיי עמיץ פארווערען, אדער קעגען שטעלען

אסאך מוסרים זענען געווען אין געטו, און אין קרייז ארום און ארום, און איינער פון די הויפט מוסרים, דאס האט זיך גערופען קאפו איז געווען א חסידישע יונגערמאן, וואס פאר די מלחמה איז ער געגאנגען מיט וויסע שיך און זאקען, זיין נאמען איז געווען שמואל בראדמאן ער איז געבוירען אין באכניא געוואהנט אין קראקא

ער איז נאך געווען א מוסר פאר די קריעג ביי די פוילישע רעגירונג ער האט איבערגעגעבען יודען וועגען שטייערען טעקסעס, און אין די מלחמה האט ער איבערגעגעבען יודען פאר

די נאצים, וועד עס האט געהאנדעלט מיט פרעמדע וואלוטא, אדער ער האט נאר פערמוגט אפאהר דאלאר, און אויף וואס עס האט איהם נור געפאלען, אויך פון די וואס זענען אנטלאפען פון געטו און האבן זיך געוואלט ראטעווען, און די אלע וואס ער האט געמאסערט, און מען האט זיי געכאפט, איז קיינער נישט צוריק געקומען לעבעדיג

ס׳איז בעווסט, און ס׳איז נאך דא צייגען אין אונזער דור, דאס אפילו מיט זיינע חברים פון פארן קריעג, זאלען זיין די נעהנטסטע, האט ער זיך נישט גערעכענט, און האט זיי איבערגעגעבען פאר די צוררים און ער מיט זיין נשמה איז געווען פערקויפט ל״ע פאר אזעלכע נידיריגע רוצחים

ער האט געלייגט אסאך געוויכט, צו געפינען עפיס א עבירה אויף א יוד, און דער מינדעסטער חשד האט עהם א הנאה געטוהן צו מאכען דעם יוד פאר א קרבן, אזוי ווי איך שרייב ווייטער

מיין שוואגער אהרן פרייס הלוי וואס איז געבליבען אין געטו באכניא, און דער גוי וואס מיר האבן מיט איהם געהאנדעלט וולאדעק סטאינצ׳עבסקי האט דער מוסר בראדמאן איבערגעגעבען פאר די צוררים דעם בריף וואס מיין שוואגער האט ארויס געשיקט פון געטא צו דעם גוי, דאס ער זאל איהם אויסטוישען דאס גאלד וואס איך האב ביי איהם איבערגעלאזט, אויף דאלאר׳ן כדי ער מיט מיין שוועסטער לאה און זייער קינד צבי יהודא זאלען קענען אנטלופען און זיך ראטעווען

אזוי ארימעט האט מען איינגעזעצט מיין שוואגער מיט דעם גוי אין קרימינאל העריין, און האט מעהר גאהר נישט געקענט מאכען, זיך צו ראטעווען, איין איינציגע זאך וואס עס איז מיין

אין פייער און אין וואסער

שוואגער און שוועסטער געלונגען, אוועק צו שיקען זייער קינד 1/2 1 יאהר אלט און עס איז אונגעקומען קיין צ׳עכין

אבער דעם מוסער׳ס סוף איז געווען א ביטערע

ווען עס איז געקומען די צייט, נאך דעם ווי מען האט פערניכטעט אלע געטא׳ס, און ס׳איז נישט געווען מעהר וועהמען צו מאסער׳ן, און ער האט שוין געהאט עקספיריען, ערפאהרונג, נסיון, וואס די רשעים מאכען מיט אזעלכע מענשען ווי ער, און ער איז געווען זיכער אז לאנג וועט מען אויך איהם נישט לאזען לעבן, האט ער בעשטאכען מיט אסאך געלד דעם דרייוער פון ד״ר ווערנער איין אויסגערופענער נאצי, וואס צו איהם האט ער געברענגט די אלע אומשולדיגע און נעבעכדיגע יודען, בַּמשך די אלע יאהרען און פאר איהם מקריב געווען אזוי פיל יודישע קרבנות

דער דרייוער האט עהם מיט זיין משפחה געזאלט פיהרען קיין סלובאקיי דורך די פוילישע סלובאקישע גרענעץ און פון דארט האט ער געהאט בדעה צו פאהרען קיין אונגארן, אדאך שוועריגקייטען די גרענעץ אזוי ווי אסאך יודען וואס ס׳איז זיי געלונגען אהין צו קומען, זענען כמעט אלע ניצול געווארען

דער שאפעיר דרייוער האט צו געמאכט אויף זיי אלע טיערען, מיט א אויסרייד, דאס אזוי איז עס זיכערער פאר זיי מען זאל פון דרויסען נישט זעהן אז מען פיהרט אינווייניג מענשען, און אופ׳ן ארט צו פאהרען צו די גרענעץ, איז ער געפאהרען צו דעם אופיס פון דר׳ ווערנער, זיין ברויט געבער ביז יעצט, און דער דרייוער זאגט מיט אירוניא צו דר׳ ווערנער ימ״ש דא האב איך געברענגט אינטערעסאנטע סחורה

ווערנער דער נאצי האט בעפרייט די תּרוי מיט זייערע 2 קינדער, אוןעהמהאטערארבערגעלאזטאויפדעמזעלבענבענקעלוואס ער איז געזעסען אלע יאהרען ביי איהם אין אופיס, און מעהר האט מען נישט געזעהן זיין פרצוף דעם פארשמיערטען, און אומפערשעמטען יוד, עס איז קלאהר אזוי ווי די זין אין העלען טאג אז זיי אליין האבן זיין סוף געמאכט, אזוי ווי זיי האבן געמאכט מיט די אלע מוסרים און צוטראגערס וואס ס׳איז נישט געבליבען פון זיי א זכר, זעלטען וואס אייניגע פון די מוסרים האבן זיך געראטעוועט

אלע זייערע משרתים אויך די יודישע פוליס, דער יודען-ראט, זענען געווען דאס גרעסטע אומגליק פון יודענטום, ווייל זיי זענען געווען, די הויפט העלפער׳ס אין יעדען פלאץ אין יעדער צייט, צום אויסראטען די יודען

איינציגע ממש זענען געווען, וואס זיי האבן זיך מוסר נפש געווען אויפקידושהשם, אוזייהאבנישטגעוואלטדיצוררים בעדינען און מיט ארבייטען מיט זיי, זיי האבן זיך געלאזט הארגענען און זיי האבן נישט געוואלט פערקויפען זייער יודישע נשמה פאר געלד און אנדערע תאוות

די אלע מיט ארבייטער׳ס האבן זיך איינגערעדט, דאס זיי וועט קיין מאל נישט פאסירען קיין שלעכט׳ס, און זענען געווען זיכער אז דאס מיינט מען נישט זיי, ווי פיל איך האב געקענט פון די וואס האבן מסכים געווען צו מאכען די שמוציגע ארבייט, זענען די אלע געווען פורקי עול תורה, אוהן אמונת ה׳ אוהן עהרליכקייט, און אפילו עס האט זיך געפונען צווישען זיי אייניגע וואס האבן יא געלייגט תפילין, און געקומען אין שוהל העריין, האבן זייערע מעשים אויסגעוויזען, זייער פנימיות, אז

זיי זענען ליידיג מכל וכל, און דאס יודישקייט וואס מען זעהט נאך ביי זיי, מאכען זיי דאס פאר יענעם, מען זאל זעהן, און נישט מעהר פון דעם

איינגעשטעלט דאס לעבן אויף ברויט

זאל נישט קלערען דער ליינער, ווי אזוי איז מעגליך, אז א יוד זאל זיך איינשטעלען דאס לעבן, און האנדלען מיט וואלוטע כדי ער זאל רייך ווערען? ווען איהר וועט בעגרייפען דעם מצב וואס איז אונגעגאנגען אין געטא, מען איז פערשלאסען, מען קען נישט ארויס מען קען נישט אריין, ס׳איז נישט דא פון וואס זיך צו ערנעהרען, און מיט אסאך גלעלד, איז נישט דא וואס צו קויפען, פון וואנעט זאל מען לעבן, נאר אין דעם זכות פון די וואס זיי האבן זיך איינגעשטעלט דאס לעבן אויף אהיים צו ברענגען א שטיקל ברויט, האט מען גלעבט, איינער האט געקויפט פערשידענע זאכען און וואלוטע פון די וואס האבן געהאט, אייניגע האבן אריין געשמוגלעלט אין געטא פערשידענע פראדוקטען, אנדערש וואלט מען חלילה אויסגעגאנגען, פון דעם שטיקל ברויט וואס מיר האבן באקומען אין די פאלקס קוך, אדער וועז מיר האבן באקומען דאס ברויט מיט א צוטיילונג נאך פאר די קוך, וואלט מען נישט געקענט אויסלעבן

ס׳איז געווען נאך א גרויס מזל אז יודען האבן געהאט וואס צו פערקויפען איינער וויניגער, איינער מעהר, און מיט דעם אלעמען זענען געווען געצייליטע מענשען וואס האבן בעויזען צוזאם צו שטעלען אזוי פיל גלעלד צו ראטעווען זייער משפחה, אדער א טייל פון די משפחה, ממילא איז שוין לייכט צו פארשטיין פאר וואס מען האט זיך איינגעשטעלט דאס לעבן

אין פייער און אין וואסער

דאס באקען מצות אין געטא אוי די סכנות וואס זענען מיט דעם געווען פערבינדען

וועו דער טאטע און אלע קינדער זענען נאך געווען אין די היים,
האב איך מיך איינגעשפאנט, מיט די עצה אונד די הילף פון כ"ק אדמו"ר מבאבוב שליט"א וואס איז געווען אין באכניא, צו באקען מצות אויף פסח, און איך האב אונגעהויבען מיט די הייליגע ארבייט אליין, איך האב צוגעגרייט דעם אויבען צום באקען, איך האב אליין געמאכט די שויפלען צום שיבען די מצות אין אויבען הערין, אויך שטיפלען צום לעכערען די מצות

וועו מיר זענען געקומען, איך מיט מיינע שוועסטערן און
ברודער ע"ה הי"ד, אונטער צו הייצען דעם אויבען, האבן מיר זיך איבערצייגט, אז די העלצער זענען נאס און זיי ברענען נישט, האט דער באבאבער רבי שליט"א געגעבען א עצה, מען זאל אריינברעכען אין די דייטשענס מעבעל לאגער, ווי זיי האבן קאנצענטריערט די שענסטע און טייערסטע מעבעל וואס זיי האבן אויסגערויבט פון יודען, און מיר האבן צעבראכען מעבעל ווי פיל מען האט נאר געקענט, און מיט די מעבעל האבן מיר געבאקען מצות, קיינער זאל נישט פיהלען, ווייל די צוררים,וועו זיי האבן געכאפט קלענערע עבירות פון דעם, האבן זיי באלד געשאסען, מיר האבן זיך ממש מוסר נפש געווען, נאר אין זכות אונזער ערענסטקייט מקיים צו זיין מצוות מצה, און געבען אנדערע די מעגליכקייט מקיים צו זיין מצוות מצה, זענען מיר ניצל געווארען

ערשט נאך דעם האבן מיר אונגעפאנגען די אמתדיגע און
די הויפט ארבייט, מיר האבן איבער געשיקט שלוחים מיט מצות איבעראל, ווי מען האט נאר געקענט צו קומען, אסאך יודען

אין פייער און אין וואסער

געדענקען נאך היינט, נאך 50 יאהר, ווי אזוי זיי האבן מקיים געווען מצוות מצה אין אזוין פינסטערע צייט, פון די מצות וואס מיר האבן געבאקען

פערשטייט זיך , דאס מיר האבן געבאקען קליינע מצות ס׳זאל זיין דערין א כזית, דערמיט מיר זאלען קענען צו שטעלען פאר וואס מעהר מענשען א כזית מצה, דאס איז געווען איין אונטערנעהמונג, עין לא ראתה זולתך

ווייל נאך א פאל א עהנליכע אין גאנץ פוילין, האבן מיר נישט געהערט און וועט עס האט געקענט דעם צושטאנד אין געטא׳ס אלגעמיין, אויך דאס פערביסענקייט פון די רוצחים, זיי האבן געזוכט מיט לעכט עפעס א קליינע עבירה אויף יודען, סיי אויפן כלל, סיי אויפן פרט, דערמיט צו געפונען איין אויסרייד, צו שפעטען און נידיריק צו מאכען, צו שפעט און צו שאנד, און נאך דעם, איהם צו שיסען מיט קאלט בלוט אין מיטין העלען טאג מיט אזוין שפלות אין נקמה אז עס איז שווער צו שילדערען

מ׳קען זאגען אז די נסים פון אונזערע אבות, האבן זיך אויף אונז אויפגעווקט, און דער אייבישטער האט אונז געוויזען אפענע ווינדער מיר זאלן זוכה זיין, און אויך קענען מזכה זיין הונדערטע יודען מיט מצוות מצה, טראץ דעם אלעמען וואס מיר האבן זיך געפונען אין אזוין חושך ווי מצרים, און אפילו שווערער ווי שיעבוד מצרים, ווייל דארט האט מען נישט געהארגעט, און דא האט מען געהארגעט, קליין און גרויס אפילו קינדער וואס האבן געזייגט ביי די מוטער

פון מצרים זענען מיר הערויס מיט א גרויס פארמעגען, און דא האט מען אונז צוגענאמען דאס נפש מיטין פארמעגען

איבער דעם בעיט איך אונזער ג-ט וואס לעבט אייביג, בעווייז אונז די ווינדער אזוי ווי דו האסט אונז בעוויזען אין מצרים, מאך שנעל פערלירען אלע רשעים, און די אלע וואס קלערען אונז שלעכטס צו טוהן, און ס'זאל אויפשטיין און זיין איין עוויגטום פון קעניגרייך בית דוד גיעך ווי שנעל, אין זכות פון דיינע קינדער אין יעדען דור, וואס האבן איבער געגעבען זייער זעהלע פאר דיין הייליגען נאמען, טוע אונז מקיים זיין העלף אונז מיט דיינע אייביגע גרויסע רחמים וחסדים

מיין לעבן און מיין גאנץ פארמעגען איז געווען בעדראעט

פאר די קריעג האב איך געלערנט זייגערמאכעריי, איז זעלבס פארשטענדליך אז איך בין געווען נאהנט צום פאך, אויך אין די קריעג, איך האב פערשטאנען צו זילבער גאלד און בריליאנטען, זעהר גוט, און האב געהאנדעלט דערמיט אין געטא באכניא ווי איך בין געווען ביז ענדע 1943, כאטש עס איז געווען פערבונדען מיט סכנות, אבער אנדערש האט מען זיך נישט געקענט ערנעהרען, אין יעדער איינער האט זיך געמוזט איינשטעלען מיטין לעבן, איינער וויניגער, איינער מעהר

יעדען טאג האב איך ארויס געשיקט דורך א גוי קיין קראקא א פעקיל מיט זאכען פערשידענע געגענשטענדער פון זילבער גאלד, און בריליאנטען, און ער האט צו מארגענס געברענגט דער פאר, וואס פאר א געלד איך האב געבעיטען לויט דעם מארק און לויט יעדענס פערלאנג און געברויך אין געטא, איינמאל האט אונז באמערקט א דייטש, ווי איך ווארף איבער דעם פלויט א

פעקיל און דער גוי וואס שטייט אויסער דעם געטא הייבט עס אויף, און דער אוקראאינער כאפט איהם, און פיהרט עהם צו זייער פוליציי, דער גוי האט געזעהן אז עס טויג נישט, האט ער אוועק געווארפען דאס פעקיל אזוי ווי איך בין שפעטער געוואהר געווארען, צווישען גרעזער, ווען דער פאליס האט נישט באמערקט, מען האט עהם חוקר ודורש געווען, וואס ער האט מיט מיר געהאט צו טוהן און ווער איך בין, ווי אזוי איך הייס, און ער איז געשטאנען אויף זיינעם, אז א יוד פון די גאס האט עהם געפרעגט ווי שפעיט ס׳איז, און ער קען מיך נישט, און טראץ דעם וואס ער האט באקומען שלעק האט ער נישט אויס געזאגט פאר זיי גאהר נישט

צווישען בין איך העריין אין בונקער אריין, ווייל איך האב דאך נישט געווסט, וואס ער האט דארט דערציילט, איך בין דאך ערשט שפעטער געוואהר געווארען, אז ער האט גאהר נישט איבער געגעבען פון מיר, האב איך מורא געהאט, זיי זאלען מיך נישט קומען זוכען, בעפאר דעם בין איך אריין געגאנגען צום שכן, נפתלי ראפס, וואס ער האט געהאט גוטע פערבינדונגען מיט די דייטשען, און איהם געבעיטען ער זאל הערויף גיין צו די געסטאפא געוואהר ווערען וואס עס טוט זיך מיט דעם גוי, וואס ער האט דארט דערציילט און מען זאל וויסען וואס צו טוהן ווייל דאס איז ממש געווען לעבענס געפעהרליך, ווען ח״ו ער דערמאנט נאר מיין נאמען, זענען זיי אומשטאנד געווען צו בעדרייען דאס גאנצע שטעטיל, און מיך צו באקומען חלילה, אויך לטובת דעם גוי בין איך געווען אינטערעסיערט, איהם נישט צו לאזען אין זייערע הענד, אויך פון האמיניטארישע סיבות, אויך פון א סכנה, ווען זיי האבן געוואלט דארך- אויס עפיס וויסען, האבן זיי געהאט זעהר גוטע און סאדיסטעשע מיטלען, וואס עס איז נישט פערהאנדען אין די גאנצע וועלט, און יעדע מיניט

אין פייער און אין וואסער

לענגער וואס מען איז אין זייערע הענד, איז אויך געווען מעהר געפאהר פאר מיר, א דערווייל איז געווען א סייעתא דשמיא, און נפתלי ראפס איז געוואהר געווארען אז דער גוי האט גאהר נישט דעציילט, כאטש ער האט באקומען גוט געשלאגען, און זיי האבן עהם אופגעלאזט

איך האב מיך שוין מייאש געווען פון דעם פעקיל, וואס איז געווען מיין גאנץ פערמעגען איך בין זיכער געווען אז ס׳איז געגאנגען פערלוירען און אז עס איז געגאנגען פאר איין אופלייזונג אויף מיין לעבן א דערווייל צו מארגענס האט מיר דער גוי געברענגט דאס גאנצע געלד פאר דעם פעקיל, עס האט גאהר נישט געפעילט, ער האט מיר דערציילט דאס אויפן וועג וויי מ׳האט עהם געפיהרט צו די פאליציי האט ער אווק געווארפען דאס פעקיל, און ווען מען האט איהם אופגעלאזט האט ער צוריק אויפגעהויבען דאס פעקיל און געפאהרען קיין קראקא

כאטש איך בין געווען געפאסט אויף דעם גרויסען הפסד ווייל איך בין געווען אין א גרויס געפאר ממש איינגעשטעלט מיט מיין לעבן, ממילא האב איך אונגענומען מיט ליבשאפט דעם הפסד, עס זעהט אדער אויס אז דאס געלד איז געווען עהרליך פערדינט, דאדורך האבן זיי נישט געהאט קיין שליטה דאצו

ליידער איז דאס גאנצע געלד גאהר א גרויסע סומע, אריין געפאל׳ן אין הענד וועלכע עס איז מיר עד היום נישט בעקאנט, נור דורך דעם מוסער בראדמאן וואס ער האט געכאפט דאס בריוועל פון מיין שוואגער צו דעם גוי און האט עס איבער געגעבען פאר די געסטאפו

אלץ משגיח און פראדוציערט אויל צום עסען

אין די צייט וועז מ׳האט געקענט ארויס און אריין אין געטא האט מיך גענומען א יוד אלס משגיח אויף כשרות אין א דארף אריין ביי א פריץ צו מאכען אויל צום עסען, וועז מען האט געשלאסען דאס געטא און מען האט מעהר נישט געקענט ארויס פון געטא האט מען מעהר נישט געקענט מאכען אין דארף דעם אויל דעמולסט האב איך מיט א שותף מיין חבר לוי יצחק טעמפלער ע״ה הי״ד דער זוהן פון שטאדט׳ס סופר, בעשלאסען צו מאכען די זעלבע מאשינען אין קלענערען פארמאט, איך האב געוויזען א גוטען מעכאניקער ווי אזוי דאס קומט געמאכט, און מען האט זיך אוועק געשטעלט ארבייטען נאר ביינאכט, מען זאל נישט פיהלען, ווייל אויך דאס, איז געווען פערבונדען מיט א סאך סכנת נפשות

דאס איז געווען א וויכטיגער פראדוקט פאר די גאנצע בעפעלקערונג, ווייל ס׳איז נישט אריין געקומען נישט קיין פוטער, נישט אנדערע פעטצען, און מיר האבן דעם אויל פערקויפט מיט נאמינאלי פרייזען, כאטש מען האט דאביי זעהר שווער געארבייט, אין די גרעסטע קעלטען האט געריבען פון אונז דער שווייס אזוי ווי אין א שוויץ בוד, און ערשט נאך אזוי איין נאכט ארבייט, האבן מיר געמוזט גיין צו די ארבייט אויף איין גאנצען טאג א שווערע און ביטערע ארבייט אין די קעלט מיט פחד און מורא פאר שלאגען און הארגענען

טראץ דעם אלעמען האבן מיר געהאט דאפעלטע צופריד׳ענהייט, מיר האבן דערהאלטען דאס גאנצע גענוג א יים לעבן, א שטיקל ברויט אדער א קארטאפעל מיט אביעסל אויל, איז דעמולסט געווען איינס פון די גרעסטע זאכען, און אויך פערדינט זיך צו ערנעהרען מיט די משפחה

אין פייער און אין וואסער

דער יוד וואס האט פאר אונז געמאכט אויל און איך בין ביי איהם געווען דער נאמן אויף כשרות, האט ער אריין געשמוגעלט די זומען צו מאכען אויל, דאס מין אויל האט געהייסען רז'עפאק און ער האט אונז פערקויפט צום אויסארבייטען דעם אויל

אזוי אז מיר האבן דעם יוד נישט משיג גבול געווען, און אויך נישט קיין היזק געמאכט נור פארקעהרט, ער האט ביי אונז פערדינט אסאך געלד, ווייל די פערבינדונג וואס ער האט געהאט מיט פריצים וואס האבן פרודוקטיערט די אלערלייי תבואות, האבן מיר נישט געהאט, אויך האט ער נישט געהאט אינטערעסע מיט אונז צו ארבייטען ווייל עס איז געווען פאר איהם צו א שווערע ארבייט

איין נס אין איין נס ווי איך בין אפעריערט געוואָרען

צווישען האב איך אויס געענדיגט דעם בונקער, נאך דעם האב איך געמוזט גיין צופיס אויסער דעם געטא, כדי מען זעל מיך אפעריערן, דארט האט מיך געוואָרט פראפעסאר שידלעבסקי, אין איין פריוואט וואהנונג נוהנט צום געטא, און ער האט מיך אפעריערט אויף איין פושעטען טיש, און בין צוריק אין געטא גייענדיג צו פיס, און געלעיגען אין א קליין שפיטאל וואס זיי האבן געמאכט פון א פריוואט הויז

דאס אלעס איז פארגעקומען אונטער וואך פון יודישע פאליציי

עס איז געווען זעהר ווינדערלעך אויף די רשעים גאנץ פון אנפאנג ווי אזוי די רשעים האבן מסכים געווען און געווען איינשטימינג, מען זאל מיך לאזען אפערירען, אויף די בלינדע קישקע (מעי העיוור) בלינד-ארום אין די צייט ווי זיי האבן אויס געשאסען געזונדטע און שטארקע מענשען, און אוודאי איז דאס געווען א זעלטענער פאל זיי זאלען לאזען היילען קראנקע מיט א ספעציעלען אונשטרענג ווי מיין פאל

עס איז שווער צו פארשטיין ווי אזוי זיי האבן ערלויבט צו באשטעלען א פראפעסור אויף א ספעציעלען פלאץ נישט אין איין שפיטאל, אוהן היגיענישע אינסטרומענטן, און א ספעציעלע וואך פון פאליס זיי זאלען מיך היטען א.א.וו.

נור מיט גרויסע נסים האט דאס אלעס פאסירט

קיין שום פראפעסאר אדער דאקטער וועט דאס גלייבען, אז עס איז מעגליך אזוין זאך, מיט אזוי איין שטארקען אונגרייף, מען זאל קענען גיין צופיס צום אפאריערען, און צוריק דעם זעלבען וועג נאך דעם אפערעישען מיט פרישע ווינדען , איך האב געהימעלט מיטין לעבן טאקע , און דער אייבישטער האט רחמנות געהאט , ווייל וויפיל זיי האבן געטוהן , האבן זיי געטוהן ווייל מען האט אזוי געהייסען פון אויבען, איך בין טאקע געלעגען אפאהר טוג אין הויכע היץ, אין א שווערען מצב, און אפילו אין א סכנה, נאר צוליעב מיין עלטסטע שוועסטער לאה ע"ה הי"ד, זיע האט איבערגעלאזט איהר מאן מיט א קינד פון 1 1/2 יאהר, און זיע איז געזעסען ביי מיר, בייטאג און ביי נאכט, און זיע האט אויף מיר אכטונג געגעבען, און מיך גערעטעוועט, אז נישט, ווער ווייס ווי איך וואלט געווען

אין פייער און אין וואסער

נישט געגוג דער צו שטאנד, אין וועלכען איך האב מיך געפונען, איז צו דעם צו געקומען נאך אפאהר טאג א ידיעה, אז אין די נעהנטסטע טעג וועט פארקומען די דריטע אקציע

דאס איז געווען די לעצטע אקציע אין באכניא, און איך בין כמעט זיכער, אז דאס איז געווען די לעצטע אקציע פון גאנץ פולין, נאך די אויס- זידלונג איז ממש געווארען יודען-ריין עס איז נישט געבליבען ליידער מעהר קיין יוד

די דריטע אקציע פון יודען ריין אלול תש"ג ספטמבר 1943

טראץ דעם וואס די צוררים האבן געגומען פון אלע אויסלייזונג געלד (קאנטריבוציא), איין מאהל און נאך א מאהל אוהן א צוהל, און מיט דעם האבן זיי צו געזאגט אז זיי וועלען מעהר נישט מאכען איין אויסזידלונג, יעדער איינער האט אווען געגעבען דאס לעצטע וואס ער האט פערמוגט און דאס האט אלעס גאהר נישט געהאלפען, זיי האבן אונז צוגענאמען דאס פערמעגען מיט דעם נפש

עס זענען אונגעקומען שמוסען אז די מענשען אין שפיטאל וועט מען איבערלאזען, אבער נאכדעם איז געווארען קלאהר, אז די וואס קענען גיין, וועלען גיין מיטין גאנצען טראנספארט, און די וואס קענען נישט גיין, וועלען זיי אויס הארגענען אויפן פלאץ

דאס איז געווען דער רעזולטאט אין בעשלוס פון דעם אז יעדער וואס ער האט נאך געהאט אביסעל די נשמה און זיין נועז, און האט געקענט אביסעל נור באווגען מיט זיינע הענד און

פיס, האט ער זיך צוזאמען גענומען זיינע ביינער מיט אלע כוחות, און זיך גענומען אין די האנד העריין, און ער האט אויס דערווויילט אראפ צו גיין פון קראנקען בעט און פרובירען נאך צו לעבן

איך בין אויך געווען צווישען די, וואס כאטש איך בין געלעגען אין שפיטאל מיט זעהר איין שווערען צושטאנד, אויסער דעם וואס מען מוז פערמוגען אסאך מוד און קרעפטען, מען זאל דאס קענען בעווייזען אין אזוין מצב אראפ צו גיין פון קראנקען בעט, און עס איז אזוי שעדליך צום געזונד, אז מען קען זיך דאס נישט פארשטעלן, וועז מען מאכט די זעלבע זאך אין איין נארמאלע צייט, איז עס פונקט אזוי גלייך ווי איינער בעגייט זעלבסט מארד

ענדליך האט מען מיך ארויס גענאזט פון שפיטאל, און איך בין ווידער געווען צווישען אלע יודען אין געטו, און דאס געפאהר מיט די מורא פון דעם טויט איז אביסעל ווייטער פערשיבען געווארען, ווייל אין שפיטאל איז געווען א זיכערע טויט, און דא האט מען אונגעפאנגען ווידער צו קאמבענירען, אויף באהעלטענישען, אויף אנטלויפען.

אסאך יאהרען נאך דעם האב איך זעהר געליטען שטארקע יסורים, ווייל ביים אווענק לויפען פון געטא האב איך געמוזט לויפען, און איך בין געלאפען אין די קעלט, און נעץ, פיל מיט פחד איבער די גרענעצען מיט פרישע ווינדען, אבער איך האב אין די צייט קיין אנדערען וועג געהאט

צוגרייטונג צו בעהאלטען און אוועק לויפען

אזוי ווי מיר זענען שוין געווען בעצייגט פון די פריריגע 2 אקציעס, אז מען האט נישט מעהר געהערט פון קיינעם א לעבענס צייכען, האט כמעט די גאנצע שטאדט בעשלאסען, וועהר עס האט נאר געהאט א מעגליכקייט, צו בעהאלטען זיך, האט ער אלעס אין די וועלט געמאכט און ער איז נישט געגאנגען צום טראנספארט ווייל מען האט זא-ווי-זא נישט וואס צו פערליערען

ביי אונז אין בונקער זענען געווען 23 מענער פרויען און קינדער, נאך 2 טאג איז מיין שוואגער געקומען צו וויסען טוהן, דאס די דייטשען זיכען איבעראל, און עס האט נישט קיין צוועק צו בלייבן, ער איז געווען פון די לעצטע וואס זענען געבליבען נאך דעם אויסריניגען דעם געטא, און נאך דעם האט מען זיי געגומען אין איין קאנצענטראציאנ'ס לאגער אונטער דעם נאמען טשעבני

מיט זיין הילף האט ער מיך, און איין יונגער מאן בערטראם, וואס איז געווען אויך אין בונקער מיט א פרוי און א קינד, אונז ביידע געפיהרט ביז צום צוים, וואס דער געטא איז געווען ארום געגאמען באלד אין דער פריא אזוי ווי צו די ארבייט און מיר האבן געווארט איין גאנצען טאג ביז עס וועט טונקעל ווערען, אבער ס'איז אויך געווען זעהר אייגעשטעלט,

אין פייער און אין וואסער קסט

און מיר האבן בעשלאסען, אז איך און ער זאלען זיין פון די ערשטע ארויס לויפען פון געטא, מיר האבן זיך באזעצט אין איין פערלאזט הויז דורך צו וואַרטען דעם טאג ביז עס ווערט נאכט, מען זאל קענען אנטלויפען אין די טינקעל אין א הויז וואס ס׳איז געווען זעהר נאהנט צום צוים וואס דער געטא איז געווען ארום געגומען

אוהן א האפנונג נעביך

איך האב מיך נוהג געווען יעדען טאג אלע יאהרען צו זאגען א תפלה וואס איך האב געפונען אין א ספר סגולות, כדי ניצול צו ווערען פון אלעם שלעכטען, וועו איך האב איהם געבעטען ער זאל מיט מיר זאגען די תפלה, האט ער בשום אופן נישט

געוואלט, עס האט מיך זעהר פערדראסען, א יוד וואס ער איז אין א סכנה, און עס פאלט עהם נישט איין א הרהור תשובה, מיט א שטיקעל אמונה, כדי ניצול צו ווערען פון א זעכערען טויט, צווייטענס, ער האט אויך מיר געקענט שודען, ווייל בעת סכנה טוט מען נישט אונטערשידען פון גוטס צו שלעכטס, דעמולסט בעדארף מען דאפעלטע נסים

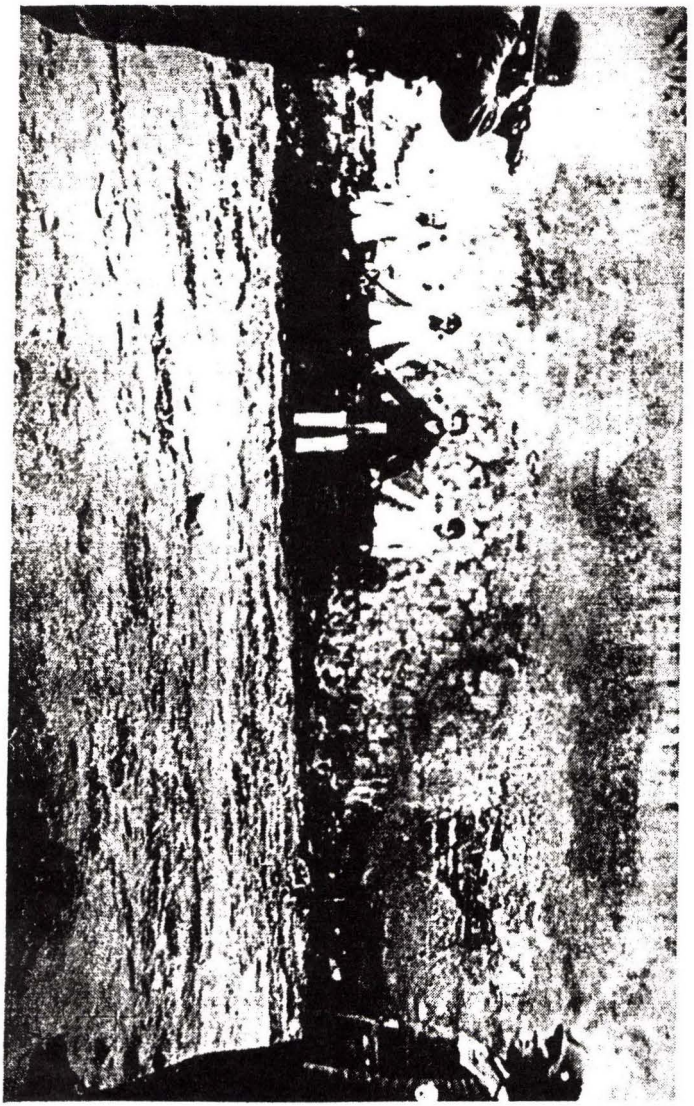
דאס דראמאטישע און אונגלויבליכע אנטלויפען

פערנאכט ווען עס האט נאר אונגעפאנגען טונקעל צו ווערען האבן מיר אויפגעבראכען די צוים פון געטא, און מיר זענען ארויס , אויסער דעם געטא, באלד שטעלט זיך אונז אקייגען א אוקראיניישער פאליציי, מיט זיין ביקס אקייגען אונזער קערפער אונגעצויגען, און שרייט "האלט" , און ביידע בלייבן מיר שטיין און וויסען נישט וואס צו טוהן, עס האט געגומען סעקונדען, נאך דעם וואס מיר האבן געווסט דאס מיר האבן נישט וואס צו פערליערען, און די מחשבה האט בעשלאסען, און מיר זענען אנטלאפען

איך אלץ מעהר וועניג בעקאנטער אין שטאדט, ווייל איך בין געבוירען אין באכניא , האב איך געדענקט דאס אין דעם וויגקעל באגעגענען זיך 2 טיעפע טוהלען און מען קען זיך נישט ארויף קלעטערען צוא די הויכע גאס, דער בערטאם איז געלאפען נישט נאך מיר, נאר קעגען דעם טיפען טוהל, און ער האט נישט געקענט ארויף קלעטערן, דעמולסט האט דער פאליציאנט איהם נעבעך דערשאסען און געפונען ביי איהם איין 1/2 מיליון דאלאר

אין פייער און אין וואסער

יעדער רשע האט געשאסען יודען

אין פייער און אין וואסער

אזוי ווי זיין פרוי האט דערהערט דאס מען האט דערשאסען איהר מאן, איז זיי מיט איהר קינד אריבער געגאנגען צו איין אנדערן בונקער, כדי מען זאל זיי נישט חאפען, צום סוף האט מען זיי מיט איהר קינד געפונען נעבעך אזוי ווי אלע אומשולדיגע

דאס איז געווען דער אומגליק פון גאנצען בונקער

ווייל געווענליך האט מען מורא געהאט, נאך דעם ווי מען האט איינעם געכאפט, אז ער האט געמוזט אויס זאגען ווי ער איז געווען בעהאלטען, און אזוי האבן זיי געפונען די אלע אנדערע וואס זענען געווען אין דעם זעלבען בונקר און אויף'ן ארט האבן זיי געשאסען, און מיט דעם וואס זיי מיט איהר קינד זענען אריבער אין איין אנדערן בונקער ווייל זיי האט נישט געוויסט וואס מיט איהר מאן האט פאסירט, אויב ער האט דערציילט אז ער איז געווען אין דעם בונקער, און אויך טאמער מען האט מיך געכאפט ווייסען שוין די דייטשען זיכער פון דעם בונקער, האט זיי בעגאנגען איין פאטאלען פעהלער וואס עס האט געשודט פאר דעם גאנצען בונקער וואס מיר זענען געווען און פאר איהר

לויט ווי איך האב געהערט נאכדערציילען, האט זיי אונגעטראפען אויף איין בונקער, וואס די דייטשען האבן איהם שוין ענטדעקט און זיי האט נישט געווייסט, און זיי זענען יעדעס מאהל נאך אמאהל איבער געגאנגען, די אלע בונקער'ס און געזוכט, און אזוי האבן זיי זיי מיט איהר קינד געפונען, און זיי האט אויס געזאגט ווי זיי איז געווען ביז יעצט ווייל זיי האבן דאך געווייסט אז דא זענען זיי ביז יעצט נישט געווען און דאס איז געווען דער אומגליק פון גאנצען אונזערען בונקער און מען האט זיי אלע נעבעך אויס געשאסען, צווישען זיי איז אויך געווען מיין

קוזין בעריש האלעס ער איז נאך נישט געווען א בר מצוה

עס איז זעהר שווער צו בעשולדיגען געווען אין די צייטען ווען מען זעהט אז מען איז זא ווי זא פערלוירען, וואס בעדארף איך אויס צו זאגען ווי איך בין געווען, ווייל די מעטאדען פון די רוצחים זענען געווען אויס געשפיצטע און אכזורישדיקע, איינס אין די וועלט, זיי האבן צו געזאגט דאס לעבן, מען זאל נור דערציילען וואס מען ווייס , דער מענש גלייבט , און יעדער ווייל דאך לעבן, און באלד ווערט ער דערשאסען פון זיי, אוהן א משפט אוהן איין פערוואס

איך בין אין די צייט פון לויפען געבליבען אלע מאל ריקשטענדיג אונטער עהם, ווייל ער איז געווען א הויכער מענש, און איהם איז געלונגען צו מאכען גרעסערע שפראזען פון מיר, ווען איך בין אונגעקומען צו א צווייטע צוים שוין אויסער דעם געטא האב איך געפונען אקייגען איבער מיר איין אויפגעריסענעם פלאץ אין די צוים, און איך האב מיך שטארק איינגעבויגען, דערמיט איך זאל מיך קענען אדארך שמוגלען דורך דעם לאך אין די צוים, און דאריבער בין איך אומגעפאלן, און בין געבליבען ליגען אויף די ערד

אזוי ווי דער אוקראינער פאליס האט געזעהן אז איך בין געפאלן, איז ער זיכער געווען אז איך בין שוין טויט, ווייל אלע קאהלען וואס ער האט אויסגעשאסען, אין די צייט פון זיין נאך יאגען מיך, מיט דעם בערטראם האבן זיי מיר געטראפען, נאר אלע קוילען זענען אדארך דורך מיינע קליידער און אין קאפעלוש און מיר האט עס ב"ה נישט געטראפען

דעמולסט האט מיך דער פאליציאנט אופגעלאזט, ווייל ער האט

געגלויבט זיכער דאס עס האט מיר געטראפען א קויל, און ער האט אונגעפאנגען נאך לויפען דעם בערטראם, און אין די פאהר סעקונדען בין איך געקומען צו מיר, איך האב מיך אויפגעהויבען פון די ערד, איך האב פון מיר ארופגעצויגען דעם ווייסען רעגען מאנטעל, און איך האב איהם איבער געלאזט ליגען אויף דעם פלאץ ווי איך בין געלעגען, און דער פוליצייי איז געווען זיכער אז איך ליג דארט טויט

צווישען בין איך ווייטער געלאפען אין די טונקעל, ביז איך בין ווידער אונגעקומען צו א אויסער געווהנליכען פראבלעמאטישען פונקט, א צוים פון שטעכל דראהט געבונדען 4 קאנטיג, א הייך פון 4 מעטער, 6 יארד, פשוט איז אונמעגליך אריבער צו גיין אזוי איין הייך אין שטעכל דראהט דאצו, אויסער מען זאל גיין פון 1 פיערקאנט צום אנדערען אזוי ווי אויף שטאפלען פון א לייטער, און דאס זעלבע ביים ארופ גיין, אבער אין אזעלכע קריטישע מינוטען וואס יעדע סעקונדה זאגט אדער לעבן, אדער טויט, איז דאך נישט מעגליך צו חאפען א יישוב הדעת מיט געדולט צו בעווייזען דאס צו מאכען

אזוי ווי איך האב געזעהן, דאס איך האב נישט איין אנדערן וועג צו אנטלויפען, האב איך מיך געכאפט מיט די הענד און מיט די פיס, וואס איך געדענק שוין אליין נישט, ווי אזוי איך האב דאס געקענט בעווייזען, ביז איך בין ארויף געקומען צום שפיץ, און דארט האב איך מיך ארופגעווארפען, און בין שוין געווען אין די אנדערע זייט

אזוי ווי דאס האט לענגער געדויערט ווי געווענליך ביי יעדען אנטלויפען, האב איך מיך נאך דעם בעהאלטען צווישען קליינע ביימלעך און גרעזער, ביז איך האב מיך גוט אומגעקוקט צו

אין פייער און אין וואסער

מען יאגט מיך נישט נאך, אויך האב איך מיר פאר געזעהן דעם ווע׳ג וואס איך בעדארף ווייטער צו לויפען, און אזוי ווי איך האב געזעהן מעהר וועניג אז ס׳איז שטיל, בין איך ארויס פון באהעלטעניש, און בין ווייטער געלאפען

קומענדיג אין שטאדט העריין ווי די שרצים ימ״ש געפונען זיך אין יעדען ווינקעל א גרויסע סכנה

דער ציהל מיינער איז געווען, אונצוקומען צו דעם גוי וואס איך האב מיט איהם געהאנדעלט, ער האט געוואהנט אין שטאדט, איך האב געשטרעבט אונצוקומען צו עהם, דורך דעם גויעשען בית הקברות, אין די שטעטישע פלאנטען - פארק, איידער איך בין אונגעקומען צום בית הקברות, איז מיר אקייגען געקומען א גוי, און האב איהם בעגריסט אויף פויליש, און ער האט מיר צוריק געענפערט, עס איז לייכט זיך פארצושטעלן מיין הארץ קלאפפען און מיין פחד, און מיר זענען ווייטער געגאנגען, איך מיין ווע׳ג, און ער זיין ווע׳ג

איך בין אדארך דעם בית הקברות, און בין העריין אין פארק העריין, דעמולסט האב איך געטראפען דעם גוי פראנצישקו וואס ער האט אלע יארן געדינט ביים זיידען און באבע קעלמאן ע״ה ווען איך בין געווען א קליין קינד איך האב איהם באלד דערקענט און האב איהם גערופען ביים נאמען אבער ער האט מיך ביז צום סוף נישט דערקענט

עס איז מיר ביז היינט אין זכרון, ווי דער גוי האט געברענגט צום זיידען אין די באבע, אויף זיינע אקסעל איימער׳ס מיט וואסער, ער איז אלע יאהרען געווען א פיקילדיקער, פון ביידע

זייטען א הויקער, און ער האט שוין געוויסט אלע בעדערפענישען אין זייער הויז, אויך אין שבתות ויו"ט איז ער געוואינט געווען אכטונג צו געבען וואס מען בעדארף צו מאכען

אויך אין דעם האב איך געזעהן א השגחה עליונה, געוועגליך א ארבייטס מענש דרייט זיך נישט ארום אין די צייטען אין די גאסען, עס איז געווען געגוג שפעיט ביינאכט, נאר ער רוהט שוין פון לאנג אין די היים, און דער גוי איז שוין געווען געגוג אלט זיכער 80 יאהר, האט פונקט געטראפען דא אין פארק אריין, וואס זיין ארבייט איז נאר געווען בייטאג, נאר מיר צו העלפען אנטלויפען פון די רשעים די רוצחים, איין אייגציג אונגעברענט שטיקל האלץ

עס איז מיר שווער צו גלייבען ווי אזוי איך האב געמאכט דעם לאנגען וועג פערהעלטענס מעיסיג אין א קורצע צייט, אזוי ווי איך וואלט ממש געפלויגען מיט פליגלען, ווייל איך בין ארויס אויסער די שטאדט, און געמאכט א גרויסען רונד ביז איך בין געקומען צוריק אין שטאדט העריין, דערמיט אויס צו מיידען צוזאמענשטויסען מיט די רשעים, איך האב פאר דעם גאהר נישט אויס געפלאנט דעם וועג, ווייל מען האט אויך נישט געקענט וויסען פון ווי מען וועט ארויס לויפען, און ווי מען וועט אונקומען, נור אלץ די השגחה עליונה וואס האט געפיהרט, כדי איך זאל טרעפען דעם גוי וואס ער קען מיר העלפען

איך האב דעם גוי בעגריסט מיט זיין נאמען פראנצ'ישקו, איך האב איהם געבעיטען ער זאל מיך צו פיהרען צו וולאדעק סטאנ'צ'עבסקי וואס איך האב מיט איהם געהאנדעלט פון געטא ארויס, דעם גאנצען וועג האט ער פון מיר געבעיטען ציגארעטען נאך און נאך ביז ער האט צו געגומען דאס לעצטע ציגארעטעל

ווייל זייט מען האט צו געגומען אין טאטען מיט די קינדער ז"ל זענען אויסגעלאשען געווארען אלע ליכט פאר מיר דעמולסט האב איך אונגהויבען אונצינדען ציגארעטען און רייכערן

איך בין געבליבען ממש איין ביין אליין פון מיין פאמיליע אויך חברים

איך פיהל א חוב צו בעהאקען אין מיטין ענין, און ווארענען די וואס האבן נאך נישט אויפגעהערט צו רייכערן, אויב זיי האבן אונגעפאנגען זיי זאלען דאס מאכען שוין יעצט, ווייל נאך א לאנגע צייט וואס איך בין אדארך, און געהאט עקספיריען , ערפאהרונג , מיט צו מאכען, האב איך געפונען דאס גאנצע רייכערן זעהר נאריש, און עס איז נור עצת היצר, און א פאלשע איינרעדיניש אז דאס איז א בערוהיגונגס מיטעל, נור דער היפך איז ריכטיג אזוי ווי עס איז בעקאנט פון די ביולוטינים פון וועלטס דאקטורים, זאגען אלע עדות, אז וואס מען רייכערט מעהר, מעהר טוט עס אויף וועקען די נערוון, און דעם גייסט פון מענש, ממילא איז דער מענש אויף גערעיגט און עס איז ממש קעגען גלייכען שכל

הוער און נעגעל שטעלן זיך מיר אויף פון שרעק

ווען איך בין אונגעקומען אין די שטוב פון גוי וולאדעק, איז זיין פרוי געווען אין די היים, און זיע האט מיך אוועק געשיקט צו זיין'ס א גרעסערען ברודער, און ער האט מיך נישט געוואלט אריין לאזען דעמולסט בין איך שוין געבליבען אליין, און איך האב מיך בעהאלטען, אין גארטען פון דעם יונגען בריידער, אוהן זיע זאל וויסען ביז ער וועט אהיים קומען

מיין הארץ קלאפפען איז געשטיגען פון מינוט צו מינוט ביז

אין פייער און אין וואסער

אין הימעל העריין, און פיל מיט פחד פאר מיין אונבעקאנטען גורל האט מיך מיט שווייס בעגאסען, ביז דער יונגערער ברודער דער דריטער פון זיי איז אונגעקומען, דער ברודער וואס איך האב עהם נישט געקענט האט מיך ארויס גענומען אויף די גאס הערויס, און ער האט זיך מיט מיר ארום געדרייט א גוטע האלבע שעה ארויף און אראפ, און די גאנצע צייט באלד נאך זיין אונקומען, האב איך איבערהויפט געצווייפעלט אויב דאס איז א ברודער, עס האט זיך מיר אלס געדאכט אז דאס איז שוין איינער פון די געסטאפו

ער פרעגט מיך אויס, פערשידענע פראגען, און טוט מיך חוקר ודורש זיין, און ביי מיר יעדע סעקונדא איז א יאהר, ווער ווייס וואס ער ווייל מיט מיר טוהן, כאטש ער האט מיר געזאגט אז ער איז זיין ברודער, ביז איך האב דערזעהן דעם ריכטיגען ברודער, איז מיר די נשמה ארויס געפלויגען אפאהר מאהל יעדע מינוט

ענדליך נאך אזוי פיל אונשטרענגונג און אזוי פיל נערוועז מיט פחדאיזאונגעקומעןדערריכטיגערברודערוולאדעק,וואסאיך האב באלד דערקענט, און עס האט מיר אראפ גענומען א גרויסען שטיין פון הארץ, ווייל ביז צו די קרעיטשמע דארף מען אויך א טרינק ברויפען, דאס הייסט אז ביז די ריכטיגע ישועה דארף מען אויך קענען אויס האלטען, מען קען זיך נישט פארשטעלן אונטער וואס פאר איין דרוק איך האב מיך געפונען אין די געציילטע צעהנדליגער מינוטען.

איך בין נישט זיכער אויב עס וואלט געדויערט נאך אמאל אזוי לאנג, אויב איך וואלט עס אויס געהאלטען, דאס זענען געווען איינס פון די שווערסטע מאמענטען וואס איך האב מיט געמאכט אין

די צייט פון אנטלויפען פון די רוצחישע הענד, איך בין זיכער אז א מענש קען נישט עגזיסטירען מיט אזוי א הויכען פולס.

איך שרייב דאס כדי די ליינער זאלען זיין איבער געצייגט, אז מיין אינטערעסע איז נישט גרעסער און ברייטער צו מאכען איינס פון די געשעהענישען, נור מיין ריינער געוויסען און אינטערעס איז דער, אז עס זאל מיר געלונגען גענוג גוט איבער צו צייגען דעם ליינער, ער זאל גלייבען אז דאס איז ליידער דער אמת, און ער זאל נישט האבן קיין ארט צו צווייפלען אויף אין ווייל אויב יא אויב נישט, איך קען זאגען מיט דעם פולען מויל, נישט גענוג, אז עס איז נישט איבער געטריבען אלעס וואס איך ערצייל, נור פארקעהרט, איך ערצייל איבעראל אין קורצען, ממילא קען מען נאך ביי יעדע זאך אסאך צו געבען און נישט אראפ נעהמען.

מיט א גויעשען פאספארט טראנספארטיערט ער מיך קיין קראקא

ער האט מיך גלייך געזומען ארויף אויף דעם בוידעם, איך ווייס אפילו נישט צו איז דאס געווען אין זיין הויז, אדער אין א הויז ווי עס האט קיינער נישט געוואהנט, און דארט האט ער מיך בעהאלטען צווישען שטרוי און אנדערע זאכען, אזוי בין איך דארט געווען 3 טאג, אין דריטען טאג האט ער מיר געברענגט פון די פאספארט אבטיילונג פון שטאדט א גויעשען פאספארט מיט א ריכטיגען זיגעל אז איך הייס זיין נאמען וולאדעק סטאינצ׳עווסקי.

דאס איז געווען איין אורגינעלער פאספארט וואס אלע גוים אין פולין האבן דאס געמוזט בעזיצען, דאס האט דארט געהייסען קענקארטע, די פאפירען האבן מיר געדינט דעם גאנצען וועג פון מיין אוועק לויפען פון באכניא ווי איך בין נור געקומען, אין אלע

מדינות ווי איך בין אדארך, האב איך אלץ מצוה נאך געמאכט פון מיין פאספארט פאר יעדען וואס האט נור פערלאנגט איין פאספארט, די פאספארטען האב איך געמאכט מיט פערשידענע גויעשע נעהמען וואס איך האב אויס געטראכט, און פיל טויזענטער יודען האבן זיך גערעטעוועט מיט מיינע פאספארטען, אזוי ווי איך וועל אי"ה דערציילען ווייטער.

שאפען א פערבינדונג צו די הויפט שמוגלער'ס איז געווען איינס פון די שווערסטע זאכען און סכנות.

3 טאג האט גענומען ביז ער האט בעקומען איין פערבינדונג, ווי אזוי איך זאל צו קומען צו די צ'עכישע גרענעץ, ער האט מיך איבער געגעבען צו איין גויעטע זיע האט געהייסען פיקאבא, און ער האט מיך בעגלייט ביז צום באהן סטעישען אין באכניא, און זיע האט מיך געפיהרט ביז קראקא, דארט האט זיע מיך הערין געפיהרט אין א יודישע שטוב הערין, זיי זענען געווען געמאלדען אלץ אויסלענדער מיט אויסלענדישע פאספארטען, דעמולסט האבן נאך די דייטשען רעספעקטיערט און זיך געריכטעט מיט די אויסלענדער, און פאר געלד האב איך ביי זיי בעקומען איין פערבינדונג ביז צו די צ'עכישע גרענעץ, אויסער דעם געלד וואס איך האב בעצאהלט, האב איך געמוזט מיט מיר מיט נעהמען זייערע 2 קליינע קינדער אדורך צו פיהרען די פוילישע צ'עכישע גרענעץ, כדי לייכטער צו מאכען פאר זייערע עלטערען זייער אנטלויפען, זיי האבן מיך בעקאנט געמאכט מיט איין קאנדוקטאר פון די באהן, און ער איז געווען אונזער וועג ווייזער.

עס איז געווען זיכער אז מיין שמוגלען און אנטלויפען איז צעהנדליגער מאל אזוי פיל מעהר איינגעשטעלט, מיט די קינדער ווי אוהן די קינדער, אבער איך האב נישט געהאט איין אנדערען

אויס וועג, זיי האבן מיך געשטעלט פאר איין פאקט, און זיי זענען נישט געווען גרייט אנדערש מיר איבער צו געבען דעם קאנעקשען צו די שמוגלער׳ס, כאטש איך בין שטארק געשטאנען דערויף און איך האב מיט זיי געהאנדעלט, זיי זאלען מסכים זיין 1 קינד מיט צו שיקען, און עס האט גאהר נישט געהאלפען, נור דער אייבישטער האט רחמנות געהאט, ווייל עס איז געווען קלאר פאר יעדען, אין אזוי איין אונגעשטרענגטע מלחמה צייט ווען מען זעהט א יונגען בחור אזוי ווי איך, מיט 2 קליינע קינדער אז עס איז נישט דא די רעדע פון צו גיין שפאצירען, און פאהרען מיט די באהן, און גיין לויפענדיג אין די גאסען, ולכל הדעות זענען מיר געווען איין אויפפאלענדיקער פונקט פאר יעדען, ספעציעל פאר די רשעים, ווי מיר האבן זיך צוזאמען געטראפען אויף יעדען שריט, עס איז געווען א אויסער געווענליכער נס ווי אזוי מיר זענען אדארך בשלו׳ם.

ביי יעדען מאל וואס איך גיי איבער אויף די פערשידענע איינצעלהייטען פון די געשעהענישען וואס איך בין אדארך, טוע איך אזוי פיל מאל נאך מעהר לויבען דעם בעשעפער פאר׳ן שיקען גוטע מלאכים מיך צו היטען אזוי פיל מאל, און איבערוהל, פון אזוי פיל גרויסע סכנות און זיכערען טויט ער זאל אונז ווייטער היטען פון אלעם שלעכטען און מיר זאלען בקרוב אויס געלייזט ווערען איין ריכטיג אויס לייזונג.

איך האב מיך מיט דעם קאנדוקטאר אונגעשמוסט אין איין געוויסע שעה, דאס ער גייט פאר אויס און איך מיט די 2 קינדער גייען נאך עהם, ער האט געהייסען קארטשמארצ׳יק.

מיר זענען שוין אונגעקומען נאהנט צום קרוקיבער באהן הויף, טרעפען מיר א גרויסע פערזאמלונג פון יודען, ווי זיי זענען אויס געשטעלט אין די רייע אויף דעם ריקווע פון זייער טעגליכע

צוואנג'ס ארבייט, און אונז האבן נישט געהאט איין אנדערן וועג אדערך צו גיין צו צו קומען צום באהן סטעישען, נור ממש ביי זיי.

און אלע צוזאמען איינער נאך דעם אנדערן, זאגען געגוג הויך, דאס זענען יודען! מיט גרויסע נסים אז די דייטשען האבן נישט געהערט אדער זיי האבן נישט פערשטאנען זייער יודיש, נאך א גרויסע סכנה איבער געקעמפט, אלעס נישט מיט מיין חכמה, מיר אליין איז שווער צו גלייבען ווי אזוי איך האב מיך אדערך געגאנבעת דאס שטיקל וועג, איך האב מיך ממש אונגעריבען אין די רשעים'ס אקסעל, ווייל דער וועג איז נישט געווען צו ברייט און די יודען זענען געווען אויס געשטעלט 4 אין די ברייט, איך קען מיר נור אויס טייטשען נאך אמאל וה' הכה אותם בסנווירים.

מיר זענען ארויף אויף די באהן אין קראקא, נאך 2 שעה פאהרען זענען מיר אויסגעשטיגען אין איין קליין דערפעל אין פולין, נאהנט צו די צ'עכישע גרענעץ אקעיגען איבער א וואלד, און דארט האט אונז דער קאנדוקטאר איבער געגעבען פאר 2 פוירען וואס זיי האבן אויס געזעהן אזוי ווי חיות פון וואלד, און אזוי ווי מערדער.

איך האב איבער געפרעגט דעם קאנדוקטאר פאר וועמען ער געבט אונז איבער אויב זיי וועלען אונז נישט שלעכטס טוען ח"ו, האט ער מיר געענפערט, אז זיי זעהען נור אזוי שרעקלעך אויס, אבער זיי וועלען אונז קיין שלעכטס מאכען, ער האט מיך בערוהיגט און פערזיכערט אז איך האב נישט וואס מורא צו האבען, און איך האב מיך מיט עהם געזעגענט.

זיי האבן אזוי שרעקלעך אויס געזעהן, אז מען קען זיך נישט פארשטעלן, נור אין ג'ונגול צווישען די מענשען וואס לעבן אזוי

ווי די חיות קען מען זעהן אזאלכע געזיכטען, און דאס האט מיר נאך מוסיף געווען מורא אויף די מורא, עס האט מיר אדער גאהר נישט געהאלפען, איך האב געמוזט נאך זיי נאך לויפען כדי מיר זאלען אונקומען אויף איין זיכערען פלעיס אין האלבען וועג פון די פוילישע צ'עכישע גרענעץ, בעפאר עס ווערט טאג, און מיט ביידע הענד האב איך געמוזט שלעפען די 2 קינדער.

די 2 שמוגלער'ס זענען מיט אונז אריין געגאנגען טיף אין וואלד הערייַן, און זיך אנידער געזעצט אויף איין ליִגענדיגען בוים אויף די ערד, און האבן אונז געגעבען צו פארשטיין מיט די צ'עכישע שפראך, וואס איך האב גאהר נישט פערשטאנען, נור מיט די הענד און פיס האבן זיי אונז געקענט געבען אביסעל צו פארשטיין ווי אזוי מיר וועלען גיין, און אז מיר מוזען אונקומען איידער דער טאג גייט אויף, ביז צו איין געוויסען ארט, און דארט וועלען מיר בעקומען אביסל עסען און מיר וועלען שלאפען א גאנצען טאג, און די צווייטע נאכט וועלען מיר ווייטער גיין.

מיר זענען אונגעקומען ב"ה בשלו'ם צו דעם הויז וואס מיר האבן געשטרעיבט, מיט א גרויס מיעדיקייט, אוהן עסען, אוהן וואסער, און נאך שלעפען 2 קינדער ביי די הענד, זיי זענען געווען 8–9 יעהריגע קינדער, און ממש מיט אויס געשעפטע כוחות זענען מיר אנידער געפאלן שלאפען, אויסער אביסל וואסער וואס איך האב געטרונקען.

דאס שלופען און רוהען א גאנצען טאג האט מיך געשטעלט אויף די פוס איך זאל ווידער קענען גיין די צווייטע נאכט ווייטער, מיר זענען ווידער געגאנגען א גאנצע נאכט ביז מיר זענען אונגעקומען צו א שייער וואס איז געווען אינווענדיג פיל מיט שטרוי פון אויס געדראשענע תבואה, און דארט האבן זיי אונז איבער

געלאזט און זיי זענען געגאנגען צוריק זייער וועג.

דאס איז שוין געווען די טערעטאריע פון צ'עכין.

דארט אין דעם שייער האבן מיר געטראפען אסאך יודען, אויך חברים פון גענא, מיר האבן זיך קוים אופגערוהט אביסל איז אונגעקומען א ידיעה אז די גרענץ פאליס האבן ארום גערינגעלט אונזער הויז, און באלד הערט מען פון א לויט שפרעכער אויסרופען, ווער עס געפונט זיך דא זאל ארויס און זיך שטעלן אויסער די געביידע.

פיל זענען ארויס און האבן זיך געשטעלט צו די פאליס, און אסאך, און איך צווישען זיי, זענען אנטלאפען צו די אנדערע זייט פון ווי מיר זענען געקומען, איך און א ווארשעווער יונגעל א חבר האבן געפונען א באהעלטעניש אונטער א בריקעל וואס זעהר נידעריג וואסער איז דארט אדארך געגאנגען, און אזוי זענען מיר געלעגען א היפש ביסעל שוען אין די נעץ, ביז מיר זענען געווען זיכער אז די פאליציי האט אופגעלאזט די געגענט, דעמולסט זענען מיר ארויס פון באהעלטעניש.

נישט צו פיל צייט איז אדארך און ווידער די זעלבע פאליס זענען אונגעקומען שטילע הייט, און זיי האבן אונז געכאפט, זיי האבן אונז געבונדען מיט קייטען אזוי ווי די גרעסטע פארברעכער, און אונז געפיהרט צו זייער פאליס סטעישען, אזוי האבן זיי אונז געלאזט זיצען אסאך צייט אויף די ערד, וועהר עס האט זיך געפריווט צו רירען אדער צו פארעכטען זיין פאזיציע פלאץ, האט ער בעקומען שטארק געשלוגען, דאס איז געווען די צ'עכישע פאליס אדער אויס געשוהלט פון די דייטשען ימ"ש.

יעדען עקסטרא האבן זיי געפארשט מיט פערשידענע פראגען, ווי אזוי מיר זענען געקומען, און ווי אזוי די שמוגלערס הייסען, און אין וועלכע שוען מיר זענען געגאנגען די גרענעץ, אין וועלכען וועג זענען מיר געגאנגען, אונזער מזל איז געווען אז מיר האבן די אלע זאכען נישט געוויסט האבן זיי ממילא פארקערצט די אויס פארשונג.

ביז עס זענען אונגעקומען די דארטיגע יודען און זיי האבן אונז אויס געלייזט, זיי האבן אונז גענומען און געפיהרט קיין ליפטאבסקי סוואטע מיקולאש אין צ'עכין, דארט האבן זיי צוואמען געגומען אלע יודען וואס מען האט געכאפט ביי די גרענעץ, אלע זענען מיר געשלופען אין די גרויסע שוהל אין שטאדט, און דארט האט מען אונז געברענגט עסען.

דארט האבן מיר זיך אויף געהאלטען 2 וואכען, ביז עס איז געקומען אונזער ליין אדארך צו גיין די גרענעץ קיין אונגארן, דעמולסט האבן אונז די יודען געפיהרט קיין פרעז'בורג, דארט האבן די יודען בעשטאכען די גרענעץ פאליס, אין די זעלבע צייט זענען אונגעקומען פון די אונגארישע גרענעץ שמוגלער, און די פאליציי זענען מיט אונז אריין געגאנגען אין וואלד אריין, און דארט האבן זיי אונז אופגעלאזט.

עס איז כדי צו דערמאנען דאס מסירת נפש און איבער געבענקייט פון די צ'עכישע יודען, כאטש זיי זענען געווען זעהר מאדערנע, און די מעהרהייט זענען געווען איבער געפיהרט פון יודישקייט, ווייל דער גאווארנעמענט האט זיי געגייט צו שמדען ל"ע, דאס איז געווען פון די גזירות פון די דייטשען ימ"ש, ווען נישט, האט מען זיי איבער געגעבען צו די דייטשען און מען האט זיי טראנספארטיערט, און די וואס האבן געוואלט בלייבן האבן זיך

אין פייער און אין וואסער

געמוזט זיך אופזוגען פון יודענטום.

עס פערשטייט זיך אז 99 פראצענט האבן דאס געמאכט נור לפנים, כדי זיי זאלען זיך קענען ראטעוון זייער לעבן, אבער דאך אז א יוד לעבט בעשרענקט, ער מוז זיך אכטונג געבען מען זאל אין איהם נישט אונזעהן אז ער איז א יוד, ווי עס זאל נישט זיין, ווערט ער דערווייטערט פון יודישקייט און אויך פון יודישע מדות.

און דאס וואס איך וויל ארויס ברענגען דערפון, אז אזעלכע יודען אנוסים, האבן ארויס געוויזען, אזוין שיינעם און ווארעמן אהבת ישראל, אין אזוין ביטערע צייט, און אזוין מקום ווי עס איז נישט געווען קיין אנדערע זיי זאלען אונז קענען העלפען, האבן זיי זיך געאפפערט, ממש מקריב געווען זייער נפש, און נישט געקוקט אויף גאהר נישט, און אוהן מיעדיקייט, און אוהן עס זאל עטוואס זיין טייער "צו ראטעווען יודען"

עס איז שווער צו שילדערן און פארשטיין ווי אזוי זיי האבן מקיים געווען הכנסת אורחים, כאטש זיי האבן קיינעם נישט העריין געגומען אין שטוב העריין, אבער מען טאהר נישט פערגעסען זייער שיין און היימיש אויף נעהמען טריט און שריט ביז די לעצטע מינוט ביז ווי זיי האבן אונז צו געפיהרט צו די אונגארישע גרענץ

צום ביישפיל

פון די פאליציי ווען זיי האבן אונז אויס געלייזט, און איינגעשטיגען אין די באהן, איז שוין געווען רעזערווירט פאר אונז יודען א וואגון, און צו געגרייט פון אלעם גוטען, עסען און טרינקען, מיט א הערציגע בעדינונג אז עס איז זיך שווער פאר צו

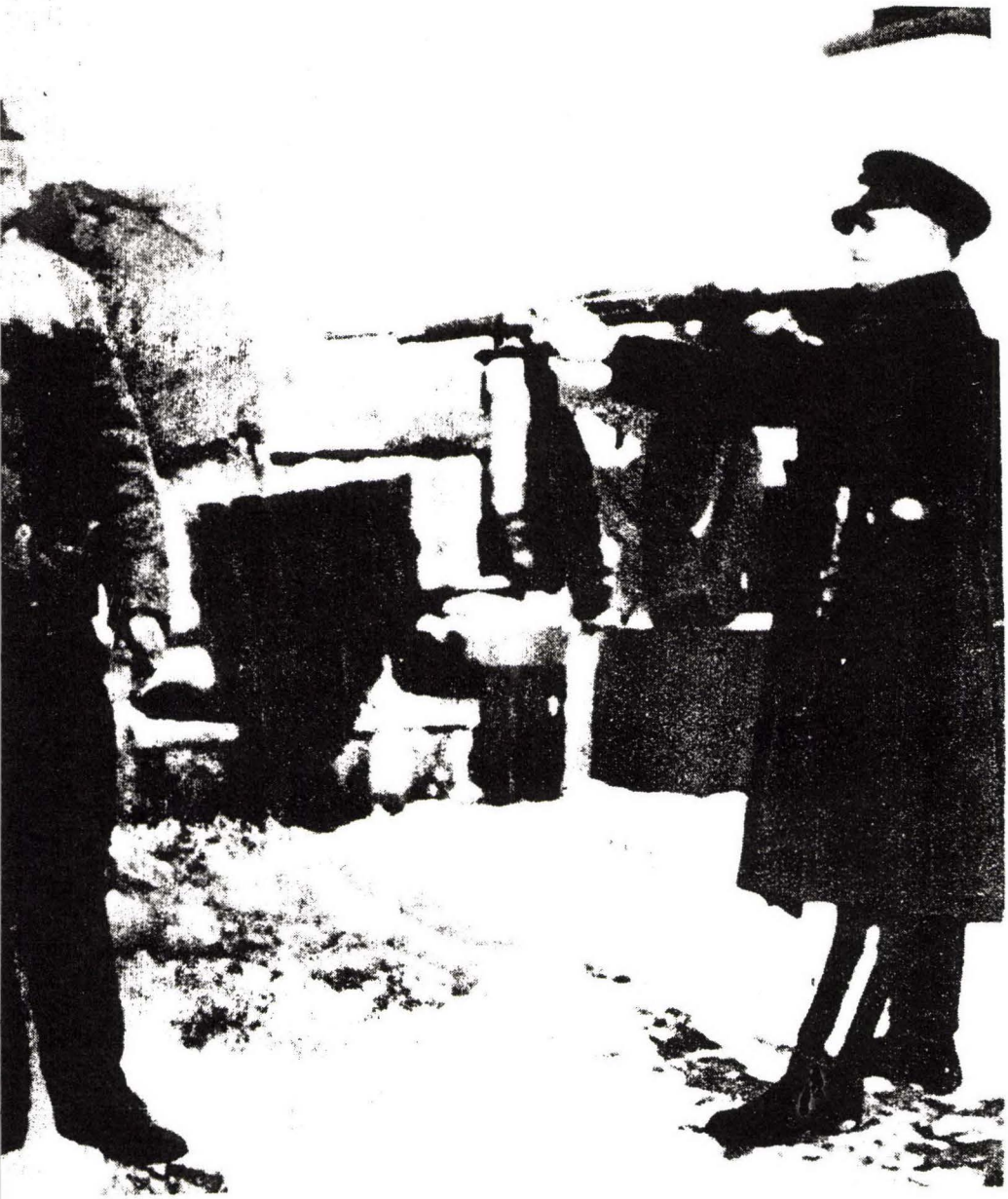
שטעלען אז אזעלכע מאדערנע יודען און ווייט דערווייטערט, זאלען פערמוגען אזעלכע טרוימישע און הייליגע מדות, די ביידע זאכען האבן אונז דעמולסט אויס געפעלט, אויך מאטעריעליש נאך א וואך אוהן עסען אוהן טרינקען, און אויך גייסטליך, ווי מיר אלע זענען געווען אונגעזאפט פיל מיט פחד און טרויער, אין דעם זכות ווינש איך זיי און זייערע קינדער אז עס זאל קיין מאל נישט איבער געהאקט ווערען פון זיי תורת משה

אין די צייט זענען מיר געווען צייגען פון א צוזאמען שטויס צווישען די גרענעץ פאליציי און די שמוגלער'ס די גרענעץ פאליציי פון צ'עכין האבן נאך געיאגט די שמוגלער'ס טיף אין וואלד מיט דעם ציהל אונבעדינגט זיי צו חאפען, זיי זאלען מיט זיי קענען ענדיקען חשבונות וואס איז געווען צווישען זיי, צום שלוס האבן זיי די שמוגלער'ס אופגעלאזט, און זיי האבן אונז געפיהרט א גאנצע נאכט און מיר זענען אונגעקומען אין שטאדט קאשוי א גרענעץ שטאדט, אין אונגארן.

דאס איז געווען זעהר א געפעהרליכע גרענעץ שטאדט, ספעציעל פאר די פליטים וואס זענען דא אונגעקומען, זעהר ווייניג מענשען זענען געראטעוועט געווארען, פון די וואס זענען דא אונגעקומען, אזוי ווי איך וועל ווייטער ערציילען אי"ה די קינדער וואס איך האב מיט מיר געראטעוועט, האבן זיי זייערע עלטערן געפונען אין מיקולאש אונקומענדיג נאך אונז, זיי האבן מיר קוים בעדאנקט, אזוי ווי זיי קענען מיך נישט, אזוי ווי אסאך אנדערע האבן זיך אויף געפיהרט קעגען מיר וואס איך האב געטוהן אין איינגעקויפט מיט מיינע מעשים טובים וואס איך האב געטוהן אין זיי עין לא ראתה.

קפח אין פייער און אין וואסער

א אוקראאינער פאליס שיסט וויל ער איז א יוד.

אזוי ווי איך בין עלטער געווארען האב איך אונגעהויבען צו פארשטיין אז עולם הזה איז גאהר נישט ממילא האלט איך מיר פאר אגרויסען זכות אז איך האב געראטעוועט 2 יודישע קינדער, און אז עס איז מיר געפאלן אזוי א גוט חלק איך זאל קענען טוהן אויסער געווענליכע אנדערע גוטע מעשים, זאלען זיי מיר און מיינע קינדער עד סוף כל הדורות ביישטיין.

אונקומענדיג קיין קאשוי האב איך מיך אויפגעהאלטען ביים סטראפקיבער רעבין ר' מענדעלי זצ"ל

ווען מיר זענען אונגעקומען קיין קאשוי, האבן די שמוגלערס די גויים געווסט אונז צו פיהרען אין ביהמ"ד העריין, און דארט האב איך נושא חן געווען, ביים רבי ר' מנדלי פון סטראפקוב זי"ע, און ער האט מיך געהאלטען צוויי וואכען, און אזוי ווי איך האב געשריבען אויבען, אז די שטאדט איז געווען זעהר מסוכן און מוכן לפרעוניות, ווייל זיע איז געווען א שטרענגע גרענץ שטאדט צווישען פולין און אונגארן און אויך צווישען צ'עכין און אונגארן און וועהמען מען האט געטראפען אז ער האט געשמוגעלט די גרענץ, האט מען איהם געגומען צו די פוילישע גרענץ אוהן א שום פארשונג, און דארט האט מען איהם געשאסען אויפ'ן פלאץ

נאך 2 וואכען האט מיר דער סטראפקיבער רבי געגעבען א שטיקל טלית, פון צאנזער רב זצ"ל זי"ע, און האט מיך געזעגענט, און מיט די שמירה בין איך אונגעקומען קיין

בודאפעסט די הויפט שטאדט אין אונגארן, דער וועג אליין ביז בודאפעסט איז געווען זעהר א בעדראהעטער ווייל עס האבן זיך געדרייט אסאך שפיצלער און פאליס אויף די באהנען און אויף אלע וועגען וואס פיהרען פון אלע גרענעצען צו בודאפעסט, און ווער עס איז אונגעקומען בשלו׳ם קיין בודאפעסט האט ער זיך שוין געפיהלט האלב גליקליך, דאס אלעס ווייל מען איז שוין געווען מיעד פון מלחמה צו האלטען איין גאנצען מאנאט כמעט אוהן איין אויפהער מיט שטארקערע פון אונז, אזוי אז יעדע קליינע הקלה האט אונז געברענגט א שטיקל מנוחה, כאטש עס איז נאך געווען ווייט פון געלעכטער

ווידער האב איך זוכה געווען זיך צו באהעפטען מיט אונזער שטאם

דארט האב איך מיך געטראפען מיט אסאך חברים און גוטע פריינד, און ספעציעל מיט דעם באבובער רעבין כ״ק אדמו״ר מוהר״ש שליט״א, מיר האבן זיך געהאלטען צוזאמען די גאנצע צייט, איך האב מיך געפונען ביי זיין שטוב די גאנצע צייט ווען איך בין געווען פריי, מיר האבן צוזאמען געדאווענט אלע מאל, איך האב איהם צוגעהאלטען ביים דאווענען איך געדענק גוט ווי אזוי דער רב זאל לעבן האט געדארשענט א דרשה ברבים, אין די גרויסע שוהל, און גרויס און קליין אלע חושעבע יודען פון שטאדט און ווער עס איז נאר געווען אין שטאדט און אין די געגענט, זענען געקומען הערען דברי התעוררות מיט מתיקות און פיל ווארימקייט

ער איז געווען באליבט אויף אלע פערשידענע ספערין, אלע סארט מענשען כאטש ער איז געווען א פליט אזוי ווי אונז אלע פליטים און איז געווען מיעד פון שווערען וועג, מיט דאגות

ווי אזוי אונצוקומען צו אזיכערן אינזעל, זענען זיינע וועלטער געווען ממש ווינדערלעך, און בעגייסטערט פאר אלע צוהערער

גמילות חסד מיט יעדען אוהן איין אונטערשיד אין בודאפעסט

דער באבובער רב שליט"א האט אסאך עוסק געווען, אין גמילות חסדים, כאטש דאס איז נישט געווען זיין וואהנארט, ער האט פערזארגט משפחות, יונגעלייט, בחורים, זייערע מינימאלי בעדערפענישען, פון פיל כבוד וואס מען האט איהם געגעבען, האט מען רעספעקט געהאט פאר זיינע פערלאנגעניסע, קיין ווינדער דאס אין אזוין טונקלע צייט, אלע פליטים זענען געבליבען אוהן א דאך איבער דעם קאפף, אוהן מיטלען זיך צו מינימום ערנעהרען, וואס פאר א גמילות חסד איז דאס געווען, אוהן א שיעור, אויך מיך האט ער פערזארגט מיט שלאפען, ביי איין יונגערמאן א חסיד ר' הירש מארין ע"ה

איך האב געארבייט אין מיין פאך אלס זייגערמאכער 5 טאג אין די וואך, און איך האב נישט באדארפען אונצוקומען צו שטיצע און הילף פאר מיין אויס האלטען זיך, איך האב נאך אוועק געגעבען פון מיר אסאך פאר אנדערע

ווי איין אורח ברענגט העריין איין אורח

א ספעציעלע מצוה איז מיר אונטערגעקומען, איך האב מיר אפילו דאביי איינגעשטעלט דאס לעבן, מיט מסירות נפש, עס איז געווען א בחור וואס איך האב איהם קענען געלערענט אין צ'עכין ער האט געהייסען אברהם פעלדמאן פון טאפאלטשאן, און וועז איך בין געווען אין צ'עכין האבן מיר זיך געחאבערט

אין די קורצע צייט פון 2 וואכען, נאך א קורצע צייט איז ער אנטלאפען פאן צ׳עכין, און איז אונגעקומען קיין בודאפעסט, ער האט קיינעם נישט געהאט קיין חברים קיין בעקאנטע, אין שטאדט

צ׳עכישע יודען האבן געהאט נאך גרעסערע פראבלעמען ווי די פוילישע יודען אין אונגארן, ווייל די פוילישע יודען ביז די גזירות פון די נאצים זענען אונגעקומען קיין אונגארן, זענען זיי געווען באשיצט פון א בעוועגונג וואס האט זיך געפופען קעאוק, דאס איז געווארען אונטער געשטיצט פון וועלטלעכין רויטען קרייץ, און מען האט זיך געקענט ארום דרייען אין אונגארן מיט זייער פאספארט, אבער די צ׳עכישע יודען האבן געמוזט לעבן אין אונגארן בעהאלטענע הייט, מען האט דאס געפופען טמיר ונעלם, און קיינער האט נישט געוואלט איינשטעלען דאס לעבן צו האלטען א צ׳עכישען יוד

ער האט מיך געפונען, און איך האב איהם אריין געגומען, צו מיר אין שטוב העריין, און איך האב מקיים געווען אזא שווערען הכנסת אורחים 2 חודשים, דאס איז געווען פערבונדען ממש מיט סכנת נפשות, ווייל וועהמען מען האט געכאפט פון די צ׳עכישע יודען אפילו אין בודאפעסט האט מען זיי, און דעם וואס האט זיי געהאלטען, ארעסטיערט, אין די תפיסה, אלץ פוליטישע פערברעכער, און מען האט זיי געפאניגט שווער און ביטער

די סבה דערפון איז געווען ווייל די 2 מדינות צ׳עכין און אונגארן האבן געהאט צו טוהן צווישען זיך אסאך מאל איבער טעריטאריע וואס איינער האט געהאט טענות צום אנדערן אז עס געהערט איהם, איז געבליבען ביי זיי א טיעפע פערביסענע שנאה, און זיי האבן נישט געוואלט איינער דעם אנדערען אופטרעטען, און קיין מאל איז נישט געווען צווישען זיי פרידען

אין פייער און אין וואסער

אין די צייט ווי א. פעלדמאן איז געווען מיט מיר, האב איך איהם געמאכט א גוישע קענקארטע, און מיט דעם פאספארט איז ער געפאהרען פאר מיר, און איז אונגעקומען בשלו' קיין ארץ ישראל, נאכדעם ווי איך בין אונגעקומען קיין א"י, האבן מיר זיך צוזאמען געטראפען, ער האט חתונה געהאט אין א"י און נאך אפאהר יאהר איז ער געפאהרען קיין קאנאדה אדער אמריקה, כאטש איך דערמאן שפעטער דעם ענין אין קורצען, איז ווערט זיך צו דערמאנען יעדען פרט און איינצעלהייטען פון אזעלכע פערוויקעלטע און שווערע צייטען

אויסער געווענליכע אנשי מעשה אין בודאפעסט

אין בודאפעסט,האבן מיר פליטים געהאט איין אויסער געווענליכען הכנסת אורחים, געהייסען האט עס, אז דורך זיי, באקומען מיר בריף פון די גאנצע וועלט, פון ווי יעדער האט געהאט איין קרוב, אדער גוטע פריינד, די בריף זענען געווען אדרעסיערט אויף אונזערע אמת'דיגע נעהמען, און מיר אלע האבן געטראגען גוישע נעהמען

דער יוד האט געהייסען ר' שלו'ם גרינפעלד וב"ב ע"ה הי"ד, און מיט זייער תמימות האבן זיי מסכים געווען, צו מאכען דעם גמילת חסד, און זיי האבן זיך איינגעשטעלט, אוהן צו מאכען א חשבון, וואס עס קען ארויס דערפון, ווייל די פוליס איז געווען זעהר א שטרענגע, און די שפיצלער האבן דאס טאקע אין דער ענדע געפונען, אזוי ווי איך וועל דערציילען שפעטער, אבער אין אמת'ן געזאגט, איז דאס געווען א ווארעם הויז פאר יעדען איינעם וואס ער האט נאר בעטרויטען זייער שוועל

אין פייער און אין וואסער

ווען, מיר זענען געקומען פרעגען אויף פאסט, אויב עס איז עפעס אונגעקומען, האבן זיי ביידע קיינעם נישט הערויס געלאזט, אוהן מען זאל מוזען עפעס טרינקען, און אוהן מען זאל מוזען טועם זיין עפעס, און אלעס מיט א גוט הארץ, און אלע מאהל מיט אפאהר גוטע, און וואראמע ווערטער, דאס איז געווען אונזער חלק אלע מאל ווען מיר זענען נאר געקומען אין דעם הויז העריין

איינמאל איז פערלוירען געווארען די פערבינדונג, און מען האט מעהר נישט באקומען קיין שום פאסט, ביז מען האט זיך דערוויסט אז די שפיצלער פוליס האבן אויס געפונען אז די אלע נעהמען עגזיסטירען נישט, און זיי זענען נישט געמאלדען אויף די פאליס, און אזוי האבן זיי אונגעהויבען צו פארשען אויף אונז, וועהר די מענשען זענען א.א.וו.

דער ערשטער שריט איז געווען דאס זיי האבן געשיקט זייער טאכטער מרת שרה תחי׳ צו די פוליס, און ווען זיי האבן זיע געפרעגט, פון וועהמען די בריעף זענען, האט זיע געענפערט פון חתנים, און זיי האבן איהר צוריק געגעבען דאס גאנצע פעקל בריעף, און דאס איז געווען א גרויס נס אז עס האט די גומלי חסד גאהר נישט פאסירט, אויף אזעלכע יודען קען מען זאגען מיטין פולען מויל דאס זייער יראה און זייער צדקת בלייבט אויף שטענדיג, זייער דערמאנן זאל זיין געבענשט

זיי האבן איבער געלאזט וואהלע און טייערע דורות ישרים וואס גייען אין זייערע הייליגע ווענען

איך וויל איבער האקען אויף א ווייל בשעת ווען איך שרייב איבער , מיינע זכרונות פון איין אונגעמעקט פאפיר,

קוים מען קען איבערליינען, וואס איך האב עס געשריבען פאר 43 יאהר צוריק, און מיט גרויס אונשטרענגונג האב איך מצליח געווען צו זאמען מיט מיין אורימען זכרון ארויף צו ברענגען די מינימאלע געשעהענישען, געפון איך מיך אין אמעריקא ביים באבובער רבין כ"ק אדמו"ר שליט"א, וואס ער איז אויך איין עדות אויף די גומלי חסדים וואס מיר זענן געווען צו זאמען אין די שווערע צייטען, פיהל איך א זכות צו דערמאנען איינעם פון זיינע תלמידים שוין דא אין אמעריקא, ה"רר יצחק דאוידאוויטש וב"ב נ"ו דער איידעם פון הר"ר חיים ישכר דוב גרינפעלד נ"ו דער זוהן פון ר' שלו'ם ע"ה, ווי אזוי זיי גייען אין די טריט פון זייערע אבות, און האבן ליב צו טוהן חסד, בסבר פנים יפות, און דאס האט מיר גאהר געשאפען צו פרידענהייט און ספעציעלע פרייד, אז זייערע קינדער און קינדס קינדער,שעפפען פון די זעלבע ברינע וואס זייערע אבות, איך ווינש זיי אלע זיי זאלען זיין געבענשט מיט די ברכה פון לא ימוש וכו' עד עולם

דער ראש הקהל פריידיגער און זיין אונטער שעצען

מיר זענען אדער געקומען אין ביהמ"ד העריין אלע האבן שוין געווסט אז די דעדעקטיוון האבן געכאפט די בריף, איז ארויס געשפרונגען דער ראש הקהל און האט אונגעפאנגען צו שרייען גאהר הויך, וואס פעהלט ענק דא! און וואס בעדארפט עטץ נאך פערבינדונג קיין ארץ - ישראל

מיר האבן געשוויגען, ווייל זיי האבן נישט געגלייבט וואס עס האט פאסירט מיט אונז, און זיי זענען געווען זיכער, אז אין אונגארן וועט דאס נישט פאסירען, יעדען פאלס נישט דאס וואס האט פאסירט אין פולין, און אין אנדערע לענדער ווי די דייטשען האבן נאר העריין געטרויטען, אין גאנץ אירופה

אין פייער און אין וואסער

וועד הצלה און די דרשה פון באבובער רבין שליט"א

מ'האט געשאפען א וועד הצלה האבען די משתדלים געבעטען דעם רב שליט"א ער זאל מחזק זיין דעם וועד און כלל יודען מיט א דרשה, צווישען אלעם האט ער געזאגט אויף א פסוק אין קהלת ט' ב', כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה וכו', איז שווער, וועלכע נעץ איז גוט, עס איז דאך זיכער וועד עס ווערט געפאנגען אין א נעץ איז זעהר שלעכט, דעמולסט וואס איז שלמה המלך'ס כוונה, האט ער געגעבען צו פערשטיין ווען מ'פאנגט פיש אין א נעץ ווי דאס וואסער גייט אדארך דעמולסט פיהלען זיי נישט אז זיי זענען געפאנגען.

אזוי האט ער געגליכען דעם קיבוץ יודען אין אונגארן אז זיי זענען אין א שלעכטע נעץ, זיי פיהלען נישט אז זיי בעדארפען זיך ראטעוון אויך אונס האבען זיי אויף געהאלטען פון ראטעוון, און געמיסערט וואס פעלט אייך דא וואס ס'וועט זיין מיט אונס וועט זיין מיט אייך, זיי האבען אונס נישט געגלייבט וואס מיט אונס האט פאסירט.

די וואס האבען געהארכט צו זיינע ערענסטע ווערטער כדי מציל זיין יודישע נפשות, האבען זיך טאקע געראטעוועט, און די וואס האבען אונטער געשעצט זיין השתדלות, זענען בעציגט געווארען שפעטער דאס זיי

האבן בעגאנגען איין פעהלער, וואס זיי האבן אונז נישט געגלייבט, און זיי האבן ספעציעל געלויבט דעם רב שליט"א אויף זיין שיינעם און שטארקען כאראקטער און כח השפעה

נאך האט דער רב שליט"א געזוגט אין די געלעגענהייט, אויף די משנה איזהו מקומן של זבחים, אין אלטען קב הישר ווערט געברענגט אז דאס וואס שטייט מצפון תיפתח הרעה , איז די כוונה, צו פולין, האט דער רב שליט"א געטייטשט, איזהו מקומן של זבחים? ווי איז דאס ארט פון די געשאחטענע און געהארגעטע? סיי פון די קדשי הקדשים, מיינט מען די יודען שומרי תורה ומצוות, און הייליגע יודען, שחיטתן בצפון זענען זיי אומגעקומען אין פולין, סיי פר ושעיר, איז די כוונה, פושעים, אזוי ווי עס ווערט געברענגט אין ספרים אז שעיר איז עשו, של יום הכפורים, אפילו זיי, האבן אויך געהאט א כפרה, ווייל שחיטתן איז אויך געווען בצפון אין פולין, אין אזוי זענען זיי אויך געווארען קדושים, אזוי ווי יעדער ווייס, אז פון אלע אירופעישע לענדער האט מען געפיהרט די יודען קיין פולין אין דארט האט מען זיי אומגעברענגט אויף קידוש השם

דער רב שליט"א האט צו געגעבען כדי מחזק צו זיין דעם וועד הצלה, וואס איז דעמולסט געגרינדעט געווארען, צו העלפען אלע יודען, וואס פאר איין הילף זיי פערלאנגען, אם נתן עכב, מיט דעם וואס מען געבט צדקה, האלט מען אויף שלעכטע גזירות, אם לא נתן, לא עכב ח"ו ודפח"ח

מען ארעסטיערט מיך, מיט ר' הירש מארין ע"ה

ווען איך בין געשלאפען ביי ר' הירש מארין ע"ה, לויט דעם

קצח אין פייער און אין וואסער

געזעץ אין אונגארן האט מען נישט געמעגט באנעכטיגען א מענש אוהן צו מעלדען אוף די פאליציי, און זעהט אויס, אז עמיץ האט געמאסערט פאר די פאליציי אז דא שלאפט א פרעמדער מענש אוהן פאפירען געזעצלעכע און אין מיטין די נאכט זענען אונגעקומען אין שטוב העריין פאליציי , און אונז ביידע אויפן ארט ארעסטיערט, אין איין קרימינאל אין שטאדט, עס האט געהייסען טאלאנז - האז , ביז די שטאדט'ס יודען, האבן זיך אויף געווועקט צום ענין , נאך ווי עס איז אדארך געגאנגען אסאך וואכען, האבן זיי אונז בעפרייט מיט אסאך געלד

די היטערס פון קרימינאל, האבן נישט פערפאסט קיין שום געלעגענהייט, פון מיר און אנדערע יודען צו שפעטען, חוזק צו מאכען, וועז ס'איז זיי נאר איינגעפאלן, דאס האט געקענט זיין איינער, און אויך 10, איינער נאך דעם אנדערן, פלוצלינג אין מיטין די נאכט, האבן זיי מיך אויפגעווועקט, און זיי האבן מיך געהייסען מאכען פערשידענע קונסטן, און געשטאנען געלאכט און חוזק געמאכט, אלץ, ווייל איך בין א יוד, אדער האבן זיי מיך ענומען אין מיטין טאג צווישען אנדערע העפטלינגער ארעסטאנטען און זיי האבן ערלויבט אלע זאלען חוזק מאכען פון מיר, און פארשעימט מיך מיט זעהר אנידעריגע אינטעליגענץ, כאטש עס זענען געווען קרימינעלע אויסער די שטאדט, אויך ווייט און אויך אין איין ערגערען צושטאנד, טראץ דעם האט דאס קרימינאל געהאט איין שלעכטען נאמען און זיי האבן זיך אויסגעצייכענט מיט זייער רשעות

דער צושטאנד האט מיך זעהר אונטערדריקט, ווי גלייך עס איז אדארך געגאנגען אויף מיר אזוי פיל צרות מיט געפאהרען, סכנות, אויף מיין לעבן, און מיט גרויסע נסים בין איך געראטעוועט געווארען איינער פון די גאנצע פאמיליע בין איך אויף'ס נייי אריין אין קלעם פון יסורים און אנגסטען כאטש די

אין פייער און אין וואסער

סכנה פון פערניכטען איז דא אין דעם מאמענט נישט געווען, ביז די נילאשים האבן אויף געהויבען זייער קאפף נאך דעם ווי די דייטשען זענען אריין מארשיערט קיין אונגארן, אבער זיי האבן געוויסט שטארק צו פאניגען, און קומענדיג פון אזוין גיהנום, איז פיל פאכעג, מעהר שווער אויס צו האלטען

אבער דאך טאר מען זיך נישט בעקלוגען, ווייל אין אמת'ן ווייסען מיר אליין נישט, אויף וואס זיך צו בעקלוגען, מיר זענען דאך יודען, און די תורה לערנט אונז, אזוי ווי מען בעדארפט צו לויבען און דאנקען אויף גוטס, דארף מען אויך דאנקען אויף שלעכט'ס, בפרט אז דאס איז דאס בעסטע פון שלעכטען, מיר מוזען אונזער מחשבה אלע מאהל געווייגען, אז תמיד קען זיין ערגער, און בעיטען רחמים און חסד פון באשעפער דאס שלעכטע זאל פעריבער גיין

איין לעבענס צייכען פון מיין שוועסטער'ס קינד 1 1/2 יאהר אלט

אין די צייט וואס איך בין געווען אין קרימינאל, האב איך דערהעירט, אז מיין שוועסטער'ן זוהן צבי יהודא פרייס איז געקומען קיין צ'עכין דער סימן איז געווען, איך זאל וויסען זיכער אז דאס איז מיין שוועסטער'ס קינד , ווייל דאס קינד האט דאך נאך נישט געקענט רעדען, דאס מען האט געהערט אז מען רופט איהם דז'ובעק דאס איז געווען זיין מוטערס צו נאמען, מיט די זעלבע ידיעה האט מען מיר צו וויסען געטוהן, אז א גוי'ה האט איהם געברענגט צו די פוילישע - צ'עכישע גרענץ, דעמולסט איז ער געווען 1.1.2 יאהר אלט, און זיע האט איהם איבערגעגעבען שמוגלערס זיי זאלען איהם אריבער פיהרען די פוילישע צ'עכישע גרענץ, די שמוגלער'ס האבן

אויסגענוצט די געלעגענהייט, דאס זיי האבן צו טוהן מיט א קליין קינד, און דאס געלד האבן זיי שוין זא ווי זא באקומען, און קיינער וועט נישט וויסען און זעהן, און זיי האבן דאס קינד איבערגעלאזט אין וואלד

דאס קינד וואלט אויסגעגאנגען חלילה פון הונגער, פון דארשט, פון קעלט, פון חיות, אדער סתם מערדער, און קיינער וואלט נישט געווייסט, אבער דער אייבישטער זעהט און ווייס, און ער איז מסבב סיבות, האט זיך צוזאמען געטראפען, דאס א גרופפע יודען זענען אדארך געגאנגען די גרענעץ אין דעם זעלבען וועג, און זיי האבן געטראפען דאס קינד ליגען אויף די ערד אין וואלד ווי 1 שענקעל פון פוס איז פארברענט, פון דעם וואס מען האט איהם נישט ריין געמאכט, עס האט אויס געזעהן אז דאס קינד איז דארט געלעגען 2 טאג

מען קען זיך לייכט פארשטעלען ווי אזוי דאס קינד איז ניצל געווארען פון חיות פון וואלד, ווי זעלטען עס גייט אדארך א מענש, נישט רעדענדיג פון עסען און טרינקען

אזוי ווי די יודען האבן געזעהן אז דאס קינד איז געמאלעט א ברית מילה כדת, האבן זיי איהם מיט געגומען מיט זיך, און האבן איהם אדארך געפיהרט די גרענעץ ביז זיי זענען מיט איהם אונגעקומען אין די שטאדט מיקולאש, דארט האט מען דאס קינד איבער געגעבען צו א יודישע משפחה, אונטער דעם נאמען בערגער, ביז דעם ווייטערען טראנספארט וואס די דארטיגע יודען האבן פערזארגט אלע יודען וואס זענען אונגעקומען קיין צ׳עכין פון די פליטים, זיי זאלען קענען אריבער גיין די גרענעץ פון אונגארן

צבי יהודה פרייס הלוי

די פאמיליע בערגער האבן געהאט בעקאנטע, אדער פערוואנטע וואס זיי האבן געפלעגט צו בעזוכען ביי זיי אפט, זיי האבן געהייסען וועבער, ער האט אונגעפיערט די סקאדא ווערק פאבריק, אין צ'עכין דארט האט מען פאבריציערט וואפען און פערשידענע מאשינען און קארס, וועז די פרוי וועבער, איז העריין געקומען צו די בערגער'ס, האט דאס קינד געשריגען מאמא , און זיי האבן נישט געהאט א זוהן נאר א טאכטער, האט זיע געבעיטען דאס קינד פאר זיך מען זאל עס איהר געבען

דארט האט זיך געפונען מיינ'ס א שטאדטס מאן שלמה

גרייבער וואס ער האט אויף זיך געגומען צו זיין פעראנטוואַרטליך אוף דעם קינד, און די מיסיס וועבער האט זיך שטרענג געוואנדען צו איהם, מען זאל דאס קינד איהר געבען צום אויפציען, אין פאל מען וועט עס איהר נישט געבען, וועט זיע איבערגעבען אלע יודען אין שטאדט, פאר די דייטשען, און טראץ אלע בקשות וואס מ׳האט זיי געבעטען אז עס וואלט א פעטער פון דעם קינד, דאס קינד צו באקומען, ער איז א ברודער פון קינד׳ס מוטער, האט גאהר נישט געהאלפען, און מען האט געמוזט איהר געבען דאס קינד

ווי פיל בעמיהונגען איך האב געמאכט, האט גאהר נישט געהאלפען, איך האב געשיקט ספעציעלע שליחים, וואס זיי האבן צו געשריבען אין זייער פאספארט דאס קינד מיטין נאמען, כדי איהם אריבער צו ברענגען קיין אונגארן לעגאל, און זיי האבן דאס קינד פאר קיינעם פאל נישט געוואלט געבען, אויך די קהלה אין בודאפעסט, האט געפריבט צו אינטערוועניירען, און אויך זייער אונשטרענגען האט נישט געהאלפען

מיין בעפרייען פון תפיסה און חאפען מיך דורך אנילאש און דאס אוועקלויפען פון בודאפעסט

דערווייל איז געקומען די צייט און איך בין ארויס פון קרימינאל, איך האב גאהאט א פריוואט קוואטיער ביי איין משפחה, איך האב געארבייט אלץ זייגערמאכער ביי פירמה היידען, איינס פון די גרעסטע יובילער געשעפטען אין בודאפעסט, מיין אויף אינטהאלט אין בודאפעסט איז אין גאנצען געווען איין האלב יאהר, ביז די דייטשען זענען אריין קיין אונגארן

גייענדיג אוהן צו בעמערקען, אין מיטין טאג אין די גאס, האלט מיך אויף א דייטש, און וויל מיך לעגעטימירען, און איך האב איהם געוויזען מיין פוילישע לעגיטימאציע אלץ גוי, און ער קוקט אהין און אהער, ער מישט פון פארנט ער מישט פון אונטען, און ער גיבט מיר צוריק דעם פאספארט, און ער זאגט צו מיר די קומסט מיט מיר און מיר וועלען זעהן אויב די ביסט טאקע א גוי

קודם כל איז געווען פאר מיר און פאר אסאך טויזענדטער יודען א גרויס גליק, דאס ער האט מיר צוריק געגעבען דעם גוישען פאספארט, ווייל איך האב עפיס אנדערש נישט געהאט אלץ פאספארט נאר דאס, און אויסער דעם, וואלט איך מיך נישט געקענט ריהרען, ווייל אויף יעדען שריט האט מען זיך געקענט רעכטען אוף איין פאליס אדער איין מיליטעריסט, ער זאל פערלאנגען זיך צו לעגעטימירען, און דא האב איך געמוזט אנטלויפען פון שטאדט צו שטאדט און איך האב געמוזט ניצען די באהן, דארט זענען זיי געווען ספעציעל וואכענדיג, ממילא איז דער פאספארט געווען פאר מיר דאס איינציגע מיטעל וואס איך האב געהאט אויס-זיכטען זיך מיט דעם צו ראטעווען

און פאר א סאך טויזענדטער יודען, איז דאס אויך געווען א גרויס גליק און א רעטונגס מיטעל, ווייל פון מיין פאספארט האב איך נאך געמאכט פאר אזוי פיל יודען גוישע פאספארטען, וואס זיי האבן זיך געקענט מיט דעם בעווען, וואס אלץ יוד זענען זיי געווען בעגרענעצט, און מען האט נישט געקענט ארויס פון דעם וואהנונג'ס פלאץ וואס יעדער יוד האט זיך דעמולסט געפונען, און מיט מיינע פאספארטען, האט מען זיך געפילט זיכער, ווייל אין דורך שניט, האבן זיי נישט פערשטאנען אויב דאס איז ריכטיג אדער עס איז נאך געמאכט, עס האט פאסירט וואס מען האט געטראפען אויף ספעציעלע ראפאניערטע רשעים, וואס זיי האבן

יעדען פאל׳ס געבאדערט אפילו וועז מען וואלט געהאט ריכטיגע פאספארטען, ווייל זיי האבן דערקענט א יוד

איך בין געגאנגען מיט איהם 2 בלוק ביז א קארנער וואס גרענעצט מיט די גאס ווי איך האב געוואהנט און געארבייט, און איך בין מיט איהם געגאנגען ביז די העלפט פון קומענדיקען בלאק, כדי איך זאל האבן א ביסעל צייט נעלם צו ווערען פון עהם, דעמולסט האב איך אויס געטוהן מיין קארט, א וואראעמען דריי פערטל מאנטעל, וואס איך האב מיט געגומען פון די היים כדי עס זאל מיר זיין לייכטער צו אנטלויפען און דאס האט מיך אימער דערוואראעמט אין די קעלטען, און האב איהם אוועק געווארפען און אנטלאפען

ווי איך האב געוואהנט, האב איך שוין נישט געקענט העריין לויפען, אוהן ער זאל מיך זעהן, אדער עס איז מיר געלונגען העריין צו לויפען אין געשעפט פון היידען, ווי איך האב געארבייט, ביז איך האב געזעהן אז ארום און ארום איז שטיל פון די שרצים, בין איך הערויף אין מיין שטוב און האב מיר גענומען די תפילין מיט אפאהר קלייניגקייטען, און בין אריבער געגאנגען שלאפען צו מיין חבר איינהארן ע״ה הי״ד, א געבוירענער אין בודאפעסט, ער איז נעבעך דעטרינקען געווארען אויפן וועג קיין ארץ ישראל אויף די שיף וואס איך האב אויך געזאלט פאהרען

באלד צו מארגענס האב איך מיר גענומען די תפילין אין די האנד העריין מיט אפאהר מינימאלע זאכען, ווייל מיט פעקלעך איז געווען באלד אויפפאלענד, און פארדעכטיגט און עס איז געפאלן א חשד, און בין געפאהרען מיטין צוג קיין גראס-ווארדיין דאס איז געווען אין די ריכטונג פון רומעניען, איך בין איינגעשטאנען אין גראס-ווארדיין ביי ר׳ ליפא

לעבקאוויטש ע"ה, נאך א טאג צוויי, האט מען שוין געהערט אז מען מאכט אויך דא אין שטאדט איין געטא

באלד האב איך געזוכט א וועג צו שווערצען די גרענעץ ווייטער

באלד האב איך געזוכט א וועג ווי אזוי זיך צו שיצען, ביז מען וועט קענען אדארך גיין די גרענעץ קיין רומעניען, איך האב מיר צו גענומען א חבר לייזר רובין ע"ה א צאנזער אייניקל, עס איז אונז איינגעפאלן הערייַן צו גיין אין א פריזעיר געשעפט, און זיך לאזען אופשהרען, און איך האב איינגעשטעלט, און האב איהם געפרעגט אויב ער ווייס נישט צווישען זיינע בעקאנטע, איינער זאל אונז ביידע וועלען איבערנעכטיגען אפאהר נעכט, און אין די זייט, איז געזעסען א גוי, און פרעגט איהם אונזער פראגע, און דער גוי האט באלד מסכים געווען, דעמולסט וואלטען מיר איהם אויס, ביז ער ענדיגט זיך אויך אופשהרען, און מיר גייען מיט איהם אהיים, און ווי פיל ער האט פערלאנגט האבן מיר איהם בעצאהלט, דארט זענען מיר געווען 2 וואכען

טראץ סכנת נפשות האבן מיר געפייערט פסח צווישען יודען כדת

דערווייל האט זיך דערנעהנטערט דער יו"ט פסח, כאטש ס'איז געווען דאך סכנת נפשות, האבן מיר בעשלאסען, אז כל זמן ס'איז דא אין די געגענט א יוד, וועלען מיר נישט איבער בלייבן פסח ביי א גוי, און מיר זענען ביידע הערייַן אין שטאדט

דאס געטא איז שוין געווען ארום גערינגעלט, און מיט שווערע

מיע האבן מיר זיך העריין באקומען, מיר זענען ארויף אויף א בוידעם דערמיט מיר זאלען קענען זעהן וואס עס טוט זיך, מען האט ארויס געקוקט פון די פענסטערלעך פון אלע זייטען אויף דעם בוידעם, און אזוי זענען מיר געשפרונגען פון הויז צו הויז, ביז מיר זענען אונגעקומען צו ר' ליפא לעבקאוויטש ע"ה, און דארט האבן מיר געפייערט דעם חג הפסח צוזאמען מיט כ"ק אדמו"ר מהור"ש מבאבוב שליט"א מיט די גאנצע משפחה

תיכף נאך פסח האבן מיר באקומען איין פערבינדונג צו שמוגלערס, און זיי האבן אונז געפיהרט קיין עראד, דאס איז געווען אין די צייט וואס האט געהערט צו רומעניען, די שמוגלער'ס האבן אונז איבער געלאזט א גאנצע נאכט אויפן באנהויף, יעדע רגע איז ביי אונז געווען א טאג, פון פחד פון א איבעראשונג, ביז די דארטיגע יודען זענען אונגעקומען, און זיי האבן אונז געזומען אין שטאדט העריין

אוף דעם באנהויף האבן מיר זיך געטראפען מיט נאך יודען פליטים אזוי ווי אונז, און איינער האט געזאגט צום צווייטען, מען זאל נישט רעדען כדי מען זאל נישט הערען אונזער שפראך, עס איז געווען גענוג פחד, אבער נישט מעהר אזוין פורכטבאהרע פחד אזוי ווי מיר האבן געהאט אין פולין, אדער אזוי ווי אין קאשוי אונקומענדיג איבער די אונגארישע גרענעץ פון צ'עכין אין פולין

פאמיליע פארקאש און זייערע גוטע מעשים און חסדים

אין עראד בין איך איינגעשטאנען ביי ר' מרדכי פארקאש נ"ו, מיט זיין פרוי, זיי האבן געהאט 2 זוהן, איך האב מיך ביי זיי

געפילט אזוי ווי אין די היים אמאל, די גאנצע משפחה האט מיך זעהר מכבד געווען, איך האב פון זיי זוכה געווען א היפשע פאהר וואכען, צו א הערליכע און ווינדערליכע הכנסת אורחים מיט פיל ליבשאפט, צו אלע שמחות וואס זיי זענען געווען אייגעליידענט, האבן זיי מיך, מיט געגומען, אזוי ווי זייערע אייגענע קינדער, און ביי יעדע געלעגענהייט האבן זיי מיך מכבד געווען צו זינגען באבובער זמירות אין לשון הקודש און אויך אין יודיש, גלייכצייטיג האב איך זוכה געווען זיי צו בעשיינען, און אויך די בעלי שמחות, מיט דעם אליין האב איך געזעהן חסדי ה', אז נאך אזוי פיל צרות און פחד מיט שבעה מדורי גיהנום וואס איך בין אדארך, און איך האב נאך געקענט זינגען שבחים לה' אלוקינו, און מעורר זיין נאך אנדערע זיך צוזאמען פרייען

איך האב געפעלשט גוישע דאקומנטען אוהן געלד אויך דא

איך האב נאך געמאכט אין עראד פאלשע גויעשע פאפירען

אזוי ווי אין בודאפעסט, און אין גראס ווארדיין, די ארבייט איז געווארען געמאכט בסודי סודות אין א צוגעמאכטע שטוב, פאר ווען די יודישע געמיינדע האט געהייסען מאכען, כדי זיי זאלען זיך קענען ראטעווען זייער לעבן ווען זיי זענען אין א סכנה

איך האב פון דעם קיין שום טובת הנאה געהאט חוץ די מצוה ב"ה

אין ארץ ישראל האב איך געטראפען אפאהר יודען וואס זיי האבן געגוצט מיינע פאפירען וואס איך האב זיי געמאכט, איינער האט

מיר אפילו צו געזאגט צו געפונען אין די היים זיין לעגיטימאציע וואס איך האב געמאכט, און ער וועט מיר דאס ווייזען, אזוי ארום זענען טויזענדטער יודען ניצל געווארען צוליעב מיינע קענקארטען אין אלע תפוצות ווי איך בין א דורך

פון עראד קיין בוקארעשט דורך פייער צונגען

פון דא, זענען מיר געפאהרען קיין בוקארעשט, מיר זענען געפאהרען מיט די באהן, מיר זענען געווען זיכער אז פון דאנעט ווועלען מיר פאהרען אוהן מיע און אוהן פראבלעמען, אזוי ווי ביז יעצט, א דערווייל קומען מיר אין האלבען וועג, סטאפט די באהן, און קען נישט וועיטער פאהרען, ווייל אין די שטאדט פלאיעשט האבן די רעפיינערען געברענט, נאך די באמבארדירונגען פון אמעריקה און ענגלאנד, און אויסער אונז פליטים, זענען געווען אויך טויזענטער מענשען, וואס זענען אנטלאפען פון זייערע הייזער

פון איין זייט איז די סבה געווען פאר אונז צום גוטען, ווייל מען האט נישט געקענט נאך קוקען צוישען אזוי פיל מענשען ווער ס׳איז א יוד ווער נישט, אבער פון די אנדערע זייט, זענען מיר געגאנגען א גאנצע נאכט, אויף וועגען וואס זענען קיין וועגען, טיעפע בלאטעס, און פערשידענע שטרויכלונגען, קעלט, און רעגען, ביז מיר זענען אונגעקומען צו די אנדערע זייט פון די שריפה

דארט זענען מיר ווידער ארויף אויף א באהן, און מיר זענען אונגעקומען קיין בוקארעשט

אין בוקארעשט האבן מיר געווארט א

אומלעגאלע עלי׳ה קיין ארץ-ישראל

אין בוקארעשט האב איך מיט אפאהר חברים געדונגען א שטוב פון א גוי, און מיר האבן געווארט אוף א שיף וואס האט בעדארפען אונקומען קיין קאנסטאנצה, און אונץ נעמען אומלעגאל קיין ארץ-ישראל, ר׳ יעקב גריפעל ע״ה פון ניו-יורק א באבובער חסיד, ער האט געפיהרט די אומלעגאלע עלי׳ה, עס האט געהייסען די שווארצע עלי׳ה קיין ארץ ישראל, זיי האבן געדונגען קליינע האנדעלס שיפען, וואס זיי זענען שוין מעהר נישט געווען נוצבאר ביי קאמפאניעס, א טייל פון די שיף האט מען אונגעפילט פריטשען איינס אויף דעם אנדערערן פאר פרויען מיט קינדער, דאס הייסט צוזאמען געקלאפפט פון ברעטער מען זאל קענען דארויף שלאפען, און אלע זענען געשטאנען, אדער אויף די ערד פון דיע שיף געזעסען, און מען האט עס מעהר וועניג צו געגרייט צו פיהרען עולים, און אזוי האט מען אונז אריין געשטאפט ווי פיל עס איז נאר אריין, בהמות פיהרט מען אין א בעסערען צושטאנד אין אלע הינזיכטען, מעהר היגיעניש, מעהר ברווח

פון איין זייט איז דאס געדרענגעניש געווען אזוי גרויס, און אזוי בעדראהעט די שיף זאל נישט זיין צו טיעף אין וואסער, דעמולסט איז די סכנה די שיף זאל פון זיך אליין חלילה אונטער גיין, אסאך גרעסער

אבער פון די אנדערע זייט האט מען געהאט א גרויסע אינטערעסע צו ראטעווען נאך א יוד און ספעציעל, און די גרעסטע אינטערעסע, עס זאל צו קומען אין ארץ-ישראל נאך א

קיין שום איינער וואלט נישט געגלייבט, און וועט קיין מאל נישט גלייבען, וועז מען זעהט די טיפקייט ווי די שיף איז געגאנגען אין וואסער, אז זיע איז אדערך דעם שווארצען מעהר, פון רומעניען ביז טורקיי, אויסער געווהנליכע וויגדער זענען דאס געווען, אז דאס וואסער איז געווען רוהיג אין די נאכט, און אזוי איז מען אדערך בשלו׳

ווען חס ושלו׳ דער ים וואלט געשטארעמט, מיט די קלענסטע כוואלעס וואלט זיך די שיף אונגעפילט פיל מיט וואסער, און מיר וואלטען זיך ח״ו אלע דעטראנקען, מיר האבן ביי דעם געזעהן גרויסע חסדי שמים

די קורצע צייט וואס מיר זענען געווען אין בוקארעשט, האבן מיר געגעסען שבת ביים בעהושער רעבין שליט״א עס איז דארט געווען א אפען הויז פאר אלע פליטים, און מיר האבן זיי אויך דעפרייט מיט זינגען זמירות שירים ותשבחות פון באבוב, אין לשון הקודש און אויך אין יודיש, עס איז שווער צו געבען צו פארשטיין וואס, און ווי פיל עס איז ווערט געווען אין די צייט א יודיש הויז, וואס מען האט געקענט אריין גיין א ברכה צו מאכען

ביים בעהושער רעבין שליט״א

די בעהושער רעבעצין זי״ע האט צו געגרייט דעם גאנצען שבת, עס איז נישט געווען מען זאל קענען ארדערן עסען אויף שבת, און פאר איהר איז גאהר נישט שווער געווען, וועז עס איז אפילו צו געקומען נאך א יוד, אדער נאך אפאהר יודען, זייער ווארעם הכנסת אורחים איז נישט געווען צו בעצאהלען אין אזאלכע קריעגס צייטען ווי קיין איין מינוט איז מען נישט געווען זיכער מיט דעם לעבן

ווי לאנג מיר האבן זיך אויפגעהאלטען אין בוקארעשט, זענען כסדר געווען אלארמ׳ס בייטאג און ביינאכט, די אמריקאנער און די ענגלענדער האבן באמבארדירט איינער בייטאג, און איינער ביינאכט, מיר זענען געלאפען אריין אין שיץ קעלער, אסאך מאל אויך אין שטאדט׳ס קעלער, דארט האבן זיך צוזאמען געקומען א פאהר הינדערט מענשען, אין איינמאל אין פריוואט קעלער אין הויז, צום שלוס זענען מיר שוין מיעד געווארען, און מיר זענען געבליבען אויף די שטיגען, און נאך שפעיטער אין די בעטען, און מיר זענען נישט געגאנגען אין קיין שום פלאץ, ווייל יעדע קורצע צייט איז געווען א אלארם

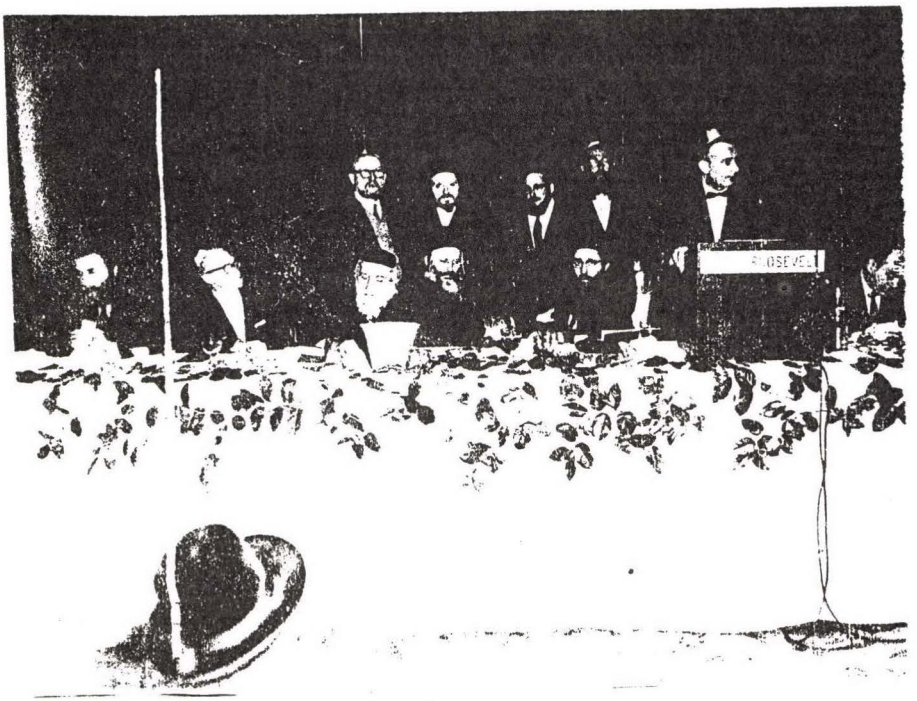
מיין געפיל, האט מיך גערואטעוועט פון א זיכערען טויט

פלוצלינג האב איך געהערט דאס מען האט מיך העריין געשטעלט אין די ליסטע פון די שיף קאזבעק צו פוהרען קיין ארץ-ישראל, און איך האב מיך צוגעגרייט מיט אלעמען, כדי איך זאל קענען פאהרען קיין קאנסטאנצע דאס איז געווען דער שיפס האפען אין רומעניען, עס איז דעמולסט געווען א גרויס גליק פאר דעם וועלכער האט זיך געקענט ראטעווען פון פייער, אפאהר שוען פאר דעם ווי מיר דארפען ארויס פאהרען קיין קאנסטאנצע, האט מען מיר אונפערהאפט צו וויסען געטוהן אז ס׳איז נישט דא קיין פלאץ פאר מיר אויף די שיף, און איך וועל פאהרען מיט איין אנדערע שיף אפאהר שעה שפעיטער מיין הארץ האט מיר געזאגט און איך האב נישט מסכים געווען צו פאהרען מיט א אנדערע שיף, אזוי ווי זיי האבען געזעהן אז איך האלט מיך ביי מיין דעה, האבען זיי קיין ברירה געהאט און האבען באשטעטיגט מיין פאהרען מיט די שיף קאזבעק.

דער בעהושער רבי שליט"א טרינקט לחיים מיטין באבובער רבין שליט"א

מיט דעם באבובער רעבין שליט"א צוזאמען מיט דעם רעבין ר' ברוך פון סערעט - וויז'ניץ זצ"ל ביים קומפלינגער רב הרב רובין זצ"ל אין בוקארעשט

צוויי א האלב וואכען אידער איך האב פערלאזט בוקארעשט, בין איך געווען צוזאמען אין איינעם מיט זיי, מיר האבן געגעסען צוזאמען ביי איין טיש, און שטענדיג האט מען געהערט דברי תורה, מעשיות פון צדיקים, און טרייסט מיט התחזקות

ליידער איז 1 שיף צווישען 3 וואס זענען שפעיטער געפאהרען אונטער געגאנגען

און ליידער די שיף וואס די דארטיגע אונפיהרער האבן געוואלט איך זאל פאהרען, האבן די דייטשען זיע דעטראנקען אין די וואסערען פון בולגאריען, דאס איז געווען איין שיף פון 3 שיפען וואס זענען געגאנגען צו זאמען זיע האט געהייסען מאוריציוס, אסאך פון די וואס האבן געקענט שווימען, און זיי האבן זיך געוואלט ראטעווען צו צו שווימען צו די אנדערע 2 שיפען, האבן די דייטשען ימ"ש געשיקט געשוהלטע הינט, און האבן זיי דעטראנקען, צווישען זיי זענען געווען מיינע חברים וואס מיר זענען געווען צוזאמען אויף די פלוכט, אויך דער בחור איינהארן, וואס איך האב מיך ביי איהם בעהאלטען 1 טאג אין בודאפעסט הי"ד

פאר דעם אפפאהרען פון די שיף איז מיין געזונד און אויך מיין פאהרען געשטאנען אין א סכנה

קומענדיג קיין קאנסטאנצע, דער שיפס האפען פון רומעניען, זענען מיר אונגעקומען פון אנפאנג נאכט, און יעדער איז געזעסען אויף זיינע פעקלעך, וואס יעדער האט זיך איינגעקויפט מען זאל האבן עפיס איבערצוטוהן, עס איז געווען דעמולסט א שרעקליכע קעלט, און ביים ים איז די קעלט נאך שטערקער געווען, און זעהט אויס אז איך האב מיך שטארק פערקיהלט, און איך האב באקומען איין שטארקען האלץ ווייטונג, פון שעה צו שעה איז מיר געווארען וואס אמאל שוועדער, איך האב געפילט אז איך בין אין א סכנה, א דאקטאר איז נישט געווען, רפואות מעדיקעישען איז נישט געווען, און איך בין

געווען זעהר בעזארגט פון מצב, צושטאנד, און איך בין געווארען אומגעדולדיג

פון אסאך ארום לויפען צו זוכען א עצה, האב איך געטראפען א יוד מיט א עצה, איך זאל שוועגקען דעם האלץ מיט נאפט, און ער איז זיכער אז דאס איז א רפואה בדוקה, בין איך ווידער ארום געלאפען זוכען נאפט, האב איך שוין אויסגעבעיטען אביסעל נאפט, האב איך ווידער נישט געהאט אין וואס אריין צו גיסען דעם נאפט, האב איך צובראכען א פלעשעל און געמאכט דערפון א כלי, און איך האב פון א שיפס קאפיטאן באקומען א ביסעל נאפט, און ב"ה נאך אפאהר מאל, האט מיר אונגעהויבען בעסער צו ווערען, איך האב מיר דאס מיט געגומען אויך אויף די שיף, און דאס האט מיך ממש מציל געווען, איך האב זעהר געדאנקט דעם בעשעפער, ווייל איך האב געפילט, אין וואס פאר איין געפאהר איך בין געווען, ממש סכנת נפשות עס איז זעהר שווער פאר צושטעלען יעדען געפאהר און סכנה, מען זאל קענען מיט דעם מיט לעבן, אזוי ווי דאס וואלט יעצט ממש פאסירט, און מיט אויסנאהם, ווען מען וויל פארשטעלען יעדען געפאהר און סכנה, פון געזונד וואס איז געווען פערבונדען און איינגעשטעלט מיטין לעבן

נאך מעהר אויף די אלע שפילצייגען וואס דער מזל, שיק זאהל, האט געשפילט מיט מיר, יא פאהרען, נישט פאהרען, און צעהנדליגער מאל וואס עס קומט פאהר, און וואס עס קען אלץ פאסירען, ווייל איז דען עמיץ געווען א נביא, ער זאל קענען זאגען, אז די שיף וועט אדארך גיין, און די אנדערע נישט, אדער אומגעקעהרט, אזוי קען איך עדות זאגען, אוף די אלע וואס זענען ניצול געווארען פון די פערשאלטענע דייטשע הענד ימש"ו, זענען געראטעוועט געווארען מחוץ לדרך הטבע, און נישט וואס א

גלייכער שכל קען פאר זאגען אדער פארשטיין, נאר פון ג־ט׳ס וועג אויסער געוועהנליכע ווינדער, אוהן צו פארשטיין, אדער צו וויסען, ווי אזוי און פאר וואס

איבער דעם זאלען מיר נישט פארגעסען, צו דאנקען אין לויבען דעם עוויגען באשעפער אויך פאר דעם, כאטש דער חורבן איז דאך געווען טויזענדטער מאל מעהר אזוי פיל פון די גערעטעוועטע!, ווייל אויף גזירות פון הימעל, האבן מיר נישט אין אונזער מויל, און נישט אין אונזערע כוחות מינימאלע קרעפטען, צו ווייגען און צו טרוירען

אבער פון די צווייטע זייט, אויף דעם ביסעל, וואס מיר זענען גערעטעוועט געווארען, קענען מיר נישט זאגען כוחי ועוצם ידי, נאר מיר מוזען מודה זיין אז דאס איז געווען חסדי ה׳, וואס ער האט געטוהן מיט יעדען פון אונז, כדי עס זאל בלייבן א זכר פון דא איינעם, פון דארט איינעם

מיט גרויסע נסים זענען מיר אונגעקומען קיין טורקיי, אוהן די דייטשען זאלען אונז באמערקען

די שיף קאזבעק וואס מיר זענען געפאהרען, האט געפיערט פון אונז 750 מענשען מענער פרויען, מיט קינדער, דאס איז געווען א האנדעלס שיף וואס מען האט זיך צוגעגרייט איבער צו פיהרען עולים קיין ארץ - ישראל, אין נארמאלע ווייזע, און לויט די בעשרייבונג פון איינצעלהייטען פון די שיף וואס מען האט געמעגט מיט די שיף פיהרען אין נארמאלע צייטען, איז געווען ביז 150–200 מענשען אלער העכסט, די שיף איז טאקע געגאנגען טיף אין וואסער, נאהנט צו די זוים

די וואסערן פון בולגאריען זענען מיר אדארך געפאהרן ביינאכט און מיט פיל ציטערניש און פחד זענען מיר אונגעקומען בשלו' קיין טורקיי, דעמולסט זענען די דייטשען געווען אין בולגאריען און זייערע קריעגס שיפען, האבן געלאקערט נאך יעדע שיף, און מיר האבן זיך רעכטפערטיג איינגעשטעלט דאס לעבן, מיט דעם אדארך פאהרן בולגאריען, און וועג עס איז אדארך געקומען בשלו' , איז עס געווען מיט גרויסע נסים, מיר האבן אדער נישט געהאט קיין אנדערען אויס וועג, ווייל מען האט ביי קיינעם פאל נישט געקענט אויס מיידען די וואסערן פון בולגאריען

און אין די שיף אליין זענען מיר געווארען אונגעקאכט פון די היץ וואס איז געווען אונמעגליך אויס צו האלטען, אגאנצע צייט האבן מענשען געחאלעשט, און מען האט זיי באדארפען צו ראטעווען און צו מינטערן אויפן פלאץ, אוהן מיטלען מאדערנע, נאר מיט א לימענע, אוהן פילען, איך בין אויך געווען צווישען די הצלה, און מען האט זיך קוים געקענט א עצה געבען, פון פיל ארבייט

דא זענען מיר ארויף אויף די טריקינעש

יעצט פאהרען מיר מיט די באהן, פון טורקיי דורך סוריא - לבנון קיין ארץ - ישראל, פון טורקיי האבן אונז בעגלייט פוליס פון טורקיי, אונקומענדיג קיין לבנון, האבן אונז איבער געגומען ענגלישע פוליס, ווייל דעמולסט איז ארץ - ישראל געווען אוקופיערט, איבער געזעצט פון ענגלאנד, און זיי האבן אונז בעגלייט ביז ארץ - ישראל

דארט האבן זיי אונז צייט ווייליג בעזעצט אין איין לאגער

"עתלית" ביי חיפה, פון דארט האט מען אונז צוטיילט, ווי איינער האט געוואלט גיין, זייענדיג אין דעם לאגער, האט מען אונז געגעבען נידעלס קעגען פערשידענע קראנקהייטען

דער לאגער איז און געפיהרט געווארען דורך יודען, און לאנגזאם האט מען זיך צו גענוימען, ביז מען איז בעפרייט געווארען פון דעם גרויזאמען פחד וואס מען האט מיט געמאכט דורך אזוי פיל יאהרען, איך בין געקומען קיין א"י אונטער ערנעהערט, איך האב געמוזט באלד פאהרען אויף קוהר פון אפאהר וואכען, איך זאל קומען צוריק צו מיינע כוחות

באלד האב איך מיך גענומען צו די ארבייט אין מיין פאך וואס איך האב מיך אויס געלערנט אין די קריעג, זייגערמאכערייי, און ווי געווהנליך אזוי ווי יעדער נייער עולה בין איך אדארך געגאנגען געגנוג חבלי קליטה ביז עס איז מיר געלונגען צו עפענען א געשעפט פון ג'ולערי, און איך האב מיך מפרנס געווען בכבוד

זייענדיג 3 יאהר אין א"י האב איך ב"ה חתונה געהאט, א יאהרשפעיטערהאטאויסגעבראכעןדיקריעגמיטדיאראבער, און מיר האבן געמוזט אנטלויפען מיט דעם לעבן פון די וואהנונג, ווייל זיע איז געווען אקייגען איבער די אראבער, אין די ערשטע ליין, אלע זאכען מיט די נייע מעבעל האבן מיר איבער געלאזט ביז נאך די קריעג, צו אונזער מזל איז זיי נישט געלונגען איינצונעמען דעם בלוק פון ירושלים, אזוי ארום האבן מיר מציל געווען אונזערע זאכען.

כאטש זיי האבן אונז אונגעגריפען אפאהר מאל,און מיר האבן

געהאט דעמולסט זעהר ווייניג עקספיריען, מיר האבן קוים געקענט האלטען א געוועהר אין די האנד, און מיט די ווייניג קאהלען וואס מיר האבן געהאט צו שיסען האט זיי נישט געלונגען אריין צו דרענגען אין דעם פירטעל.

זיי האבן געמאכט פערשידענע תחבולות אונז צו בעזיגען, ווייל מיר זענען זיי געווען אזוי ווי א ביין אין האלץ ספעציעל דא אין דעם ווינקעל, וואס עס האט ארויס געקוקט אויף זייער׳ס א גרויסע געגענט וואס הייסט שי׳ך ג׳אראח.

אין בית מאנדעלבוים דארט ווי מיין פערטייידיגונג׳ס שטעלע איז דעמולסט געווען, איז נישט געווען קיין וואסער, ווייל אין די גאנצע געגענט איז דאס וואסער געווען אין די אראבישע הענד, פלוצלינג א ערב שבת נאך מיטיג האט אונגעהויבען צו פליסען וואסער מיט שפע, און מיר אלע וואס מיר האבן זיך געפונען אין די שטעלע, זענען איבער רעשט געווארען, נאך אזוי פיל וואכען וואס מיר האבן זיך נישט געוואשען און אויך נישט אויס געטוישט קיין וועש, איז יעדער פון אונז געלאפען אויף די מציאה, און אלע האבן זיך געוואשען, און אויך אויס געוואשען די העמדער מיט די לייבצודעקלעך, מען האט זיך ממש אויף געפרישט.

אזוי ווי די אראבער האבן געזעהן אז מיר זענען שוין גוט פערנומען מיט זיך, האבן זיי אונז אונגעהויבען צו בעשיסען פון אלע זייטען, און מיר האבן זיך געפונען אין א קרייצונג פון א שוער פייער פון שווערע שיסעריי, מיר האבן געכאפט שטעלען ווען יעדער פון אונז איז נישט ריכטיג אונגעטוהן, אזוי אז די אראבער איז געלונגען זיך אריין צו חאפען אינווייניג אין הויז העריין, און יעדער וואס איז אראפ פון די שטיגען האבן זיי געשאסען, איך האב געזעהן שנעל דעם מצב ווייל איך האב געהאט

מיין פערטיידיגונג׳ס שטעלע ממש אין דרויסען אויף איין פאטש, און איך בין אראפ געשפרונגען פון 1 שטאק און אזוי בין איך נאך אמאהל ניצול געווארען ב״ה.

איך האב דעמולסט צעבראכען א פיס און דאס האט מיך געברענגט אז דאס מיליטעיר האט מיך געשיקט אין שפיטא׳ל העריין קיין יפו צו היילען עס איז געווען א חסד אז זיי האבן מיך געלאזט מיט נעמען מיין פרוי, דעמולסט האט זיך געענדיגט די קריג מיט די אראבער וואס עס האט אונגעפאנגען אין יאהר 48.

מיר זענען קינדער צום אויבערשטען

איך וויל בעווארענען, פאר די וואס וועלען פרעגען, וועז עס איז יא אמת וואס איך שרייב! ווי אזוי קען מען האבן אזוי איין שטארקען בטחון, אין אויבערשטען.

וויל געווענליך, דערקען נישט א מענש אין די נסים וואס פאסירען איהם, למשל א זוהן פון א מלך, האט געזינדיגט צו זיין פאטער, און ער איז געווארען איין אויס געלאסענער מענש, האט איהם דער פאטער אוועק געשיקט פון זיין היים, אין גלות העריין, עס איז אדארך א שטיקל צייט, דער טאטע איז דאך א טאטע, און ער האט איהם געוואלט זעהן, איז ער געגאנגען איהם זוכען, ביז ער איז אונגעקומען אין איין וואלד העריין, און דארט האט ער איהם געטראפען שלאפען.

דער טאטע קוקט זיך אום, ארום און ארום,דערזעהט ער פלוצלינג א חי׳ה וואס וויל זיין זוהן אויף עסען, שטרעקט דער פאטער אויס זיין שווערד, און הארגעט די חי׳ה, און גייט צוריק צו

זיין היים, און לאזט דעם זוהן ווייטער שלאפען, אוהן דער זוהן זאל פיהלען וואס דא איז פארגעגאנגען.

אזוי איז אונזער בעשעפער, ער טוט אונז ראטעוון פון אסאך און פערשידענע שלעכטע זאכען, וואס מיר פיהלען ניט א מאל, און מיר האבן איבערהויפט קיין בעגריף, פון ווי פיל שלעכטע זאכען, מיר וועהרען אונגעהיטען, מיר וויסען נור וואס פעהלט אונז, אבער אין אמת'ן זענען דעם בעשעפער'ס חסדים אויף אונז יעדען טאג און יעדע רגע, און מיר פיהלען גאהר נישט, טראץ די אלע נסיונות וואס יעדער מאכט מיט.

דורך דעם זענען מיר מחויב צו פערשטארקערען אונזער אמונה און בטחון צום אויבערשטען, טראץ די שווערע, און שווארצע וואלקענעס, וואס זענען אדורך אויף אונז.

דעם רמ"א'ס שול איז איינס פון זעהר ווייניג שוהלען, וואס זענען פערבליבען אין גאנץ פולין,וועו עס געדענקט פון פאר דעם ביטערען קריג, וואס עס האט זיך אונגעטוהן אין קראקא אין אלע בתי מדרשים בכלל און אין רמא'ס שוהל בפרט א גאנז יאהר, און אויסער געווענליך אויף די יאהרצייט פון רמ"א זי"ע, ווי עס זענען זיך צוזאמען געקומען צעהנדליגער טויזענדטער יודען פון גאנץ פולין און פון די גאנצע וועלט.

וועו עס איז בעקאנט, זענען זיך צוזאמען געקומען אין רמ"א'ס שוהל יעדען טאג טויזענדטער יודען, שחרית, מנחה, מעריב, עס איז פארגעקומען טאג טעגליך, צעהנדליגער מניינים, און עס זענען פארגעקומען אינטענסיבע שיעורים בייטאג און ביינאכט.

יעצט נעביך א רעכט פוסט וויכטעניש, אזוי לאזט זיך פערשטיין, וואס הייסט אז די שכינה איז אין גלות.

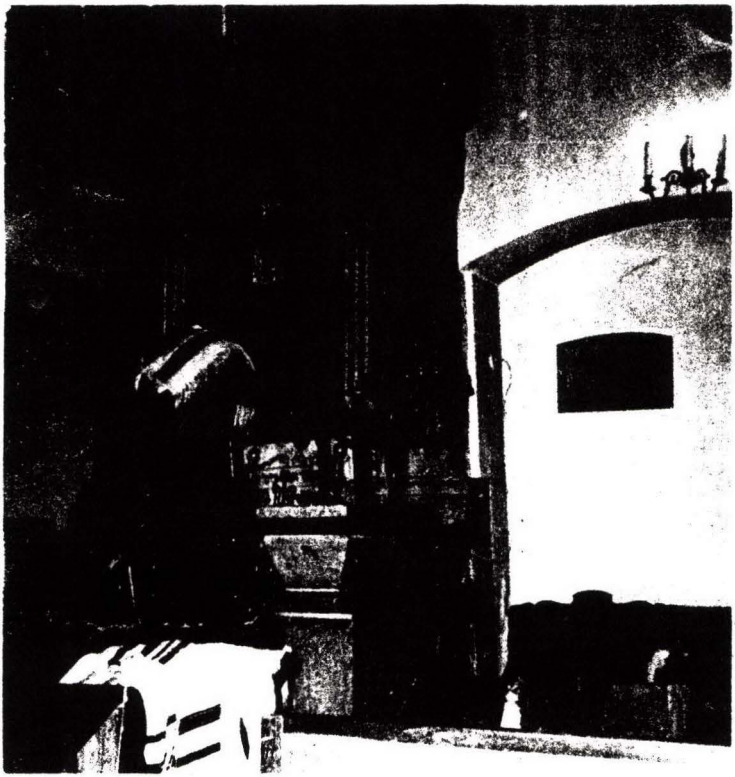
שבת איז קוים דא מנין, יודען פון געמישטע נישואין ל״ע אין טאג פון טאטענס און אלע קינדער פעטערס מימעס קוזינען׳ס יאהרצייט וואס זענען אומגעקומען אויף קידוש השם, איז אונז אויס געקומען צו זיין אין קראקא י״ד אלול תשמ״ז.

איך האב קוים צוזאמען געשטעלט מנין טראץ איך האב גוט בעצאהלט יעדען איינעם, נאר וייל עס איז געווען איין ארבייטסטאג, איז שווער געווען צו געפונען 8 מענשען איך זאל קענען זאגען קדיש און דאוונען מיט מנין שטיינס געזונט וואס פאר א מנין.

דער אויבערשטער זאל זיך דערבארעמען און זאל קוקען אויף אונזער צער, און צעבראכען הארץ, ער זאל שוין צו הערען אונזער געבעיט און געשריי, ער זאל אייביג רוהען צווישען אונז, ער זאל אונז אין גיכען אויס לייזען פון אלע גלות׳ע מיט משיח צדקינו אמן.

יבולע המוות לנצח ולא נוסיף לדאבה עוד.

דעם רמ"א'ס שול אינווייניג איך שטיי ביים ארון קודש

מצבתה של אמי מורתי ע"ה שא"א מורי זצ"ל הי"ד כתב הנוסח, מקום קבורתה בבאכניא

פ"ט האשה החסידה הצנועה והמפורסמת מרת זיסל קעניגסבערג בת הרבני הנגיד והחסיד מו"ה ישעי"ה דוד קעללמאנן ז"ל.

זכר עולם יוחק מאנה הנחם נפשנו
יום לוקח ממנו עטרת ראשינו
סרו מני רעי אל תנחמנו
לדאבון לבנו אין תרופה למכתינו
בדמי ימי'ה כיבה נרה אסף שמש מאורינו
תקראו למקוננות שאי נהי עלי יגונינו
ילבשו שק ואפר בכי הושם גורלינו
שממות עולם שמני עששו כוכבי נשפינו
עזבה ביתה ורכושה מחמד עינינו
יצאה נשמתה הטהורה ברוב עוונינו
הלכה לעולמה בת ארבעים ושלשה משנת חיינו
דוה לבנו בחטאינו קומה ה' לרחמנו
וצרור נפשה בצרור החיים בעטרה לרקמנו
דביר בית מקדשיך השמם תקומם לעינינו

נפטרה יום ה' י"ב טבת התרצ"א

ת נ צ ב"ה

איין אויסדרוק פאר ערציילונג פון צדיקים

איך האב בעשלאסען צו באהעפטען צו מיין ספר הזכרון אויך מעשה'ס פון עהרליכע יודען, וואס זענען בעקאנט פאר ריכטיג, כדי מיינע אויסדריקער מיט בטחון צו ג-ט, זאלען נישט בלייבן בלויס געשריבען, און מיט דעם וועל איך אי"ה בעווייזען מחזק צו זיין אונז אלע צוזאמען אין אמונת ה', מיר דארפען נישט פערגעסען, דאס יודישע לעבן איז אייביג געווען איין אויסדריקליכע השפעה פון צדיקים אין יעדען דור, און מיט זייער פיהרען און איבער צייגען האבן זיי אייביג געהאט דעם כח צו רעגולירען פערשידענע פראבלעמען וואס זענען פארגעקומען ביי איין פרט, אדער א כלל, פיל פון זיי, האבן בעווייזען גרויסעווינדער, כדי צו וועיזען דעם געפאלענעם פון גלויבן אין בעשעפער, אז די השגחה געהט אוהן, אין אלע צייטען, און ביי יעדען איינעם, און איבעראל, כאטש עס דאכט זיך אז עס איז גאהר טונקעל, פליצלינג ווערט מען געהאלפען, דאס אלץ צוליב דעם, ווען דעם מענש געלונגט זיך צו שטארקען, און גלויבען אין איינציגען בעשעפער

איהר וועט אייך אפשר פערווינדערן, אויף די אלע גייסטליכע פיהרער פאר וואס זענען זיי נישט בכח צו בעשיצען און אויסמיידען די אלע אומגליקען? דעם תירוץ קענען מיר זיך לייכט פארשטעלען, נאך דעם ווי מען האט נישט געקענט מציל זיין און אויפהאלטען די עשרה הרוגי מלכות, אזעלכע גרויסע

הימעל מענשען, וואס מיר האבן א קליינעם איבערבליק פאן זייער גרויסקייט, זייער תורה לערנען, און תפלה, מיט זייער עהרליכקייט מיט וונדערליכע מדריגות, און מען האט זיי געענפערט פון הימעל מיט א בת-קול, דאס עס איז ארויס א גזירה פון אדוני האדונים, זיי צו טעיטין מיט מיתות משונות ווי אזוי מען האט זיי געהארגעט הי"ד זי"ע

אויף די אלע שאלות וואס איז אונז שווער צו פארשטיין, זאלען מיר זוכה זיין שנעל און גיעך תשבי זאל קומען , און ער וועט אונז פארענטפערן אלע קושיות

מיין כוונה איז דערמיט אויפמערקזאם צו מאכען דעם ליינער'ס אויגען אז טראץ דעם גרויסען חורבן דעם גרויזאמען וואס זענען אומגעקומען, פון פאלק ישראל 6 מיליון, האט זיי אלץ נישט געלונגען אומצוברענגען חלילה דאס גאנצע יודישע פאלק, אזוי ווי זייער כוונה איז געווען , און מיר יודען ווייניג געבליבענע, כאטש מיר זענען געווען, האפנונג'ס לאז פול מיט ייאוש, דעסטוועגען איז אונז געלונגען ווידער זיך צו שטארקען אין יודישקייט, און ארום נעמען זיך מיט עהרליכע יודען, גייסטליכע פיהרער, וואס זענען געווען פארווארצעלט פון אבות אבותיהם מיט א שלימותדיגע אמונה, און אזוי איז אונז געלונגען צוזאמען אויף צו וועקען זיך צו אמונת ה' און בטחון, און גיין אין וועג פון ישראל סבא, און ב"ה זעהען מיר יעדען טאג זיין השגחה, ווי אין יעדען דור שטייען אויף אונז, אויף, און דער אויבישטער האלט אויף אונז, זיין רעכטע האנד, און טוט אונז מציל זיין, כדי מיר זאלען אין זיינע וועגען קענען גיין, און נאר איהם דינען כיה"ר

ובכן תן פחדך

אמאל האט דאס פוילישע מיליטער געמאכט איבונגען (מאנעווער) נאהנט דעם ארט ווי דער רבי ר' זוסיא זצ"ל האט געוואהנט, און דארט איז אויך געווען א יודישע קרעיטשמע, און פיל זעלנער זענען געקומען צו די קרעיטשמע, און זיי האבן זיך אונגעשיקערט און אזוי ארום האבן זיי געמאכט גרויסע שודענס, און צעבראכען אלעס וואס איז זיי געקומען אין די האנד, זיי האבן אויך אונגעפאנגען צו שלאגען דעם קרעטשמער, איז געלאפען זיין טאכטער אריבער צום רעבין ר' זושיא, ער זאל זיך באלד דערבארמען און זאל עפיס טוהן זיי מציל זיין, און רבי ר' זושיא איז באלד געלאפען צו די קרעטשמע, און האט אויף געבראכען א פענסטער, און האט געשריגען ובכן תן פחדך, דעמולסט זענען אלע אנטלאפען פאר פחד, מיט אזוין גרויסע מהומה דאס אין מיטין וועג פון זייער אנטלויפען, איז זיי אקייגען געקומען זייער געזעראל וואס די גרופע געהערען אונטער עהם, און דארך זייער פארטומעל, האבן זיי נישט סאלוטיערט (בעגריסט) זייער געזעראל, און אזוי האט ער זיי אויף געהאלטען, און געפרעגט וואס עס טוט זיך מיט זייער לויפען מיט א אזוין געטומעל, האבן זיי דערציילט פון שרעק וואס עס האט מיט זיי פאסירט, דאס אייגער האט געשריגען פחדך, פחדך, און אלע האבן בעקומען פיל שרעק און מיר זענען אנטלויפען

זיי אלע האבן געמוזט צוריק גיין מיט דעם געזעראל צו די קרעטשמע, און ער האט אויס געהערט פון דעם יוד וואס עס האט פאסירט, און וואס פאר שודענס זיי האבן אונגעמאכט, און דער געזעראל האט געגעבען א בעפעיל אז אלע מוזען צוזאמען בעצוהלען די אלע שודענס וואס זיי האבן געמאכט, און זיי האבן געמוזט אויפן פלאץ זייערע טאשען

אויסליידיגען און דעקען דעם שודען, אויסער דעם האבן זיי בעקומען א גרויסע שטראף פון (דיסציפלין) דרך ארץ זי"ע

פון וואס פאר א זיווג איז ארויס געקומען דער ראפשיצער רב

דער גאון און צדיק ר' איציקל האמבורגער זצ"ל, האט זיך משדך געווען מיט דעם בעקאנטען ר' יעקלע לינסקער זצ"ל און זיין זוהן ר' מנדלי איז געווען דער איידעם פון ר' איציקל, ר' איציק'ל איז דעמולסט געווען דער ראש פון ארבעה ארצות פון די רבנים הגאונים, ר' יענקלע האט זיך אויך געפונען ביי די פערזאמלונג פון די רבנים און ווען דער גאון ר' איציקל האט געדארשענט זיין דרשה, האט ר' יעקלע ארויס געוויזען בקיאות און האט געפרעגט קושיות אויף די סוגיא וואס ער האט געדארשענט

ווען די צוויי האבן זיך געטראפען נאך דעם צוזאמענקומפט, האט געלאזט הערען ר' יעקלע פאר ר' איציקל, דאס זיין זוהן האט געזאגט אויף דעם ענין א שיינע זאך, אזוי ווי ר' איציקל האט געהערט אז ער האט א זוהן א תלמיד חכם , האט ער געבעטען ר' יעקלע'ן אז ער וויל זיך משדך זיין מיט איהם, און ר' יעקלע פערשטייט זיך האט באלד מסכים געווען

ר' יעקלי איז אהיים געקומען מיט א שמחה אז ער האט געשריבען תנאים מיט ר' איציקל האמבורגער, אויך האט מען אונגעשטימט א זמן פון די חתונה, און צווישען די תנאים האט ר' איציקל צו געזאגט 600 גילדען אלץ נדן

ווען ס'איז געקומען די צייט פון די חתונה, זענען זיי געפאהרען קיין האמבורג, און די רעבעצין פון ר' יעקלין האט זיך

געטראפען דאס ערשטע מאל מיט די כלה, האט זיע געזאגט אז עס איז א מקח טעות, ווייל זיע איז א מיעסע מיט א שווארץ פנים, און זיע האט פערלאנגט אופצולאזען דעם שידוך

אזוי ווי די ידיעה איז אונגעקומען צו ר׳ איציקלן, האט ער געזאגט, איך קען אויס ווייזען ע״פ תורה אז עס איז נישט א מקח טעות, אבער וואס בעדארף מען זיך צו שפאהרען, לאמיר פרעגען דעם חתן! אויפן דעת פון אלע האט מען מסכים געווען צו ר׳ איציקל׳ס פארשלאג, און מען האט געפרעגט דעם חתן ער זאל זיך טרעפען מיט די כלה, און ער זאל זאגען אויב זיע געפעלט איהם, און ער האט זיך נישט געלאזט צו רעדען ער זאל זיך טרעפען, ווייל אין דעמולסטדיגע צייטען האט מען זיך נישט געטראפען פאר די חתונה, ביז מען האט איהם מגלה געווען דעם ענין וואס זיין מוטער האט מעורר געווען, אזוי האט ער מסכים געווען זיך צו טרעפען פאר כיבוד אם, נאך, ווי ער האט זיך געטראפען, האט ער געזאגט, איך האב קיין מאל נישט געזעהן א שענערע

דעמולסט איז מען געגאנגען צו די חופה אוהן דין ודברים, זיע איז טאקע געווען א צדיקת און א צניעות מיט איהרע שיינע מדות, און פון זיי איז ארויס געקומען דער ראפשיצער רב הרה״צ ר׳ נפתלי זצ״ל

נוהנט פאר די חופה האבן זיי געבעיטען פון ר׳ איצקלן ער זאל מקיים זיין וואס ער האט צו געזאגט 600 גילדען, האט ר׳ איציקל געענפערט דאס ער האט נישט, האט מען געפרעגט דעם חתן וואס ער זאגט, אויב מען זאל מוותר זיין אויפן נדן, האט ער געענפערט אז ער האט נישט חתונה, פאר געלד, און די חופה איז געווען בשעטו״מ

ווען חתן כלה זענען אהיים געגאנגען נאך די חתונה, איז אויך ר׳ איציקל זיי נאך געגאנגען, און ער האט מסלק געווען די נדוניא וואס ער האט צו געזאגט 600 גילדען, און האט געזאגט, איך האב נישט געוואלט אז עס זאל זיין א מינדיסטע חשד אז דארך געלד איז געמאכט געווארען דער שידוך, זי״ע

איין יאהר מעהר אויף די 7 יאהר גלות

דער רבי ר׳ אלימלך און דער רבי ר׳ זושיא זצ״ל האבן גענומען אויף זיך צו ליידען 7 יאהר גלות, ביים לעצטען יאהר פון די 7 יאהרען, זענען זיי אויך אונגעקומען קיין לינסק, ווען זיי זענען אונגעקומען צו ר׳ מענדלי לינסקער האט ער זיי געגעבען א גאלדען רענדעל, בשעת מעשה האבן זיי נישט געפילט אז דאס איז א גאלדען רענדל, און ווי געווענליך האבן זיי העריין געלייגט אין טאש העריין און ווייטער געגאנגען

ווען זיי זענען אונגעקומען אויף זייער סטאנציע, האבן זיי באמערקט אז דאס איז א טייערע מטבע, און מן הסתם האט זיך דער רב טועה געווען, זענען זיי צוריק געגאנגען צום רב, און איהם אויף געקלעהרט אז מן הסתם האט ער זיך טועה געווען און געגעבען א טייערע מטבע, האט דער רב זיי געענפערט, איך האב מיך איבערהויפט נישט טועה געווען, ווייל איך האב אייך דערקענט וועהר עטץ זענט, און איך האב ענק געגעבען בכוונה תחלה, א חושעבע מטבע, אבער איין זאך ווייל איך אייך זאגען, ווען איך וואלט געגאנגען 7 יאהר גלות, וואלט איך בעסער אויס געזעהן פון אייך, און דורך דעם האבן זיי אויף זיך גענומען נאך 1 יאהר גלות כדי זיי זאלען קענען מתקן זיין דאס וואס זיי האבן ביז יעצט נישט מתקן געווען זי״ע

3 ווינדער בעפאר איז בעווסט געווארען אלץ צדיק הדור

ר' מיכלי זלאטשיבער זצ"ל, פון יונגווייז אויס האט ער געוואקסען מיט הויכע מדרגות, אלץ בחור איז ער געווען א עילוי, און האט עוסק געווען בסתרי התורה, נאך זיין חתונה האט ער עוסק געווען בלימוד התורה, און זיין פיהרעכטס איז געווען במדרגות עליונות

אין בית המדרש ווי ער האט געלערנט און געדאוועט האבן געדאוועט מתנגדים און נישט קיין חסידים, א מאל איז איינגעפאלן א פאהר יונגע לייט, ר' מיכלין אויס פריוון אויב ער איז טאקע אזוין בעל מדריגה אזוי ווי ער ווייזט זיך, און זיי האבן איהם געגעבען א פדיון און איינער פון זיי, האט געבעיטען א רפואה פאר זיין פרוי, וואס זיע איז איבער הויפט נישט קראנק געווען, האט איהם ר' מיכלי געענפערט, איך קען איהר גאהר נישט העלפען, און מיט דעם זענען זיי אוועק

עס איז נישט אדארך אסאך צייט, און אין דעם זעלבען טאג איז זיין פרוי קראנק געווארען און באלד ל"ע נפטר געווארען, ועד מהרה האט מען געזעהן אז ער איז א קדוש עליון, און אז זיין הקפדה האט זיי געשאדט

נאך א קורצע צייט האט ר' מיכלי פערלאזט די שטאדט, און איז געפאהרען קיין בראד, און דארט איז ער געווארען אין די ישיבה א מלמד, דער פרינציפל פון די ישיבה, ר' חיים איז געווען א מתנגד אבער א אדם גדול ס'איז געקומען א צייט און ר' חיים האט צוזאמען גערופען א אסיפה קעגען חסידות און דעם וועג פון הייליגען בעש"ט זצ"ל, וואס דער וועג איז געווען א

נייער דעמולסט, און די מתנגדים האבן מורא געהאט צו דאס איז נישט קיין יניקה פון חיצוניים חלילה, און זיי האבן בעשלאסען מען זאל לייגען דעם בעש"ט אין ח' ל"ע

דאך האט ר' חיים מעורר געווען מען זאל מזמין זיין דעם מלמד אין שטאדט ער זאל זאגען זיין דעה, מען האט גערופען ר' מיכלין און מען האט איהם געבעיטען ער זאל זאגען זיין דעה אין ענין, האט ער זיי געענפערט, אז מן התורה וועט מען וויל דן זיין עמיצען איז מען מחוייב איהם צו לאזען הערען זיינע טענות, נאך דעם קען מען עהם דן זיין, און מיט דעהם האט ער צולייגט זייערע אסיפה מיט זייערע עלילות, און זיי האבן בעשלאסען, בעסער נישט דן צו זיין איהם, און בעסער נישט צו פארבעיטען איהם, אזוי ארימעט איז ר' מיכלי געווען א מליץ אויף דעם בעש"ט, און אויף זיין וועג אין חסידות, און האט איהם מציל געווען פון כעס און זעם פון די דעמולסטדיגע מתנגדים וועט דאס חסידות איז געווען אויף א נייעם וועג

נאכדעם איז ער געווארען רבי ר' מיכלי זלאטשיבער, ער איז געווען דער זוהן פון רבי ר' איצקל פון דראהביטש זצ"ל, וואס איז געווען אין די צייטען פון בעש"ט זצ"ל וואס ער האט געזאגט אויף ר' מיכלי'ן אז ער איז א צדיק הדור זי"ע

א טייל פון צדקת און חסד וואס דעם רעבין ר' אלימלך ור' זושיא'ס טאטע האט געטוהן מיט מענשען

ר' אליעזר ליפא איז געווען דער טאטע פון רעבין ר' אלימלך פון ליז'ענסק און רעבין ר' זושיא זצ"ל, ער איז געווען א הייליגער מענש, און א בעל חסד, און צדקה, אין זיין האנדעל איז ער געווען א גלייכער און א בעגלייבטער מענש, אויך איז

ער געווען א גרויסער עושר, אין דעם זכות פון זיינע מעשים און מדות טובות און די וונדערליכע חסדים וואס ער האט געמאכט מיט מענשען, האט ער זוכה געווען צו אזעלכע גרויסע קינדער

איין מאל האט זיך דערוויסט ר׳ אליעזר ליפא, אז דער פריץ וואס איז געווען אין זיין געגענט האט דעם יוד וואס האט ביים פריץ געדונגען די קרעיטשמע און האט נישט געהאט צו בעצאהלען 3000 רובעל, הערין געווארפען אין גריב הערין, און שוין אפאהר טאג איז צו זיין מויל קיין עסען געקומען, און ח״ו ער קען אויס גיין פאר הינגער און עס זאל קיינער נישט וויסען

דעמולסט איז ר׳ אליעזר ליפא געגאנגען צום פריץ, מיט 1000 רובעל וואס ער האט צוזאמען געזאמעלט און וואס ער האט פערמוגט, און ער האט געבעיטען דעם פריץ ער זאל נעמען דערווייל די טויזענדט אנשטאץ די 3000 רובל וואס דער יוד איז עהם שולדיג, און טאמער וועט ער דאס נישט נעמען וועט ער גאהר נישט האבן, ווייל דער יוד וועט חלילה שטארבען פון הינגער, און קיינער וועט איהם גאהר נישט געבען

דער פריץ איז איבער געצייגט געווארען פון זיינע עהרענסטע ווערטער, ער האט בעשטאנען צו נעמען די 1000 רובעל, און האט דעם יוד בעפרייט, ר׳ אליעזר ליפא האט נושא חן געווען ביים פריץ מיט זיין עהרליכקייט, מיט זיין צוגאנג, האט דער פריץ איהם צוגערופען און זאגט צו איהם, איך וועל דיר געבען א עצה ווי אזוי דו זאלסט צוריק פערדינען דאס געלד, וואס די האסט מיר אזוי לייכט געגעבען, כדי דו זאלסט נישט היזק האבן דיין געלד

נישט ווייט פון דא האב איך איין שוואגער וואס ער איז אויך איין פריץ, ביי עהם וואקסט אסאך פשתן, קאטען, און ער פערקויפט שניט סחורה ביליג, און דיר וועל איך געבען צו איהם א בריעף ער זאל דיר ספעציעל ביליג פערקויפען, און אזוי וועסט דו קענען פערדינען אסאך געלד, האט איהם ר׳ אליעזר געענפערט, איך וועל דיר זאגען דעם אמת, איך וואלט געהרען אונגעזונמען דיין פארשלאג, אבער איך האב מעהר נישט קיין געלד, ווייל דאס איז געווען מיינע לעצטע פרוטות וואס איך האב געהאט, ממילא האב איך נישט אויף וואס צו פאהרען אהין

דער פריץ איז געבליבען אין א שלעכטע פאזישען, אז דער ר׳ אליעזר האט אוועק געגעבען זיין לעצט געלד, צו מציל זיין א מענש פון הונגער און טויט, און ער, וואס איז אזוי רייך, האט זיך נישט דערבארעמט, און נאר וועגען געלד, איז ער געווען גרייט אומצוברענגען דעם יוד, האט ער געזאגט צו ר׳ אליעזר אזוי ווי דו געפעלסט מיר זעהר אלס מענש, געב איך דיר צוריק דאס געלד כדי זאלסט קענען קויפען די סחורה און פערדינען

ר׳ אליעזר ליפא האט זיך געלאזט צורעדען און האט געגומען דאס געלד און געפאהרען צו דעם פריץ׳ס שוואגער, און אויך ביי דעם פריץ, האט ר׳ אליעזר ל. נושא חן געווען און זיי האבן מסכים געווען צווישען זיך אויף איין בריייטען האנדעל

אין צווישען איז ר׳ אליעזר מיט זיין פרוי געגאנגען אין דארף העריין, און פלוצלינג הערען זיי א געשריי, ראטעווועט, זיי האבן זיך דערנעהנטערט צו דעם פלאץ ווי דאס רופען ראטעווועט איז הערויס, און ווייזט זיך הערויס אז דא איז די רעדע פון א יוד אין זעלבען נוסח, ווי פון ערשטען פריץ,

דעמולסט איז שנעל צוריק געגאנגען ר׳ אליעזר צום פריץ, און איהם צו וויסען געגעבען, אז ער האט חרטה צו מאכען מיט איהם געשעפטען, נאך דעם ווי ער האט געזעהן זיין אכזוריות, דאס ער לאזט א יוד אין גריב ביז ער זאל חלילה אויס גיין פאר הונגער, און ער האט נישט קיין רחמנות

דער פריץ האט זיך געשעהמט פון ר׳ אליעזר׳ס עהרענסטע ווערטער, און אזוי האט ער מסכים געווען צו בעפרייען דעם יוד אוהן קיין שום פדיון, און ר׳ אליעזר האט אונגעפאנגען מיט דעם פריץ צו האנדלען מיט די 1000 רובעל, און ער איז אין קורצען רייך געווארען, און אין זכות פון אזעלכע מעשים טובים און חסדים וואס ר׳ אליעזר האט געמאכט מיט מענשען, איז גאהר נישט קיין ווינדער, אז עס זענען ארויס געקומען פון איהם אזעלכע קינדער, אזוי ווי דער רבי ר׳ אלימלך און רבי ר׳ זושיא זי״ע

ראטשילד׳ס ברכה שטאמט ווייל ער האט נישט געוואלט זיין א שליח פון רשעת און נקמה

דער חכם צבי פון אמסטערדאם, ער איז געווען דער פאטער פון ר׳ יעקב מעמדין זצ״ל, האט אמאל געגעבען זיין הסכמה צו איין ספר פון א תלמיד חכם, נאך דעם ווי ער האט געזעהן, דאס אסאך בעלי סמכא גאונים האבן איהם געגעבען זייער הסכמה

ווען דער ערשטער קונטרס איז געווען געדריקט, און מען האט פאר דעם חכם צבי געברענגט ווייזען, דעמולסט האט ער ערשט געפונען דברי מינות, וואס ער האט נישט געפונען אין די בלעטער וואס דער בעל מחבר האט פאר איהם געוויזען בשעת ווען ער האט פון איהם געבעיטען די הסכמה, און מען האט געזעהן בפירוש אז דאס האט געשריבען א אפיקורס, און עס איז

געווארען מעהר ווי זיכער אז ער געהערט צו די כת פון שבתי צבי ימ"ש

דער חכם צבי איז זעהר דערשראקען געווארען פיל מיט פחד, ווי אזוי דער מענש האט געקענט איהם אופנארען אויף אזוי ווייט, איז געגאנגען דער צדיק און האט געדונגען א מענש, און האט פאברענט דעם פרינטינג אויף די ספרים מיט די קאפיס, און עס איז נישט איבער געבליבען א שריד ופליט פון ספר

דער דריקער און דער מחבר, האבן געקריצט מיט די ציין, און עס האט זיי זייער פערדראסען, זיי האבן געזוכט זיך נוקם צו זיין, און האבן בעשלאסען, צו דינגען דעם אורימסטען בחור אין שטאדט מאיר אנשיל, ער האט נישט געקענט חתונה האבן ווייל ער האט נישט געהאט מיט וואס, און זיי האבן איהם צו געזאגט א גרויסען סכום געלד, אויך האבן זיי איהם צו געזאגט העלפען חתונה מאכען, און ער זאל אריין ווארפען דעם חכם צבי אין וואסער העריין, ווען ער גייט פארטוגס אין ביהמ"ד העריין

דאס בית המדרש איז געווען פון די אנדערע זייט וואסער, און מען האט געמוזט אדורך גיין א שמוהל בריקעל וואס איז געווען געבויעט אויף'ן וואסער, עס איז יעדען בעקאנט אז אמסטערדאם די הויפט שטאדט אין האלאנד איז געבויעט אויף וואסער אין די בריידט און די לענג פון די שטאדט

זיי האבן איהם צו געזאגט 300 רובעל אויב ער וועט העריין ווארפען דעם רב אין וואסער העריין, די וואסערען זענען טיף, און זיי זענען געווען זיכער אז ער וועט פון דארט נישט הערויס לעבעדיג, דער בחור מאיר אנשיל האט שוין אופגעווארט דעם רב באלד זעהר פריא, און אזוי ווי דער רב איז

אונגעקומען אויפן בריק, איז דער מאיר אנשיל אקעיגען געלאפען דעם רב, און האט איהם געוואלט העריין ווארפען, און אזוי ווי ער איז נוהנט אונגעקומען צום רב, האט ער זיך צוריק געצויגען, און אזוי האט ער געמאכט אפאהר מאל, און האט איהם נישט אריין געווארפען אין וואסער העריין

דער חכם צבי האט נישט געוויסט און נישט פערשטאנען וואס דאס האט צו הייסען, האט ער צו געזופען דעם מאיר אנשיל און איהם געפרעגט וואס פאר א בעדייטונג האט דאס, וואס דו לויפסט אהין און אהער, האט ער ערציילט די גאנצע מעשה דאס דער דריקער מיט דעם מחבר האבן איהם געדונגען, ער זאל העריין ווארפען דעם רב אין וואסער העריין, און יעדעס מאל ווען איך בין שוין אונגעקומען נוהנט האט מיין הארץ נישט געלאזט אזוי אזאך צו טוהן, וואס זיי האבן מיך געשיקט, דעמולסט האט איהם דער חכם צבי געבענשט מיט רייכטום אויף אלע דורות, און דאס איז דער מאיר אנשיל, ראטשילד דער ערשטער, זי"ע

דער בעש"ט מיט זיין הייליגען גייסט האט געזעהן פון ווייטענס אז דער שוחט אין שטאדט פון פני יהושע איז מאכיל טריפות

דער בעש"ט האט געפלעגט פיל מאל אדארך צו פאהרען דורך די שטאדט פון פני יהושע זצ"ל, איין מאל איז ער אדארך דורך דעם בית המדרש, ווי דער פני יהושע האט געגעבען א שיעור ברבים, און דער בעש"ט האט אריין געשיקט א שליח אין ביהמ"ד העריין אין מיטין שיעור, אז ער וויל עפיס זאגען דעם פני יהושע, און דער פני יהושע האט איבערגעגעבען צום שליח דאס ער קען נישט אין מיטין שיעור פון רבים איבער האקען, און

מבטל זיין תורה ברבים, האט דער בעש"ט נאך אמאל העריין געשיקט דעם שליח, און האט איהם געהייסען זאגען, אז דאס איז זעהר א וויכטיג ענין, און מען מעג יא מבטל זיין תורה ברבים

דעמולסט איז דער פני יהושע ארויס געגאנגען, און ער האט געהערט פון בעש"ט אז דער שוחט מאכט די שטאדט עסען טריפות, און דער בעש"ט איז אוועק געפאהרען אוהן ער זאל זיך בעקאנט מאכען וועהר ער איז, אבער דער פני יהושע האט זיך פארגעשטעלט אז דאס איז געווען דער בעל שם, ווייל ער האט געוויסט אז זאכען וואס האבן צו טוהן מיט רוח הקודש בעלאנגען צום בעש"ט

דער בעל שם האט געגעבען פאר דעם פני יהושע א סימן ער זאל וויסען אויב דאס איז אמת, דער סימן איז געווען אז דער שוחט וועט נאך קורצע דראהונגען באלד מודה זיין, אזוי ווי דער פני יהושע האט דאס געהערט, האט ער אופגעלאזט דאס לערנען, און האט געפופען דעם שוחט, און נאך א קורצען שמוס און שטרענגע דיבורים, האט דער שוחט מודה געווען און מען האט איהם מעביר געווען פון שחיטות, אזוי האט דער בעש"ט מציל געווען א גאנצע שטאדט פון צו עסען נבילות וטריפות מיט זיין רוח הקודש זי"ע

מיט גרויס ווינדער האט דער רבי ר' בער בעפרייט א יתום פון די טומאה

איין אלמנה א רייכע וואס איז געבליבען מיט איהר אייניציגען זוהן, האט איהר געטראפען א אומגליק, און מען האט איבער געערעדט איהר זוהן צום שמאדען ל"ע, און מען האט די מוטער פאר קיין פאל נישט צו געלאזט קאנטאקטירען מיטין זוהן,

ער איז געווען פערשלאסען מיט די גלחים אין די טומאה ל״ע

די מוטער איז געווען זעהר פערביטערט, און געוויינט אסאך צייט, אוהן זיע זאל געפונען א עצה ווי אזוי איהם ארויס צו ראטעווען פון זייערע הענד, איידער זיי טוהן איהם איבער פיהרען אויף זייער גלויבען ח״ו, אזוי ווי מענשען האבן מיט איהר געהאט מיטלייד, האבן וועלכע פון די שטאדט׳ס לייט, איהר געגעבען א עצה, אז נישט ווייט פון דאנעט וואהנט א גרויסער צדיק דער מגיד פון מעזריטש זצ״ל, און דארט קען זיע געהאלפען ווערען, זיע האט נישט אסאך געקלעהרט און באלד זיך אויפגעהויבען און העריין געפאהרען צום רעבין ר׳ בער, און בעיטען רחמים אויף איהר זוהן

ווען זיע איז אונגעקומען צום רעבין, האט דער גבאי זיע נישט אריין געלאזט, ווייל מען קען נישט שטעהרען דעם רעבין אין זיין הייליגע עבודה, און די פארביטערטע מאמע האט זיך ארום גערדרייט אהין און אהער, און ווייס נישט וואס צו טוהן כדי זיע זאל קענען העריין קומען צום רעבין, האט צו געזעהן דאס צער פון די מאמע א יוד וואס איז געווען היימיש אין רעבינס הויף, און האט איהר א עצה געגעבען, דאס אין פרייטיג ווען דער רבי קומט צוריק פון די מקווה דעמולסט גייט דער גבאי אין מקווה העריין, וועט ער איהר א טובה טוהן און וועט מיט איהר העריין גיין צום רעבין, און זיע וועט קענען איהר ווינש אי״ה דעגרייכען

זיע האט זיך געפרייט מיט די נייע האפנונג, און דער יוד איז טאקע מיט איהר העריין געגאנגען, און זיע האט זיך שטארק צעווייגט, אז זיע האט נישט געקענט מעהר רעדען, נור געבליבען פאר- העשעד מיט א שרעקלעכען געוויין, האט דער

רבי ר' בער געמאכט מיט די האנד דאס מען האט געקענט פארשטיין פון זיין ווינקען, אז ער פערשטייט אלעס, און אלעס איז אין ארדענונג, און דער יוד האט די יודענע ארויס געפופן פון רעבינס שטוב, און האט איהר מסביר געווען, אז ווען דער רבי זאגט אזוי, דעמולסט איז אלעס על צד היותר טוב

זיע האט דאך, צער, און זיע זאגט, דער רבי האט פון מיר גאהר נישט, געהערט, ווייל איך האב נישט געקענט ארויס רעדען א ווארט, ווי אזוי וויים דער רבי וואס איך האב געבעיטען, האט דער יוד איהר געענפערט דער רבי וויים אלעס, און זאל זיע געדולט האבן, ווען זיע זעהן אז אלעס וועט זיין אויפן בעסטען אופן

ווען דער רבי ר' בער איז אונגעקומען צו קבלת שבת, איז געווארען איין אויסער געווענליך התעוררות מיט גרויסע געוואלטען און שרייען, איין נישט געווהנליכע אטמאספערע ווי אלע מאל, וואס מען האט קיין מאל נישט ביי געוואהנט אזוין דאוונען, און ביים פיהרען טיש האט ער זיך אויסער געווענליך געאיילט צו ענדיקען סעודת שבת

צווישען, אין מיטין טיש, האבן זיך געמאכט שטארקע ווינטען אין דרויסען, מיט שטארקע זאוויערוכעס, מען האט געפילט א איבערקערינעש, אבער מען האט נישט פערשטאנען וואס דא טוט זיך אוהן, אלע פענסטער זענען אויסגעבראכען געווארען, און פלוצלינג האט מען געהערט, אזוי ווי א בוים איז אומגעפאלן פון ווינט, און האט איינגעבראכען אריין אין הויז העריין און גלייך אין בית המדרש העריין

דעמולסט האט דער רבי ר' בער געזאגט צו די חסידים, דאס איז

ער!נעמט׳סאיהם אריין אין שטוב העריין, און דאס איז געווען
דער זוהן פון די מוטער, וואס דער וויבט האט איהם געטראגען
פון די טומאה, צו די קדושה

די מעשה איז געווען אזוי, ווען דער רבי ר׳ בער האט אוהן
געהויבען צו בעיטען זיינע תפלות, איז אריין אין דעם קינד א
הרהור תשובה, ממש אין די לעצטע מינוט ווי מען האט איהם
געוואלט נעמען צו די צערעמאניע וואס מען האט אונגעגרייט
איהם צו שוועצלען אלץ גוי ל״ע, און דאס קינד האט בעקומען א
שטארקען ווילען צו חרטה פון צו גיין אין זייערע וועגען, און האט
געשריגען אז ער וויל זיין א יוד, אבער ער איז ארום געלאפען
פון טיער צו טיער און פון פענסטער צו פענסטער און ער האט
נישט געפונען א אויס - וועג ווי אזוי צו אנטלויפען

ער האט געהאט א ברירה אראפ צו שפרונגען פון א פענסטער
אבער זיין לעבן וואלט געווען איינגעשטעלט, ווייל אינטען איז
געווען א פלאר פון שטיינער, און אויך האבן זיך ארום געדרייט
אינטען אין הויף גרויסע הינט אזוי ווי לייבען, און זיי וואלטען
באלד אויף געווארקט אלע וועכטערס, און מען וואלט עהם
זיכער געכאפט

דעמולסט האבן אונגעפאנגען די שטארקע ווינטען, און ער
האט ממש געפילט אז דער וויבט הייבט איהם, און אווען
געשטעלט איהם אויפ׳ן הויף, די הינט האבן געשווויגען, און נישט
געבילט, אומגעקעהרט זיי האבן זיך מיט איהם אויף געפיהרט
זעהר רוהיג, פלוצלינג, האבן זיך די ווינטען פארשטערקערט,
און האבן איהם נאך אמאל אויפגעהויבען איבער די הויכע
מויער, וואס איז געווען פערזיכערט מיט הויכע נעיגעל, און
אזוי האט איהם דער וויבט געטראגען ביז אין בית המדרש העריין

אין פייער און אין וואסער

פון רעבין ר' בער וואס האט געמאכט די הייליגע ארבייט זי"ע

מיט געטליכע כוחות האט ער מחזיר בתשובה געווען בריונים וואס זיי זענען געווען פערלוירען פון ביידע וועלטען

דער רבי ר' זושיא האט אמאל געדונגען א בעל עגלה אין איין געוויסע שטאדט העריין, און ער האט זיך מיט איהם אויס געריידט ער זאל נישט פאהרען דורך די שטודט באר, דאס איז געווען א קליין שטעטיל מיט פערדארבענע מענשן, און גרויסע מחוצפים, כדי מען זאל איהם נישט מצער זיין

אין מיטין וועג איז דער רבי ר' זושיא איינגעדרימעלט געווארען, און ווען זיי זענען אונגעקומען צו א קרייצונג, ווי 2 וועגע האבן זיך צוטיילט, איין וועג קיין באר, אין דער אנדערע וועג נישט דארך באר, איז זיי אקייגען געקומען איין אנדערע וואגען, ווי ר' משה פשעווארסקער איז געפאהרען, ר' משה פרעגט דעם בעל עגלה ווער עס שלאפט דארט, ענפערט ער, דער רבי ר' זושיא, און ער דערציילט, דאס דער רבי ר' זושיא האט איהם בעצאהלט מעהר געלד, כדי ער זאל מיט איהם נישט פאהרען דורך דעם שטעטיל באר

ר' משה האט געזאגט דעם בעל עגלה, אזוי ווי דער ר' זושיא שלאפט, און איך וויל איהם נישט אויף וועקען, זאג איך דיר אז די זאלסט יא פאהרען דורך באר, ווייל ר' משה האט געוויסט און געווען איבערצייגט, ווען דער רבי ר' זושיא וועט זיי נישט מחזיר זיין בתשובה וועט קיינער נישט זיי מחזיר זיין בתשובה

אזוי איז טאקע געווען, זיי זענען געפאהרען דורך באר, ווען זיי זענען אונגעקומען קיין באר, האבן זיי נישט געהאט ווי העריין צו גיין, און מען האט זיי ארום געשיקט אהין און אהער, ביז זיי האבן דאך געפונען ווי צו בענעכטיגען, ווען עס וואלט געווען צייט בייטאג ווי אוהנצוקומען, וואלטען זיי צוריק געפאהרען

אזוי ווי עס האט זיך דערוויסט אין שטעטיל, אז דער רבי ר' זושיא געפינט זיך דא, האבן זיי געשיקט 4 די גרעסטע בריונים מיט א מחוצפת, העריין צום רעבין ר' זושיא, און זיי האבן איהם אונגעפאנגען צו דערצערענען, ביז דער רבי ר' זושיא איז הערונטער געגאנגען פון פיעקיליק, און האט אונגעהויבען צו שרייען, און ווינען, זושיא , זושיא, די רשע! די געדענקסט וואס די האסט געטוהן דעמולסט אין דעמולסט, מיט די יעניגע, די רשע, זושיא! וועט נאך זיין אמאל מעגליך די זאלסט תשובה טוהן? די הינט וועלען דיך אויף עסען גלייך ווי אלע נבילות! א.א.וו.

זיי האבן געזעהן בפירוש אז דער רבי ר' זושיא ווייס אלעס שלעכטע וואס זיי האבן געמאכט אין זייער לעבן, און זיי קענען גאהר נישט בעהאלטען פון איהם, ביז זיי האבן מיט איהם צוזאמען אונגעהויבען צו ווינען, און זיי האבן געבעיטען סליחה ומחילה, און די מחוצפת איז אוועק געלאפען פון זיך, און דאס גאנצע שטעטיל איז געוואהר געווארען, דאס די גרעסטע בריונים האבן תשובה געטוהן, זענען אלע קלענערע בריונים געקומען און געבעיטען א תקון פאר תשובה, נאך דעם איז אונגעקומען ר' משה אין שטודט העריין, האט דער רבי ר' זושיא פערשטאנען דאס עס איז געווען די ארבייט פון ר' משה פשעווארסקער זי"ע

מיר גיבט ער 12 רענדלעך און אליהו הנביא גיבט ער 1 טולער

דער זוהן פון רעבין ר׳ זושיא, ר׳ ישראל אברהם, האט פערציילט פון זיין פעטער רבי ר׳ אלימלך זצ״ל, אז ווען עס איז געקומען ראש חודש אלול, האט דער רבי ר׳ אלימלך געבעטען, מען זאל איהם נישט פארנעמען די צייט מיט קוויטלעך, און אנדערע זאכען, וואס שטעירען איהם צו זיין עבודת ה׳, אלעהעכסט קען מען מזכיר זיין א חולה ווען מען דארף, אבער נישט מעהר

עס האט פאסיערט א מעשה אין חודש אלול אין איין שטעטיל ווייט פון ליז׳ענסק, א יוד א עושר האט געהאט ל״ע איין קראנקען זוהן, און ער האט ספעציעל פאטריבען ווילדע זאכען, צעבראכען, און געשלאגען, מען האט זיך נישט געקענט מיט עהם א עצה געבען, און איינער פון די אורחים וואס דער יוד האט דעמולסט אויפגענומען, האט צו געזעהן דעם צער, און האט דעם יוד א עצה געגעבען, ער זאל העריין פאהרען קיין ליז׳ענסק צום רעבין ר׳ אלימלך און ער וועט דארט געהאלפן ווערען

ער איז באלד געפאהרען מיט דעם זוהן קיין ליז׳ענסק, אוהן ער זאל אסאך קלעהרען, אין מיטין וועג ווי זיי האבן זיך אונגעשטעלט, צו געבען די פערד צו עסען, און אופריהען זיך, איז צו געקומען א יוד א אורימאן, און האט זיך מיט זיי בעפריינדעט, און האט זיי אויס געפרעגט, פון וואנט זיי זענען, און ווי אהין זיי פוהרען, א.א.וו.

פלוצלינג זאגט דער זוהן צום פאטער געב א שיינע מטבע אלס צדקה פאר דעם יוד

אין פאטער׳ס אויגען איז געווען א גרויס וונדער צו הערען אזעלכע גלייכע ווערטער פון זיין זוהן, ווייל ער האט קיין מאל נישט געריידט צו די זאך, עס פערשטייט זיך אז דער אורימאן האט זיך שיין בעדאנקט אויף די חושיבע מטבע, און ווען ער האט זיך מיט זיי געזעגענט, האט ער זיי געזאגט, עטץ בעדארפט נישט מעהר צו פאהרען צום רעבין ר׳ אלימלך, ווייל דער זוהן איז דאך שוין געזונד, און עס פעהלט עהם מעהר גאהר נישט, און דער פאטער זאגט צו דעם אורימאן, מיר האבן געמאכט אזוין לאנגען וועג, און נאך 2–3 שעה צו פאהרען, איז אשועדט מיר זאלען נישט זעהן דעם רעבין ר׳ אלימלך, דאך האט דער אורימאן געזאגט צום עושר, אין חודש אלול לאזט נישט דער רבי העריין צו זיך מען זאל איהם שטעירען, אין זיין הייליגע ארבייט, און איך צווייפיל אויב מען וועט ענק איבערהויפט העריין לאזען

דער פאטער האט זיך איינגעשפאהרט און נאך אמאל געזאגט אז נאך אזוי איינע לאנגע רייזע ווילען מיר דאך פריוועז אוהן צו קומען קיין ליז׳ענסק, און מיט דעם האבן זיי זיך געזעגענט מיט ברכות אזוי ווי עס דארף זיין, און זיי זענען געפאהרען און אונגעקומען קיין ליז׳ענסק זיי האבן געוואלט העריין קומען צום רעבין, און מען האט זיי נישט העריין געלאזט, אזוי ווי ער האט געזעהן אז די לאגע איז ערענסט, האט ער געגעבען דעם גבאי א שיינע מטבע, און דער גבאי האט זיך געפרייט און העריין געגאנגען צום רעבין, און פרעגען אויב מען קען העריין לאזען דעם יוד מיטין זוהן, האט דער רבי געענפערט, נאר מזכיר זיין און נישט מעהר, און דער עושר איז העריין מיט א קוויטעל מיט 12 רענדלעך גאלדענע, האט דער רבי געזאגט, קוקט צו! מיר געבט ער 12 גאלדענע רענדלעך,

און אליהו הנביא האט ער געגעבען 1 טולער, האט רבי ר׳ זושיא׳ס זוהן געזאגט, ווי גרויס איז די קדושה פון פעטער געווען, אז פון הימעל האט מען געשיקט אליהו הנביא זיי אויפצוהאלטען, כדי נישט צו שטעירען זיין הייליגע עבודה זי״ע

הכנסת אורחים אין א שטאל, און די פערד אין די שטוב

דער נועם אלימלך מיט זיין ברודער דער רבי ר׳ זושיא זצ״ל, זענען געווען אין א דארף און זיי האבן נישט געהאט ווי צו שלאפען איז דארט געווען א יוד א קרעטשמער, און זיי האבן געבעיטען איהם ער זאל זיי העריין לאזען שלאפען, האט ער זיי געענפערט ביי מיר קען מען שלאפען, אבער נישט אזעלכע שנארערס און אופגעריסענע יודען ווי עטץ זייט, דאך האבן זיי דעם יוד געבעיטען רחמים, ביז ער האט מסכים געווען, זיי צו לאזען שלאפען אין די שטאל פון די פערד, זיי האבן זיך אויך מיט דעם געפרייט, און האבן עהם געבענשט און ער איז געווארען א גרויסער עושר

נאך אפאהר יאהר דער רבי ר׳ אלימלך איז בעווסט געווארען אלץ רבי און איינער פון די צדיקי הדור, איז ער אונגעקומען צו די געגענט ווי דער יוד דער קרעטשמער האט געוואהנט, מיט אסאך חסידים, אזוי ווי דער יוד האט געהערט, אז עס איז פערהאנען א רבי אין די געגענט, האט ער זיך זעהר געפרייט, ער האט נישט געדענקט דעם נאמען אז דאס איז דער רבי וואס ער האט איהם נישט אריין געלאזט צו זיך, נור אין די שטאל

ער האט זיך שנעל צוזאמען גענומען און איז צו געפאהרען צו די סטאנציע ווי דער רבי איז איינגעשטאנען, און ער האט דעם

רבין פארבעיטען צו זיך, און דער רבי האט מסכים געווען, ער האט זיך אומגעקערט צו זיין היים, און מען האט אונגעפאנגען צו פיצען און צו צוגרייטען צום קבלת פנים פאר'ן רעבין, אלע בני בית און אלע משרתים, האבן זיך די מיע געגעבען אויפצונעמען דעם רעבין מיט גרויס כבוד

אזוי ווי דער רבי איז אונגעקומען צו די קרעטשמע, האט ער אונגעזאגט די חסידים, זיי זאלען מיט כח אריין פושען (שטיפפען) די פערד אין שטוב העריין, און אזוי האבן זיי געמאכט, און דער קרעטשמער האט אונגעפאנגען צו שרייען צום רעבין דאס מען האט איהם העריין געפושט די פערד אין שטוב העריין, דעמולסט האט איהם דער רבי דערמאנט, ווי ער מיט זיין ברודער זענען געקומען אין איין רעגין טאג און א פראסט, און זיי האבן זיך ביי איהם געבעיטען ער זאל זיי לאזען בענעכטיגען, און ער האט זיי נישט געלאזט ביי עהם אין שטוב, נאר קאהם אין די שטאל, יעצט ווייל ער איז געקומען מיט אסאך פערד, און דורך דעם האט ער איהם געוואלט מכבד זיין אין זיין שטוב, האט ער איהם העריין געשטיפט די פערד אין שטוב העריין ווייל דער גאנצע כבוד איז דאך דארך זיי זי"ע

א געשוואירענער מתנגד נהפך געווארען א פאברענטער חסיד

עס איז געווען א געשיכטע ביים רעבין ר' בער פון מעזריטש, מיטין תולדות יעקב יוסף דער מרא דאתרא אין שטאדט פולנאי רוסלאנד ער האט געהאט קעגען חסידות א גרויס התנגדות, וואס דעמולסט איז עס געווען א פרישע און א נייע זאך, וואס דער הייליגער בעש"ט האט מחדש געווען

עס איז געווען א חשש, אז דאס חסידות איז איין עהנליכע זאך, ווי דער שבתי צבי ימ"ש, עס איז נאך נישט געווען גענוג בעווסט אדער מען האט נישט געוואלט וויסען די שטראהלען פון חסידות, דער רבי ר' בער האט אין די שטאדט געהאט א סאך חסידים, איינמאל האט דער רבי ר' בער איבער געגעבען זיינס א חסיד, אז ער וואלט זעהר געוואלט מקרב זיין דעם מרא דאתרא פון זיין שטאדט, ווייל ער זעהט אין עהם א גרויס לעכטיגקייט און עס איז א גרויסער שועד עהם אובצילאזען ווייט פון חסידות

דער חסיד איז אהיים געפאהרען, און ער האט באלד אונגעפאנגען צו צוגרייטען פלענער, ווי אזוי דעם רב צו ברענגען צום רעבין ר' בער, האט זיך געמאכט אין א קורצע צייט, דאס ער האט געהאט חתונה צו מאכען די צווייטע טאכטער, און ער איז געווען בעווסט אלץ אורימאן ער האט געלעבט בדוחק אזוי ווי אלע רבנים עהרליכע אין דעמולסטדיקע צייטען, און ווי געווענליך ווען עס איז געקומען דער זמן פון די חתונה, האבן זיך אלע שטעטישע בעטיליגט אין די הוצאות

דעמולסט האט דער חסיד צוזאמען גערופען די גאנצע שטאדט, און האט זיי געבעטען, אז ווען דער שליח פון רב וועט צו זיי קומען בעיטען אויף הוצאות החתונה, זאלען זיי איהם אופשטיפען מיט פערשידענע תירוצים אויסריידען, ביז דער שליח וועט אונקומען צו איהם, און ער, וועט בעצאהלען אליין די גאנצע הוצאות החתונה, בכבוד גדול, און די זאך פערשטייט זיך אליין, אז עס האט זיך זעהר לייכט צוגעהערט, און אלע האבן מסכים געווען

און אזוי איז טאקע געווען, ווען דער שליח איז אונגעקומען צו דעם חסיד דעם גרויסען עושר, האט ער געענפערט מיטין פולען מויל אז ער איז זיך משתתף אין די הוצאות החתונה, און ער געבט אליין אלעס בכבוד גדול, אבער ער בעיט פון רב ער זאל אריבער קומען צו עהם, כדי מען זאל דאס מאכען על צד היותר טוב אויף דעם שענסטען אויפן, דער רב איז געקומען, און דער חסיד האט איבער געחאזערט אז ער געבט די גאנצע הוצאות החתונה, נאר מיט א בעדינג, א תנאי ער זאל פארבעיטען דעם רעבין ר' בער ער זאל זיין מסדר קידושין

דער רב האט פון דעם חסיד געבעיטען א פאהר טאג ער זאל האבן צייט זיך מיישב צו זיין, און טראץ דעם וואס ער האט זיך געשלאגען מיט זיין דעה, יא , ניין, ניין, יא, האט ער בעאשלאסען מסכים צו זיין צו דעם חסיד'ס פארשלאג, און ער איז געפאהרען צום רעבין ר' בער איהם צו פארבעיטען אלץ מסדר קידושין, און באלד דאס ערשטע מאל ווי ער איז געווען ביים רעבין, איז ער שטארק ברעשט געווארען, און ער האט ביי איהם געזעהן גרויסע זאכען, און האט אויף איהם משפיע געווען איין אנדערען גייסט, נאכדעם ווי ער האט געזעהן ממש זיין רוח הקודש און זיין שיחת חולין, ער האט ממש געליינט זיינע מחשבות, אויף ענינים וואס ער האט געקלעהרט איבער זיי פאר דעם, און ענינים וואס ער קלעהרט בשעת מעשה ווי ער רעדט מיטין רעבין

דער רב איז אהיים געפאהרען מיט א שטארקען בעשלוס, אז ער קעהרט זיך צוריק צום רעבין, וועניגסטען אויף א האלב יאהר, כדי ער זאל לערנען פון דרך החסידות, און ער זאל זיך קענען איינווארצלען עס זאל איהם נישט זיין פרעמד, נאך דעם ווי ער האט חתונה געמאכט די טאכטער, האט ער זיך אויף געהויבען

און געפאהרען צום רעבין, דארט האט ער צוגעקוקט אין געלערנט אסאך, און פינפטען חודש זייענדיג ביים רעבין, איז העריין געקומען צום רעבין ערב ש"ק א פרוי, און אונגעהויבען צו שרייען, דאס איהר טאכטער איז שווער קראנק און מסוכן, און בעיט פון רעבין רחמים

דער רבי האט זיע געבענשט און איהר געזאגט דאס זיע קען שוין אהיים גיין, און די טאכטער וועט האבן א רפואה שלימה, און צוגעזאגט איהר, דאס דער רבי וועט קומען צו זיי מוצש"ק, און די טאכטער וועט אונקאכען געקעכטסער, תבשילים, לכבוד די מלווה מלכה, זיע איז צוריק אהיים געפאהרען, און דער רבי מיט דעם תולדות יעקב יוסף, זענען געפאהרען מוצש"ק צו זיי אהיים, וועו זיי זענען אונגעקומען, דערציילט די מוטער צום רעבין, אז די טאכטער איז נפטר געווארען, און דער רבי ר' בער ענפערט איהר, האב קיין מורא, זיע וועט אי"ה לעבן

דער רבי ר' בער מיטין תולדות יעקב יוסף, זענען אריין געגאנגען אין דעם צימער ווי די חולנית די קראנקע איז געלעיגען, און דער רבי ר' בער האט זיך אונגעלעהנט אויף זיין שטעקען מיט זיין קאפף און זיין האנד, אויף אפאהר מינוט, און ער האט זיך אויפגעהויבען און גערעדט צו איהר פון די ווייטענס, שטיי אויף שנעל און דו וועסט אלע מאל זיין געזונד, און גיי אונגרייטען פאר אונץ קארטאפיל מיט בארשט צו די מלווה מלכה, עס האט נישט געדאערט אסאך צייט, און זיע איז אויפגעשטאנען תחיית המתים ממש, געזונד און פריש, און זיע האט געקאכט אלעס וואס דער רבי ר' בער האט געבעיטען לכבוד די מלווה מלכה, דעמולסט האט דער תולדות יעקב יוסף בפירוש געזעהן דעם רעבין ר' בער'ס כח אין הימעל,

און ער האט בעקומען א גרויס התעוררות צו עבודות ה' מיט חסידות זי"ע

פאר וואס האט ער בעקומען צוויי פעטש

דער רבי ר' זושיא זצ"ל איידער ער איז בעווסט געווארען אלץ רבי און בעל מופת, האט ער אונגעהויבען צו גיין גלות, און צו פארעכטען מתקן צו זיין פערשידענע תיקונים ווי ער איז נאר געקומען, אויף דעם וועג איז ער אונגעקומען צו א יודישען קרעטשמער, דער בעל הבית איז נישט געווען נאר די פרוי מיט די קינדער, און ער האט געבעיטען ברויט צום עסען, און זיע האט איהם אונגעשריגען, אז זיע בעדארף נישט אזאלכע אורחים, געסט, זיע ווארט נאר פאר רייכע לייט

האט ער געבעיטען נאר צו שלאפען, האט זיע ווידער איהם אפגעזאגט מיט געשרייען, ער האט געבעיטען דאס דריטע מאל, דאס ער וועט נאר זיצען אויף איין בענקעל, איז זיע צו געגאנגען צום רעבין ר' זושיא און האט איהם געגעבען צוויי פעטש, דעמולסט האט זיך דער הייליגער רבי ר' זושיא אויף געהויבען און אנטלאפען

אזוי ווי דער רבי ר' זושיא איז הערויס פון דעם טויער איז זיע ארופגעפאלן ל"ע געלעימט אין גאנצען קערפער, זיע האט אויך נישט געקענט מעהר רעדען, דער מאן איז אהיים געקומען, און האט געזעהן וואס דא האט פאסיערט און די קינדער האבן אונגעהויבען צו דערציילען וואס דא איז פארגעגאנגען, איז ער שנעל געלאפען אין גאנצען דארף זוכען דעם יוד וואס איז דא געווען, קוים נאך שווערע מיע און לאנגע שוען, האט ער ענדליך געפונען דעם יוד

ער האט איהם פארבעיטען צו קומען אין זיין קרעטשמע, און דער רבי ר' זושיא האט נישט געוואלט, און געטענות צום דעם קרעטשמער, וואס ווילסט דו פון מיר, איך האב גאהר נישט געטוהן, דער קרעטשמער האט זיך אדער איינגעשפאהרט, און איהם שטארק געבעיטען, און דאך האט ער משפיע געווען ער זאל אהיים קומען צו איהם

ווען דער רבי ר' זושיא איז העריין אין קרעטשמע, האט ער געהייסען פרעגען זיין פרוי, אויב זיע וועט תשובה טוהן, האט זיע געענפערט יא, מען האט זיע געברענגט פאר רבי ר' זושיא, און זיע האט אונגעהויבען צו דערציילען איהרע עבירות און חטאים וואס זיע האט אלץ געטוהן אין איהר לעבן, און דער רבי ר' זושיא זאגט, פאר דעם קומט נאך נישט זושיא'ן 2 פעטש! האט זיע ווידער דערציילט וואס פאר מעשים רעים זיע האט געטוהן, און רבי ר' זושיא זאגט ווידער, פאר דעם איז נאך נישט געקומען זושיא'ן 2 פעטש, זיע איז ווייטער ממשיך און דערציילט פון זיך, אז זיע האט געשאחטען אלע הינדלעך און געגנ מיט א מעסער פון די קוך, און זיע האט נישט געשיקט צום שוחט

דעמולסט האט דער רבי ר' זושיא געשריגען בקול רם, פאר דעם, זושיא,איזדירגעקומען2פעטש,וויילדוהאסטנישטגעוויסט ביז היינט, מתקן צו זיין אזוי א זאך, וואס אזוי פיל יודען זענען אדארך געגאנגען אין די קרעטשמע און זיי האבן געגעסען טריפות ונבילות און איך האב נישט געוויסט ביז היינט דאס מתקן צו זיין זי"ע

ער האט געראטעוועט א יודישע טאכטער פון שמד און טויט, און זוכה געווען פון איהר א דור ישרים

דער רבי ר׳ זושיא זצ״ל האט זיך אויפגעהאלטען אין א דארף בייַ א יוד וואס ער האט געהאט א גרויס רייכטום, און אזוי ווי זיי האבן געזעהן אז דער רבי ר׳ זושיא רעכט אוהן חצות יעדע נאכט, מיט אויסער געווענליכע בכיות און תיקונים אוהן א צוהל, האבן זיי שוין פערשטאנען, אז דאס איז נישט א פושיטער יוד, און זיי האבן בעשלאסען צווישען זיך, מען זאל זיך מיט איהם בעראטען, וואס מען זאל טוהן פאר זייער טאכטער, וואס דעם פריץ׳ס זוהן האט זיי איבער געריעדט, און ער וויל זיי נישט אופלאזען, און זיי איז בעאיינפלוסט געווארען פון איהם, און ווי פיל די פאמיליע האט געבעיטען איהר, זיי זאל איהם אופלאזען, האט גאהר נישט געהאלפען, מ׳האט אפילו זיי געדראעט אריין ווארפען אין ים העריין, און עס האט גאהר נישט געהאלפען

דער רבי ר׳ זושיא העירט זיך צו, די גאנצע געשיכטע, און ער שווייגט, און די פאמיליע האט פערשטאנען פון זיין שווייגען, דאס עס איז בעסער מען זאל זיי העריין ווארפען אין ים העריין, אדער איין אנדערע מאדע זיי אומברענגען, און נישט ח״ו זיי זאל ברענגען אוף די וועלט ממזרים

ווען ס׳איז געקומען די צייט אין דעם טאג אופצורעכטען חצות האט דער רבי ר׳ זושיא אונגעפאנגען אוהן צו צינדען לעכט, כדי ער זאל זעהן, און די שוועלעך האבן זיך נישט אונגעצינדען, איינס נאך דעם אנדערן, און עס איז דערהעירט געווארען א בת קול, קוקט׳ס אוהן דעם מערדער, ער האט געזעהן אז דאס איז נישט פשוט, ער האט אונגעהויבען שטארק

צו ווייגען און מתפלל זיין, און צו מארגענס איז מען געקומען צום רעבין ר' זושיא און מבשר געווען א בשורה טובה, דאס זייער טאכטער האט בעשלאסען צו אנטלויפען, דער גוי זאל נישט וויסען ווי זיא געפונט זיך, כדי זיא זאל ניצול ווערען פון זיינע הענד

נאך אפאהר יאהר ווען דער רבי ר' זושיא איז געווארען בעווסט אלס רבי, און א בעל מופת און גרויסער צדיק, האט ער אלץ געזוכט מתקן צו זיין זאכען און געפאהרען פון שטאדט צו שטאדט און פון דארף צו דארף, אויף א געוויסען פלאץ ווי ער איז אונגעקומען, זענען געווען צווישען דעם עולם וואס זענען געקומען שלו' נעמען, צוויי קינדער, ווען דער רבי האט געפרעגט וועהר די צוויי קינדער זענען, האט זיך אונגערופען א פרוי וואס זיא איז געשטאנען אונטער זיי, איך בין דאס די, וואס איך בין אנטלאפען פון גוי און איך בין ניצול געווארען, און דאס זענען מיינע צוויי קינדער

דעמולסט האט דער רבי ר' זושיא געזאגט, נו זענען זיי דאך געווען גירעכט, אז איך בין א רוצח, דאס איך וואלט חלילה געקענט אומברענגען אזעלכע צוויי קינדער, אזאלכע לעכטיגע און שיינע ווען פאות און הדרת פנים זי"ע

ביז זיין ענדע האט ער ערנעהרט די שטעדטישע אורימע לייט אוהן מען זאל וויסען זיין נאמען

אין די צייט פון טורי זהב זצ"ל, ווען ער איז געווען שטאד'ס רב אין קראקא פולין גאליציא, איז געווען א יוד א עושר און א גרויסער קמצן, ער האט נישט געוואלט געבען קיין צדקה, אזוי ווי דער טורי זהב איז געווען שטאדס רב האט ער געפילט א פליכט און ער איז געגאנגען צו דעם עושר, און האט איהם געגעבען צו פארשטיין די גרויסע מצוה פון צדקה וואס דער אייבישטער האט אונז געבאטען, אויך דעם גרויסען שכר פון די מצוה

עס האט אבער גאהר נישט געהאלפען, און ער האט אויס דריקלעך געענפערט דעם רב, אז ער וועט ווייטער, נישט געבען צדקה, ווייל טאמער וועט ער געבען איינעם, וועלען אלע קומען נעמען, און דאס נעמט נישט קיין ענדע, אזוי זענען אדארך אסאך יאהרען און דער עושר איז געווארען א אלטער יוד, און איז נפטר געווארען, און דער מרא דאתרא האט איהם געהייסען בעערדען ביים פלויט, ווייל ער האט זיך נישט שיין אויף געפיהרט, און ער האט נישט געוואלט געבען צדקה

נאך צוויי וואכען זענען געקומען די שטעדטישע

אורימע לייט צום רב, און זיי האבן זיך בעקלוגט, דאס שוין 2 שבתים האבן זיי נישט צו עסען, וואס ביז יעצט האבן זיי בעקומען מדי שבת בשבת יאהרען לאנג צרכי שבת בריווח, ביז מען האט אויס געפארשט, ווער עס האט דאס פערזארגט אזוי פיל יודען מיט דעם געברויך פון צרכי שבת, אלע יאהרען, און מען איז געקומען דעראויף אז דער יוד וואס איז נפטר געווארען און מען האט עהם געלייגט מנוחת עולמים ביים גדר, ער, האט פערזארגט די אורימע לייט מיט צרכי שבת, קיינער זאל נישט וויסען, האט ער בעצאהלט דעם בעקער, און געשיקט דורך שליחים הינדלעך מיט פיש און אלע מטעמים, ער האט געמאכט פערשידענע תחבולות מען זאל נישט וויסען זיין נאמען, דעמולסט איז דער טורי זהב געגאנגען און מפייס געווען איהם און געבעיטען פון איהם מחילה וסליחה, פערשטייט זיך אליין אז מען האט איהם ערשט יעצט אונגעגעבען דעם ריכטיגען כבוד וואס עהם געהערט, און מען האט איהם געלייגט אויף דעם שענסטען פלאץ, זי"ע

אמת'דיגע אמונת ה' איז אלע מאל כדאי

דער אלשיך זצ"ל, האט איינמאל געהאלטען א דרשה, אז ווען מען קומט צו די אמת'דיגע מדריגה פון בטחון, דעמולסט דארף מען נישט ארבייטען שווער אדער דינען מענשען, נאר דינען דעם בעשעפער און ער באשעירט איהם אלע זיינע געברויכען, בשעת די דרשה איז געווען א יוד וואס ער האט געארבייט זיין גאנץ לעבן שווער און ביטער, ער האט געגרובען ליים פון א בארג, און פערקויפט ווער עס האט בעדארפען

אזוי ווי ער האט צו געהערט די דרשה, האט ער בעשלאסען צו נעמען דעם תהילים, ווייל עפּיס אנדערש האט ער נישט פערשטאנען, און ער האט גאהר נישט מעהר געטוהן נאר געזוגט תהילים און דאס אייזעל האט ער פערקויפט א גוי, טראץ דעם וואס זיין פרוי האט איהם געמיסערט פאר וואס ער גייט נישט ארבייטען פאר פרנסה, האט גאהר נישט געהאלפען, און ער האט געזאגט, איך טוע מעהר גאהר נישט, נאר איך גלייב אין בעשעפער אז וואס איך דארף וועט ער מיר בעשיירען

דער גוי האט איבער געגומען זיין ארבייט, און ער איז געבליבען בייַ זיין תהילים, איין טאג האט דער גוי געפונען גרובענדיג אין ליים, פיל מיט גאלד, און דער גוי האט אונגעפילט דעס אייזל מיט דעם גאלד, פלוצלינג האט זיך אוועק געריקט אין בארג, א גרויסער שטיין און דער גוי איז געהארגעט געווארען, דאס אייזעל איז נאך נישט געווען געוואהנט מיט דעם נייעם בעל הבית, אבער דעם וועג פון אלטען בעל הבית איז דעם אייזעל געווען בעקאנט, איז דאס אייזעל אהיים געגאנגען צום אלטען בעל בית אין הויף העריין, און ער האט אונגעפאנגען צו ברומען, און די קינדער זענען הערויס געגאנגען און זיי האבן געטראפען דאס א מוהלדיגע אייזעל, וואס זייער פאטער האט דערמיט אהיים געברענגט פרנסה

אזוי ווי די קינדער האבן זיך דערנעהנטערט צום אייזעל, האבן זיי געטראפען פיל מיט גאלד און זיי האבן אלארמיערט זייער פאטער, דעמולסט האבן זיי אלע געזעהן ווי גרויס די השגחה איז, 1

דאס ער איז ניצול געווארען פון א זיכערען טויט, 2
ער איז רייך געווארען ווייל ער האט געהאט א אמונה
פשוטה אוהן חכמות אין די השגחה עליונה

דעמולסט זענען געקומען די תלמידים פון אלשיך
און האבן געפרעגט היתכן, פאר וואס קומט אונז נישט
אזוין עושרות, האט ער זיי געענפערט ווייל דעם יוד׳ס
בטחון אין אויבערשטען איז אוהן א שאלה, און אוהן
נאך צו קלערען, און עטץ פרעגט פאר וואס!!! זי״ע

אין זכות פון צדיק האט ער געפונען א פערלוירענעם זוהן און געווארען אונגעהיטען פון נישואין אסורין

דעם הייליגען דברי חיים זצ״ל, איז אויס געקומען צו
זיין איינמאל אין די שטאדט בודאפעסט (אונגארן)
אין די זעלבע צייט איז געווען א חתונה ביי נגידים,
אזוי ווי זיי האבן געהערט דאס דער צאנזער רב איז
אין די שטאדט, האבן זיי זיך שטארק אונגעשטרענגט
צו פארבעיטען איהם ער זאל זיין מסדר קידושין

געוועלידְ האט דער צאנזער רב געלערענט א
גאנצען טאג, ווען עס איז געקומען די צייט פון די
חתונה, 7 אזייגער, האט דער גבאי געבעטען דעם
רעבין, אז די מחותנים האבן איהם געבעטען איך זאל
דערמאנען דעם רעבין צו קומען געניי צו די צייט, ווייל
דא פערשטייען די מענשען ווען מען רופט אויס א
זמן, אלץ געניע צייט, דעמולסט האט דער צאנזר רב צו
געמאכט די גמרא און געגאנגען צו די חתונה

ווען ער האט זיך אוועק געזעצט, האט ער אוהן געלאהנט זיין קאפף אויף זיינע צוויי הענד און אויף זיין שטעקען, געגוג א שטיקל צייט, נאכדעם האט ער זיך געווענדעט צום מחותן, און האט איהם געפרעגט אויב עס איז דא א לעהרע שטוב אין זיין וואהנונג, האט ער געענפערט, יא, און זיי צוויי זענען הערין, און דער צאנזער רב האט אונגעהויבען איהם אויס צו פרעגען אויף דעם חתן

פון וואנעט ער שטאמט, האט ער געענפערט דאס ער איז א יתום, און ער האט איהם אויס געווילט אין די ישיבה צווישען די בעסטע בחורים, אלץ למדן א ירא שמים מיט גוטע מדות, נאכדעם פרעגט ער איהם, ווי פיל קינדער ער האט, ענפערט ער, פונף קינדער און איין קינד האט דער טייך איהם פארשלעפט יונגע - הייט, ווען אין זיין געגענט איז געווען א פערפלייצונג און מען האט איהם מעהר נישט געפונען

ווען דער צדיק האט איהם געפרעגט אויב ער האט עפעס א סימן עהם צו דערקענען, האט ער געענפערט, אז ער האט געהאט אויף זיין פלייצע א פינטעל פון חן, האבן זיי אויף געדעקט זיין ריקען און זיי האבן געטראפען דאס פינטעלע פון חן איין זיכערע סימן דאס עס איז זיין זוהן וואס איז פערלוירען געגאנגען דורך דעם פערפלייצונג וואס דאס וואסער האט איהם אווק געשלעפט גאהר ווייט זי"ע

ער איז געשטאנען אין נסיון און איז געהאלפען געווארען בזש"ק

עס איז געקומען א חסיד צום קאז'ניצער מגיד זצ"ל, בעיטען קינדער, און יעדעס מאל האט ער איהם אופגעשטיפט מיט פערשידענע תירוצים, איין מאל האט ער פון איהם פערלאנגט צו ברעגען 5 קאפיקעס און וועט איהם צו זאגען א זוהן

ער איז געגאנגען צו זאמען מיט זיין ווייב בעיטען נדבות, ווייל זיי האבן נישט געהאט פון וואנט צו געבען, די 5 קאפיקעס, אזוי האבן זיי צוזאמען גענומען ווי פיל כוח זיי האבן געהאט, און זיי האבן דאס אלעס געברענגט צום רעבין, און זיי האבן דאס גאנצע פעקעל געלד אנידער געווארפען אויף די ערד, און האט געזאגט צום קאז'ניצר מגיד, דאס וואס איך האב געמאכט מיט מיין פרוי, און אויב דער רבי וויל אונז געבען א ברכה איז גוט, און ווען נישט, וועט אונז דער אויבישטער העלפען, דעמולסט האט דער מגיד איהם געזאגט, דו ביסט שוין געהאלפען, נעם דאס געלד און גיי אהיים לשלו' זי"ע

ג-ט'ס וועגען און זיינע ווינדר

ר' דוד פינקוס איינע פון די חשובע חסידים פון בעש"ט זצ"ל, האט בעדארפען חתונה צו מאכען זיין טאכטער, וואס איהר צייט האט דעגרייכט חתונה צו האבן, ער האט אבער נישט געהאט א פרוטה, האט ער געפרעגט דעם בעל שם הקדוש וואס צו טוהן

דער בעל שם האט איהם געהייסען שיקען 2 שליחים אין 2 שטעיט וואס זיי זענען געווען געטיילט איינע

אלץ נייע שטאדט, און איינע אלץ אלטע שטאדט, דער בעש"ט האט אויך געהייסען אז די שליחים זאלען צו זאגען 2000 גילדען, און דער אנדערע צד זאל צו זאגען 4000 גילדען, וכן הוי זיי האבן געפונען אין דעם ערשטען חלק א בחור א ת"ח וי"ש אויך א רייכער, און זיי האבן צווישען זיך מסכים געווען לויט די תנאים וואס דער בעש"ט האט אונגעזאגט

דער בעש"ט האט אדער אונגעזאגט אז די שליחים זאלען זיין אויך אין צווייטען חלק פון די שטאדט, און זאלען זיך אויך דארט אומקוקען וועגען א שידוך, זיי האבן זיך אויף געהאלטען דארט דורך די נאכט, און צו מארגענס זענען זיי העריין געגאנגען צום בחור און זיך געזעגענט, האבן זיי איהם געטראפען זיך שפילען מיט פערשידענע זאכען אין מיטין לערנען, און צווישען די זאכען האט זיך געפונען א שתי וערב ל"ע

זיי זענען אריבער געפאהרען אין אנדערן חלק פון די שטאדט, און אויך דארט האבן זיי געפונען א גוטען בחור א ת"ח אין א ירא שמים און אויך א רייכער, און דא האט דער בעש"ט געהייסען צו זאגען 1000 גילדען, און דער מחותן זאל געבען 2000 גילדען, און זיי האבן מסכים געווען צווישען זיך אויף די תנאים, און מען האט אונגעשמיסט די חתונה אין א קורצע צייט ארום, זיי האבן מיט געגאמען א מתנה פאר די כלה און זיי זענען אהיים געפאהרען מיט דעם שידוך בשעטו"מ

ווען עס האט זיך דערנעהנטערט די צייט פון די חתונה און דער מחותן פון ר' דוד האט געזעהן אז מען

שיקט נישט צוריק א מתנה פאר'ן חתן, און מען אינטערעסיערט זיך נישט מיט זיי, האט ער געשריבען צו ר' דוד'ן זיין מחותן, איין בריף און נאך א בריף, און אויך א דריטען בריף, און נאך יעדען בריף ווי ר' דוד האט בעקומען, האט ער געפרעגט דעם בעש"ט וואס ער זאל טוהן, האט ער יעדעס מאל געבענשט אז דער אייבישטער וועט העלפען

ביים דריטען מאל ווי ר' דוד איז געגאנגען פרעגען דעם בעש"ט וואס ער זאל טוהן, האט ער געטראפען אויפ'ן וועג, א יוד וואס ער פאהרט מיט א בכבוד'ן וואגען אזוי ווי א פריץ, און פרעגט איהם ווי וואהנט דער בעש"ט, און ר' דוד ווייזט איהם מיט די האנד ווי, און ער גייט נאך עהם, וועז ר' דוד איז אונגעקומען צום בעש"ט, איז שוין דער יוד געווען אינווייניג, און ער האט דערציילט דעם רעבין א מעשה, דאס ער איז א סוחר פון האלץ, און עס איז איהם געלונגען איבער צו פיהרען קיין דאנציג (פולין) זיינע ראפסודות מיט האלץ, כאטש אנדערע סוחרים איז נישט געלונגען אריבער צו פיהרען, ווייל זיי זענען אלע דעטרינקען געווארען אין שטורמדיגען ים

וען ער איז אהיים צוריק געפאהרען מיט זיינע סעקרעטעיערס, מיט אסאך געלד, און מיטין וועג האבן די סעקרעטעיערס געהארגעט דעם בעל עגלה, און אויף דעם סוחר האבן זיי געדראעט צו הארגענען, אויב ער וועט זיי נישט איבערגעבען דאס געלד, און טראץ דעם וואס ער האט בעשטאנען זיי צו געבען דאס געלד, האבן זיי זיך איבער געריכטעט דאס עס טויג נישט

איהם צו לאזען לעבן, טאמער וועז זיי וועלען צוריק קומען אין שטאדט העריין, וועט ער זיך קענען אין זיי נוקם זיין

מיט גרויסע שווערִיגקייטען און אסאך געבעיט, האבן זיי איהם געגעבען צייט צו זאגען די ווידוי, און מען האט איהם צו געבונדען צו א בוים, און ער האט געזאגט ווידוי מיט א צעבראכען הארץ, און בשעת וועז ער האט געזאגט ווידוי, האט ער מנדר געווען, אז דער אייבישטער וועט איהם העלפען אז ער וועט בלייבן לעבן, געבט ער אוועק א פערטל פון זיין פארמעגען פאר אורימע לייט פון זיין משפחה, און א פערטל פארמעגען פאר סתם אורימע לייט, פלוצלינג איז אונגעקומען א גאנצע חבריא, און זיי האבן איהם אויף געבונדען און האבן איהם מיט געגומען אהיים

א האלבען נדר האט ער מקיים געווען, פאר אורימע פון זיין משפחה האט ער געגעבען אלעס וואס ער האט צו געזאגט, און די אנדערע העלפט האט ער געוואלט לאנגזאם אויס צאהלען און די קומענדיגע יאהרען, צווישען איז זיין פרוי ל"ע קראנק געווארען, און אלע דאקטורים האבן איהר נישט געקענט העלפען, ביז מען האט איהם א עצה געגעבען, ער זאל פאהרען צום בעש"ט, און דארך דעם בין איך געקומען דער רבי זאל מיר געבען א ברכה, האט איהם דער בעש"ט געגענפערט, בעצאהל דיין חוב וועט דיין פרוי געזונד ווערען פון אלע מחלות, ער האט ארויס געגומען 3000 גילדען און געגעבען דעם בעש"ט, און ר' דוד האט דאס בעקומען ער זאל האבן חתונה צו מאכען זיין טאכטער זי"ע

די סבה איז קליין אבער דער מסובב איז גרויס

דער רבי ר׳ נחום מטשערנאבל זצ״ל, האט געשיקט איינעם פון זיינע 8 זוהן, נאך זיין חתונה קיין ווילנא צו זוכען פרנסה, דאס ערשטע ווי ער איז געקומען אין שטודט העריין איז ער געגאנגען אין ביהמ״ד העריין, דארט האט ער געפראוויעט (געפיהרט)זיינע מדריגות, און האט זיך צו געגרייט צום דאוונען, אלע האבן געפינישט צו דאוונען, און ער האט נאך געהאלטען פאר דעם דאוונען, אזוי אז דער שמש האט געבעיטען ער זאל פערלאזען דאס ביהמ״ד, ווייל ער ויל צו מאכען

ר׳ נחום׳לס זוהן האט זיך ארום געדרייט אין מארק און געזוכט ווי ער זאל קענען אופדאוונען, האט איהם פלוצלינג דער זהן א יוד א געשעפט׳ס מאן פון די ווייטענס, ער האט מורא געהאט אז מען קען אזוין יוד חלילה הארגענען, ער האט איהם געפרעגט וואס ער זוכט, האט ער איהם געענפערט, אז ער וויל אופדאוונען, האט ער איהם פארבעיטען צו איהם אין געשעפט העריין, און האט איהם איבערגעבען דאס איניוויניגסטע שטיבעל, אין דארט האט ער געדאוונט

ביים געזעגענען זיך פון דעם געשעפט׳ס מאן, האט ער איהם געפרעיגט ווי פיל קינדער ער האט, האט ער געענפערט 6, נאכדעם האט ער געפרעגט פון וואס איז ער זיך מפרנס, האט ער געענפערט פון דעם געשעפטעל, האט ער איהם נאך געפרעגט, פון אזוי קליין געשעפט

קענען זיך מפרנס זיין 8 נפשות, האט ער איהם געענפערט, יא, די סבה איז קליין, אבער דער מסובב איז גרויס

ווען ער איז צוריק געקומען צו פאהרען צום פאטער ר' נחום, האט ער איהם דערציילט צווישען אלע געשעהענישען וואס ס'האט מיט איהם פאסיערט, אויך דעם פרט פון דעם קליינעם געשעפטעל, האט איהם דער פאטער געענפערט, דאס, וואס, איך האב געוואלט דו זאלסט הערען, און זעהן, און זאלסט לערנען זי"ע

די קנאה ציהט דעם מענש ארויס פון די וועלט

ביי דעם אוהב ישראל פון אפטא זצ"ל, האט פאסיערט, עס איז געווען אין שטאדט 2 שותפים אין א גוט גייענדיג געשעפט, און 1 פרוי פון די 2 שותפים, האט מיט געארבייט אין געשעפט, עס איז אדארך א צייט און די פרוי האט פערלאנגט, מען זאל איהר פאר די ארבייט בעצאהלען, און דער אנדערע שותף האט געזאגט אז ער איז נישט מסכים צו קיין שום ענדערונג און ענינים פון צוטיילען די רווחים, אלע - העכסט קען מען זיך בעגיין מיט איהר ארבייט

עס איז צו געקומען, צו א שפאלטונג, צווישען די ביידע שותפים, און זיי האבן בעשלאסען זיך צו צוטיילען, און יעדער האט געמאכט דאס זעלבע געשעפט פאר זיך

דער שותף וואס האט געארבייט אוהן זיין פרוי, האט

מצליח געווען און געווארען א עושר, און דער וואס האט געארבייט מיט זיין פרוי, איז ל״ע ארופ פון זיינע נכסים, די פרוי וואס האט געפלעגט מיט ארבייטען ווען זיי זענען געווען שותפים, האט בעקומען קנאה, און האט אויס געטראכט אויף זייער שותף׳ס פרוי א בלבול מיט 2 עדים, און איהר גאנצע כוונה איז געווען צו צופיהרען צו א גט, צווישען מאן און וויב

אזוי ווי זיי זענען געקומען צום שטאדט׳ס רב דער אוהב ישראל, ער האט אויס געהערט די עדות, און לויט די עדות וואלט ער דאך בעדארפען צו פסקנן לויט דעם דין אין די תורה, האט ער אבער 2 מאל חוקר ודורש געווען די פרוי וואס מען האט אויף איהר דעם בלבול געמאכט, און זיע האט דערציילט די סיבות וואס האבן די פרוי געברענגט דאצו זיע זאל אויס טראכטען שלעכט׳ס אויף איהר, האט דער אוהב ישראל נישט געקענט פסקנן לויט ווי עס שטייט אין די תורה ווייל דער רב האט געגלייבט די אומשולדיגע פרוי

האט דער רב געהייסען זיין זוהן ר׳ יצחק מאיר זצ״ל, ער זאל ארויס גיין אין די גאסען פון שטאדט, און אויס רופען, דאס מען זאל אויס וועילען א נייעם רב, ווייל איך קען נישט פסקנן לויט דעם דין וואס שטייט אין די תורה

פלוצלינג האט די פרוי וואס האט אויס געטראכט דעם בלבול, בעקומען שטארקע שמערצען אין איהר גאנצען קערפער, מען האט זיע ממש נישט געקענט ראטעוון, האט דער רב, זיין זוהן אויף געהאלטען, און ער

איז העריין צו די פרוי און געפרעגט איהר, אויב זיע איז מודה אז זיע האט אויס געטראכט אויף איהר א בלבול, בלייבט זיע לעבן, ווען נישט, האט זיע שוין, נישט א קיום אויף די וועלט, אזוי ווי זיע האט געזעהן איהר ביטערען ענדע, האט זיע זיך בעקענט צום רב אוף איהר בלבול זי"ע

3 זאכען פון נודע ביהודא

3 זאכען וואס האבן פאסיערט ביים רב דער נודע ביהודא זצ"ל אין פראג צ'עכי'ן 1 עס איז געווען א סופר אין שטאדט וואס מען האט איהם חושד געווען אויף א עבירה, און מען האט איהם געברענגט צום נודע ביהודא, און ער האט נישט געוואלט מודה זיין, האט ער איהם געגעבען א פעדער פון א סופר ער זאל שרייבען דעם פסוק אין די תורה וואס אסר'ט די עבירה וואס ער איז חשוד, און ער האט נישט געקענט שרייבען, אזוי האט ער איהם געפריבט דריי מאל, און ער האט נישט געקענט שרייבען, פאר דעם דריטען מאל איז דער נודע ביהודא העריין געגאנגען אין קוך העריין, און האט זיך צו געגרייט אין זיין טאש א האק מעסער

ביים דריטען מאל ווי ער האט נישט געקענט שרייבען, האט ער ארויס געצויגען דאס האק מעסער פון זיין טאש, און האט דעם סופר אופגעהאקט 2 פינגער, ער זאל מעהר נישט קענען זיין א סופר, ווייל ער האט חושש געווען אז ער וועט גיין אין איין אנדערע שטאדט העריין זיין סופר, און מיט זיין שיין כתב וועט מען איהם אוהן נעמען איבעראל אלץ סופר

2 עס האט פאסיערט ביים קצב דער בוטשער אין שטאדט, דאס דער נודע ביהודא האט געפאסקענט א בהמה טריפה, און דעם קצב האט דאס זעהר פערדראסען, דאס ער בעדארף אוהן צו וועהרען אזוי פיל געלד, האט ער געדראעט אויף דעם נודע ביהודא, אויב ער וועט נישט כשר מאכען די בהמה, דעמולסט וועט ער איהם שעכטען מיט דעם מעסער וואס ער האט אין די האנד, און דער נודע ביהודא האט עהם געהייסען וואַרטען ער זאל נאך קוקען נאך אמאל די הלכה, און נאך דעם ווי ער האט נאך אמאל מעיין געווען, האט ער ווידער געפאסקענט אז די בהמה איז טריפה, און האט אויף געריסען דאס העמד און אויף געדעקט זיין הארץ, און האט געזאגט צום קצב "שטעך" און דער קצב איז געבליבען מיט די האנד אין די לופט און האט גאהר נישט געקענט טוהן

3 עס איז געקומען צום נודע ביהודא א יוד פון שטאדט, אז ער האט א שוואכע אמונה, און ער בעדארף התחזקות אין בטחון, ער זאל נישט ארום גיין מיט ספיקות, און עס איז גראדע געווען ערב שבת, און עס איז געלעגען איין אויס געזאלצען הינדעל, אויף דעם אויס זאלץ ברעטעל, האט איהם דער נודע ביהודא העריין געזומען אין די קוך, און געזאגט צום הינדעל גיי אראפ, האט זיך דאס הינדעל צוזאמען געזומען אלע איהרע טיילען, און אראפ געגאנגען, זאגט צו איהם דער נודע ביהודא, יעצט וועסט די שוין גלייבען באמונה שלימה, האט דער יוד געזנפערט, יא, האט דער נודע ביהודא געזאגט צום הינדעל, גיי צוריק ארויף, און

דאס הינדעל איז צוריק ארויף און זיך אויס געלייגט אזוי
ווי פריער זי"ע

אין זכות פון גמילות חסדים אוהן א פני'ה, איז ניצול געווארען זיין פערמעגען און געווארען א עושר

דער רבי ר' לייב שרה'ס זצ"ל, האט מפרנס געווען אלע יאהרען בעהאלטענע צדיקים אין די גאנצע וועלט, און איבעראל איז ער אונגעקומען מיט קפיצת הדרך, אמאל איז ער אונגעקומען אין א שטאדט העריין, וואס דארט האט געווהנט א יוד ר' משה, אגרויסער גומל חסד בסתר, ער האט געבארגט פאר אלע סוחרים פון שטאדט יעדע וואך פערשידענע געלטער קליינע און גרויסע, כדי זיי זאלען קענען קויפען סחורה, און זיך קענען מפרנס זיין בכבוד

אויך ר' לייב האט געבעיטען פון איהם נישט צו א גרויסע הלוואה, פון אנפאנג האט זיך ר' משה צוריק געהאלטען צו בארגען צו א מענש וואס ער זעהט איהם דאס ערשטע מאל אין לעבן, אבער דאך מפני הכבוד! און זיין הדרת פנים האט ער איהם געבארעגט, און ר' לייב האט איהם צו געזאגט צוריק צו צאהלען אין 2 וואכען ארום, אין צוויי וואכען ארום איז ר' לייב אוגנגעקומען מיט דעם געלד געגוי צו די צייט

נאך 8 טאג איז ווידער געקומען ר' לייב בעיטען פון ר' משה'ן א גרעסערע הלוואה, דעמולסט האט שוין איהם ר' משה געגעבען מיט א לייכטערע האנד, און ר' לייב האט פינקטלעך צו די צייט אופגעגעבען די הלוואה, און

אזוי איז דאס זעלבע פארגועקומען א פאהר מאל, ביז נאך א קורצע צייט האט דער פריץ פון די געגענט, אויס געופען, אז ער וויל פערקויפען זיין גאנץ פארמעגען אלץ מציאה, און ר׳ משה האט בעשלאסען דאס ער וויל דאס קויפען

ער האט פערקויפט אסאך אנדערע זאכען כדי, צו מאכען דערפון געלד און צוגרייטען צו בעצאהלען פאר דעם פריץ, און די צייט ווי דאס גאנצע געלד איז געווען גרייט אין די הענד פון ר׳ משה, איז געקומען ר׳ לייב און איהם געבעיטען דאס גאנצע געלד וואס ער האט, צו בארגען, און טראץ דעם וואס ר׳ משה האט איהם געגעבען צו פארשטיין, אז דאס געלד בעדארף ער אויף א וויכטיגען צוועק, צו קויפען א מציאה פון פריץ, און דאס קלענערע געלד מוז ער בארגען פאר די שטאדט׳ס סוחרים, אבער עס האט גאהר נישט געהאלפען, ר׳ לייב איז געשטאנען אויף זיין פערלאנג, דאס ער מוז האבן דאס גאנצע געלד

אזוי ווי ר׳ משה האט געווסט פאן פריריגע מאל אז ר׳ לייב ווייס ווי עפיס ליגט, און ווי פיל עס ליגט, און אויב ער וויל קען ער זיך אליין נעמען , ער קען בעווייזען דאס קיינער זאל אפילו נישט בעמערקען אז ער איז העריין געקומען, און ער האט נישט געהאט קיין אנדערן אויס וועג נאר ער האט איהם געמוזט געבען דאס גאנצע געלד

עס זענען אדארך אפאהר טעג, און די גאנצע שטאדט איז פארברענט געווארען, און אלע זענען

געבליבען בעירום ובחוסר כל, נאך דעם איז ר׳ לייב געקומען, און ער האט איהם צוריק געגעבען דאס גאנצע געלד, דעמולסט האט ער געקויפט פון פריץ זיין פארמעגען, און געווארען א גביר עצום

ר׳ לייב האט געזאגט צו ר׳ משה, אז דאס איז אין זכות ווייל ער האט מקיים געווען גמילות חסד מיטין גאנצען הארץ, איז ער געשיקט געווארען מציל צו זיין, זיין פארמעגען זי״ע

שיק דיין ברויט אויפן וואסער, וועסט דו אין מעהרערע טעג איהם צוריק געפונען

ר׳ יהושעל׳ע קאמינקער דער זוהן פון ר׳ שלום׳קע קאמינקער זצ״ל, האט זיך משדך געווען מיט זיין זוהן ר׳ אלעזר אוישפעצינער מיט די טאכטער פון צאנזער רב זצ״ל

ווען עס איז אונגעקומען די צייט פון די חתונה, און ר׳ יהושעל׳ע האט נישט געהאט געלד חתונה צו מאכען זיין זוהן, איז ער געפאהרען מיט זיין זוהן פון איין שטאדט צו די אנדערע צו זאמען נעמען געלד, זיי זענען אונגעקומען אין איין פערווארפען ארט א קליין שטעטיל, דארט האט זיי געטראפען א יוד וואס האט זיי געפרעגט וואס זייער טוהן איז דא, פערשטייט זיך אז זיי האבן דערציילט אז זיי פאהרען צוזאמען צו נעמען געלד אוף הכנסת כלה, האט דער יוד ארויס גענומען דאס גאנצע געלד ווי פיל זיי האבן בעדארפען און זיי געגעבען

ער האט זיי דערציילט די סבה, ער איז געווען א משמש בייַ ר׳ שלו׳ם׳קין, און ווען ער איז עלטער געווארען און האט בעדארפען חתונה צו האבן, און איז געווען א אורימער בחור, האט ער בעשלאסען צו גיין שנארען געלד, און איז געגאנגען פון איין ארט צום אנדערען, ביז ער איז אונגעקומען אין א דארף העריין, און דארט איז געווען א יודישער פריץ און ער האט געזוכט א דאקטער ער זאל היילען זיין טאכטער, און ער האט פארגעשלאגען צו געבען א גרויסען סכום געלד, ווער עס וועט זיין טאכטער אויס היילען

האט ער זיך פארגעשטעלט פאר א דאקטער, ווייל ער האט געדענקט פון די צייטען ווי ער האט משמש געווען ר׳ שלו׳ם׳קין, ווי א קינד איז געווען א חולה מסוכן, און דער דאקטער האט געגעבען מעדיקאמענטען און האבן גאהר נישט געהאלפען, האט ר׳ שלו׳ם׳קי געהייסען דעם משמש, ער זאל נעמען אויף א לעפעלע אביסעל פון די רפואה וואס דער דאקטער האט געגעבען, און זאל ארונטער גיסען אונטער דעם בעט ווי דאס קינד שלאפט, און דאס קינד איז געזונד געווארען

אזוי האט ער אויך געמאכט דא בייַ דעם פריץ, ער האט גענומען אביסעל פון די רפואה און האט געזוגט בשם ר׳ שלו׳ם בן יענטל גיס איך אוועק צו רפואה, און די טאכטער פון פריץ איז געזונד געווארען, און איך האב מיט איהר חתונה געהאט, און אזוי בין איך געווארען א עושר, ממילא געהערט ענק פון מיר די מתנה זי״ע

ווייל ער האט גאהאט מסירות נפש האט איהם אליהו הנביא אויס געלערענט ווי אזוי צו ראטעווען א יוד

דער שפאלער זיידע זצ"ל, איז געווען א מלמד אין א קליין שטעטיל, ער האט בעקומען א ברכה פון בעש"ט זצ"ל, און איז בעווסט געווארען אלץ הייליגע מענש און א בעל מופת

איינמאל איז איהם בעווסט געווארען אויף א יוד וואס ער האט נישט געהאט צו בעצאהלען דעם פריץ פאר דעם געשעפט וואס ער האט ביי עהם געדונגען, און דער פריץ האט עהם הערויס געווארפען אין קעלער אריין, און דער יוד גייט נעבעך אויס פון הונגער, און דער שפאלער זיידע האט פאר דעם יוד געבעיטען, און ער האט געזוכט א עצה ווי אזוי איהם צו העלפען און מציל זיין

ביז איין טאג האט זיך בעוויזען צום שפאלער זיידען, אליהו הנביא, און האט איהם צו געזאגט אז ער וועט עהם אויס לערנען ווי אזוי מציל זיין דעם יוד

ער האט איהם דערציילט אז עס דערנעהנטעט זיך דער געבורטס טוג פון פריץ, און דעמולסט מאכט מען א גרויסע סעודה מיט כלי זמרים, מיט פערשידענע איבער ראשונגען פאר זיין כבוד, אויך ווילען זיי נעמען דעם יוד פון קעלער וואס זיי האבן איהם אזוי לאנג אויס געהינגערט, און זיי טוהן איהם אוהן א פעל פון א בעער, און ער מיז טאנצען פאר אלע, אויך מוז ער מלחמה

האלטען מיט דעם פריץ׳ס פיהרער, ביז מען זאל דעם אופגעשוואכטען יוד ח״ו אומברענגען, און ווארפען פאר די הינט, און אויף עסען

און אויב דו ווילסט נעמען אויף דיר, דו זאלסט די זאכען מאכען אנשטאץ דעם יוד, וועסט דו איהם קענען מציל זיין, האט דער שפאלער זיידע געפרעגט אליהו, דאס ער קען נישט טאנצען, האט איהם אליהו געזאגט איך וועל דיך אויס לערנען טאנצען אלע טענץ, און וועז דער פיהרער וועט אנידער פאלן וועז דו וועסט איהם איבער זיגען, זאלסט דו איהם צו טרעטען אוהן רחמים ביז זיין ענדע, און קיינער וועט דיר נישט קענען עפיס טוהן, איז דער שפאלער זיידע געגאנגען און געזוכט אוועג ווי אזוי הערייז צו גיין אין קעלער אריין, מען זאל נישט דערקענען, ער האט מיט זיך גענומען איין שויפעל און האט אונטער געגרובען הינטער דעם קעלער, און איז הערייז געקומען צו דעם יוד, ער האט איהם מיט געברענגט עסען און טרינקען און איהם דערווייל דעקוויקט דאס הארץ, און האט איהם דערציילט אלעס וואס עס גייט דא פארקומען, און האט איהם אונגעזאגט, אז וועז מען וועט קומען נעמען איהם צום שפיל אנשטאץ עהם , זאל ער זיצען אין ווינקעל מען זאל איהם נישט בעמערקען

אזוי איז טאקע געווען דער רשע וואס פיהרט אוהן מיט דעם פריץ׳ס הויף, און וואס ער האט אונגעהעצט דעם פריץ מען זאל דעם יוד ארויס ווארפען, און איהם אזוי ארום, אומברענגען ח״ו, האט גענומען דעם שפאלער זיידען און האט איהם אוהן געטוהן א פעל פון א בעער, און האט

איהם העריין געפיהרט אין דעם זאהל העריין ווי עס זענען זיך צו זאמען געקומען פיל מענשען און פריצים פון די גאנצע מדינה לכבוד דעם געבורטס טאג פון דעם פריץ

דער שפאלער זיידע האט אונגעפאנגען צו טאנצען, און אלע האבן א הנאה געהאט און זיך גוט אונטערהאלטען, נאך דעם האט זיך ווידער אונגעפאנגען די קריג צווישען איהם און דעם אונפיהרער פון פריץ, און אזוי ווי דער פיהרער איז אראפ געפאלן אויף די ערד, איז דער שפאלער זיידע ארויף אויף איהם און געטרויטען אויף זיין הארץ אוהן איין אויפהער, ביז מען האט איהם ארויס געשלעפט פון זאהל א האלבער טויטער, עס איז געווארען א גרויסע שמחה אין זאהל, און דער יוד איז שוין פון לאנג געווען אין זיין היים, אין דער שפאלער זיידע איז צוריק צו זיין היים פיל מיט פרייד אז עס איז איהם אריין געפאלען אין די הענד העריין, אזוי איין מצוה מיט גילוי אליהו הנביא, עס איז געווען בעקאנט דאס ער האט אייניגע מאל געהאט גילוי אליהו ז״ע

מיט דעם צדיק, האט מען מסכים געווען, און זיינע ווערטער מקיים געווען, דער וואס האט קיין מאל אין לעבן געשוואירען

א חסיד פון שפאלער זיידען זצ״ל, האט פיל מאל פון איהם געבעיטען רחמים ער זאל געהאלפען ווערען מיט קינדער, און אייביג האט ער איהם געענפערט, דאס עס מוז זיין איין ספעציעלער עת רצון, ער זאל איהם

קענען העלפען, איינמאל איז ער געקומען און זיך אייגגעשפאהרט, און האט נאך אמאל געבעיטען, און נאך אמאל, און דער שפאלער זיידע האט איהם ווידער מדחה געווען, דאס ער האט יעצט זעהר א וויכטיגע זאך פאר דעם כלל ישראל, ער זאל איהם נישט שטעהרען, און דער חסיד איז ווידער געבליבען ביי זיינעם, ווייל זיין געדולט איז עהם אויס געגאנגען, און זאגט צום רעבין, אויב איך וועל יעצט מוותר זיין, פיהל איך אז איך וועל קיין מאל נישט געהאלפען ווערען, האט איהם דער שפאלער זיידע געענפערט, איך שווער דיר דאס דו וועסט קיין מאל נישט האבן קינדער, ווייל דו האסט מיך מצער געווען, און מבלבל געווען אין אזוין חשוב ענין, דער חסיד איז הערויס פון רעבין דערשראקענע הייט, און האט געזעהן אז ער האט פערלוירען ביים שפאלער זיידען געהאלפען צו ווערען מיט קינדער, און האט אוהן געגומען באהבה דעם מצב אזוי ווי עס איז, און האט געפיהרט זיינע געשעפטען אזוי ווי אלע מאל, און איז ווייטער געווען א רייכער מאן

עס איז אדארך א צייט פון דעמולסט, און ער איז אונגעקומען קיין קאריץ געשעפטליך, נאך דעם ווי ער האט געענדיגט זיינע געשעפטען אין שטאדט, איז איהם נאך געבליבען צייט צוריק צו פאהרען א היים, איז ער העריין אין בית המדרש העריין, און דארט האט דער חסיד באגעגענט ר' פנחס'ל קאריצער זצ"ל און דער חסיד האט זיך באלד אינטערעסיערט ווער דאס איז, האט מען איהם דערציילט דאס ער איז איין קדוש עליון, און ער ווייס גאהר נישט פין די וועלט, נאר ער זיצט ביי טאג און ביי נאכט און לערנט תורה

זיי האבן איהם אויך דערציילט אז ר׳ פנחס׳ל לעבט אין א גרויס דחקות, און עס גייט עהם גאהר נישט אוהן, ווייל ער איז א גרויסער גלויביגער דאס דער בעשעפער וועט איהם נישט פערלאזען, און ער ויל נישט נעמען פון קיין מענשען, אזוי ווי דער חסיד האט דאס געהערט איז ער שנעל געלאפען צו ר׳ פנחס׳ל און זיין היים, דארט האט ער געטראפען זיין רעבעצין און ער האט איהר געבעיטען אז ער וויל זיין ביי זיי פסח, און ער האט איהר געגעבען געלד אויף א טיש מיט בענקלעך, נייע כלים צום קאכען און צו עסען, אויף מצות מיט וויין פלייש און פיש בריווח מיט אלע גוטע מטעמים, לכבוד יו״ט אזוי ווי עס דארף זיין, אויך האט ער געבעיטען די רעבעצין, אז זיע זאל נישט דערציילען ר׳ פנחס׳ל ביז די לעצטע מינוט פאר יו״ט, ווייל ער וויס אז ער איז זעהר מקפיד נישט נהנה צו זיין פון מתנת בשר ודם

די רעבעצין האט טאקע געהאלטען דעם סוד ביז ערב יום טוב, דעמולסט האט ר׳ פנחס׳ל ערשט געזעהן וואס דער אייבערשטער האט בעשעירט דארך דעם יוד לכבוד יו״ט, עס איז געווארען לעכטיג און ליסטיג מיט עכט שמחת החג

פון רוב שמחה און טיעפע געפיהלען האט ר׳ פנחס׳ל גאהר נישט געפרעגט און נישט גערעדט וועגען דעם, ביז נאך דעם סדר, דעמולסט האט ער געזאגט צו דעם חסיד, נו, יעצט פערשטיי איך אז דו בעדארפסט א ישועה, אנדערש וואלט דער אייבערשטער נישט צו געפיהרט די געשעהנישען מיט דעם שפאלער זיידען, און האט איהם

אין פייער און אין וואסער

געזאגט, איך שווער אז דאס יאהר וועסט דו זוכה זיין צו א בן זכר

עס איז געווארען א גרויסער רעש און א געטומעל אין די עולמות עליונים, אז 2 צדיקים האבן געשווא־ירען, און מען האט נישט געוויסט מיט וועהמען מסכים צו זיין, און וועהמעס שבועה מקיים צו זיין, האט מען בעשלאסען נאך צו קוקען, וועהר פון די צוויי, האט נאך אין זיין לעבן נישט געשווא־ירען, האט מען געפונען אין הימעל אז ר׳ פנחס׳ל האט נאך קיין מאל נישט געשווא־ירען אויסער דאס מאל, און מען האט מקיים געווען אין הימעל זיין שבועה, און דער יוד איז געהאלפען געווארען מיט א בן זכר אין דעם יאהר זי״ע

דער ריז׳ינער רבי זצ״ל וואס איז געווען אפאהר דורות נאך זיי, האט געזאגט אויף די מעשה וואס איז געווען ביים שפאלער זיידען און ר׳ פנחס׳ל קאריצער, דאס מען קען לערנען פון דעם א מוסר, אז מען טאהר זיך נישט איינשפאהרען, זיין א עקשן ווייל פון דעם קינד וואס איז געבוירען געווארען, איז ארויס א אייניקעל אויף שלעכטע וועגען ממש א פושע ל״ע, און דאס קען זיין די סבה וואס דער שפאלער זיידע האט געקוקט אויף די צוקומפט, און האט געוואלט איינברענגען איהם חרפה און שאנד, און ר׳ פנחס׳ל האט געקוקט וואס איז יעצט, צו ווייזען היד ה׳ תקצר און העלפען א יוד זי״ע

ווי צדיקים זעהען ווייט און העלפען

דער שיב־טיפקער זצ״ל, איז אמאל אונגעקומען אין א

קליין שטעטיל און דארט איז פאר איהם פארגעקומען א פרוי איין עגונה וואס איין חבר פון איהר מאן האט עדות געזוגט אז מען האט איהם געהארגעט, און זיע האט פון איהם געבעיטען איהר מתיר זיין חתונה צו האבן, עס האט פאסיערט אז מען האט צוויי יונגע לייט געפאנגען, און מען האט מיט זיי שווער געארבייט

איינמאל האט מען פאר שטראף געבונדען איינעם פון די יונגע לייט, און מען זאל איהם הארגענען, אזוי ווי זיין חבר האט דאס דערזעהן, האט ער געכאפט א פערד און אנטלאפען, ווען ער איז אונגעקומען אין זיין שטאדט הערייַן, האט ער געפרעגט דעם שטאדטס רב וואס ער זאל טוהן מיט זיין חבר, האט איהם דער רב געענפערט, ער זאל נעמען איין שויפעל און בייַנאכט זאל ער עהם בעערדען ברענגען צו קבר ישראל, אזוי האט ער געטוהן

ווען די פרוי איז געקומען צום שטאדטס רב צו בעיטען א היתר, איז דעמולסט געווען דער שיביטיפקער רבי אין שטאדט, און דער רב האט געבעיטען דעם רעבין ער זאל מתיר זיין די עגונה, דעמולסט האט ער געפארשט דעם חבר וואס ער איז אוועק געלאפען אויף דעם פערד, אויב ער האט דערקענט זיין פנים בשעת די קבורה, האט ער געענפערט אז ניין, דעמולסט האט דער שיביטיפקער געזאגט, מן הסתם איז דארט אדארך א אורימע אראבער וואס איז דעמולסט געווען זעהר שכיח, און ער האט בעגרובען דעם אראבער און נישט דעם יוד, און עס איז א גרויסער ספק אויב דאס איז געווען זיין חבר, און מען קען נישט מתיר זיין די עגונה

עס איז אדארך נישט א לאנגע צייט, איז אונגעקומען דער חבר וואס איז געלעגען געבונדען, און איז שוין גערעכענט געווארען פאר טויט און בעגרובען, און ער האט דערציילט, וועז ער איז געווען געבונדען, איז אדארך איין אראבישער בעטלער, און האט איהם געבעיטען ער זאל איהם אויף בונדען, און ער וועט איהם פאר דעם בעצאהלען א סאך געלד

נאך דעם ווי ער האט איהם אויף געבונדען,האט ער איהם דערציילט, אזוי ווי דער פריץ האט איהם געבונדען ווייל ער האט זיך נישט געוואלט שמאדען אלץ אראבער, ער זאל קענען חתונה האבן צו זיין טאכטער, האט ער געזאגט צום אראבער, אבער דו דארפסט דיך נישט שמאדען ווייל דו ביסט דאך איין אראבער פון געבוירען, און דו וועסט חתונה האבן צום פריץ'ס טאכטער און וועסט ווערען א גרויסער עושר, און דער אראבער האט מסכים געווען, און זיי האבן אויס געטוישט זיך מיט זייערע קליידער, און ער האט דעם אראבער געבונדען אנשטאץ עהם, און איז אנטלאפען און אזוי ניצל געווארען זי"ע

אז מען גיבט א עהרליכע וואג מאזני צדק דעמולסט האט מען א דעה אין הימעל

עס איז געווען א יוד, ער האט געהייסען ר' אבא'לי דער גרינצייג פערקויפער אלע האבן איהם אזוי, אויך, געפופען, ווייל זיין פרנסה איז געווען צו פערקויפען אויפן מארק גרינצייגען פערשידענע, איין מאל האט פאסיערט

אין די געגענט, וואס ס׳איז נישט געקומען רעגען, און מען האט גוזר תענית געווען מען זאל פאסטען, און דעם ר׳ אבא׳לי האט מען געטראפען אין מארק ווי ער בייסט א ברויט און עסט

זענען די שלוחי בי״ד צו געגאנגען צו עהם, און איהם געברענגט צום בי״ד מען זאל עהם שלאגען מלקות ווייל ער האט נישט געהערט צו גזירת חכמים, און ער האט זיך גאהר נישט געפילט שולדיג, ר׳ אבא׳לי האט זיי געענפערט דאס ער וויים נישט וואס דא גייט פאר, און האט געבעיטען מען זאל איהם געבען צו פארשטיין וואס מען וויל פון איהם האבן, און פאר וואס וויל מען עהם שלאגען מלקות

מען האט איהם געגעבען צו פארשטיין, אזוי ווי עס איז עצירת גשמים האט מען גוזר געווען א תענית, און אזוי ווי ער האט עובר געווען אויף גזירת חכמים קומט איהם מלקות, האט ר׳ אבא׳לי זיי געענפערט, וואס איז די שווערִיגקייט, עטץ האט בעדארפען מיר צו זאגען, און איך וואלט געברעגט רעגען בריווח, ווייל מיין טאטע ז״ל האט מיר אונגעזאגט און איבער געלאזט א צוואה, אויב איך וועל נאך קוקען די וואג וואס איך וועג די זאכען וואס איך פערקויף, דעמולסט וועט מיר דער אייבישטער אלעס געבען, וואס איך וועל איהם בעיטען

זאגט איהם דאס בי״ד, נו, לאזען מיר זעהן דו זאלסט ברענגען רעגען, האט ער זיך אונגעטוהן א גארטעל, און האט זיך אוועק געשטעלט ביי די וואנד, און האט

איינגערוימט פאר'ן רבש"ע אפאהר ווערטער, און, די הימלען האבן אונגעהויבען צו פלאקערען מיט דינערין און בליצין ביז ס'איז געווארען א שווארצע הימעל, און עס איז אראפ א גרויסער און א געבענשטע רעגען

מען האט געפרעגט ר' אבא'לין ווי אזוי ווייס מען אויב די וואג איז פינקטלעך האט ער געענפערט, אויב מען זעהט דעם שם הוי"ה, ווען די וואג איז אין מיטין, דעמולסט איז די וואג עהרליך זי"ע

זיי האבן זיך אויס דערווייילט א בן זכר און לעבן גליקליך, איידער רייכטום און נישט גליקליך זיין

דער רבי ר' אורי פון סטרעליסק זצ"ל, איז געווען א בליטיגע אורימאן, די קינדער זענען ממש הינגעריג געווען צו ברויט, ווייל אלעס וואס ער האט געהאט האט ער צוטיילט פאר אורימע לייט, און האט נישט איבער געלאזט אין דער היים קיין פרוטה

די קינדער זענען אויף געוואקסען, און מען האט זיי בעדארפען חתונה צו מאכען, האט ער מסכים געווען צו פאהרען פון שטאדט צו שטאדט צוזאמען צו נעמען געלד אוף הכנסת כלה, און אייגער פון די קינדער איז מיט געפאהרען, ער זאל היטען אויפן געלד ביז זיי וועלען אהיים קומען, אזוי ווי דער זוהן האט שוין געהאט א סכום הגון, האט דער פאטער פון איהם געבעיטען דאס געלד, בכן ער דארף דאס זעהר נייטיג אוועק צו געבען, דער זוהן ווידער, האט געטענית צום פאטער, מיר

האבן דאך געמאכט א הסכם דאס, דאס גאנצע געלד זאל מען אהיים ברענגען, אבער עס האט גאהר נישט געהאלפען, דער זוהן האט דאס געלד געמוזט אוועק געבען צום פאטער, און ער האט דאס גלייכצייטיג צוטיילט

זיי זענען ווידער אונגעקומען און איין אנדערע שטאדט, און זיי זענען איינגעשטאנען ביי איין גרויסען עושר, און דער עושר האט געבעיטען ביים סטרעליסקער רעבין ער זאל פאר איהם אויס בעיטען קינדער, און ער איז גרייט צו געבען יעדען סכום וואס דער רבי בעדארף, דער רעבי האט איהם געענפערט, אז ער וועט אויף זיך נעמען צו זיין איין אורימאן, דעמולסט זאגט ער איהם צו א בן זכר, דער עושר האט זיך בערוהטען מיט זיין פרוי און זיי האט אויך מסכים געווען, ווייל מיט זייער רייכטום זענען זיי איבער הויפט נישט געווען גליקליך, איז בעסער נישט רייך און יא גליקליך

אזוי איז טאקע געווען, ער האט געגעבען צום רעבין א גרויסען סכום חתונה צו מאכען די קינדער און מפרנס צו זיין די פאמיליע, און אויף צדקה פאר זיינע אורימע לייט, און דאס רעסט פארמעיגען האט ער צו טיילט, און געבליבען אורים, און אין דעם זעלבען יאהר זענען זיי געהאלפען געווארען מיט א בן זכר, און די שמחה איז געווען אין לשער און זיי האבן גליקליך געלעבט

ווי עס זענען אדארך פון דעמולסט אסאך יאהרען, ווי זיי האבן בעדארפען זייער זוהן חתונה צו

מאכען, איז זיין פאטער דער געווען עזעיזנער עושר, ארום געפאהרען צוזאמען נעמען געלד אויף הכנסת כלה, ער איז אויך אונגעקומען קיין סטרעליסק, ער האט נישט דערקענט דעם רעבין אבער דער רבי האט איהם יא דערקענט, האט דער סטרעליסקער רבי געהאט איין געלעגענהייט צוריק צו טוהן מיט דעם געווען עזעיזנעם עושר חסד אזוי ווי ער האט מיט איהם געטוהן זי"ע

ווען זיין לעבן איז געווען אין א סכנה האט איהם בייגעשטאנען די צדקה וואס ער האט געטוהן מיט א בינטעל שטרוי

ביי ר' בעריש ראדאשיצער זצ"ל, איז געווען א מעשה ביי א יוד וואס איז געווען א גרויסער עושר, ער איז געווען איין אונטערנעהמער ביי די רעגירונג און האט פעראכטען אלע וועגען אין די מדינה, עס איז געקומען א גוי וואס האט אונטער געקויפט דעם רעגירונגס בעאמטער, און דער, האט צוגענאמען פון דעם יוד די ארבייט

דער יוד איז געגאנגען צו דעם רעגירונגס בעאמטער, און געבעיטען מיט תחנונים, פאר וואס ער טוט אזוי זאך, איך האב דיר געגעבען אזוי פיל מתנות, און וואס דו האסט נור געוואלט, האט דער גוי געשלאגען דעם יוד אוהן רחמנות, ביז ער איז צוזאמען געפאלן און ער איז געווארען א חולה מסוכן , אזוי ווייט אז די דאקטוירעם האבן איהם אויף געגעבען און זיי האבן איהם נישט געקענט מציל זיין

האט די פאמיליע בעשלאסען זיך צו וועגדען צו ר׳ בעריש׳ן און בעיטען פון איהם א רפואה, זיי האבן געגומען דעם חולה אויף איין וואגען און געפיהרט צו רעבין ר׳ בעריש, באלד ביים אונקומען, האט איהם ר׳ בעריש געפרעגט, דו קענסט מיך? האט דער חולה געענפערט ניין , און ר׳ בעריש האט באלד אונגעהויבען צו מאכען א רפואה פאר איהם פון שמן זית און אפיקומן און נאך אזעלכע זאכען, און האט עס איהם געגעבען, און א קורצע צייט האט ער אונגעהויבען צו ריהרען מיט דעם קאפף, און אביסעל רעדען און אזוי ווייטער ביז ער איז אין גאנצען געזונד געווארען

נאך דעם האט ר׳ בעריש דערציילט, ווען ער איז געווען מיט די חבריא פון לובלינער זצ״ל, אויף א חתונה, האט ער נישט געהאט ווי צו שלופען האט ער געבעיטען פון די יונגע בחורים וואס זענען דארט געווען, עס זאל איהם עמיץ ברענגען עפיס אונטער צו לייגען אונטער דעם קאפף, ער זאל קענען שלאפען אויף א באנק אדער אויף די ערד, איז געגאנגען דער יוד וואס איז געווען דעמולסט א בחור, און האט געברענגט ר׳ בעריש׳ן א בינטעל שטרוי זאל האבן אויף וואס צו שלאפען, און די מעשה צדקה איז בייגעשטאנען דעם יוד היינט, ער זאל בלייבן ביים לעבן, זי״ע

גלייבט אין ג-ט און אין משה זיין קנעכט

דער רבי ר׳ ישראל מרוז׳ין זצ״ל, האט איין מאל בעזוכט די שטאדט טארנאפאל בייַ איין דאקטאר א שפעציאליסט, ווען ער איז נישט געזונד געווען, און

נישט וויסינדיג די זיטען און מנהג אין פולין, האט ער נישט בעזוכט דעם טארנאפאלער רב ר׳ יוסף דער מנחת חינוך זצ״ל, ווייל אין רוסלאנד דארט ווי דער רוז׳ינער האט געוואהנט, איז געווען דער מנהג, ווען א אונגעזעהענער מענש קומט אין שטאדט העריין, בעזוכט איהם קודם דער שטעטישער גרויסער מענש, און נאכדעם גיבט דער גאסט צוריק איין בעזוך, אדער אין פולין איז דער מנהג געווען פארקעהרט, אז דער וואס קומט אין א פרעמדע שטאדט העריין, דער גיבט ערשט כבוד דעם שטאדט׳ס רב אדער א אנדערען אדם גדול, און ערשט נאך דעם געבט צוריק דער שטעיטישער גרויסער מענש דעם כבוד פאר דעם גאסט, און צום סוף האט איינער ביים אנדערן נישט בעזוכט

דער רבי פון רוז׳ין איז צוריק אהיים געפאהרען, און נאך א קורצע צייט איז דער מנחת חינוך נישט געזונד געווארען זעהר אויף איין ערענסטען אופן מען האט געשמוסט אז די הקפדה פון רוז׳ינער האט געשאדט פאר דעם טארנאפאלער רב, דער רבי ר׳ מאיר פון פרעמישלאן זצ״ל איז געווען זעהר בעפריינדעט מיט דעם רוז׳ינער, ווייל ער איז איהם געווען ביי הילפיג ביים אוועק לויפען פון רוסלאנד, און אזוי ווי ער האט געפילט דאס וואס עס קומט פאהר, איז ער אריבער געפאהרען צום רוז׳ינער צו בעיטען רחמים אוף דעם טארנאפאלער רב

ער האט איהם געמושעלט א משל, ווען די קייזערליכע פאסט פאהרט אדארך, און די טראמפייטערס טראמפייטערען אלע זאלען פריי מאכען דעם וועג,

אלע גייען אין די זייט און לאזען אדארך דעם קייזערליכען וואגען מיט די פאסט, אדער ווען עס געפונט זיך אויפן וועג א שווערער וואגען אונגעלאדענט אין די לענג און די בריים, און אויסער דעם א אונגעהיירע הייך, דעמולסט גיבט מען דעם וואגען פאר אויס צו פאהרען, ווייל טאמער וועט ער אופטרעטען און גיין אין די זייט, קען ער זיך איבער דרייען, פון זיין שווערקייט

אזוי איז דא, אין אמת'ן ווערט דער רוז'ינער רבי געערעכענט פאר קייזערליכע פאסט, און אלע מוזען איהם פארהיניין לאזען, אבער ווען עס איז דא אויף דעם וועג א שווערער וואגען פיל מיט תורה און חכמה אזוי ווי דער מנחת חינוך, בעדארף מען זיך אויף איהם מרחם זיין און אדארך לאזען, האט דער ריז'ינער איהם געווינשען א רפואה שלימה און ער איז באלד געזונד געווארען זי"ע

פון וואנעט האט ער געלערענט ריכטיגע אהבת ישראל

עס איז בעווסט דאס דער רבי ר' משה לייב פון סאסוב איז געווען איין אויסער געווענליכע אוהב ישרא'ל, ער איז געווען א תלמיד פון דעם רעבין ר' שמעלקי פון ניקעלשבורג זצ"ל, און זיינע צייטען האט פאסירט א מעשה, פון 2 חברים, וואס זיי האבן געלערענט אלע זייערע יאהרען צוזאמען, און זיי האבן זיך זעהר ליעב געהאט, זיי האבן זיך צוטיילט מיט יעדער זאך, זיי האבן געזארגט איינער פאר דעם אנדערן, ווי ווייט מעגליך, ביז עס איז געקומען די צייט, איינער פון זיי האט חתונה געהאט, אווען פון די שטאדט זעהר ווייט,

אין פייער און אין וואסער

און ער האט געוואקסען א גרויסער עושר, און דער צווייטער איז געבליבען אין זיין שטאדט, און דארט חתונה געהאט, און געווען איין אורימער מאן, עס פערשטייט זיך אז עס איז פאר ביידע געווען זייער שווער זיך צו צו שיידען אבער דאס איז דאס לעבן

אין די דעמולסדיגע צייטען איז די פערבינדונג געווען זעהר שווער, טעלאפאנען האבן נאך איבערהויפט נישט עגזיסטיערט ממילא האט זיך צווישען די ביידע אויך דערווייטערט זייער פריינדשאפט איינער פון אנדערן, צו פאהרען איז געווען ווייט און שווער, קוים מיט א בריף וואס איז געגאנגען א לאנגע צייט, האבן זיי געהאלטען זייער פריינדשאפט

עס איז אדארך א פאהר יאהר, דער אורימער חבר איז געבענשט געווארען מיט א סאך קינדער, און די פרנסה איז ביי איהם געווארען וואס אמאל שווערער, האט ער געזוכט עצות פערשידענע, ער און די משפחה זאלען נישט ליידען פון אורימקייט, ער האט בעשלאסען, אזוי ווי ער האט א גוטען חבר, וועט ער זיך אונשטערענגען אהין צו קומען צו איהם, און ער וועט איהם זיכער העלפען מיט א גרויסען סכום געלד, און פון דעם וועט ער האבן צוריק צו געבען זיינע חובות, און אויך וועט איהם בלייבן פון דעם צו מאכען איין פרנסה, און זיין לעבן פערלייכטערן

ער האט אדער נישט געהאט קיין געלד אויף די שפעזען צו פאהרען, אזוי אז ער האט בעשלאסען צו גיין צו פיס, פערשטייט זיך אז עס האט געדויערט אסאך

צייט ביז ער איז אונגעקומען אין די שטאדט העריין, ווי זיין חבר האט געוואהנט, אויך איז ער אונגעקומען שפעיט ביינאכט, אין א פרעמדע שטאדט, און קיין מענש אין די גאס, ער זאל האבן ווענען צו פרעגען ווי זיין חבר וואהנט, פון קיין ברירה האט ער זיך אוועק געזעצט אויף א שוועל פון א הויז, ער זאל אדארך ווארטען די נאכט ביז עס וועט טוגען, וועט ער האבן אויך ווענען צו פרעגען ווי זיין חבר וואהנט, ער זאל קענען אונקומען צו זיין בעסטען חבר

האט פאסירט די נאכט א שריפה אין שטעטיל, וואס שקצים פון די אונטער וועלט האבן אונטער געצינדען א הויז, און די מענשען און אלעס וואס איז געווען דערין, איז פערברענט געווארען, די פוליצייי האבן זיך באלד געגומען צו זוכען אין יעדען ווינקעל פון שטאדט, ביז זיי זענען אונגעקומען צו דעם חבר וואס ער זיצט אויף די שוועל, און זיינע אלע אומשטענדען האבן געוויזען אויף זיכער, אז ער איז דער פאברעכער, און אז ער איז דער וואס ער האט אונטער געצינדען דאס הויז, מען האט עהם באלד פערהאפטעט אין די תפיסה העריין, דארט האט ער געווארט פאר זיין משפט, ביים משפט האט מען איהם פעראורטיילט צום הענגען, און עס האט גאהר נישט געהאלפען קיין שום פאר-ענפערן, און קיין שום געבען צו פארשטיין, אז ער איז נישט דער וואס ער האט אונטער געצונדען, און ער איז אומשולדיג

נאך דעם ווי מען האט איהם פארמשפט צום הענגען, האט מען איהם געשטעלט אין איין אויסלאגע

אויף 3 טאג, און מען האט אויס געוופען אין די גאנצע שטאדט, אז דא שטייט איינער צום הענגען, און וועהר עס קען איהם, און ער קען עדות זאגען אויף איהם, זאל קומען און זאגען

דער גוטער חבר דער רייכער, האט נישט אין אכט גענומען צו די גאנצע זאך, אין דעם דריטען טאג האט ער בעשלאסען צו גיין און צו זעהן, וועגען וועהמען עס איז די רעדע, אפשר וועט איהם געלונגען צו ראטעווען א יודיש נפש, די בעראשונג פון ביידע חברים איז געווען זעהר גרויס, ווי דער חבר פון די שטאדט האט געזעהן, אז זיין בעסטען חבר וויל מען גיין הענגען, ער האט נישט געוואלט פערלירען צייט, עס זאל נישט זיין שפעיט, און ער איז שנעל געגאנגען צום ריכטער פון שטאדט, און האט איהם געזאגט, אזוי ווי איך זעה דאס עטץ ווילט הענגען דעם מענש, ווייל ער האט אונטער געצונדען א הויז, בין איך מודה אז איך האב דאס געמאכט און נישט ער

אזוי ווי מען האט בעפרייט דעם אורימע'ן חבר, און מען האט דעם רייכען חבר גענומען אויף צו הענגען, איז צו געגאנגען דער אורימער חבר צום שופט, און געזאגט, איך האב חרטה, און יעצט זאג איך דעם אמת, אז איך האב דאס געטוהן, און נישט מיין חבר, דער שופט איז אין גאנצען פערמישט געווארען, פון די צוויי חברים, וואס דער אורימע חבר האט פון אנפאנג אופגעלייקענט, אז ער האט דאס נישט געמאכט, און ביי ענדע, האבן ביידע אהין און צוריק, גענומען אויף זיך די בעשולדיגונג, און דער שופט האט זיך נישט געקענט א

עצה געבען, און ער האט נישט געווסט וואס צו טוהן

דאדורך האט דער ריכטער בעשלאסען, אז ער איז נישט אומשטאנד מיט זיין שכל צו משפט'ן, און ער האט געבראנגט דעם משפט פאר דעם קייזער אליין, דער מלך האט זיי אונגעפאנגען אויס צו פרעגען, און אויס צו פארשען, און וועז דער קייזער וויל בעשולדיגען איינעם פון זיי, דעמולסט שטעלט זיך ארויס דער צווייטער, און זאגט איך האב דאס געטוהן, און נישט ער, און וויזער פארקעהרט, טוט דער צווייטער זאגען, איך האב דאס געטוהן

דעמולסט האט דער קייזער אנגעזעהן און אנערקענט אוהן איין שום ספק און צווייפעל, אז ביידע זענען נישט שולדיג, וויל אז ביידע זענען אומשטאנד זיך מוסר נפש צו זיין איינער פאר דעם אנדערן, איז נישט מעגליך אין די וועלט זיי זאלען זיין פארברעכער, און דער קייזער האט זיי ביידע בעפרייט פון קיין שום שולד, און נאך מעהר, ער האט זיי צו געזוגט צו זיין אייביג מיט זיי, מיט זייער אמת'דיגע ליעבשאפט, אזוי ווי זיי פערשטייען צו זיין איבערגעגעבען איינער פאר דעם אנדערן מיטין גאנצען הארץ, און איך וועל אויך מיט אייך בלייבן אייביג איין עכט גוטע פריינד אזוי ווי עס דארף זיין זי"ע

פאר געבען א פא'ץ איז ער געגאנגען אין גלות 8 יאהר ביז ער האט צוריק בעקומען א פא'ץ און דערמיט געהאט א כפרה

עס איז געווען א רב אין א קליין שטעטיל אין פולין, וואס ס׳איז ביי איהם איין מאל פארגעקומען איין דין תורה פון צוויי בעלי דינים, איינער א עושר, איינער איין אורימאן, און לויט דעם פסק דין וואס דער רב האט געפאסקענט, איז אויס געקומען דאס דער אורימאן איז ארויס געראטן, און דער עושר האט זיך קעגען געשטעלט און ער האט מיט חוצפה אקייגען גערעדט דעם רב, ער האט זיך געלאזט אויך הערען, דאס ער וועט נישט מקיים זיין דעם פסק דין, האט עס זעהר אויף גערעגט דעם רב, און האט איהם געגעבען איין פא׳ץ

נאך דעם ווי דער עושר האט פערלאזט זיין שטוב, האט דער רב באלד חרטה בעקומען אויף זיינע מעשים, און ער האט זיך נישט געקענט קיין ארט געפונען, און זיך מוחל זיין אז ער האט אויף געהויבען זיין האנד אויף א יוד

און צווישען האט דער רב בעשלאסען צו גיין און אונרעכטען גלות כדי צו פארעכטען דאס וואס ער האט זיך פערזינדיגט, און אין דעם זעלבען טאג האט ער פערלאזט זיין היים, אוהן, מען זאל וויסען ווי אהין, ער האט איבער געטוישט פושיטע קליידער, מען זאל איהם נישט דערקענען, און אזוי איז ער געגאנגען אין גלות פון שטאדט צו שטאדט, און פון דארף צו דארף, א צייט פון 8 יאהר, אלץ אורחי פורחי

נאך 8 יאהר איז ער צוריק געגאנגען, וועז ער איז אונגעקומען אין א דארף נאהנט פון זיין שטאדט, איז ער איינגעשטאנען אין א קרעטשמע פון א

יוד, און ער אלץ אורימאן האט מען איהם אוועק געזעצט אין די קאך, און דארט האט מען איהם געגעבען צו עסען, בשעת ווען ער איז דארט געווען, האט ער צו געזעהן אז אביסעל מילעך איז איבער געלאפען אויף דעם פייער, אויף דעם טאפף וואס האט זיך געקאכט פלייש, אזוי ווי די בעל הבית׳טע האט דאס באמערקט, האט זיע געשיקט אין שטאדט העריין פרעגען א שאלה, דער רב האט געפאסקענט טריפה ווייל לויט דער שליח האט איבער געגעבען ווי און ווי פיל מילעך און ווי פיל יאך עס איז געווען, האט עס נישט געהאט ששים, 60,עס זאל מבטל זיין די מילעך, און זיי האבן געוואלט אויס שיטען די יאך מיטין פלייש

דער רב וואס איז צוריק געקומען פון גלות האט געזעהן געגנוי ווי פיל מילעך עס איז פערלאפען, און ער האט געוויסט אז עס איז אלעס כשר וישר אוהן א צווייפעל, האט ער געזאגט צו דעם קרעיטשמער, אייידער איהר זאלט דאס אוועק ווארפען און אויס גיסען, געבט דאס מיר אויף צו עסען, נאך דעם האט פאסירט נאך א זאך וואס עס איז אוועק געקומען איין בריילאנטען רינגעל פון די בעל בית׳טע, און דער רב האט עס צו געגאמען, צו מארגענס האט זיע זיך דערמאנט דאס עס פעילט איהר דער רינג, אלע האבן חושד געווען דעם רב, וואס קיינער האט איהם נישט דערקענט אלץ רב, בפרט אז ער האט זיך געמאכט א שלעכטען נאמען פון א קל ווייל ער האט געוואלט עסען טריפות, האבן זיי בעשלאסען און זיי האבן איהם גערופען צו דין תורה, אין שטאדט העריין ווי ער איז געווען אמאל רב אייידער זיי זענען געגאנגען צו דין תורה, האט

צווישען זיי אויס געבראכען א קריעגעריי, דער רב האט געזאגט אז פון זיי האט עמיץ געגומען דעם רינג, און זיי האבן געטענעט אז דער אורח, דער גאסט, האט דעם רינג גענומען, ביז דער קרעיטטשמער איז אויף געריגט געווארען, און האט דעם רב געגעבען א פא"ץ, דעמולסט האט זיך דער רב אונגערופען, דער רינג איז דא, אין ב"ה אז איך האב זוכה געווען צו א פא"ץ, און מיט דעם איז מיר געלונגען צו פארעכטען דאס וואס איך האב קאלע געמאכט אויף דעם זעלבען ארט, און אין זעלבען ענין, און איך בין דער רב פון די שטאדט וואס איך האב אויף געהויבען מיין האנד אויף איין בעל דין, און יעצט מיט דעם פא"ץ בין איך אונגעקומען פאר א כפרה

נישט ער, נאר זיין פרוי האט זוכה געווען צו גילוי אליהו

אין די שטאדט בארדיטשאב פולין איז געווען א יוד ר' משה יוסף א רייכער און א גרויסער גומל חסד, איינמאל איז געקומען א אורימאן פון שטאדט בעיטען א הלואה פון 300 רובעל, און אזוי ווי ר' משה יוסף האט געוויסט, אז דער יוד האט נישט פון וואנעט אופצוגעבען, וויסענדיג אז ער האט נישט בעצאהלט די פריריגע הלוואות, האט ער פון איהם געבעיטען ז'יראנטן זיי זאלען פאר איהם גוט זאגען, ער איז אבער ארום די גאנצע שטאדט, און קיינער האט איהם נישט געוואלט גאראנטירען, און אונטער שרייבען פאר דעם זעלבען טעם, ווייל יעדער האט געוויסט דאס ער האט נישט פון וואנעט צו בעצאהלען

אזוי ווי ער האט נישט געהאט קיין אויסוועג, ווייל ער איז שוין שולדיג געווען פון פריער וואס ער האט נישט געקענט אובצאהלען, האט ער ענומען א פשוט שטיקל פאפיער, און האט אויף דעם געשריבען, איך בין מיך מתחייב צו בעצאהלען צו דעם מוכ"ז 300 רובעל, און זיך אונטערגעשריבען, און אלץ ערב, האט ער געשריבען לי הכסף ולי הזהב נאום ה', און דעם צעטיל האט ער איבער געגעבען ר' משה יוסף, אזוי ווי ער האט געזעהן וועהר דאס איז וואס גאראנטיערט פאר איהם, דער בעשעפער אליין, האט ער אויס ענומען דאס געלד וואס ער האט געבעיטען צו בארגען און איהם געגעבען

ר' משה יוסף האט זיך מייאש געווען פון דעם חוב, ווייל ער האט געוויסט אז דער יוד האט נישט צוריק צו צאהלען, און ער האט אין גאנצען פערגעסען פון דעם ענין, ווען עס איז געקומען די צייט וואס דאס וועקסיל איז פעליג געווארען, האט זיך ר' מ.י. נישט גוט געפילט, און ער האט געשיקט זיין פרוי אין זייער באנק העריין וואס דאס איז געווען זיין ביזנעס,(מסחר) און זיע האט איהם דעם טאג פארטרויטען

אין ענדע דעם טאג ווען זיע איז אהיים געקומען, האט איהר דער מאן אויס געפרעיגט ווי אזוי דער טאג איז אדארך ? און וואס פאר ביזנעס זיע האט געמאכט? א.א.וו. האט זיע געענפערט, דאס עס איז געווען זעהר א שיינער פארקעהר, מען האט העריין געברענגט געלד, און אויך פערשידענע אנלייעס (הלוואות) איז געווען פערהאנען, אזוי ווי ער ליינט די נעהמען, טרעפט ער צווישען, דעם יוד'ס נאמען, וואס ער האט אונטער

אין פייער און אין וואסער

געשריבען אלץ האפטער לי הכסף וכו', ער האט זיך שטארק פערווינדערט אויב דאס איז מעגלעך

ער האט נאך אמאל איבער געפרעגט אויב דאס איז דער וועקסעל וואס איז געווען אונטער געשריבען לי הכסף וכו', זיין פרוי האט איהם אויף זיכער בעשטעטיגט דאס, דאס איז דער וועקסעל פון דעם יוד, און זיע דערציילט, דאס איז העריין געקומען איין אלטער יוד, און ער האט געבעיטען דעם וועקסעל פון לי הכסף וכו', און ער האט בעצאהלט דאס וועקסעל, דעמולסטט האט ר' מ.י. איהר געזאגט, דו האסט געהאט גילוי אליהו, און ער האט געפונען ווייל ער האט מצער געווען דעם אורימאן און נישט גלייך געגעבן די הלוואה, נאר ער האט איהם אהער און אהין געשיקט, איז דאס געווען זיין שטראף אז ער האט נישט געהאט גילוי אליהו

פון א שניידער ארויס א בעויסטער רבי מיט מופתים

דער רבי ר' הירש פון רימאנוב זצ"ל, ווען ער איז געווען צעהן יאהר אלט, איז ער ל"ע געבליבען א יתום פון טאטע מאמע, און זיינס א קרוב האט איהם געגעבען צו א שניידער ער זאל לערנען שניידעריי, כדי ער זאל האבן אין די צוקומפט מיט וואס זיך מפרנס צו זיין מיט כבוד, דארט האט ער געארבייט פיהר יאהר

דער שניידער האט געוויסט צו דערציילען, אז אלע יאהרען טרעפט ער זיין תלמיד גאנצע נעכט מיט דעם תהילים אין די האנד, ווען דער רבי, ר' הירש איז גרעסער געוואורען, האט איהם געברענגט א סבה ער זאל קומען קיין רימאנוב, ער איז העריין געגאנגען אין ביהמ"ד העריין ווי דער רבי ר' מענדלי זצ"ל האט געדאוועט, ער איז דארט געבליבען, און ער האט משתוקק געווען צו בעדינען דעם רעבין ר' מענדלי, און אסאך מאל האט ער געבעיטען פון משמש ער זאל איהם לאזען משמש זיין דעם רעבין, און ער האט איהם נישט ערלויבט, ווייל ער האט געהייסען א שניידער יונג, און ער האט איהם נישט צו געלאזט ער זאל משמש זיין אזוין הייליגען

אין פייער און אין וואסער

א אויסער געווענליך געלעגענהייט האט זיך איהם געטראפען, וועו דער שמש האט זיך געאיילט צו גיין אויף א וויכטיג פלאץ, דעמולסט האט ער מסכים געווען ער זאל בעדינען דעם רעבין, און ער זאל איהם מסדר זיין דאס בעדט, דעמולסט זענען די מאטראצען געווען פון שטרוי, און יעדען טאג האט מען בעדארפען אויף צו שאקלען און אויף צו פרישען די מאטראצען, עס זאל זיין וויייעך צו שלאפען, דעמולסט האט ער געמאכט דאס בעדט אזוי ווי ער האט צו געזעהן פון דעם משמש יעדען טאג

ווען דער רבי ר' מענדלי האט זיך געלייגט שלאפען, האט ער געפילט איין ענדערונג, און ער האט געוופען דעם שמש, און איהם געפרעגט, וועהר עס האט געמאכט דאס בעט, און נאך אמאל איבער געפרעגט, וועהר האט געמאכט דאס בעדט, דער שמש האט זיך דערשראקען, און האט מורא געהאט פון די הקפדה פון צדיק, אז ער האט אוועק געגעבען צו מאכען דאס בעדט, און באימה וביראה האט ער געענפערט דעם רעבין, אז ער האט געגעבען צו מאכען דאס בעדט דעם בחור וואס דרייט זיך דא ארום, האט רבי ר' מנדלי זיך אויף געהויבען פון בעדט, און האט געזאגט בדחילו ורחימא, פון היינט אוהן זאל ער נאר, מסדר זיין דאס בעדט, און נישט קיין אנדערע, איך האב נישט געקענט שלאפען פון פיל קדושה און כוונה ווי אזוי דאס בעדט איז געמאכט געווארען האט דער רבי ר' מענדלי צו געגעבען

אזוי האט דער רעבי ר' הירש אונגעהויבען א ניי בלעטעל אין זיין לעבן, לאנגסאם האט מען זיך

דערוויסט אז ער זאגט א גאנצע צייט תהילים, און ער לערנט ביז שפעיט ביינאכט מיט מדריגות עליונות, און ער איז מפורסם געווארען פאר א בעל מופת זי"ע

איינס פון די ערשטע מופתים פון רעבין ר' הירש פון רימאנאב זצ"ל

א יוד פון שטאדט האט זיך בעקלוגט ביים רעבין ר' הירש, אז עס איז א שטענדיגער רעש און זיין גאסט הויז, און אלע וואס קומען ביי איהם וואהנען לויפען אוועק פון פחד, און ממילא האט ער קיין פרנסה, האט איהם דער רבי ר' הירש געזאגט, מאך אויף די טיער פון הויז, און זאג אז הירש בן שפרינצה האט דיך געהייסען ארויס גיין פון הויז, און דו זאלסט הערין גיין אין הויז פון גוי דעם שכן! און אזוי האט דאס פאסירט, נאך דעם איז געקומען דער גוי צום יוד זיין שכן און ער האט איהם געדרויעט צו הארגענען, אויב ער וועט נישט זעהן אז דער רעש זאל הערויס פון זיין הויז, ווייל ער האט איהם חושד געווען דאס ער האט געמאכט א כישוף דער רעש וואס איז געווען ביי עהם זאל הערין צום גוי

דער יוד האט געזעהן אז ער געפינט זיך אין א סכנה, האט ער איין געשפאנט זיין פערד און וועגעלי, און ער איז געלאפען שנעל צום רעבין ר' הירש, און האט דערציילט די געשעהענישען און זיין זארג דאס דער גוי וויל עהם הארגענען, האט איהם דער רבי געזאגט, מאך אויף איין טיער ביים גוי, און זאג אז איך האב געהייסען ער זאל ארויס גיין פון דארט, און הערין אין די

אין פייער און אין וואסער

טומאה פון שטאדט, און גלייך האבן די גלאקען פון זייער טומאה אונגעהויבען צו קלינגען אוהן איין אויפהער, אלע גויים האבן זיך דורך דעם צוואמען געזאמעלט, און זיי האבן גאהר נישט געקענט טוהן, זיי האבן געמוזט צו שטעירען די טומאה און אויף בויען פון אויף'ס נייע, דער רבי ר' הירש האט זיך געפופען, הירש משרת, ווייל ער האט בעדינט דעם רעבין ר' מנדלי אלע יאהרען, זיין יאהרצייט איז ל' חשון זי"ע

וואויל איז דעם וואס מען בעשולדיגט איהם און ער איז נישט שולדיג

ווען ר' אביש פראנקוורטער זצ"ל איז געפאהרען קיין פראנקפורט ווען מען האט איהם אויף געגומען דארט אלץ מרא דאתרא, שטאדטס רב, האט ער גערוהט אין מיטין וועג, און איינגעשטאנען אין א גאסט הויז, דארט איז אויך איינגעשטאנען א פראנקפורטער יוד וואס זיי האבן זיך נישט געקענט, דער יוד איז געווען א גרויסער סוחר, און ער איז אהיים געפאהרען מיט אסאך געלד, און פלוצלינג איז זיין געלד אוועק געקומען

דער יוד האט ר' אביש'ן חושד געווען אז ער האט איהם געגנבעט דאס געלד, און אזוי ווי ר' אביש האט נישט מודה געווען, האט דער יוד נישט געקלאהרט צו פיל, נאר ער האט איהם געשלאגען מכות אכזוריות, און ר' אביש האט געשריגען ניין, ניין, איך האב נישט געגאנבעט, עס האט אבער גאהר נישט געהאלפען זיין שרייען, און ער האט איהם נאך מעהר געשלאגען

ר' אביש איז געפאהרען קיין פראנקפורט, און דארט האט איהם געווארט א גרויס כבוד די גאנצע שטאדט איז געקומען מקבל פנים זיין, אויך פון די געגענט ארום און ארום, און ער האט גאהר נישט פערציילט וואס האט עהם פאסירט מיט דעם יוד, ווי ער האט געזאגט זיין דרשה, מיט פיל טעם און געפיהל, און דער יוד וואס האט איהם געשלאגען אין גאסט הויז, האט דערקענט ר' אביש'ן, און האט זיך זעהר דערשראקען אויף זיינע מעשים, וואס ער האט געטוהן קעגען ר' אביש'ן וואס ער ווערט אין שטאדט רב, ער האט אויס געטוהן די שיך, און איז צו געגאנגען צו ר' אביש'ן אין מיטין די דרשה, און האט פון איהם געבעיטען מחילה, ר' אביש האט ווידער א מאל געשריגען, ניין, ניין, איך האב נישט געגאנבעט, פאר דעם גאנצען קהל

אזוי איז בעווסט געווארען ברבים, אויף זיינע שלעכטע מעשים פון דעם יוד, און זיין אויף הייבען א האנד אויף א יוד, וואס ווערט אונגערופען רשע, און נאך דאצו אויף א יוד וואס איז גאהר נישט שולדיג, אויך איז בעוויסט געווארען זיינע הייליגע מדות פון ר' אביש'ן דאס ער האט אונגענומען זיינע יסורים מיט ליבשאפט זי"ע

מיט זיין הייליגען גייסט איז א יוד
גערעטעוועט געווארען פון אזיכערען טויט

אזוי ווי איך בין נישט זיכער ביי וועלכען צדיק עס האט פאסירט שרייב איך אוהן איין נאמען

אין א קליין שטעטעל אין גאליציא פולין האט געהאלטען א יוד א גאסט הויז און אלע גויים פון שטאדט האבן געפלעגט דארט צו טרונקען, און זיך שיקערען, און דער בירגער מייסטער פון די שטאדט, האט מקנא געווען דעם יוד אז ער מאכט אסאך געלד, און זיין פלאן איז געווען דאס געשעפט פון דעם יוד צו צונעהמען, עס איז איהם געלונגען הערייַן צו גיסען אין דעם ברוינפען וואס דער יוד האט פערקויפט, א פלעשעל מיט סם, אוהן דעם דער יוד זאל פיהלען

איין גוי וואס האט געטרונקען פון דעם ברוינפען איז אווק, און עס איז געווארען אין שטעטיל א גרויס געטומעל, און מען האט אונגעגעבען א משפט קעגען דעם יוד מען זאל עהם בעשטראפען אויף דעם פאברעכען פון הארגענען א מענש, דעמולסט איז ער געפאהרען צו זיין רעבין בעיטען רחמים, דער רעבי האט איהם געהייסען איבער בלייבן אפאהר טאג, אזוי האט ער זיך אויף געהאלטען ביים רעבין ווי לאנג דער רעבי האט געהייסען

א געוויסען טאג רופט איהם דער רבי הערייַן, און הייסט איהם אהיים פאהרען, און אויס דריקלעך מיט דעם צוג וואס גייט אין א געוויסע שעה, בשעת אין פאהרען האט ער ממשיך געווען צו זאגען תהילים און צו בעיטען פון בעשעפער, און צווישען זעצט זיך ביי עהם אווק א גוי, און ער אינטערעסיערט זיך מיט איהם, און די צוויי בעפריינדען זיך, און דער יוד דערציילט איהם אויף זיין צרה, און דער גוי טרייסט איהם מיט ווארמע ווערטער, דו האסט געטראפען דעם ריכטיגען

מענש, און איך בין גרייט דיר צו העלפען, און איך בין ספעציעל געשיקט געווארען פון וויען (אוסטריא) צום משפט וואס בעדארף פאר צוקומען וועגען דיר, אבער די בעדארפסט זיין פארשטענדליך, און קיין נברא זאל דערפון וויסען

פערשטייט זיך אליין אז דער יוד האט שוין געזעהן דעם אייבערשטענס הילף, און אז דער צדיק האט געזעהן פאר אויס ווי אזוי איהם צו העלפען ער האט אבער בעדארפען שטיל צו שווייגען, און נישט עפענען זיין מויל ער זאל זיך נישט שעדיגען

געווענליך זענען געגאנגען בירגער מייסטערס אין זייער יו"ט אונגעטוהן אויף זייער אויבער אנצוג אדער מאנטעל א מעדאליאן, און דער ריכטער וואס איז געקומען פון וויען, האט זיך געקויפט איין זעלבע מעדאליע, און אזוי איז ער העריין געגאנגען צו דעם בירגער מייסטער (ראש העיר) פון דעם שטעטיל, כדי ער זאל מיינען אז ער איז אויך א בירגער מייסטער, און דארך דעם האט ער זיך געקענט גוט בעפרייַנדען מיט איהם, אזוי ווי גוטע חברים

דער בירגער מייסטער האט איהם מכבד געווען צו טרונקען וויין ווי געווענליך ביי גויים ווען זיי קומען זיך צוזאם! און דער ריכטער האט זיך די מיע געגעבען דער בירגער מייסטער זאל געגוג טרונקען, און ווען ער האט געזעהן אז ער איז שוין שיכור, און ער האט אונגעפאנגען צו זיין בגילופין, האט אונגעפאנגען דער ריכטער איהם צו פרעגען א עצה, אזוי ווי ער האט א

יוד וואס ער ווייל פערקויפען זיין הויז מיט א גארטען, ווי אזוי מען קען דאס קויפען פון דעם יוד ביליג, האט ער איהם געענפערט, מאך אזוי ווי איך האב געמאכט, איך האב העריין געגאסען א פלעשעל סם אין דעם יוד'ס ברויפען העריין וואס ער פערקויפט, און אזוי ווער איך איהם פטור, און איך וועל בעקומען זיין פארמעגען אוהן געלד, איך האב אויך אונגעקויפט עדות זיי זאלען אויף דעם עדות זאגען, אז דער יוד איז שולדיג, דער ריכטער האט עהם בעדאנקט און האט זיך פון איהם געזעגענט

ווען עס איז אונגעקומען דער טאג פון משפט, און אלע זענען שוין אונגעקומען אין (בית המשפט) אין געריכט העריין, דעמולסט איז דער ריכטער שוין געגאנגען אין א שווארצען מאנטעל אזוי ווי אלע ריכטער'ס גייען, אזוי ווי דער בירגער מייסטער האט איהם דערקענט, האט ער זיך דערשראקען און שטארק פערוונדערט, ביז דער ריכטער האט אויס גערופען אויף איהם און אויף זיינע צייגען (עדות) אלץ פושעים און גאנגסטער'ס וואס בעדראהען די מענשהייט, ער האט זיי בעשולדיגט כדת וכדין, און דער יוד איז ניצול געווארען ז"ע

דורך דעם קאז'ניצער מגיד איז ער געהאלפען געווארען ביי ר' יעקב דרוטאש

אין שטעטיל ליטעבסק (פולין) איז געווען דער שטאדטס רב ר' יצחק בער, ער איז געווען איינער פון די חבריא ביים קאז'ניצר מגיד זצ"ל, ער איז געווען גאהר איין געהויבענער יוד, ער האט אבער נישט געהאט קינדער ל"ע אסאך יאהרען, און אלע מאל ווען זיין רעבעצין האט

איהם געפרעגט, ווי אזוי איז דאס מעגליך, ער זאל ביי זיין רעבין נישט קענען אויס פוילען א הילף, מען הערט דאך אסאך מופתים און נפלאות פון איהם

האט ער געענפערט אזוי ווי אלע מאל ווי געווענליך, גיב איך אוהן קוויטלעך דעם רעבין, און דער רבי ווייסט גוט מיינע בעדערפענישען, אויך וויל איך נישט צופיל מטריח זיין דעם רעבין, און איהם שטעהרען פון זיין הייליגע ארבייט

איין מאל ווען ר' יצחק איז ווידער געפאהרען צום רעבין, האט איהם זיין רעבעצין אונגעזאגט, יעצט וויל איך נישט דו זאלסט צוריק קומען אהיים אוהן א הילף וואס מיר דארפען, אין פאל דו קענסט נישט אויספוילען פאר אונז א הילף, מיר זאלען האבן קינדער, זאלסט דו דארט זיצען, און נישט אהיים קומען, קומענדיג צום רעבין האט ער איהם דערציילט זיין ביטער הארץ, האט איהם דער רבי געענפערט, דו מוזט געהאלפען ווערען דורך א צדיק נסתר

ער האט איהם אונגעוויזען א פלאץ צווישען די בערג, וואהנט א יוד ר' יעקב דרוטאש, ער פארעכט ערדעריע טעפף און בינדט זיי צוזאמען מיט דראהט, אזוי האט מען אמאל געגוצט טעפף צום קאכען, און אזוי האט מען זיי פעראכטען, און ביי עהם וועסט דו געהאלפען ווערען, אבער חס ושלו' עס זאל עמיץ דערפון וויסען, אפילו דיין בני בית אויך נישט, דו מוזט זיין געוורענט צו פאהרען מיט איין וועגעלי ביז א נאהנטע שטאדט פון דארט, און פון דארט מיט נאך א געלעגענהייט, כדי עס זאל קיינער נישט וויסען ווי אהין דו ביסט געפאהרען

אזוי ווי ר' יצחק האט געהערט פון רעבין אז ר' יעקב דרוטאש וואס איז בעקאנט אלץ אפושיטע'ר מענש, און פערשעימט אין יעדענס אויגען, האט ער זיך זעהר פערוונדערט אז ער איז א צדיק נסתר, אבער ער האט אויך געווסט, און געווען זיכער, אז דער קאז'ניצער מגיד האט איהם געשיקט צו דעם ריכטיגען פלאץ

אט איז ער צוריק געקומען אהיים, און האט דערציילט זיין רעבעצין, אז אלץ וועט בעזר השם זיין אין ארדענונג, און זיע האט איהם געגלייבט, די רעבעצין האט אונגעגרייט חלות און ווין, פלייש, און פיש, ער זאל האבן מיט צו נעמען אויף דעם שבת וואס ער מוז דארט זיין, און ער האט זיך ארויס געלאזט אין וועג העריין, אזוי ווי עס איז געווארען אונגעשמיסט מיט דעם רעבין

ווען ער איז אונגעקומען צו ר' יעקב דרוטאש ערב שבת פערנאכט זעהר נאהנט צו שבת, איז ער נאך נישט אהיים געקומען פון זיין ארבייט, האט ר' יצחק פארגעלייגט זיין בקשה פאר ר' יעקב'ס פרוי דאס ער וויל ביי זיי איינשטיין שבת און ער האט אויך מיט געברענגט מיט זיך עסען, ענדליך איז ר' יעקב דרוטאש אונגעקומען זעהר שפעיט פאר שבת, מיט געברענגט אביסעל האלץ צום הייצען אין קאכען, ער האט פון זיך ארופ געצויגען די שמוציגע קליידער און האט אונגעטוהן ריינע קליידער לכבוד שבת, ארום געצויגען ארום זיך איין שטריק אלץ א גארטעל, ער האט זיך אוועק געשטעלט אין איין ווינקעל אויף א קורצע צייט,

ער האט עפיס געמערמעלט וואס קיינער האט נישט פערשטאנען, און ער האט זיך ניט אמאל אומגעקוקט אויף זיין גאסט, און איבערהויפט איהם נישט בעגריסט

זיין פרוי האט צו - טיש געגרייט לכבוד שבת מיט צוויי שווארצע ברויט מען האט דאס גערופען ראזעווע ברויט, אויף די ברויט האט ר' יעקב געמאכט קידוש, און געמאכט זעהר קורץ די סעודה, און אלץ נישט זיך אומגעקוקט אויף זיין אורח, ר' יצחק האט געהאט גרויס צער פון דעם אז ער געבט איהם אפילו נישט שלו' ער האט זיך אוועק געזעצט אין אווינקעל און געפיהרט פאר זיך טיש

דער זעלבע סדר איז געווען צו מארגענס, עס איז אדער געקומען צו שלש סעודות, האט זיך אונגעכאפט ר' יעקב ביים קאפף, און ער האט חוץ לדרך הטבע געשריגען, אוי וויי, ר' ברוך'ל קאז'ניצר ווייס שוין אויך פון יעקב דרוטאש, אוי וויי, ר' ברוך'ל קאז'ניצער ווייס שוין אויך פון יעקב דרוטאש, און אזוי איז ער איבער געגאנגען דעם זעלבען משפט אפאהר מאל, דעמולסט האט ר' יצחק זיך בערוהיגט און האט געזעהן אז ער איז נישט בחנם אהער געקומען, אזוי ווי זיין האפנונג איז געווען, מיט זיין פולען בטחון, און ער איז טאקע דער געטליכע מענש וואס דער קאז'ניצר מגיד האט צו איהם געשיקט

ר' יצחק האט פאר געלייגט זיין בקשה, ווארעם געבעיטען איינמאל און נאך אמאל ער זאל געהאלפען ווערען מיט א בן זכר, פלוצלינג זאגט איהם

ר' יעקב, דו זאלסט וויסען אז איבער א יאהר וועסט דו האבן א בן זכר אי"ה, אבער דו מוזט אויף דיר נעמען אז קיינער זאל נישט וויסען פון מיר, ווייל טאמער וועט עמיץ געווארן וועדען פון דיר, דעמולסט וועט דיין קינד נישט זיין א בר קיימא, ר' יצחק האט אויף זיך גענומען קיינעם נישט דערציילען, און איידער עס האט זיך געענדיגט דאס יאהר איז ר' יצחק געהאלפען געווארן מיט א בן זכר, ער האט א נאמען געגעבען בעריש, און ער האט איבער גענומען פון פאטער דאס רבנות נאך זיין הסתלקות

יעדען ראש השנה יוה"כ און אלע ימים טובים, האט געפלעגט ר' יעקב דרוטאש צו קומען אין שטאדט העריין, כדי צו דאוונען מיט מנין, און אלע האבן איהם פארשעימט, און גערופען שלעכטע ווערטער און פערשידענע בעליידיגונגען, ער איז געווען זעהר נידעריג אין מענשענס אויגען, ווייל די ארבייט וואס ער האט געארבייט אלץ דרוטאש, איז געווען א ארבייט פון די נידעריגסטע ברואים, און ספעציעל די קינדער האבן אין איהם געשפעט און מבזה געווען

ווען דאס קינד בעריש פון ר' יצחק'ן איז געווארן 6–7 יאהר אלט, איז ער איינמאל העריין געקומען אין בית מדרש אריין מיט א גרויסע פרייד, און זאגט צום פאטער, היינט איז מיר געלונגען העריין צו ווארפען אין פיסק העריין פון יעקב דרוטאש א שטיק בלאטע, און דער פאטער פון פיל צער, האט זיך איבער געדרייט צו די וואנט, און האט געבעיטען רחמים, ווי אזוי עס איז איהם געקומען אזוי איין תקלה (שטראוכלינג) דאס

קינד וואס איז זיין מופת און איז אין איהם נוהג מיט אזוין בזיון, און ער קען זיך נישט העלפען, ווייל ער טוהר דאך נישט דערציילען, עס זאל נישט שאדען צו דעם קינד'ס לעבן

אזוי האט ער געמוזט שווייגען זיין גאנץ לעבן, איין איינציגע גוטע זאך האט ער געקענט טוהן, און אלץ שטאדט'ס רב האט ר' יצחק געגעבען א בעפעיל פאר זיין קהלה, אז פון היינט אוהן ווען מען ברענגט אין שטאדט העריין פאר די חברה קדישא פון די פרעמד א מת קובר צו זיין, זאל מען דאס ערשטע צו ווייסען געבען דעם רב, ווען עס איז געקומען די צייט פון ר' יעקב דרוטאש איבער צו געבען זיין הויכע און הייליגע נשמה, און מען האט איהם געברענגט אין שטאדט העריין, באלד האבן די אנשי קהלה מודיע געווען פארן רב זיין נאמען, און דער רב האט געהייסען אויס רופען, אז אלע מענשען פון שטאדט גרויס און קליין, זאלען זיך צוזאמען זאמלען אין ביהמ"ד אריין, דעמולסט האט דער רב צו ווייסען געגעבען לפני קהל ועדה וועד דער מענש איז געווען און זיין גרויסקייט און אלע זאלען וויסען ווי אזוי א ל"ו צדיק האט אויס געזוהן, און די גאנצע שטאדט האט פון איהם געבעיטען מחילה וסליחה אויף דעם וואס זיי האבן איהם מבזה געווען זיין גאנץ לעבן זי"ע

א אורימאן ווערט גערעכענט אזוי ווי טויט, אזוי איז ער גערעטעוועט געווארען פון טויט

דער רעבי ר' מרדכי פון נאדבורנה זצ"ל, האט זיך

אין פייער און אין וואסער

פלוצלינג מוצאי יו"כ אויף געהויבען, און האט געהייסען צו גרייטען צידה לדרך, און אלע זאכען מינימאלע וואס מען דארף אונטער וועגס, און געפאהרען מיט א וועגעלע אין איין אונבעקאנטע ריכטונג, און קיינער האט נישט פערשטאנען ווי אהין מען פאהרט, איינמאל לינקס און איינמאל רעכטס, אזוי איז ער געפאהרען מיט זיינע מענשען, ביז זיי זענען אונגעקומען אין איין דארף העריין, און נאך אדארף העריין, ביז אין דריטען דארף, האט ער געזאגט צו זיין גבאי, גיי אריין צו ר'דוד און זאג איהם אז מרדכי איז געקומען און ער ווייל זיין ביי איהם סוכות

ר' דוד האט געעפענט אלע טוירען דער רבי זאל אריין קומען מיט זיין גאנצע חברותא, ר' דוד האט איבער געגעבען די שטוב וואס דער רבי האט נאר געוואלט, נאך דעם האט דער רעבי געבעיטען נאך א שטוב, ביז ער האט געזאגט דאס ער בעדארף דאס גאנצע הויז, און ר' דוד האט געגעבען מיטין גאנצען הארץ, דער רבי האט געבעיטען ער זאל איהם בארגען 100 גילדען, ר' דוד האט געגעבען אוהן צו טראכטען, און ווידער האט דער רבי געבעיטען 100 גילדען און ר' דוד האט אלץ געגעבען, ביז דער רעבי איז אוהנגעקומען צו די לעצטע 100 גילדען פון ר' דוד'ן, האט ר' דוד געזאגט צום רעבין, וועו איך געב אוועק מיין לעצט געלד, האב איך נישט מעהר מיט וואס צו האנדלען, און דער רעבי איז געשטאנען אויף זיין פערלאנג, איך מוז דאס האבן אויף צדקה, און ר' דוד האט אוועק געגעבען זיין לעצט געלד פאר'ן רעבין

צו מארגענס רופט דער רעבי ר׳ דוד׳ן צו זיך, איך מוז מאכען פון דעם הויז א סוכה, און מען מוז צונעמען אלע וועגט און מאכען איין סוכה, פערשטייט זיך אז מען מוז צונעמען דעם באלטען (סילינג) אויך, ר׳ דוד פערוונדערט זיך אויף א ווייל, און ער איז באלד מסכים מען זאל צונעמען די וועגט מיטין באלטען און מאכען א סוכה

עס איז געווארען געמאכט א סוכה, כיד המלך, און עס איז אונגעקומען צו פאהרען פון אלע זייטען הונדערטע חסידים, נאך דעם ווי מען האט זיך איבעראל דערוויסט אז רבי ר׳ מרדכי׳לי איז דא, און מען האט געפיהרט א געהויבענעם יום טוב אין די סוכה פון ר׳ דוד, צו מארגענס פון מוצאי יו״ט ר׳ דוד איז געווען זעהר מיעד און איז לענגער געשלאפען ווי געווענליך, ווען ער האט זיך איבער געווועקט האט ער מעהר קיינעם נישט געטראפען.

עס איז געווען אין זיינע אויגען פאר א גרויס ווינדער, און ער שטייט פערוונדערט און בעזארגט, קומט צו איהם א שכן און ערציילט איהם, דאס בעפאר צוויי שעה האט דער רבי פערלאזט מיט זיינע חסידים דאס ארט, און אזוי ווי ר׳ דוד שטייט בעזארגט און ב׳עוול׳ט אז דער רבי האט זיך נישט געזעגענט אפילו, און נישט בעדאנקט, קומט צו רייטען אויף א פערד זיין חבר, און זאגט איהם, דוד, נעם דעם פערד און אנטלויף, ער דערציילט איהם, אז בשעת ווען דער פריץ האט געשפילט מיט קארטען, און האט פיל אונגעוואהרען, האבן זיך די פוירען צו ווערטילט אז דער פריץ האט פאלש געלד, און ער האט

אין פייער און אין וואסער

זיך זעהר בעליידיגט, ביז מען איז דערגאנגען אז איין פויער האט געטענות אז ער האט דאס געלד בעקומען פון ר׳ דוד׳ן דער יוד, פון רוב כעס האט ער געגומען א כלי משחית און ער וויל דיך קומען הארגענען, דעמולסט האט ר׳ דוד זיך דערשראקענע הייט שנעל אויף געהויבען און אנטלאפען צום רעבין ר׳ מרדכי׳לי.

ווען ער איז אונגעקומען צום רעבין, איז דער רבי געשטאנען ביי די טיער און געווארט אויף איהם, און זאגט איהם איך ווייס אלעס, דו דארפסט מיר גאהר נישט זאגען, איך וועל דיר דערציילען וואס איז געווען, איך האב געזעהן פון די ווייטענס א שווארצען וואלקען וואס לויפט חלילה הארגענען א יוד, בין איך נאך געפאהרען דעם וואלקען ביז איך בין אונגעקומען צו דיר, און איך האב דיר צו געגאמען דיין געלד אין דיין פארמעגען, און איך האב דיך געמאכט פאר איין אורימאן, און איין אורימאן איז געגליכען ווי א טויטער, און אזוי האסט דו געהאט א כפרה און דו ביסט געראטעוועט געווארען זי״ע.

דער הוען איז איהר אנטלאפען דערווייל האט די כלה געפונען א אוצר פאר זיך א נדן

די רעבעצין פון ר׳ הירשלי זיליטשויבער זצ״ל איז געקומען מיט א טענה, אז מען דארף חתונה מאכען זייער טאכטער וואס זיע איז שוין געקומען צו איהר צייט, האט ער זיך מיישב געווען און געפאהרען קיין ריביטשויב איין גרויסע שטאדט אין טאג פון א יריד, א מארק, צו זאמען מיט א עושר פון די שטאדט, וואס איז

געפאהרען געשעפטליך, וועו זיי זענען נאר אונגעקומען, האט שוין געווארט דעם עושר זיין פערמיטלער, וואס פיהרט איהם אדארך די געשעפטען, ער האט איהם אויף געגומען זעהר וואהרם און העפליך

ר' הירשלי איז געבליבען אויף דעם וואגען, ביז עס איז אונגעקומען איין קלענערער פערמיטלער, און האט געפרעגט ר' הירשלין צו וואס ער איז געקומען אויפן מארק, און ווי אזוי ער הייסט, האט ר' הירשלי געזאגט זיין נאמען, און ער איז געקומען וועגען א שידוך פאר זיין טאכטער, אזוי ווי דער שדכן האט געהערט דעם נאמען, האט ער איהם שנעל אייגעלאדענט צו איהם אין שטוב העריין, ווייל אין קאלבעשוב איז געווען א בנק מיט דעם נאמען

דער שדכן האט גלייך אונגעטראגען דעם שידוך צו אייגעם פון די חושיבסטע אין שטאדט פאר זיין זוהן, און אזוי ווי ער האט בעקומען זיין הסכמה, איז ער צוריק צו ר' הירשלין און האט איהם אונגעטראגען דעם שידוך, ר' הירשלי אבער האט נישט מסכים געווען אזוי שנעל, און ווי פיל דער שדכן האט דערציילט די גרויסע מעלות פון בחור, האט ער אלץ געהויבען די פלייצע, און ער איז נישט געווען גרייט צום שידוך, ער האט אויך נישט מסכים געווען, אז ער זאל קומען צו ר' הירשלי'ן רעדען איבער דעם

אזוי ווי דער שדכן האט געזעהן אז ער קען נישט אויף טוהן גאהר נישט, איז ער געגאנגען צו דעם יוד און ער האט איהם געזאגט, טראץ דעם וואס ר' הירשלי וויל

נישט זאל ער צו עהם גיין, ער האט אזוי טאקע געטוהן, ווען ער איז געקומען צו ר׳ הירשלין און האט אונגעפאנגען צו שמוסען וועגען שידוך, האט זיך ר׳ הירשלי נישט אין וויסען געמאכט, און האט נישט מסכים געווען, האט ער געפרעגט ר׳ הירשלין, אפשר וועגען געלד, האט ער געענפערט, אויך וועגען דעם, דעמולסט האט ער ארויס געגומען 100 גילדען, און איהם געגעבען אלץ הלוואה, ער וועט פון דעם קויפען אויך מתנות, אויך פאר דעם שדכן, א.א.וו

און אזוי האבן זיי געשלאסען דעם שידוך און ער איז צוריק געפאהרען אהיים בשמחה

עס איז אדארך א שטיקל צייט, און דער מחותן האט נישט געהערט פון ר׳ הירשלין, ער האט נישט געשיקט קיין שום מתנה, און האט נישט צוריק געשיקט די הלוואה, האט געשריבען דער מחותן א בריעף קיין קאלבעשוב אין די באנק העריין, דאס עס איז איהם א פלא, דאס ער ענפערט איהם גאהר נישט, אויך וועגען די 100 גילדען, וואס ער איז איהם שולדיג, און דער אייגענטימער פון באנק האט ל״ע נישט געהאט קינדער, האט עס איהם דאפעלט פערדראסען, און ער האט אוועק געווארפען דעם בריעף אין מיסט קאסטען

עס זענען אדארך ווידער צוויי וואכען, האט ער ווידער געשריבען א בריעף מעהר שארף פון דעם ערשטען, און ער האט ווידער העריין געווארפען אין מיסט קאסטען, דער מחותן איז אבער נישט מיעד געווארען, און האט געשריבען א דריטען בריעף, און זעהר שארף, האט

געזעהן דער יוד פון באנק, אז דא רעדט זיך וועגען א עהרענסטע זאך, און עס איז נישט א געלעכטער, האט ער געענפערט דעם מחותן, דאס ער האט א טעות דאס דער באנק טראגט נאר דעם נאמען פון ר׳ הירשלי

עס איז ווידער אדארך געגאנגען א שטיקל צייט, דער מחותן איז געפאהרען אויף קבר אבות קיין זיליטשויב, און ווי געווענליך האבן אונגעווארט פיל אורימע לייט, ווען ער איז שוין מיעד געווארען פון טיילען צדקה דארט, האט ער אויף געמאכט ביידע הענד אין די בריים, און זאגט געגוג, מיט זיין אויף מאכען די הענד האט בעקומען א פרוי צווישען די אורימע לייט א קלאפף, און זיע איז צו געפאלן צו די וואנט, איז אונטער געקומען א אנדערע פרוי און זאגט דעם עושר, דו ווייסט וועהמען דו האסט א קלאפף געגעבען? ר׳ הירשלי׳ס רעבעצין! מיט דעם האט ער שוין פערשטאנען, דאס ער האט געפונען דעם ריכטיגען פלאץ, ער איז געגאנגען זוכען אין ביהמ״ד העריין, און טראץ דעם וואס ר׳ הירשלי זיליטשויבער איז דארט געזעסן, האט ער איהם נישט דערקענט, און ר׳ הירשלי האט איהם יא דערקענט, ר׳ הירשלי האט זיך שנעל אדארך געשמוגעלט צו זיך אהיים, מען זאל עפיס צוגרייטען צו עסען כדי איהם צו פערבעיטען, און זיין רעבעצין האט געענפערט אז עס איז גאהר נישט דא אין די שטיב מען זאל האבן פון וואס אוהן צו גרייטען

ר׳ הירשלי האט זיך א עצה געגעבען, און ער האט געגומען דעם הוען וואס איז געווען גרייט אויף כפרה צו שלאגען, און האט געשיקט זיין טאכטער מיט דעם

הוען צום שוחט, מען זאל קענען צוגרייטען א סעודה פאר די חושעבע געסט, דערווייל איז דער הוען איהר אנטלאפען, און זיע האט זיך מיט דעם הוען ארום געיאגט אסאך צייט, ביז ער איז העריין געלאפען אין וואלד העריין אין איין חורבה, און דארט האט זיע באמערקט א גרויסען הויפען מיט גאלדענע רענדלעך, זיע האט נישט פיל געקלעהרט, זיע האט אויף געשפרייט איהר פארטעך, און האט צוזאמען געגומען די גאלדענע רענדלעך, און דערמיט אהיים געלאפען, זיע האט דעם אוצר פערשפרייט אויף דעם טיש פאר איהר פאטער און מוטער, און די שמחה איז געווען נישט צום בעשרייבען

צווישען האט ר' הירשלי בעקומען א הזמנה צום בי"ד פון דעם מחותן, ער האט מיט זיך מיט געגומען די הונדערט גילדען וואס ער איז שולדיג געווען זיין מחותן, און טויזענד גילדען פאר א נאדען, נאך הינדערט פאר מתנות, און פארן בי"ד צו בעצאהלען, און ער איז געגאנגען מיט דעם צו די דין תורה וואס דער מחותן האט איהם געהופען, קומענדיג אהין האט איהם דער מחותן נישט געווואלט צוריק געבען שלו', האט איהם ר' הירשלי געזאגט, אלעס פאר די הינדערט גילדען, דא האט איהר די הינדערט גילדען, און טויזענט גילדען, און נאך הינדערט, און עס זאל זיין נאר שלו' זי"ע

וואס איז ווערט מיין ברכה
קענען די ברכה פון מיין טאטען

דעם רעבין ר' אלימלך'ס פון ליז'ענסק זיין זוהן ר' אלעזר זצ"ל, א יאהר צוויי נאך דעם הסתלקות פון

פאטער, האט ער בעדארפען חתונה צו מאכען א קינד, האט ער זיך געוועגדט מיט א בריף צום הייליגען ראפשיצער זצ"ל, ער זאל איהם קומען צו הילף, דאס ער דארף בערך 500 גילדען

האט איהם דער ראפשיצער רב צוריק געשיקט 30 גילדען מיט א ברכה, ר' אלעזר האט איהם צוריק געשריבען, דאס נישט צו דעם איז געווען זיין כוונה, נאר אזוי ווי איהם קען מען נישט, און דעם ראפשיצער רב קענען אלע, זאל ער מיט איהם גיין צו זאמען נעמען דאס געלד וואס ער בעדארף, דעמולסט האט זיך דער ראפשיצער רב אויף געהויבען, און איז געקומען צו ר' אלעזר

דער ערשטער זייער סטאפף איז געווען, ז'אלין, זיי זענען דארט איינגעשטאנען ביי א יוד, וואס ער אליין איז אויך געגאנגען פאר זיי בעיטען געלד, ווען ער האט געברענגט צו ר' אלעזר אפאהר גילדען, האט ער נישט געוואלט נעמען, ווייל ער ויל נישט נעמען בחנם געלד, נאר וועהר עס געבט איהם געלד, זאל ער פון איהם אויך נעמען זיין נאמען און זיין מוטער'ס נאמען, און ער וועט פאר איהם מתפלל זיין

דער בעל הבית האט אזוי געטוהן ווי ר' אלעזר האט פון איהם פערלאנגט, ער איז אין ענדע צוריק געקומען מיט א רשימה פון 200 נדבנים וואס זיי האבן צו שטייער געגעבען חתונה צו מאכען ר' אלעזר'ס א קינד, און פאר יעדען האט ער געגעבען זיין ברכה, ווען זיי האבן זיך געזעגענט פון בעה"ב, האט ר' אלעזר איהם קיין שום

אין פייער און אין וואסער

ברכה געגעבען, האט דאס זעהר פערדראסען דעם ראפשיצער רב, און האט איהם באמערקט, היתכן, די אלע האבן געגעבען קליינע פרוטות, קעגען וואס דער בעה"ב האט געגעבען, און זיי געבסט דו א ברכה, און דעם בעה"ב נישט, האט ר' אלעזר געענפערט, איך האב געזעהן מיין טאטען, און האט מיר געזאגט, אז ער געבט דעם בעה"ב א גרויסע ברכה, דעמולסט, וואס איז ווערט מיין ברכה אקעגען מיין טאטענס ברכה, האט דער ראפשיצער רב געזאגט, אויב דו זעהסט דיין טאטען, קענסט דו אליין פאהרען נאך געלד זי"ע

ואהבת לרעך כמוך מעהר ווי זיך אליין

די רעבעצין פון ר' נחום טשערנאבלער זצ"ל, איז געקומען מיט א טענה צו ר' נחום'ל, אז די טעכטער זענען שוין געגוג גרויס און מען האט נישט מיט וואס זיי חתונה צו מאכען, האט ער איהר געענפערט, נו איך וועל גיין פון שטאדט צו שטאדט, פון דארף צו דארף, און איך וועל צוזאמען נעמען געלד אויף חתונה צו מאכען די קינדער, ער איז לאנג געגאנגען און האט נישט מעהר געמאכט ווי אויף די שפעיזען ווייטער צו פאהרען ווי אהין ער האט געוואלט אונקומען

ביז ער איז אונגעקומען אין די שטאדט קאריץ, דארט האט ער געפונען זיין סטאנציע ביי זיין בעסטען חבר פון יונגווייז, ר' פנחס'ל קאריצער, באלד האט ער איהם געפרעגט די סבה פון זיין קומען, האט ער געענפערט, דאס ער פאהרט צוזאמען נעמען געלד אויף הכנסת כלה, האט זיך ר' פנחס'ל זעהר פערווינדערט, און איהם

איבער געפרעגט, איז דען דאס לפי כבודו? איך וועל אייך נישט לאזען מעהר דאס מאכען, איהר וועט דא זיצען אזוי לאנג ביז איך וועל פאר אייך שאפען דאס גאנצע וואס איהר בעדארפט

ר' פנחס'ל האט טאקע צוזאמען געשטעלט דעם סכום און איהם געגעבען און ר' נחום'ל האט זיך בעדאנקט און איבער גאלאזט א ברכה און ער איז אהיים געפאהרען מיט די 250 גילדען

בעפאר ער איז העריין צו זיך אין שטוב האט ער געהערט געוואלטעס פון א פרוי, דאס זיע האט פערלוירען דאס גאנצע לעבן, וואס זיע האט דארוף געהארעוועט דאס גאנצע לעבן, און יעצט האט זיע נישט מיט וואס חתונה צו מאכען איהר טאכטער, איז צו געגאנגען ר' נחום'ל און איהר געזאגט, איך האב געפונען די אבידה, און איהר געגעבען 200 גילדען, און 50 גילדען זענען מיין אזוי האט ער איהר געזאגט

עס האט זיך אונגעפאנגען איין גאראנגעל, צווישען די פרוי און ר' נחום'ל, זיע זאגט, דאס גאנצע גאלד איז מיין, ער זאגט, ניין נאר 50 גילדען וויניגער, און אזוי אהין און צוריק, ביז זיי האבן בעשלאסען גיין צו דין תורה, עס פערשטייט זיך אליין, אז דער רב האט געפאסקענט, אז ער איז מחויב צוריק צו געבען אויך די 50 גילדען, און ביידע בעלי דינים זענען אהיים געגאנגען, וועו ר' נחום'ל איז אהיים געקומען האט זיך די טיער נישט געשטעלט, מען איז געקומען פון אלע זייטען פון שטאדט און געברענגט צו שטייער פאר הכנסת

כלה, איינער א נדבה און איינער סתם א מתנה, יעדען פאלס זיי האבן אויך געהאט געוג חתונה צו מאכען זייערע קינדער

נאך א לאנגע צייט איז ר׳ פנחס׳ל געקומען קיין טשערנאבעל בעזוכען ר׳ נחום׳ל, און מפני הכבוד פלעגט ער אלע מאל אריין צו גיין צום שטאדטס רב אויף א וויילע, אין מיטין שמוס האט דער רב דערמאנט די דין תורה וואס איז פאר געקומען ביי איהם מיט דעם חסיד ר׳ נחום, ווי אזוי ערלויבט זיך איין יונגערמאן א זוין זאך צו טוהן, וועז ער געפינט איין אבידה, זאל ער וועלען דאביי פערדינען! האט ר׳ פנחס׳ל געפרעגט דעם רב, אויב ער געדענקט וואס פאר א מטבעות דאס זענען געווען, האט ער נישט געקענט זאגען, האט מען גערופען די פרוי, און זיע האט געזוי געשילדערט וואס פאר א סארט מטבעות דאס זענען געווען, האט ר׳ פנחס׳ל מיט פולע איבערצייגונג און זיכערקייט געזאגט דעם רב, דאס איז דאס גועלד וואס איך האב איבער געגעבען ר׳ נחום׳ל פאר הכנסת כלה, און ער האט פון זיין געלד געגעבען פאר די פרוי

דעמולסט איז דער רב ארויס פון די כלים, זעהר ברעש׳ט געווארען, און האט געהאט פיל פעדרוס, דאס ער האט חושד געווען בכשרים, אז נאר חסידים קענען מאכען אזוין זאך, און ווילען פערדינען ביי געפונען א אבידה, די עובדא האט איהם געברענגט דאצו, אז טראץ דעם וואס זיין גאנץ לעבן ביז היינט איז ער געווען א מתנגד קעגען חסידות, איז ער פון היינט געווארען א חסיד און געפאהרען צום רעבין ר׳ בער

איינמאל האבן זיך די ביידע געטראפען אלץ חסידים ביים רעבין ר' בער, און דער רב האט געבעיטען פון ר' נחום'ל מחילה דאס ער האט איהם חושד געווען און פערשעהמט, ער האט איהם געבעיטען איין זאך ער זאל איהם דערציילען וואס פאר א סוד שטעקט אין דעם, דאס ער האט געוואלט דווקא אויף האלטען 50 גילדען וויניגער פאר די פרוי צו געבען? האט ער געענפערט, וועז איך האב איבער געגעבען דאס געלד פאר די פרוי, איז געווארען א גרויס לעכטיגקייט אין הימעל, האב איך מורא געהאט, איך זאל נישט בעקומען גאות און התייהרות ח"ו, האב איך דאס געמוזט מאכען, און נאך דעם ווי איך בין פערשעהמט געווארען, איז מיר אדארך דער פחד פון צו בעקומען גאות זי"ע

מיט סייעתא דשמיא האט מען פערמייד א חתונה פון איסור, און נאך מעהר געברענגט שלו' בית

ר' שמשון דער שטאדט'ס רב פון וויען זצ"ל, האט געגעבען א ברכה א יוד וואס האט געוואהנט נישט וויט פון וויען, און ער איז געווען א עושר, אויך האט ער איהם געגעבען א עצה, ער זאל זוכען א חתן פאר זיין טאכטער, אין איינס פון די ישיבות, ער האט געפונען טאקע אין א ישיבה א בחור א תלמיד חכם, וועז ער האט געשריבען די תנאים, האט ער זיי געוויזען צו ליינען פאר ר' שמשון, און ער האט געזאגט אז די תנאים לייכטען, א סימן אז ס'איז גוט

וועו עס איז אונגעקומען די צייט פון די חתונה, האט דער עושר פארבעיטען ר' שמשון צו די חתונה, אבער ער האט נישט אונגענומען די איינלאדונג וועגען ביטול תורה, עס איז אדערך אשטיק צייט, און מען האט זיי מקנא געווען, מיט זייער רייכטום, און אויך מצליח געווען צו געפונען א ת"ח און איין געלונגענעם פאר זיין טאכטער, און די פרויען האבן געזוכט פערשידענע וועגען, ווי אזוי נמאס צו מאכען דעם מאן אויף איהר, און זיי האבן געפונען א וועג, דאס אלע זאלען איהר קלאפפען אין קאפף העריין, דאס איהר מאן טויג צו גאהר נישט, און זיין גאנץ לעבן וועט ער נישט מעהר פעהיג זיין ווי זיצען און לערנען

די צייט מאכט אלעס, און לאנגזאם איז ער פערמיעסט געווארען אויף איהר, און זיע איז געקומען מיט איהרע טענות צום פאטער, אזוי אז דער טאטע האט אויך מיט איהר מסכים געווען, אזוי ווי דער יונגער מאן האט געזעהן דאס אויף-פירעכטס צו איהם, האט ער זיך געפילט פאר איבריג, ער האט זיך צוזאמען גענומען א פאהר זאכען, און איז אריבער צו ר' שמשון דערציילט וואס דא טוט זיך אוהן, און טראץ ר' שמשון האט איהם געהייסען צוריק אהיים, האט ער נישט געהארכט, און ער איז געפאהרען אין איין אומבעוועסטע ריכטונג

דורך א קורצע צייט האט דאס יונגע ווייבעל געזעהן, דאס זיע האט א פעהלער געטוהן, און מען האט דעם יונגער מאן אונגעהויבען צו זוכען, אדער אוהן א רעזאלטאט, קיינער האט איהם נישט געזעהן, און קיינער האט איהם נישט געטראפען, ביז עס איז געקומען

א יונגער מאן צו איהר פאטער, און ער האט איהם פארגעלייגט, דאס ער איז גרייט צו זוכען דעם פערלוירענעם יונגער מאן, דער פאטער האט זיך געפרייט, און האט איהם צו געגעבען נאך איין יונגער מאן ער זאל איהם העלפען זוכען, ער האט צו געזאגט פאר יעדען פון זיי 1000 ראניש אויב זיי וועלען איהם געפונען אדער פון איהם ברענגען א גט

עס איז אדארך געגנג צייט און די יונגע לייט האבן נישט געברענגט קיין שום נייעס, דעמולסט האט דער יונגער מאן זיך מיישב געווען, און געפאלן אוף א עצה, ער האט צו געזאגט זיין שותף זיינע טויזענד ראניש, און זיי וועלען נעמען א מענש פון א ווייטע שטאדט, מען וועט איהם צו זאגען עפיס געלד, און ער זאל זאגען דעם נאמען פון דעם יונגער מאן וואס מען זוכט, און ער וועט געבען דעם גט, ענדליך זיי האבן געפונען א יונגער מאן וואס ער האט מסכים געווען צו דעם שפיל, זיי האבן איהם בעקלאמפערש געברענגט מיט כח צום רב, און ער האט געגעבען א גט, ער האט פון זיי בעקומען 20 ראניש, און זיי האבן געברענגט דעם גט, און עס איז געווארען גאהר פריילין

נאכדעם האט דער עושר מסכים געווען צו מאכען א נייעם שידוך מיט דעם געלונגענום יונגער מאן, און מען האט געשריבען תנאים איהר פאטער איז געקומען מיט א גרויסע גדולה צו ר' שמשון דער שטאדט'ס רב, און האט מיט געברענגט די תנאים און אויך דעם גט, און זיינע הייליגע אויגען האבן געזעהן אז די ביידע שריפטען לייכטען נישט, און מן הסתם איז דא עפיס חושד צו זיין

דאך האט ער געענדיגט די דעה ביי זיך, אז ער זאל זיי יא חתונה מאכען, און נישט חושד זיין אויף שלעכטס, דעמולסט האט דער רב איהם געזאגט אז ער וויל זיין ביי די חתונה, דער עושר האט זיך זעהר געפרייט, אפאהר טעג פאר די חתונה, איז אונגעקומען צום רב דער פערלוירענע יונגער מאן, צוריסען און צושליסען, האט דער רב איהם דערציילט וואס איז פארגעקומען אין די צייט מיט די צוויי יונגע לייט ער האט איהם שיין אונגעטוהן, און איהם מיט גענומען צו די חתונה וואס האט געזאלט פארקומען. אלץ שמש ער האט איהם געגעבען איין וועקסעל, און האט איהם אונגעזאגט דאס פאר די חופה זאל ער שרייען, איך לאז נישט מקיים זיין די חופה, ביז דער חתן וועט מיר נישט צוריק צאהלען 10.000 ראניש וואס ער האט זיך געבארגט פון מיר, און אזוי האט איהם דער רב גהייסען שרייען דאס זעלבע דריי מאל, און ביי יעדען מאל האט דער חתן געשריגען, איך קען דיך נישט, איך האב דיך קיין מאל אין לעבן נישט געזעהן, און איך בין דיר גאהר נישט שולדיג, אויך האט ער געשוואירען כדי זיכער צו מאכען זיינע וועדטער, דעמולסט האט איהם דער רב געזאגט, דו שייגאץ, ווי אזוי האסט דו געברענגט דעם גט פון איהר מאן אז דו קענסט איהם נישט? זיע האט דערקענט איהר מאן און ר' שמשון האט צווישען זיי געמאכט שלו"ם זי"ע

ער האט איבער געדרייט דעם וואגען מיטין פריץ און עס איז פון איהם נישט געבליבען א זכר

אין פייער און אין וואסער

אין די צייט פון בעש"ט זצ"ל, זענען די פריצים געווען די מושלים אויף זעהר גרויסע געגענטע, און אלע זאכען האבן בעלאנגט צו איהם און נאר ער, איז געווען דער קאמפיטענט וואס מען מעג, וואס מען טאר נישט, עס האט פאסירט א מאל, דאס דער פריץ האט הערויס געגעבען א גזירה אויף א קליין שטעטיל פון יודען מען זאל זיי חלילה אומברענגען

די יודען זענען געגאנגען צום בעש"ט בעיטען רחמים, און ער האט זיי געשיקט צו ר' יעקל דער טרעגער, און ער, וועט זיי העלפען, ער האט געוואהנט אין איין פערווארפען דערפעל, און זיי האבן איהם קוים געפונען, וען זיי זענען שוין אונגעקומען צו זיין וואהנונג, האט זיין פרוי געעפענט די טיער, און זיע האט זיי געפרעגט זייער פערלאנג, און זיי האבן איהר געענפערט, דאס זיי זוכען ר' יעקל'ן, דען, האט זיע זיי געזאגט, דאס איהר מאן איז געפאהרען אין שטאדט העריין מיט א פולען וואגען האלץ צו פערקויפען און ער איז נאך נישט צוריק געקומען

די פרוי פון ר' יעקל'ן האט זיי ערלויבט צו ווארטען, שפעיט ביינאכט איז ר' יעקל צוריק געקומען פון שטאדט מיט'ן פולען וועגעלי האלץ, וואס ער האט נישט פערקויפט, ר' יעקל איז הערין אין שטוב שמוציגע הייט פון וועג, אויך מיעד, און האט בעגעגענט די יודען, וואס דער בעש"ט האט געשיקט צו איהם, זיי האבן איהם געזאגט זייער פערלאנג אז דער פריץ האט ארויס געגעבען א גזירה אויף דעם גאנצען שטעטיל, און דער בעש"ט האט אונז געשיקט צו אייך איהר זאלט אונז העלפען

ר' יעקל האט זיך נישט געוואלט בעקענען און זיך מודה זיין צו זיי דאס ער קען עפיס העלפען, און האט זיי געזאגט, וואס ווילט עטץ פון מיר, און ער האט זיך פערשלאסען אין זיין שטוב, ער איז ווידער אמאל הערויס געקומען, און זיי געזוגט דאס ער ווייס גאהר נישט, די יודען האבן נישט געוואלט אופטרעטען, און זיי האבן נישט געוואלט פערלאזען זיין שטוב, אזוי ווי ר' יעקל האט געזעהן אז זיי לאזען איהם נישט אופף, האט ער זיך אופגעוואשען, און האט אויס געטוישט ריינע קליידער, און ער איז העריין צו זיי מיט די בעקישע, און האט זיי געפרעגט זייער פערלאנג

זיי האבן דייטליך פארגעליגט זייער בקשה, אז דער בעש"ט האט זיי געשיקט צו עהם, ער זאל זיין זייער העלפער און זיי ראטעוון פון דעם ביטערען גזר דין וואס דער פריץ קלעהרט אויף אונז חלילה צו ברענגען, ר' יעקל האט זיך גוט צו געהערט זייערע ווערטער זעהר ערענסט, נאך דעם, געבט ער א זאג, עטץ קענט שוין צוריק פאהרען א היים, און עטץ קענט מאכען א סעודת הודי'ה, און זיך פרייען אויף ענקער הילף

צו מארגענס האט ר' יעקל ארופ געלודענט די העלצער פון זיין וואגען, און ער איז א קעיגען געפאהרען מיט א ליידיג וועגעלע דעם פריץ, אויף דעם וועג ווי ער האט געזאלט אונקומען אין דעם יודישען שטעטיל העריין און חלילה אויס פיהרען זיין גזר דין, ווען דער פריץ איז אונגעקומען אין מיטין וועג און אקייגען איבער איהם האט געווארט ר' יעקל מיט זיין צעבראכען וועגעלע, האט דער פריץ נישט געקענט

אדארך פאהרען, ווייל דעמולסט זענען די וועגען געווען זעהר שמוהל, אזוי אז 2 וועגעלעך צו זאמען האבן נישט געקענט אדארך

האט געשריגען דער פריץ צו ר' יעקל, ז'יד! ריק דיך אוועק אין די זייט העריין, ר' יעקל ריקט זיך נישט, האט געהייסען דער פריץ צו זיין בעל עגלה, ער זאל איהם ווארענען, אויב ער וועט זיך נישט אוועק ריקען, וועט ער עהם הארגענען, האט ר' יעקל געזאגט צום פריץ, וואס וועסט דו שוין האבן, וען דו וועסט הארגענען אזוי איין יוד א אורימען ווי איך, און דו ביסט דאך א גרויסער מענש, האט דער פריץ געענפערט, וועסט דו מיך הערען וואס איך וועל דיך הייסען, דעמולסט וועל איך דיר גאהר נישט טוהן, האט ר' יעקל געענפערט דעם פריץ, זיכער אז איך וועל הארכען וואס דו וועסט מיך הייסען טוהן, אבער זאלסט דו וויסען אז איך וועל הארכען ביז צו ענדע, און איך וועל אין מיטין נישט איבער האקען ביי קיין פאלל

דער פריץ האט איהם געהייסען ער זאל אויס טוהן די שיעך, און ער זאל בורפיסיג טאנצען אויף דעם אייז, פון דעם טייך אקעגען ווי זיי זענען דארט געשטאנען, ר' יעקל האט באלד מסכים געווען, אזוי ווי ער האט אונגעפאנגען צו טאנצען, האבן זיך די פערד פון פריץ אונגעהויבען זיך צו צו פלאשען, און ווילדיוון, און דעם גראפס וואגען האט אונגעהויבען צו שפרונגען אין די ליפטען, דער פריץ האט געשריגען געגוג, געגוג, און ר' יעקל ענפערט, איך האב דאך דיר געזאגט, אז איך וועל דיין געבעט הארכען ביז ענדע

אין פייער און אין וואסער

ר' יעקב האט אונגהויבען נאך מעהר צו טאנצען מיט מעהר התלהבות און טיפקייט פון קדושה, ביז עס איז נישט געבליבען פון די רשעים א שריד ופליט כן יאבדו כל הגוים ולא יזודון עוד זי"ע

עס האט איהם וויי געטוהן, א דערווייל האט ער איהם ריין געמאכט פון א גזר דין

דער מגיד פון קאז'ניץ זצ"ל, באלד נאך זיין חתונה, ווען ער איז אלט געווען 17 יאהר, און ער איז נאך נישט געווען בעקאנט אלץ דער גרויסער מגיד, ער האט נישט געהאט פון וואס זיך מפרנס צו זיין, און געווען זעהר אורים, ביז ער האט בעקומען א פאסטען אין א ווייט שטעטיל פון קאז'ניץ, ביי איין עושר וואס ער האט געוואלט לאזען לערנען זיינע קינדער תורה, און ער איז דארט געווען א מלמד

ווען עס איז געקומען נוהגט צו פסח, האט דער דעמולסטדיגער מלמד, און נאך דעם איז ער געווארען דער קאז'ניצער מגיד, געוואלט אהיים פאהרען אויף פסח צו זיין פאמיליע, אדער אין די, צייטען, צו דינגען א וועגעלע מיט פערד, האט געקאסט אסאך געלד, און אלץ מלמד האט עהר נישט פערדינט אזוי פיל ער זאל זיך קענען ערלויבען אזוין לוקסוס, האט איהם דער בעל הבית א עצה געגעבען, ער זאל צו וואַרטען ביז שבת הגדול, ווען דער רב האלט א דרשה אין בית המדרש אין שטאדט נישט ווייט פון דא, זאל ער אריין פאהרען, און דארט קומען

אסאך מענשען פון איבעראל, ווי שייך, עס זאל זיך נישט טרעפען, א מענש זאל קענען צוריק פאהרען מיט עהם

די עצה האט איהם געפאלען, און ער איז העריין געפאהרען אין די שטאדט העריין, אויף שבת הגדול, ערב שבת ווען ער האט שלו' געגומען פון דעם רב דעם גרויסען תלמיד חכם, פרעגט איהם דער רב, ווער זענט איהר, זאגט ער, מיין טאטע איז איין איינבינדער פון ספרים, ענפערט איהם דער רב, אזוי, זענען דאך מיר קרובים, ווייל קורח איז דאך געווען א בן לוי, און איך בין א לוי, ממילא זענען מיר משפחה

אזוי ווי דער קאז'ניצער מגיד האט דאס געהערט, האט ער זיך זעהר געפילט פארשעימט, און ער האט באלד פערלאזט די שטוב פון רב, שבת נאכמיטאג, ווען דער רב האט געהאלטען די דרשה, האט זיך דער מגיד העריין געמישט און אונגעוועגדט זיינע רייד, און דער רב איז פארשעהמט געווארען בפני קהל ועדה, ווי אזוי דער מגיד האט איהם אויף געריגט

דער רב האט געגומען זיין טלית און ער האט זיך מיט איהם איינגעהילט, און ער איז הערויס פון ביהמ"ד, ווייל קיינער פון קהל האט זיך נישט אונגענומען פאר איהם, מוצאי שבת קודש, ווען דער מגיד איז געקומען זיך געזעגענען פון רב, האט איהם דער מגיד געזאגט, איך בין געקומען מפייס זיין, ווייל איך האב אייך אויף גערעיגט הייגט ביי די דרשה, האט איהם געענפערט דער רב, איך בין אייך נישט מוחל, האט איהם

של אין פייער און אין וואסער

דער מגיד געזאגט, איהר זאלט וויסען, ווען איהר האט מיך אויף ערעיגט ערב שבת, האט מען מיר מגלה געווען פון הימעל, אז איהר האט אייך פערשולדיגט מיתה, האב איך מיך דערבערעמט אויף אייך, און מיט דעם וואס איך האב אייך פערשעהמט ברבים, האב איך פון אייך הערונטער גענומען דעם גזר דין, האט דער רב געזאגט, דעמולסט! אז עס איז אזוי, בין איך אייך מוחל במחילה גמורה זי"ע

דער גלגול פון אסתר המלכה

אין די שטאדט קראקא (גאליציא)איז פערהאנדען ביז היינט צו טאג, א מצבה וואס איז אויף איהר אויס געקריצט „ פ"נ גלגולה של אסתר המלכה" דא איז בעהאלטען דער גלגול פון אסתר המלכה, די מעשה וואס האט פאסירט, איז אזוי געווען, אין קראקא איז געווען א טרעגער וואס ער האט געהייסען, און אזוי האט מען איהם אויך גערופען, יעקל טרעגער, ער האט געברענגט וואסער פאר אלע יודען אין דעם געגענט ווי ער האט געוואהנט, און דאס איז געווען זיין פרנסה אלע יאהרען, עס איז בעווסט אז דאס איז געווען א פושעטע און א נידיריקע ארבייט, ממילא , איז ער געריכענט געווארען צווישען די גאנץ איינפאכע מענשען, קיינער האט זיך נישט אומגעקוקט אויף איהם אדער אויף זיינע מעשים

ווען יעקל טרעגער איז געקומען אין די עלעטרע יאהרען, האט ער זיך אומגעקוקט, און אריין געקלעהרט אין זיך, וואס וועט זיין, זיין ענדע, מיט זיין וואסער טראגען וועט ער זיך אויס ארבייטען נאך הינדערט

צוואנציג דאס גן עדן?, און ער האט אסאך נאך געזוכט מיט וואס ער קען איין פערגעניגען מאכען פאר זיין נשמה, כדי ער זאל זיך פערדינען עוה"ב, ענדליך עס האט עהם געפאלען, ווי די יודען גייען פרייטיג פון מקווה, און נאכדעם גייען זיי אריין צו ר' מרדכי'לן, און דארט ריהרען זיי זיך אפף א האלבע שעה, איינער מיט א גלעזעל ביער מיט ארבעס, איינער מיט א גלעזעל מעיד מיט ארבעס, און דאס וואס האט איהם געפאלען, אז דאס איז מעין עונג שבת, און סיי דער קערפער און סיי די נשמה האט איין פערגעניגען און זענען מהנה דעם ערב שבת אקייגען צו גיין שבת די מלכה

פון דעמולסט האט דער יעקל טרעגער איינגעשפוהרט יעדע וואך 2 קאפיקעס 1 קאפיק פאר די מקווה, און 1 קאפיק פאר א גלעזיל מעיד מיט ארבעס, אזוי האט ער זיך איינגעפיהרט יאהרען אויף יאהרען דעם מנהג, איינמאל האט פאסירט ווען ער איז געגאנגען אין מקווה העריין, האט ער געהערט א יעמערלעך געווין פון א פרוי, ער האט זיך דערנעהנטערט צו דעם ארט, פון ווי די געשרייען זענען געקומען, און ער הערט ווי א פרוי בעיט מיט געוויין און שרייט, רבונו של עולם, עס איז שוין נאהנט צו שבת, און איך האב נישט, נישט קיין ברויט, און נישט קיין ליכט, אונצוצינדען לכבוד שבת, און זיע האלט אין איין ווינען בדמעות שליש

דער יעקל טרעגער האט אונגעהויבען מיט זיך צו ראנגלען, און זיך שלאגען מיט זיין דעה, וואס זאל ער טוהן, זאל ער אויס געבען די 2 קאפיקעס אזוי ווי יעדען ערב שבת, כדי ער זאל א הנאה האבן, און אויך

שלב אין פייער און אין וואסער

מהנה צו זיין, זיין נפש, אדער זאל ער געבען די 2 קאפיקעס פאר די פרוי, זיע זאל האבן צו קויפען חלות און ליכט לכבוד שבת

דער ענדע פון זיין וויכוח איז געווען, אז ער האט זיך דערבארעמט אויף די פרוי, און ער האט איהר אוועק געגעבען די 2 קאפיקעס, זיע זאל קענען מקיים זיין מצוות שבת אזוי ווי עס דארף זיין, און ער האט מוותר געווען אויף זיין פערגעניגען, וואס איז געווען געוואהנט יאהרען מיט צו מאכען זיין תענוג שבת

נאך דעם שבת איז די פרוי אוועק פון די וועלט, וואס קיינער האט נישט געוויסט פון איהר, און קיינער האט זיע נישט געקענט

און נאך איהר איז אויך אוועק יעקל טרעגער, נאך א פאהר טעג, קלאפט עמיץ ביים רב אין פענסטער אין מיטין די נאכט, דער רב האט נישט אין אכט גענומען ווייל ער האט נישט געוואלט פארברענגען צייט פון לערנען, ער זאל צו גיין צום פענסטער און זעהן וועהר דאס איז

צו מארגענס האט מען ווידער געקלאפט אין פענסטער, און דער רב קוקט זיך ווידער נישט אום, און גייט נישט זעהן וועהר דארט קלאפט, דעם דריטען טאג, האט מען ווידער געקלאפט אין פענסטער, דעמולסט האט דער רב עס געזעהן פאר א פלא, ער איז שוין צו געגאנגען צום פענסטער, און ער זעהט יעקל טרעגער, ער, איז דער וואס קלאפט אין פענסטער, זאגט דער רב פאר

די רעביצען, זיע זאל הערויס גיין און פרעגען יעקל טרעגער וואס ער וויל, ענפערט די רעביצען פאר'ן רב, דו וויסט נישט אז יעקל טרעגער איז אוועק פון די וועלט, דעמולסט וואס טוט ער דא ? דער רב איז צו געגאנגען צום פענסטער נאך אמאל, און האט איהם געפרעגט וואס ער וויל, האט יעקל טרעגער געענפערט דעם רב, אז דאס בי"ד של מעלה רופט איהם צו דין תורה, אזוי ווי דער רב האט געהערט די סארט רייד, האט איהם דער רב אריין גערופען אין שטוב העריין, און איהם אויס געהערט, און יעקל טרעגער דערציילט, ווען איך בין געקומען אין גן עדן העריין, האט מען מיך געפרעגט וואס איך קען, און מיט וואס האב איך מיך אונגעגעבען אויף די וועלט, האב איך געענפערט אז איך בין געווען א טרעגער, האט מען מיר געענפערט, אז דא דארף מען נישט א טרעגער, דעמולסט וועט מען דיך מאכען פאר א שליח בי"ד

אזוי בין איך יעצט געקומען אלץ שליח בי"ד של מעלה, רופען דעם רב צו דין תורה, ווייל דער רב האט נישט געווסט אז עס איז דא אין שטאדט א אורימע פרוי און מען זאל זארגען זיע מפרנס צו זיין, מען האט מיר נור אונגעזאגט איבער צו געבען, אויב דער רב נעמט אויף זיך פון היינט אוהן מתקן צו זיין די זאך, דעמולסט וואלט מען איהם, ביז ער וועט בעווייזען מתקן צו זיין די זאך, מיט דעם האט יעקל טרעגער בעענדיגט זיין שליחות

די מעשה פון גלגולה של אסתר המלכה, איז אזוי געווען, די אורימע פרוי איז געקומען אויף די וועלט נאך

שלד אין פייער און אין וואסער

אמאל, אדערך צו גיין נסיונות אורימע הייט דאס
וואס זיע האט נישט געקענט אדערך גיין רייכע הייט

אסתר המלכה איז אונגעקומען אין הימעל
העריין, און זיע איז אונגעקומען פון היכל צו היכל,
ביז זיע איז אונגעקומען צום היכל פון אורימע פרויען
צדקניות, האבן זיך די פרויען אקייגען געשטעלט און
זיי האבן זיע נישט העריין געלאזט, זייער טענה איז
געווען, ווייל זיע האט קיין מאל נישט פערזיכט א טעם
פון אורימקייט, ממילא איז קיין וונדער אז זיע האט
געקענט ביישטיין פערשידענע נסיונות אויף די
נידיריקע וועלט, ווען זיע וואלט געווען אורים וואלט זיע
זיכער נישט געקענט ביישטיין און בלייבן א צדיקת,
דורך דעם בעלאנגט זיע נישט צו דעם היכל

ביז עס איז צו געקומען צו א דין תורה ביים בי"ד
של מעלה, נאך דעם ווי מען האט געהערט ביידע
טענות, האט דאס בי"ד געפאסקענט אז זיע מוז אדאך
גיין נאך א גלגול, כדי זיע זאל בעווייזען מתקן צו זיין אלץ
אורימע און בלייבן ביי איהר צדקת, נאך דעם וועט זיע
קענען העריין אין דעם היכל פון אורימע פרויען צדקניות

נאך דעם ווי זיע איז געשטאנען בנסיון מיט יסורים
אלץ אורימע פרוי, האט זיע זוכה געווען צו זיין אין גן
עדן אין דעם היכל פון אורימע פרויען צדקוניות, דאס
איז געווען דער גלגול פון אסתר המלכה, און איהר
מצבה עגזעסטיערט ביז דעם היינטיגען טאג זי"ע

יר"מ שיהא שיח שפתותי חשוב ומקובל ומרוצה לפניך

נהורא להם ימטי׳ה וכל אשר להם וברכאן נפישין עדי עד

רשכבה״ג כ״ק אדמו״ר הרה״צ עט״ר מהורר״ש הלברשטאם מבאבוב שליט״א

הרה״ג ר׳ נפתלי צבי הלברשטאם
בן כ״ק אדמו״ר שליט״א
הרה״ג ר׳ בן ציון ארי׳ה לייבוש
הלברשטאם בן כ״ק אדמו״ר שליט״א
הרה״ג ר׳ חיים יעקב יוסף טויבער
חדב״ן דומ״ץ דקהל שערי ציון דבאבוב
הרה״ג ר׳ יונתן בנימין גאלדבערגער
חדב״ן ראש הכולל זכרון חיים דבאבוב
הרה״ג ר׳ יעקב ישרא׳ל ישורון
מייזליש חדב״ן מרא דאתרא ק׳ באבוב
הרה״ג ר׳ בן ציון בלום חדב״ן דומ״ץ
דקהל באבוב בלאנדאן
הרה״ג ר׳ ברוך אברהם צבי האראוויץ
חדב״ן ראש ישיבת עץ חיים דבאבוב
הרה״ג ר׳ יהושע רובין ר״מ ושוא׳ל
ומשיב במתיבתא עץ חיים דבאבוב
הרה״ג ר׳ מרדכי דוד אונגער ר״מ
במתיבתא עץ חיים דבאבוב

הרה"ג ר' ברוך דוד הלברשטאם
מגיד שיעור דקהל שערי ציון
הרה"ג ר' יעקב יוסף הלברשטאם
רב דקהל בית חיים יהושע ור"מ
במתיבתא עץ חיים דבאבוב
הרה"ג ר' חיים הירש הלברשטאם
הרה"ג ר' שלו'ם אליעזר ליפשיץ
הרה"ג ר' בן ציון צבי ליפשיץ
הרה"ג ר' חיים יהושע הלברשטאם
הרה"ג ר' משה יהושע הלברשטאם
הרה"ג ר' בן ציון דוב הלברשטאם
הרה"ג ר' שלמה בן ציון הלברשטאם
הרה"ג ר' אליעזר שטרנבוך
הרה"ג ר' ארי' יהושע ברוך זעלטענרייך
הרה"ג ר' עזרי'ה זושא פאלמאן מנהל
רוחני דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
הרה"ג ר' שלו'ם משה הלוי ר"מ נייטרא
הר"ר משה מאיר אייזנהארן
הר"ר יוסף אייזען
הר"ר שלו'ם גרשון אונגער
הר"ר משה אפטערגוט
הר"ר חיים יעקב איזרעא'ל
הר"ר יעקב ארי'ה אייזנהארן
הר"ר שלמה אבסטפעלד
הר"ר שרגא אריא'ל
הר"ר יעקב אריא'ל
הרה"ג שלו'ם אליקים געציל
בערקאוויטש דומ"ץ סאטמאר
הר"ר משה בערגער

הר״ר משה יוסף בראכפעלד
מעקסיקא
הר״ר יחזקא׳ל בעסער
הר״ר שמעון הלוי בלומענבערג
הר״ר יצחק צבי הלוי בלומענבערג
הר״ר אברהם ברוך הלוי בלומענבערג
הר״ר יצחק בנש
הר״ר אייליש באכנער בר׳ש
הר״ר שלו׳ם בירנבוים
הר״ר מנחם מענדל בראכפעלד
הר״ר בנימין מנחם מענדל בוימל
הר״ר שלו׳ם הלוי בירענבוים
הר״ר ניסן גינסבערג
הר״ר נחום מאיר גערמאן
הר״ר חיים ישכר דב גרינפעלד
הר״ר משה חנוך גרינפעלד
הר״ר מאיר חיים גרינבוים
הר״ר יוסף גריפעל
הר״ר מנחם פנחס שמשון גאלדשטיין
הר״ר מנחם מענדל גרינבוים
הר״ר יצחק געללער
הר״ר יעקב יצחק גערמאן
הר״ר מרדכי ארי׳ה גיפס
הר״ר מנחם מענדל גאלדבערג
הר״ר לוי גלאצער מונסי
הר״ר רפא׳ל דעמביצער
הר״ר יחיא׳ל ארי׳ה דעמביצער
הר״ר דוד יצחק דאנקאנא
הר״ר יהודא ארי׳ה דאנקאנא

הר״ר יצחק דאוידאוויץ
הר״ר הערשל דעמביצער
הר״ר אברהם שלמה דאנקאנא
הר״ר שלו׳ם יהודא דאנקאנא
הרה״ג חד בדרי ש״ב מרא דאתרא
ורב ראשי דמאנטריא׳ל קנדה
מהו״ר פנחס הירשפרונג שליט״א
בניו, הר״ר טעביל, יעקב, יצחק
חתניו, יהושע צבי יודה, בצלא׳ל
נוימאן, חיים דוד יונגער, מנחם
מענדל נוסבוים הי״ו
הר״ר שאול הוטערער
הר״ר שמוא׳ל האראוויץ
הר״ר יהושע הענענבערג
הר״ר לייבל האמער
הר״ר שמחה האמער
הר״ר דוד דוב האגער
הר״ר שלמה האפשטעטער
הר״ר משה צבי וואקסמאן
הר״ר ליפא הכהן ווייס
הר״ר אשר חיים הכהן ווייס
הר״ר דוד ישרא׳ל הכהן ווייס
הר״ר יששכר דוב הכהן ווייס
הר״ר משולם זוסיא ווייסבלום
הר״ר יהושע אשר ווייסבלום
הר״ר אפרים פישל ישרא׳ל ווייגנבערגער
הר״ר ישעי׳ה אלעזר וואלקאוויטש
הר״ר חיים אלכסנדר וואקסמאן
הר״ר שמוא׳ל ווייגנארטען

הר״ר שאול וואלף
הר״ר ר׳דוד ישרא׳ל
הר״ר חיים וואלף
הר״ר יהושע וולף זאפערן
הר״ר חיים זיגער
הר״ר מאיר יוסף זעלטענרייך
הר״ר אייליש זיידמאן
הרה״צ מהו״ר עמרם טויב רב
דקהל ערוגת הבושם באלטימאר
הר״ר אפרים אהרן טוועראסקי
הר״ר יצחק טויבער
הר״ר אברהם נחמי׳ה כ״ץ
הרה״צ הר״ר יחזקא׳ל שרגא
לאנדא אב״ד דק״ק וועראצקירר
והגליל וראב״ד דק״ק נייטרא יצ״ו
הר״ר שמוא׳ל זיינוויל לעזער
הר״ר אברהם אהרן לעזער
הר״ר נתן דוד ליפשיטץ
הר״ר שמוא׳ל יצחק לאנדא
הר״ר ליבש לאנדוי
הר״ר אברהם׳לי מאנדעלבוים
הר״ר יוסף מאנדעלבוים
ר״ר יעקב ארי׳ה מייזעלס
הר״ר אברהם שמשון יעקב מאנדל
הר״ר משה חיים מאנדעלבוים
הר״ר חיים מילער
הר״ר ישדא׳ל שלמה מיללער
הר״ר מענדל מארגענשטערן
הר״ר מנחם מנדל מושקוביץ

שמ אין פייער און אין וואסער

הר״ר ישרא׳ל אברהם מאשקאוויטש
הרה״ג אליעזר עהרענרייך ממאד
הר״ר זאב עדעלמאן
הר״ר מרדכי יעקב עליאס
הר״ר שלו׳ם עליאס
הר״ר שלמה בן ציון עליאס
הר״ר אברהם משה פיללער
הר״ר יעקב מרדכי פאזנער
הר״ר יעקב ד. פלאקס
הר״ר אברהם חיים פייער
הר״ר משה יהושע צאנגער שו״ב
הר״ר אברהם בער צאנגער
הר״ר הירש אלימלך קארנרייך
הר״ר אהרן קעסלער
הר״ר משה קעסלער
הר״ר שלו׳ם קעסלער
הר״ר חיים קויפמאן
הר״ר יעקב קעמפלער
הר״ר יחיא׳ל קורץ
הר״ר משה קעסלער
הר״ר שמחה קארנרייך
הר״ר שמוא׳ל קורץ
הר״ר ראובן פרץ קויפמאן
הר״ר יעקב ואברהם קאסטען
הר״ר משה יוסף קורץ
הר״ר שלמה ברוך ריגלער
הר״ר חיים ברוך רובין
הר״ר קלונימוס קלמן ראזענבערג
הר״ר דוד יהושע ראזענגארטען

אין פייער און אין וואסער

הר״ר פינחס יהושע ראזענבלום
הר״ר שמחה שלמה רובין
הר״ר יעקב רובין
אברהם ריינהאלד
הר״ר אברהם יעקב ריעגער
הר״ר יעקב רייז
הר״ר יודא מרדכי ריינהאלד
הרה״ח שלו׳ם דובער שניאורסאהן
רב דקהל פלעדבוש
הר״ר שבתי שטורם
הר״ר אשר י. שארף
הר״ר בצלא׳ל י. הלוי שטיינבערג
הר״ר שלמה שטיל
הר״ר פישל שטיל
הר״ר דב יהושע בער׳ל שטורם
הר״ר בן ציון אלי׳ שליסעל
הר״ר ברוך יחזקא׳ל שטורם
הר״ר אברהם חיים שניטצער
הר״ר אברהם שמוא׳ל י. געשטטנער
מתיבתא עץ חיים באבאוו

הר״ר מרדכי ברוך גיפס
הר״ר דוד זינגער
הר״ר בעריש לעזער
הר״ר יוסף שמוא׳ל לאנדוי
הר״ר משה פתחי׳ה פישמאן
הר״ר יצחק ציטראנענבוים
הר״ר שמוא׳ל זיינוויל שארף

הב׳ אייזען חיים אלישע
הב׳ באכנער משה
הב׳ באקאן חיים דוד
הב׳ ברוינפעלד יוסף יצחק
הב׳ ברינגער שלמה זלמן
הב׳ ברינגער ברוך דוד
הב׳ בירנבוים בן ציון

הב' באכנער חיים יחזקא'ל
הב' באדנער בן ציון יוסף
הב' בורנשטיין אברהם דוד
הב' בירנבוים מענדל
הב' בלום אורי
הב' גרינבוים אליעזר יצחק
הב' גאלדפינגער דוד ישעי'ה
הב' גארדאן שאול
הב' גולדשטיין שלמה אלעזר
הב' גרינבערג שמוא'ל
הב' גרינבערג אהרן
הב' דייטש ראובן חיים
הב' דייטש שאול נח
הב' העניג שלמה אהרן ישרא'ל
הב' החתן ווייסבלום יצחק
הב' וואסערלויף אהרן
הב' וואלצער יעקב שלמה
הב' ווינטרויב יעקב חיים
הב' וואלצער נחמן יהודא לייב
הב' ווינגארטן דוד
הב' זייאנס יחזקא'ל
הב' טויבער בן ציון ארי'ה לייביש
הב' טייטלבוים משה יחיא'ל
הב' טייטלבוים לייבוש
הב' לויב גבריא'ל
הב' לעזער יעקב יצחק
הב' לאם אברהם מרדכי
הב' לעוויטא שמוא'ל משה נחמי'ה הכהן
הב' מאסטער יוסף יצחק

הב' מארגענשטערן יצחק מרדכי דוד
הב' מיללער אליעזר ליפא
הב' מיללער בן ציון שמוא'ל
הב' מאנדלבוים הערש לייב
הב'מאסבערג רפא'ל ארי'ה
הב' מיללער חיים יהושע
הב' מיללער יהונתן בנימין
הב' מיללער חיים
הב' סיימאן חיים משה
הב' עליאס נפתלי
הב' ענגלארד צבי דוד
הב' עליאס בן ציון נתן
הב' פייג בן ציון
הב' פישמאן שלמה
הב' פעלדשטיין יעקב מאיר
הב' פאזנער בן ציון
הב' פיללער חיים צבי
הב' פייג מנחם מאיר
הב' צוויבעל יצחק
הב' צעהנווירטה משה נחמי'ה
הב' ציטראנענבוים ישעי'ה
הב' צאנגער דוד אלימלך
הב' קורץ יצחק טובי'ה
הב' קנאפפלער מנחם מענדל
הב' קנאפפלער רפא'ל אהרן
הב' ריינער נפתלי
הב' ראטה מיכא'ל
הב' רייכבערג מרדכי
הב' ראזענבלאט נתנא'ל

שמד אין פייער און אין וואסער

הב' ראטענבערג לוי יצחק
הב' רובין חיים יעקב יצחק
הב' שטראהלי יעקב קאפל
הב' שיק חיים
הב' שליסעל אברהם משה
הב' שליסעל נפתלי יוסף
הב' שטיל דוד יהודא
הב' שטיל יעקב יצחק
הב' שטיל בנציון שאול
הב'שטיל חיים אלעזר

אין פייער און אין וואסער שמה

מצבת זכרון

לכבוד

הרב הצדיק יסוד עולם

משובח ומפואר מורי ורבי

שחונכתי תחת ידו הקדושה,

על ברכי התוי"י והחסידות,

כ"ק אדמו"ר **הרה"צ מוהרב"צ מבאבוב** זצוקלה"ה

שנהרג עקדה"ש

עם חתניו הרבנים הגאונים חסידים וענוים

הרה"צ ר' יחזקאל הלברשטאם

הרה"צ ר' משה סטעמפעל

הרה"צ ר' שלמה רובין

ובנו הצעיר המהולל הבה"ג חסיד ועניו

משה אהרן

ד' מנ"א תש"א

בנו הרה"צ גאון וחריף ר' חיים יהושע

החזיר נשמתו בכלא רוסיה מתוך יסורים ועינויים ג' כסלו תש"ג

זי"ע, הי"ד, תנצב"ה

שמו **אין פייער און אין וואסער**

מזכרת נצח לעילוי נשמתם וימי ההילולא
הידועים מאבותינו הקדושים זצ"ל

זקננו הרה"ג החסיד המקובל
מוה"ר יוסף משה אבד"ק דריגיטשין
בעהמח"ס "מגיד משנה"
"חלוקא דרבנן"
"קרית ארבע" ועוד,

בר' הרה"ג והחסיד מוה"ר
יקותיאל זלמן אב"ד מזאלשין
אייזנבערג זי"ע.

צפת, א.י., ו' אייר תק"ו

זקננו הרה"ג מופ"ה מוה"ר
יצחק חריף אבד"ק סאמבור
בהגאון והמקובל מוה"ר
יוסף משה מדריגיטשין
אייזנבערג זי"ע
סאמבור, פולין
כ"ז תמוז

זקננו הרחגה"ק מוה"ר
גרשון אבד"ק אולייניוב
בחרב הצדיק מוה"ר
אליעזר אבד"ק דראהביטש זי"ע.

זקננו הרה"ג והחסיד איש אלקי
מוה"ר אליעזר אבד"ק דראהביטש
בר' הרה"ג מוה"ר יצחק חריף זי"ע

זקננו וזקנתנו
חרב החסיד מוה"ר צבי
בן אסתר חכהן
והחסידה והצנועה
בילא בת טויבא עטיל
נכדת הרה"ג מוה"ר יוסף משה
אבד"ק טשוטש ואבד"ק פשעמישל
אחרי בתו ע"ה קעניגסבערג־טייכער,
באכניא, גאליציא
י"ט מרחשון ת"ש

זקננו הרה"ג חסיד ופרוש
מוה"ר יוסף משה אבד"ק טשוטש
ואבד"ק פשעמישל בהגאון החסיד
מוה"ר גרשון טייכער זי"ע
פשעמישל, גאליציא
כ"ז כסלו תרמ"ח

אין פייער און אין וואסער שמז

דודנו זקננו
הרה״ג החסיד מוה״ר צבי אלימלך
בהגאון החסיד ובעל מופת
מוה״ר יוסף משה טייכער זי״ע
קראקא, גאליציא
כ״ג מנחם אב תר״ץ

אא״מ הרה״ג החסיד וירא שמים
עושה צדקה וחסד
מוה״ר יוסף משה הכהן בהרב
והנגיד החסיד מוה״ר צבי
ויו״ח לאה דינה ברכה ישעי׳ דוד
קעניגסבערג הי״ד

דודי הרב הנגיד והחסיד
מוה״ר קלמן
בהרב החסיד והנגיד
ישעי׳ דוד קעלמאן
ואשתו בריינדיל הי״ד.
גיסי אחרן ב״ר יוסף
פרייס תלוי הי״ד.

דודי גרשון ודודתי רוזא
בת הרב החסיד מוה״ר ישעי׳ דוד
ויו״ח איידל ישעי׳ דוד,
יששכר דוב הי״ד
דודתי רייזל וחנה
בנות הרה״ח מוה״ר צבי הי״ד
דודתי רבקה בת הרב החסיד
מוה״ר ישעי׳ דוד הי״ד

שנהרגו ונשחטו עקה״ש, ארץ אל תכסה דמם.
באכניא, גאליציא, י״ד אלול תש״ג

אמי מורתי הצדיקת והצנועה
זיסל בת הרב הנגיד והחסיד
מוה״ר ישעי׳ דוד
קעלמאן קעניגסבערג ע״ה
באכניא, גאליציא
י״ב טבת תרצ״א

זקננו הרב החסיד רודף צדקה וחסד
מוה״ר ישעי׳ דוד
בהרב החסיד מוה״ר
חיים קעלמאן ע״ה
באכניא, גאליציא
כ״ט טבת תרפ״ד

זקנתנו חנה בת
ר׳ יצחק ווייזער־קעלמאן ע״ה
באכניא, גאליציא
י״ח תמוז תרפ״ט

חמי ת״ח מובהק עושה צדקה וחסד
מוה״ר יצחק אייזיק
ב״ר צבי אייזליץ ע״ה
ירושלים ח׳ אייר תשט״ו
חמותי דינה בת ר׳ בנימין
פאזנצבסקי־אייזליץ ע״ה
ירושלים, ד׳ שבט תשל״ה

ש״ב הרב החסיד ירא ושלם
מוה״ר יחזקאל שרגא בהרב
החסיד מוה״ר
יהודא שלמה זלמן קעלמאן ע״ה
נ״י אמריקה, י״ז חשון תשל״ה

יהא זכרם ברוך ויהיו מליצי יושר בעדינו
הקדישו חיים שלמה בן זיסל וב״ב שיחיו

לע"נ
אא"מ ואמי מורתי
זקני וזקנתי

הרב החסיד ועניו שו"ב
וחזן מרוצה לקהל כל ימיו
בניימארק- קראסנא- ובאבניא
מוה"ר ראובן פרץ בהרב יהודא קויפמאן
ויוטל בת הרב ר' אליהו שטערן
בניהם הרב ר' שלמה זלמן
וזוגתו זיסל
בת הרב ר' אליעזר גרובנער ויו"ח
הרב ר' שמואל אריי' וזו' יהודית
בת הרב ר' משה יעקב שארף ויו"ח
הב' יוסף, הב' משה
בנותיהם חי' צורטל
ובעלה ר' חיים ב"ר שלמה יחזקאל שלאף
מרים ובעלה ר' נפתלי ב"ר מענדל קופפערמאן,
פייגל, רבקה, פערל. ע"ה הי"ד

הונצחו ע"י הר"ר חיים
ובנו הר"ר ראובן פרץ קויפמאן הי"ו

לעילוי נשמת אבי מורי

מנחם ב"ר חיים ואמי מורתי

פרומעט בת ר' ישראל דוד ע"ה

היאהרצייט ח' חשון

לע"נ הב' ישראל דוד ב"ר מנחם ע"ה

היאהרצייט כ"ח טבת

הי"ד

חמי ר' ישעי' ב"ר יהושע ע"ה

היאהרצייט י"ז תמוז

סבי ר' חיים ב"ר יעקב ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הקדיש הר"ר יעקב קעמפלער הי"ו

לעילוי נשמת אא"מ וזקנינו

הרב החסיד יראשמים, נגיד ורודף צדקה וחסד

מוה"ר שלמה שמעון בהרב החסיד

מוה"ר חיים גרינבוים ע"ה

נפ' כ"ו שבט תשמ"ו

הונצח ע"י בנו ר' מאיר חיים נ"י

ורעיתו מרת לאה תחי'

ובניהם הבחור מנחם מענדל, אליעזר יצחק

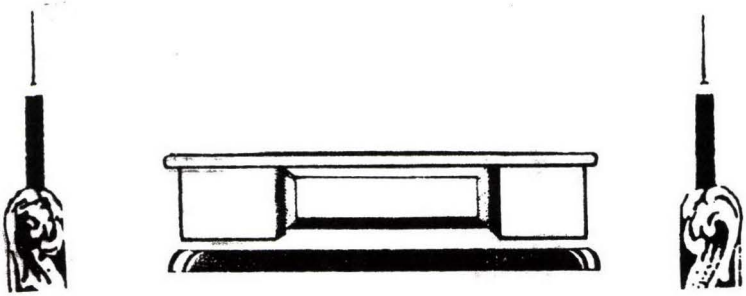
חנה, ופנינה איטל שיחיו.

לזכר נשמת

הרה"ח מוה"ר יצחק בהר"ר ניסן ע"ה

יאהרצייט כ"ז תשרי
הקדיש בנו הר"ר ניסן גינסבערג הי"ו

לע"נ אשתי היקרה והצנועה
בלומה לאה בת ר' שמואל הלוי ע"ה
כ"ז שבט תשמ"ח
הקדיש בעלה הר"ר יהושע העניבערג הי"ו

לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה

מרת גאלדא בת הר"ר פנחס ע"ה
נפ' ד' אדר ב' תדש"ם
הקדיש בנה הר"ר שמשון מנחם פנחס
גאלדשטיין הי"ו

לע"נ

אא"מ הרב החסיד מוה"ר נפתלי יוסף
בהרב מוה"ר רפאל ע"ה
י"ד טבת תשל"ד

הקדיש בנו הר"ר בן ציון אלי' שליסעל הי"ו

לע"נ אא"מ הרב החסיד

מוה"ר חיים ב"ר ברוך מנחם מענדל ז"ל
חמי וחמותי הרב ר' שאול
ב"ר חיים וואסערטיל
ורעיתו מרת רחל בת ר' אליעזר ע"ה

הונצח ע"י הר"ר שאול וואלף נ"ו
וזו' דבורה תחי'
ובניהם הר"ר חיים וזו' חי' פערל
מרת לאה גיטל ובעלה הר"ר חיים פרייער
מרת שיינדל ובעלה הר"ר חיים מיזעלס הי"ו

לעילוי נשמת הרב הנגיד והחסיד
מוה"ר משה דוד בהרב ר' יהושע העשיל ע"ה
נפטר ו' טבת תשל"ו

הקדיש בנו הר"ר אברהם שמשון
יעקב מאנדל הי"ו

אין פייער און אין וואסער שנה

לזכר נשמת אבי מורי הרה"צ מוה"ר דוד אלימלך ב"ר יצחק פנחס ע"ה
ולז"נ אמי מורתי פריידע בת ר'יצחק ע"ה ש"ב של האחים ר' מנדלי
ור' יחזקאלי ראטענבערג ע"ה הי"ד

הקדיש הר"ר משה יהושע צאנגער

לע"נ אבי מורי ר' עמרם ב"ר חיים יעקב קאפל ע"ה ט"ו טבת תשל"ה
ולע"נ אמי מורתי גיטל בת ר' מרדכי ע"ה כ"ח אייר תשנ"א

תנצב"ה

הקדיש הר"ר חיים יעקב איזראעל

לז"נ א"מ ר' יצחק צבי בן ר' יחיא'ל מאיר ע"ה
שמיני עצרת תשל"ט לפ"ק תנצב"ה

הקדיש הרה"ח ברוך חנה גרינפעלד

לזכר נשמת ר' שלמה זלמן ב"ר יצחק ברינגער ע"ה
נפטר ב' דר"ח אייר תשכ"ח לפ"ק

הקדיש הר"ר משה צבי ברינגער

שנו אין פייער און אין וואסער

לזכר דודינו הרה"ג מוה"ר דוד צבי מכונה ר' טעבילע דוקלא
בר' אליקים געצל זעהמאן דומ"ץ דק"ק דוקלא והגליל
בעה"מ ספר מנחת סולת ועוד זצ"ל הי"ד

לע"נ זקני מו"ה מאיר יוחנן
בר' שלו'ם ע"ה
הקדיש הר"ר יחזקא'ל ש. ב. עליאס

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת פייגא בת ר' דוב ע"ה
נפטרה א' מרחשון תנש"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה. הקדיש הר"ר יעקב שטאפלער

אין פייער און אין וואסער שנז

לעילוי נשמת ידידי היקר הרה"ח מוה"ר שלמה בר' ישעי'ה אשר ע"ה אני מביא נוסח השתפכות נפשו שהשאיר בידי, מעשיו הטובים צדקתו ותורתו היו אחד מני אלף בצניעתם ובענוותנותם לאין ערוך יהי זכרו עומד לעד.

ב"ה. את אחיי וידידיי אנכי מבקש, תנתן לי נפשי בשאלתי, שאזכה להיות לזכרון בהיכל ה' תמיד, לבל ימוש זכרוני מעל שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, ללמוד משניות לשמי ולזכרי, זכרו נא לי לטובה חסד נעוריכם, את אשר אות ברית קודש עליכם חתמתי, וברית שלומי לא תימוט מזכרונכם לעולם.

אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, בניי היקרים והחביבים חמודי נפשי, שעלו על המוקדה עקדה"ש ע"י הגרמנים הארורים ימ"ש הי"ד, וברוב חסדו ית' שם בחיים נפשי, ופדה בשלו' נפשי, וכציפור נמלטה נפשי, מפח הרשעים שארבו לנפשי, אולם ותזנח משלו' נפשי, כי אנכי הולך ערירי ומאנה הנחם נפשי, ע"כ נכספה וגם כלתה נפשי, שכאשר תשוב למנוחתה נפשי, שבטוב ובנעימים תלין נפשי, ע"י שאתם אוהביי וידידי נפשי, תלמדו משניות לתיקון נפשי, למען ייטב לי בעבורכם וחיתה בגללכם נפשי, ובזה תשביעו בצחצחות נפשי, הלא מצער היא ותחי נפשי, ובצרור החיים תהי' צרורה נפשי.

הרחמן הוא ישלח לכם בזכות זה ברכה שפע והצלחה רבה בלימוד התורה מתוך רחבת הדעת וכ"ט, תזכו לראות בנים וב"ב עוסקים בתורה ומצות לאורך ימם ושנים.

מאת ידידכם עוז. שלמה בן ישעי'ה אשר מיללער.

שנת **אין פייער און אין וואסער**

לע"נ א"מ הר"ר אלימלך ב"ר דוד יצחק ע"ה. וא"מ אסתר שינדל
ב"ר שלמה זלמן ע"ה וכל המשפחה הנזכרים על המצבה הזאת
שנעקה"ש **באוישוויץ** י"ח תמוז

לע"נ אשתי החשובה אם נאמנה להרבה יתומות מרת ברכה חי'ה
בת ר' שלמה אליעזר זוסמאן הכהן ואחותי הילדה רבקה ע"ה
י"ד שבט תשנ"ב
הקדיש הר"ר יוסף הלל בראכפעלד.

